

Ю.А.ИСИЧЕНКО
В.С.КАЛАШНИК
А.А.СВАШЕНКО

РАМО УЧИТЕЛЬ

*украинского
языка*

УРОК 1

УРОК 2

УРОК 3

УРОК 4

УРОК 5

УРОК 6

ЛЮБІТЬ
УКРАЇНУ

Любіть Україну, як сонце, любіть,
як вітер, і трави, і води,
в годину щасливу і в радості мить,
любіть у годину негоди!..

Любіть Україну у сні й наяву
вишневу свою Україну,
красу її, вічно живу і нову,
і мову її солов'їну.

Між братніх народів, мов садом рясним,
сіяє вона над віками...
Любіть Україну всім серцем своїм
і всіми своїми ділами!..

Для нас вона в світі єдина, одна
в просторів солодкому чарі...
Вона у зірках, і у вербах вона,
і в кожному серця ударі...
.....

Юначе! Хай буде для неї твій сміх,
і сльози, і все до загину...
Не можна любити народів других,
коли ти не любиш Вкраїну!..

Дівчино! Як небо її голубе,
люби її кожну хвилину.
Коханий любить не захоче тебе,
коли ти не любиш Вкраїну...

Любіть у коханні, в труді, у бою,
як пісню, що лине зорею...
Всім серцем любіть Україну свою, –
і вічні ми будемо з нею!

САМО

Ю.А.ИСИЧЕНКО
В.С.КАЛАШНИК
А.А.СВАШЕНКО

УЧИТЕЛЬ

*украинского
языка*

3-е издание,
ПЕРЕРАБОТАННОЕ И ДОПОЛНЕННОЕ

КИЇВ
„ВИЩА ШКОЛА”
1993

Рецензент – ст. наук. співр. В. А. Предриєнко (Інститут мовознавства АН України)

Редакція літератури з філології і педагогіки
Редактор Н. А. Симоненко

Предложенная авторами книги схема уроков последовательно и в доступной форме раскрывает основы украинской фонетики и грамматики, формирует базисный словарный запас, навыки устной и письменной речи. Особенности изучаемого языка рассматриваются в сопоставлении и противопоставлении с соответствующими особенностями близкородственного русского языка.

Третье издание (2-е изд. – 1990 г.) дополнено новыми текстами.

Для желающих самостоятельно изучать украинский язык; может быть использована в качестве пособия по украинскому языку на курсах, в семинарах и кружках Всеукраинского общества „Просвіта” имени Тараса Шевченко.

Ісиченко Ю. А. та ін.

И85

Самовчитель української мови: [Навч. вид.] / Ю. А. Ісиченко, В. С. Калашник, А. О. Свашенко. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К.: Вища шк., 1993. – 287 с. – Рос., укр.

ISBN 5-11-004155-5.

Пропонована авторами книжки система уроків послідовно і в доступній формі розкриває основи української фонетики й граматики, формує базисний словниковий запас, навички усного і писемного мовлення. Особливості мови, що вивчається, розглянуто у зіставленні й протиставленні із відповідними особливостями спорідненої російської мови.

Третє видання (2-ге вид. – 1990 р.) доповнено новими текстами.

Для бажаючих самостійно вивчати українську мову; може бути використана як посібник з української мови на курсах, в семінарах і гуртках Всеукраїнського товариства „Просвіта” імені Тараса Шевченка.

И 4602020100-071
211-93 205 - 93

ББК 81.2Ук

ISBN 5-11-004155-5

© Ю. А. Исиченко, В. С. Калашник,
А. А. Свашенко, 1989

© Ю. А. Ісиченко, В. С. Калашник,
А. О. Свашенко, 1993,
із змінами

Предисловие	13
Вводные замечания к курсу	14

Украинский алфавит. Звуки и буквы	14
О некоторых особенностях украинской фонетики и грамматики.	16
Краткий словарь украинских лингвистических терминов.	16

УРОК 1. АЭРОПОРТ

Фонетика: Произношение безударных гласных [о], [а]. Грамматика: Изменение по падежам существительных I склонения.	21
---	----

УРОК 2. ГОРОДСКАЯ УЛИЦА

Фонетика: Звуки [z], [r]. Грамматика: Стяженные и нестяженные формы прилагательных в именительном и винительном падежах	24
--	----

УРОК 3. ПОЧТА. ТЕЛЕГРАФ.

Фонетика: Звуки [ц], [ц'], [ц':]. Грамматика: Дательный и предложный падежи существительных мужского рода II склонения	27
--	----

УРОК 4. КВАРТИРА

Фонетика: Особенности произношения [ч]. Передача на письме сочетаний мягких согласных с [о]. Грамматика: Формы 1-го лица множественного числа глаголов настоящего и будущего времени	31
---	----

УРОК 5. КОМНАТА.

Фонетика: Звуки [дз], [дж]. Удлинение согласных между двумя гласными. *Грамматика:* Изменение по падежам существительных среднего рода II склонения 34

УРОК 6. СЕМЬЯ.

Фонетика: Чередование [o] – [i], [e] – [i] в открытом и закрытом слогах. *Грамматика и фонетика:* Группы существительных II склонения; изменение их по падежам. Произношение [p] в конце слова 39

УРОК 7. ПОГОДА. КЛИМАТ.

Грамматика: Употребление окончаний -а, -у в родительном падеже единственного числа существительных II склонения. *Фонетика:* Уподобление твердых согласных мягким 44

УРОК 8. В УНИВЕРМАГЕ.

Грамматика: Окончания предложного падежа существительных II склонения. *Фонетика:* Чередование [z], [k], [x] с [z'], [ч'], [с'] в формах существительных I и II склонения. 48

УРОК 9. КАЛЕНДАРЬ.

Фонетика: Произношение звонких согласных перед глухими и в конце слова. *Грамматика:* Звательный падеж. 51

УРОК 10. В ГОСТЯХ.

Фонетика: Явление ассимиляции шипящих свистящими. *Грамматика:* Изменение по падежам существительных III и IV склонений. 54

УРОК 11. ВСТРЕЧА С ТОВАРИЩЕМ.

Грамматика: Особенности склонения мужских и женских фамилий на -ко, -енко. Изменение по падежам существительных I–IV склонений во множественном числе. *Фонетика:* Чередование [о] – [е] после шипящих и [ї]. 59

УРОК 12. ВНЕШНОСТЬ ЧЕЛОВЕКА.

Фонетика и орфография: Опрощение в группах согласных. *Грамматика:* Склонение прилагательных мужского и среднего рода 64

УРОК 13. ХАРАКТЕР. ПОВЕДЕНИЕ ЧЕЛОВЕКА.

Грамматика: Склонение существительных, имеющих форму только множественного числа. Степени сравнения прилагательных. *Фонетика:* Чередование [е] – [ї] 67

УРОК 14. В ПАРИКМАХЕРСКОЙ.

Грамматика: Несклоняемые существительные в украинском языке. *Фонетика и орфография:* Изменение согласных при словообразовании 72

УРОК 15. В ГАСТРОНОМЕ.

Грамматика: Падежные формы прилагательных женского рода. *Орфография:* Правила употребления апострофа 76

УРОК 16. ОДЕЖДА.

Фонетика: Ударение. *Словообразование:* Некоторые особенности словообразования существительных и прилагательных 80

УРОК 17. ВРЕМЯ. ИЗМЕРЕНИЕ ВРЕМЕНИ.

Фонетика: Произношение [ў]. *Грамматика:* Собира-
тельные числительные. Склонение порядковых
и собирательных числительных 84

УРОК 18. СВАДЬБА.

Фонетика: Употребление [u], [i] после шипящих.
Грамматика: Количественные числительные.
Склонение сложных количественных числитель-
ных..... 88

УРОК 19. СТОЛОВАЯ. ОБЕД.

Грамматика: Личные местоимения я, ты. Возврат-
ное местоимение себе. *Фонетика:* Звуки [u], [i]
после [z], [k], [x] 93

УРОК 20. ЯРМАРКА.

Грамматика и фонетика: Неопределенная форма
глагола. Согласный [г'] в глагольных формах.
Фонетика. Чередование [y] – [ў], [e]; [i] – [i], [j] 96

УРОК 21. ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНЫЙ ВОКЗАЛ. ПУТЕШЕСТВИЕ ПОЕЗДОМ.

Грамматика: Будущее время глагола. Варианты
словосочетаний с синонимическими предлогами
(временные значения) 99

УРОК 22. ДЕРЕВНЯ. СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО.

Грамматика: Склонение определительного ме-
стоимения весь. Варианты словосочетаний с си-
нонимическими предлогами (пространственные
значения) 103

УРОК 23. ПОЕЗДКА НА МАШИНЕ. АВТОМОБИЛЬ.

Грамматика: Указательные местоимения *той, цей* 106

УРОК 24. ДАЧА. ОГОРОД.

Грамматика: Лично-указательные местоимения *він, вона, воно, вони*. Фонетика: Чередование [о] – [а] в корне слова. Гласный [а] из древнеукраинского [о] в ряде современных украинских слов 109

УРОК 25. ПРИРОДА.

Грамматика: Прошедшее время глагола. Фонетика: Чередование [о] – [у] в сочетаниях звуков [ро], [ло] – [ру], [лу] 112

УРОК 26. САД.

Грамматика: Вопросительно-относительные местоимения *хто, що, скільки* 115

УРОК 27. САМОЧУВСТВИЕ.

Фонетика: Отпадение и прибавление гласных в начале слова. Грамматика: Вопросительно-относительное местоимение *чий* 118

УРОК 28. АПТЕКА. БОЛЬНИЦА.

Грамматика: Притяжательные местоимения *мій, твій, свій* 121

УРОК 29. ШКОЛА. ОБУЧЕНИЕ.

Грамматика: Повелительное наклонение глагола 124

**УРОК 30. ПОЛИТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ. ОБЩЕСТВЕННЫЕ
ОРГАНИЗАЦИИ.**

Грамматика: Притяжательные местоимения його, її, їх. Определительные местоимения кожний (кожен), жодний (жоден), інший, сам, самий 127

УРОК 31. ПЕРИОДИЧЕСКАЯ ПЕЧАТЬ.

Грамматика: Отрицательные местоимения. Некоторые особенности глагольного управления 130

УРОК 32. РАДИО. ТЕЛЕВИДЕНИЕ.

Грамматика: Особенности образования глаголов 133

УРОК 33. ПРОФЕССИЯ. РАБОТА.

Грамматика: Наречие. Степени сравнения в качественно-определяющих наречиях 136

УРОК 34. ФИЗКУЛЬТУРА. СПОРТ.

Грамматика: Конструкции наречного типа. Фразеологические сочетания – наречия 139

УРОК 35. УНИВЕРСИТЕТ.

Грамматика: Причастие. *Фонетика:* Чередование [g], [k], [x], [z], [c] с [ж], [ч], [ш] в глаголах I спряжения 142

УРОК 36. БИБЛИОТЕКА.

Грамматика: Действительные причастия. Причастный оборот 144

УРОК 37. ЦЕРКОВЬ.

Грамматика: Страдательные причастия. Фонетика: Чередование согласных в личных формах глаголов и в причастиях. 147

УРОК 38.

КАРТИННАЯ ГАЛЕРЕЯ.

Фонетика: Вставной л в глаголах. Грамматика: Давнопрошедшее время в глаголах. Некоторые особенности словообразования и правописания местоимений и наречий 151

УРОК 39. НАРОДНАЯ КУЛЬТУРА.

Грамматика: Модальные и формообразующие частицы. Безличные глагольные формы на -но, -то 154

УРОК 40. ТАРАС ГРИГОРЬЕВИЧ ШЕВЧЕНКО.

Грамматика: Деепричастие. Частицы, выражающие смысловые оттенки слов и предложений. . . 157

УРОК 41. ЛИТЕРАТУРНЫЕ ЖУРНАЛЫ.

Грамматика: Союзы 160

УРОК 42. ТЕАТР.

Грамматика: Предлоги 164

УРОК 43. ВПЕЧАТЛЕНИЯ ОТ КОНЦЕРТА.

Орфография: Передача на письме удлинённых согласных, употребление апострофа и мягкого знака в заимствованных словах 167

УРОК 44. РАБОТА С МАГНИТОФОНОМ.

Грамматика: Междометия 170

УРОК 45. КИЕВСКАЯ РУСЬ.

Фонетика: Приставные согласные; обозначение мягкости согласного перед [о] 172

УРОК 46. ЗАПОРОЖСКАЯ СЕЧЬ.

Грамматика: Модальные слова 175

Повторение

УРОК 47. О ПРОШЛОМ И НАСТОЯЩЕМ ХАРЬКОВА.

Орфография: Правописание *и, і* в заимствованных словах 178

УРОК 48. КИЕВ – НАША СТОЛИЦА 182

УРОК 49. УКРАИНА 184

УРОК 50. УКРАИНСКИЙ НАРОД В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ 188

Материалы для самоконтроля 191
Таблицы склонения имен существительных 199
Таблицы склонения имен прилагательных 201
Таблицы спряжения глаголов 202

ТЕКСТЫ ДЛЯ ЧТЕНИЯ 204

Украинский фольклор 204
Художественная проза XIX–XX вв. 210
Поэзия конца XVIII–XX вв. 221
Публицистическая, деловая и научная речь 234

УКРАИНСКО-РУССКИЙ СЛОВАРЬ 241

РУССКО-УКРАИНСКИЙ СЛОВАРЬ 268

Самоучитель рассчитан на широкий круг читателей. Прежде всего он предназначен для тех, кто, владея русским языком, желает изучать украинский язык самостоятельно, без помощи учителя. Вместе с тем его можно использовать в качестве учебного пособия в факультативных курсах украинского языка, в том числе вузовских, и в кружковой работе.

При подготовке самоучителя использован опыт написания подобных изданий 20-х годов, украинских самоучителей для иностранцев, современных самоучителей других языков.

Содержание самоучителя и его структура подчинены решению главной задачи – овладению необходимым словарным запасом, основами фонетики и грамматики, определенными навыками разговорной речи. Особенно важная роль в предлагаемом курсе украинского языка принадлежит системе уроков, содержащих тексты, фонетический и грамматический материал, упражнения.

Тексты уроков составлялись (в двух случаях подбирались) авторами таким образом, чтобы как можно полнее представить изучаемые в уроке темы. Специфические особенности украинской фонетики и грамматики рассмотрены в сопоставительном плане. Более трудные упражнения снабжены материалами для самоконтроля.

Закреплению полученных знаний и дальнейшему их совершенствованию должно способствовать ознакомление с текстами для чтения, имеющими познавательно-культурологическое значение.

В самоучителе даны *украинско-русский* и *русско-украинский* словари, позволяющие работать над текстами уроков и упражнениями. Украинская часть первого содержит сведения об ударении и словоизменительных формах. Чтение текстов требует обращения также и к переводным украинско-русским словарям помимо имеющегося в самоучителе.

В настоящем (третьем) издании самоучителя более полно, чем в предыдущем, учтены существенные критические замечания рецензентов, а также конструктивные пожелания читателей, а именно: даны словарные материалы ко всем урокам (повторение части лексических единиц в них обусловлено методически), заменены тексты уроков 30, 37, 47 и внесены некоторые изменения в тексты ряда других уроков, уточнены и частично дополнены упражнения, несколько увеличены объемы словарей и текстов для чтения.

Авторский коллектив признателен всем, кто способствовал подготовке и совершенствованию данного пособия. Отзывы о новом издании самоучителя просим направлять на кафедру украинского языка Харьковского университета. Наш адрес: Украина – Ukraine, 310077, Харків-77, майдан Свободи, 4.

Украинский язык вместе с русским и белорусским принадлежит к восточной группе славянских языков. Эти языки объединяет общность происхождения, исходных элементов фонетической системы, грамматического строя и словарного состава. Каждый из них имеет наряду с этим и свои фонетико-грамматические особенности, а также специфическую лексику и фразеологию.

УКРАИНСКИЙ АЛФАВИТ. ЗВУКИ И БУКВЫ

Печатные буквы	Звуки	Звуковое соответствие в русском	Рукописные буквы	Название буквы
Аа	[а]	[а]	<i>Аа</i>	а
Бб	[б]	[б]	<i>Бб</i>	бе (бэ)
Вв	[в]	[в]	<i>Вв</i>	ве (вэ)
Гг	[г]	[h]	<i>Гг</i>	ге (hэ)
Гг	[r]	[r]	<i>Гг</i>	ге (гэ)
Дд	[д]	[д]	<i>Дд</i>	де (дэ)
Ее	[е]	[э]	<i>Ее</i>	е (э)
Єе	[е]—после мягк. согл.; [je]	[э]—после мягк. согл.; [jэ]	<i>Єе</i>	је (jэ)
Жж	[ж]	[ж]	<i>Жж</i>	же (жэ)
Зз	[з]	[з]	<i>Зз</i>	зе (зэ)
Ии	[и]	средн. между [и] и [ы]	<i>и</i>	и (ы)
Іі	[і]	[и]	<i>Іі</i>	і (и)
Іі	[ji]	[ji]	<i>Іі</i>	іі (ji)
Йя	[j]	[j]	<i>Йя</i>	йот
Кк	[к]	[к]	<i>Кк</i>	ка
Лл	[л]	[л]	<i>Лл</i>	ел (эл)

Печатные буквы	Звуки	Звуковое соответствие в русском	Рукописные буквы	Название буквы
Мм	[м]	[м]	<i>Мм</i>	ем (эм)
Нн	[н]	[н]	<i>Нн</i>	ен (эн)
Оо	[о]	[о]	<i>Оо</i>	о
Пп	[п]	[п]	<i>Пп</i>	пе (пэ)
Рр	[р]	[р]	<i>Рр</i>	ер (эр)
Сс	[с]	[с]	<i>Сс</i>	ес (эс)
Тт	[т]	[т]	<i>Тт</i>	те (тэ)
Уу	[у]	[у]	<i>Уу</i>	у
Фф	[ф]	[ф]	<i>Ф ф</i>	еф (эф)
Хх	[х]	[х]	<i>Хх</i>	ха
Цц	[ц]	[ц]	<i>Цц</i>	це (цэ)
Чч	[ч]	[ч]	<i>Чч</i>	че (чэ)
Шш	[ш]	[ш]	<i>Шш</i>	ша
Щщ	[шч]	[ш':]	<i>Щщ</i>	ща
Ь	—	—	<i>ь</i>	мягкий знак
Юю	[y]—после мягк. согл.; [jy]	[y]—после мягк. согл.; [jy]	<i>Юю</i>	.ju
Яя	[a]—после мягк. согл.; [ja]	[a]—после мягк. согл.; [ja]	<i>Яя</i>	ja

Кроме букв алфавита, в украинском языке на письме используются знаки апострофа (') и ударения (˘).

В таблице даны лишь основные звуки, обозначаемые той или иной буквой, и их русские соответствия. Варианты звуков рассматриваются в уроках.

В звуковой системе украинского языка есть еще аффрикативные согласные [дж] и [дз], которые на письме передаются сочетаниями двух букв дж и дз. Буквами д, з, л, н, р, с, т, ц и буквенным сочетанием дз могут обозначаться как твердые, так и мягкие звуки. Мягкость согласных на письме обозначается мягким знаком или буквами і, я, ю, є. Апостроф обозначает произношение сочетаний гласных [а], [у], [е], [і] с предыдущим [j] после твердого согласного.

О НЕКОТОРЫХ ОСОБЕННОСТЯХ УКРАИНСКОЙ ФОНЕТИКИ И ГРАММАТИКИ

Украинский язык имеет богатый, разнообразный и оригинальный словарь, свой фонетический и грамматический строй.

Важнейшими особенностями украинской фонетики являются насыщенность гласными высокого подъема [i], [u] и наличие удлинения мягких согласных на месте их сочетаний с последующим [j] (знання, зілля, міддю и т. п.). Свойственные многосложным словам побочные ударения (наряду с основным ударением) обуславливают почти полное отсутствие в украинском языке редукции, то есть сокращения или выпадения гласных в речи. Звонкие согласные в конце слова и в конце слога обычно сохраняют звонкость. Тенденция к гармоничности звучания слова проявляется во взаимоприближении безударных [e] и [u], частичном уподоблении безударного [o] последующему ударному [y], наличии звфонических (для благозвучия) чередований между гласными и согласными. Украинский язык отличается от русского большим количеством аффрикат — сложных согласных, образованных в результате слияния двух звуков: [дж], [дз], [дз'], [ц'], [ч] (ср. [ц], [ч] — в русском), глотковым [z], соотношением звонких и глухих, твердых и мягких согласных, более частой прикрытостью первого слога и другими характерными чертами фонетического строя. Все эти особенности представлены в системе уроков.

В грамматике украинского языка обращают на себя внимание такие особенности, как наличие звательного падежа и IV склонения — в имени существительном, стяженных форм — в прилагательном, давнопрошедшего и сложного будущего времени — в глаголе. Наряду с этим материалом в систему уроков включены сведения о своеобразии выражения тех или иных грамматических категорий, о наиболее характерном в словоизменении и словообразовании, о распространенности изучаемых грамматических форм. С морфологическими особенностями тесно связаны особенности синтаксиса, которые также отражены в самоучителе.

КРАТКИЙ СЛОВАРЬ УКРАИНСКИХ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ ТЕРМИНОВ

Этот словарь окажет помощь тем, кто в процессе изучения украинского языка будет обращаться к украинской языковедческой литературе. Наша лингвистическая терминология имеет свои традиции, в ней широко представлены как интернациональные, так и собственно украинские термины. В краткий словарь включаем только последние.

А

абетка – азбука

Б

багатоозначний – многозначный

безособовий – безличный

В

вігук – междометие

вищий ступінь – сравнительная степень

відміна – склонение

відмінок – падеж

відносний прикметник – относительное прилагательное

Г

говірка – говор

голосний (звук) – гласный (звук)

Д

давальний відмінок – дательный падеж

давноминулий час – давнопрошедшее
время

двокрапка – двоеточие

дзвінкий (звук) – звонкий (звук)

дієвідміна, дієвідмінювання – спряжение

дієприкметник – причастие

дієприслівник – деепричастие

дієслово – глагол

дійсний спосіб – изъявительное наклонение

додаток – дополнение

доконаний вид – совершенный вид

другорядні члени речення – второстепенные члены
предложения

дужки – скобки

З

займенник – местоимение

закінчення – окончание

звертання – обращение

знахідний відмінок – винительный падеж

І

іменник – имя существительное

іншомовні слова – иноязычные слова

К

- керування – управление
 клічний відмінок – звательный падеж
 кома – запятая
 крапка – точка
 крилаті вислови – крылатые выражения
 культура мови – культура речи

Л

- літера – буква

М

- майбутній час – будущее время
 милозвучність – благозвучие
 минулий час – прошедшее время
 місцевий відмінок – предложный падеж
 множина – множественное число
 мова – язык, речь
 мовний етикет – речевой этикет

Н

- наголос – ударение
 наголошений голосний – ударный гласный
 надфразна єдність – сверхфразовое единство
 називний відмінок – именительный падеж
 найвищий ступінь – превосходная степень
 наказовий спосіб – повелительное наклонение
 невідмінювані іменники – несклоняемые имена существительные
 недоконаний вид – несовершенный вид
 ненаголошений (звук) – безударный (звук)
 неозначена форма дієслова – неопределенная форма глагола
 непоширене речення – нераспространенное предложение
 непряма мова – косвенная речь
 непрямий відмінок – косвенный падеж
 нескладовий (о звуках [ʏ], [ɪ]) – неслоговой

О

- обставина – обстоятельство
 однина – единственное число
 означення – определение

- оклічне речення – восклицательное предложение
 орудний відмінок – творительный падеж
 особба – лицо
 особове речення – личное предложение

П

- питальне речення – вопросительное предложение
 підмет – подлежащее
 підрядне речення – придаточное предложение
 підрядний зв'язок – подчинительная связь
 побічний наголос – второстепенное (побочное) ударение
 побутова лєксика – бытовая лексика
 подовження (звуків) – удлинение (звуков)
 початкова форма – начальная форма
 поширене речення – распространенное предложение
 приголосний (звук) – согласный (звук)
 приймєнник – предлог
 приказка – поговорка
 прикладка – приложение
 прикмєтник – имя прилагательное
 прилягання – примыкание
 присвійний прикметник – притяжательное прилагательное
 прислівник – наречие
 проривний (звук) – взрывной (звук)
 пряма мова – прямая речь

Р

- речення – предложение
 родовий відмінок – родительный падеж
 розділові знаки – знаки препинания
 розмовна лєксика – разговорная лексика
 розповідне речення – повествовательное предложение

С

- склад – слог
 складений присудок – составное сказуемое
 складне речення – сложное предложение
 складний звук – слитный звук

- складнопідрядне речення – сложноподчиненное предложение
- складносурядне речення – сложносочиненное предложение
- словник – словарь
- словозміна – словоизменение
- словосполучення – словосочетание
- словотвір – словообразование
- службові слова – служебные слова
- сполучення – сочетание
- сполучник – союз
- сполучні слова – союзные слова
- сполучуваність – сочетаемость
- спонукальні речення – побудительные предложения
- стан – залог
- спосіб (дієслова) – склонение (глагола)
- стверджувальне речення – утвердительное предложение
- ступені порівняння – степени сравнения

Т

- теперішній час – настоящее время
- тлумачний словник – толковый словарь

У

- узагальнюючі слова – обобщающие слова
- узгодження – согласование
- умовний спосіб – сослагательное склонение
- уподібнення (звуків) – уподобление (звуків)

Ч

- частина мови – часть речи
- частика – частица
- числівник – имя числительное

Я

- язикові приголосні – язычные согласные
- якісний прикметник – качественное прилагательное

УРОК 1

АЭРОПОРТ

Фонетика: Произношение безударных гласных [о], [а].

Грамматика: Изменение по падежам существительных I склонения.

До аеропóрту Окса́на Терéнтївна з невісткою Га́ліною та ону́ком Серге́єм при́ехали дуже́ рано. Ма́ша, дóнька найме́ншого бабу́синого сина, який працюва́в у Си́біру, ма́ла прилетіти о вóсьмїй годині.

Дізна́вшись у довідко́вому бюро, що літа́к із Чи́ти не спізнується, Окса́на Терéнтївна, Га́лина і Серге́й пішли до залу чека́ння. Але бабу́сі не сиді́лося спо́кійно. Вона не ба́чила Ма́ші ці́лий рік і дуже́ скучи́ла за ону́кою.

Як тільки з репроду́ктора доли́нав го́лос диктора, що повідо́мля́в про ви́літ чи прилі́т яко́гось літака́, бабу́ся Окса́на насто́рожувала́ся і не давала́ свої́м сказа́ти жо́дного слова́.

А го́лос із гучно́мівця лу́нав дуже́ часто. Одних пасажи́рів за́прóшували про́йти на реєстра́цію, інших попереджа́ли про затри́мку рейсу́ через нельо́тну пого́ду. Диктор повідо́мля́в, де знахо́диться ка́мера схóву, в яких каса́х мо́жна придба́ти квитки́, як про́йти до кімна́ти ма́тері і дити́ни.

Стрі́лка годинни́ка набли́зилась до вóсьмої. Нарéшті ого́лоси́ли про прибу́ттє літака́ з Чи́ти рейсо́м Н 243.

Серге́й з мамо́ю та бабу́сею поспі́шили до ви́ходу.

Через ажурну огоро́жу виді́лося льо́тне поле. Ма́шу всі побачи́ли відразу. Вона зісхо́чила з автока́ра й побі́гла назу́стріч ро́дичам. Ради́сть зу́стрічі з Ма́шею була́ та́ка вели́ка, що всі водноча́с і плакали́, і смі́ялись.

У розмо́вах не помі́тили, як до ви́ходу підвезли бага́ж. Узя́ли Ма́шину ва́лізу та спортивну́ сумку́ й пої́хали до́дому.

Обьяснения к тексту:

1. В украинском языке довольно часто употребляются конструкции родительного падежа с предлогом *до*: *при́ехали до аеродро́му, пішли до залу́, про́йти до ви́ходу*. В русском языке им соответствуют конструкции винительного падежа с предлогом *в* (*приехали в аэропорт, пошли в зал*) и дательного падежа с предлогом *к* (*пройти к выходу*).

2. У и в – это не разные предлоги, как в русском языке, а фонетические варианты одного и того же предлога, соотносимого с русским *в*. Их чередование, как и в соответствующей приставке (*упоратись – впоратись*), связано с требованием благозвучия. То же самое касается союза *і* (*ї*).

дуже – очень	лунати – звучать
дівка – дочка, доченька (уменьш., ласк.)	запрошувати – приглашать
найменший – самый младший	інший – иной, другой
який – который	попереджати – предупреждать
працювати – работать	затримка – задержка
мала – (тут в зн.) должна была	повідомляти – сообщать
о восьмій годині – в восемь часов	камера схову – камера хранения
дізнатися – узнать	придбати – приобрести, купить
довідковий – справочный	квиток – билет
що – что	дитина – ребенок
літак – самолет	годинник – часы
спізнюватися – опаздывать	оголосити – объявить
чекання – ожидание	прибуття – прибытие
бачити – видеть	побачити – увидеть
рік – год	відразу – сразу
скучити (за кимось) – соскучить- ся (по ком-либо)	назустріч – навстречу
долітати – долетать	родич – родственник
якийсь – какой-то	одночас – одновременно
жоден – ни один	розмова – разговор
гучномовець – громкоговоритель	помітити – заметить
	валіза – чемодан
	додому – домой

Фонетика: Безударные гласные [а] и [о] в украинском языке, в отличие от русского, произносятся четко, как и под ударением, то есть в их произношении отсутствует редукция и „аканье“.

Задание: Произнесите правильно слова: *Оксана, невісткою, Галиною, рана.*

В отдельных случаях в безударной позиции [о] произносится с приближением к [у], т. е. [о̣]. Это происходит обычно перед слогом с ударным [у] или [ї]. В данной позиции наблюдается умеренное „уканье“: [о̣] нуком, [до̣] відатися, [по̣] бігли, св[о̣] їм.

Упражнения:

1. Найдите в тексте урока слова, в которых [о] в безударной позиции произносится четко. Выпишите их и прочитайте правильно.
2. Найдите в тексте урока слова, в которых безударный [о] произносится как [о̣]. Выпишите их и прочитайте правильно.
3. Прочитайте несколько раз скороговорки, правильно произнося звуки [о] и [а].

Коли калина зацвіта, весна квітує, золота, коли калина червоніє, осінній вітер тихо віє. Справ Одарка мала чимало. Кажу: одягай кожух.

Грамматика: В украинском языке, как и в русском, есть существительные I склонения, но если в русском языке они изменяются только по твердому и мягкому образцам, то в украинском таких образцов три: твердый, мягкий и смешанный. По твердому образцу склоняются существительные с основой на твердый согласный, кроме шипящих, по мягкому – с основой на мягкий согласный, по смешанному – с основой на шипящий.

Окончания существительных I склонения

Единственное число

	Твердый	Мягкий		Смешанный
И.	Галин-а	бабус-я	реєстраці-я	Маш-а
Р.	... -и	... -ї	... -ї	... -ї
Д.	... -ї	... -ї	... -ї	... -ї
В.	... -у	... -ю	... -ю	... -у
Т.	... -ою	... -єю	... -єю	... -єю
П.	(на, при) ... -і	... -ї	... -ї	... -ї
З.	... -о	... -ю	... -є	... -о

Как видно из таблицы, особого внимания заслуживают при изучении этого материала несколько форм. Во-первых, в дательном и предложном падежах всех типов склонения есть только одно окончание *-ї*. Графически оно передается буквами *і* и *ї*: *Оксані, бабусі, Маші; реєстрації – реєстраці[ї-ї]*. Во-вторых, ни в одном типе склонения нет окончаний *-ої, -ей*, свойственных русскому языку, а есть только *[-оїу], [-ейу], [ї-ейу]* (графически – *-ою, -єю, -єю*). В-третьих, в смешанном типе можно выделить окончания и твердого (*-а, -у*), и мягкого (*-ї* в родительном падеже, *-єю*) образцов склонения.

Запомните: Окончания творительного падежа существительных с основой на шипящий в украинском языке не зависят от ударения: *Машею, Сашею, межею, іржею* (ржавчиной).

Примечание. Кроме шести падежей, существительные в украинском языке имеют особую форму, употребляемую при обращении к кому- или к чему-либо. В приведенных выше примерах это следующая форма: *Галин-а, бабус-ю, Маш-а*.

Упражнения:

1. Переведите на украинский язык.
 - Как прошла твоя встреча с сестрой?
 - Моя встреча с Машей прошла очень удачно.
 - Как вы с бабушкой доехали в аэропорт?
 - Хорошо, только приехали рано.

2. Перепишіть українські прислів'я. Слова в скобках поставте в правильній формі.
- 1) Однією (рука) в долоні не заплещеш. 2) Під щасливою (зірка) народився. 3) Їж хліб з (вода), живи з (правда) святою. 4) Лиха доля і під (земля) знайде. 5) З (неправда) світ пройдеши, та назад не вернешся.
3. Випишіть із тексту уроку всі іменні ісклонення I форм творительного падежа. Підкресліть кінцівки і запам'ятайте їх.
4. Пользуючись приведеною вище таблицею, допишіть кінцівки іменних ісклонення.
- 1) Наші грізні бойові гармати салютують миру – не війн... 2) Вийду за палатк..., у темін пірну, думк...-мрі... в Києві майну. 3) Ми служимо прац... й крас... 4) Очі – вікна моєї душ... 5) Скільки в тиш... чаїлося ласк... (В. Симоненко).

Словарь

пірну́ти – нырнуть

майну́ти – метнуться

о́чі, ед. ч. око – глаза

мрія – мечта

пра́ця – труд

ті́ша – тишина

чаї́тися (синон. таї́тися) – таиться

УРОК 2

ГОРОДСКАЯ УЛИЦА

Фонетика: Звуки [z], [r].

Грамматика: Стыженные и нестыженные формы прилагательных в именительном и винительном падежах.

Я живу в великому місті на центральній вулиці. Вулиця наша пряма і широка. Між шосе і тротуаром з правого боку тягнеться зелена смуга. Білорі берізки, пишні каштани, стрункі горобини з яскраво-червоними кетягами гіркуватих ягід, клени, золоті й багряні восени, створюють неповторне обличчя однієї з найкращих вулиць міста. Рівні ряди високих чотирнадцятиповерхових будинків. Балкони прикрашені мозаїчними візерунками в дусі українських народних вишивок. На перших поверхах усіх цих будинків розміщені продуктові, господарчі та промтоварні магазини, фотографія, ательє мод, кав'ярня, побутові майстерні, в яких можна відремонтувати парасольку і електричну праску, вставити блискавку у валізу або чобіт.

Найкращий будинок на нашій вулиці – краєзнавчий музей. Споруда невелика, легка, романтична, з високим ганком і старовинними дубовими сходами. З лівого боку вулиці – дитячий садок, школа, кіно-театр з яскравими афішами. Будинки тут дев'ятиповерхові, у дворах – дитячі майданчики.

По вулиці ходять тролейбуси і автобуси, а на перехресті її з сусідньою – станція метро. На розі нашої вулиці і Верхнього провулка, вимощеного бруківкою, – газетний кіоск.

Словарь

місто – город
з правого боку – с правой стороны
смуга – полоса
стрункий – стройный
горобина – рябина
яскраво-червоний – ярко-красный
кєтяг – гроздь
створювати – создавать
обличчя – (тут в зн.) облик
найкращий – самый лучший
поверх – этаж
будинок – дом
візерунок – узор
господарчий – хозяйственный
кав'ярня – кафе

побутовий – бытовой
майстерня – мастерская
парасолька – зонтик
праска – утюг
блискавка – молния
чобіт – сапог
краєзнавчий – краеведческий
споруда – сооружение
ганок – крыльцо
старовинний – старинный
сходи – ступени
дитячий – детский
майданчик – площадка
перехрєстя – перекресток
на розі – на углу
провулок – переулок
бруківка – брусчатка

Диалог:

Оксана: На якій вулиці ти живеш?

Ольга: Я живу на вулиці Шевченка. Моя вулиця зелєна й дуже красива.

Оксана: Чим ще цікава твоя вулиця?

Ольга: На нашій вулиці багато магазинів – господарчих, продуктових і промтоварних.

Оксана: А якісь заклади культури є на твоїй вулиці?

Ольга: Звичайно. На нашій вулиці розташовані історичний музей, ляльковий театр і картина галерея.

Словарь

цікавий – интересный
заклад – заведение

розташований – размещен
ляльковий – кукольный

Фонетика: В украинском языке буквой г обозначается звук [z], а буквой г' – звук [r]. Первый значительно отличается в произношении от русского [z]. Он произносится протяжно и принадлежит не к заднеязычным, а к глотковым звукам (как в русских словах *ага, ого*). Именно этот звук является типичным для украинского языка и употребляется преимущественно: *тягнеться, смуга, горобини, кетягами, гіркуватих, ягід, багрянні*. В тексте урока во всех случаях буква г передает этот звук, кроме слова *ганком*, в котором [r] напоминает русский взрывной звук [r]. Взрывной звук [r] употребляется в украинском языке в нескольких словах: *ганок, грати* (решетка), *гава* (ворона), *агрус* (крыжовник), *гудзик* (пуговица), *гедзь* (овод) и в некоторых других.

Упражнения:

1. Произнесите скороговорки правильно, учитывая специфику звуков [z] и [r].

1) *В горішнику горішина горішками обвішана.* 2) *В гарненької горлички туркотливе горлечко.* 3) *Гусенят багато в Гната (Г. Бойко).* 4) *Годувала гава гавенят на ганку. Зготувала в горщику гарну запіканку.*

2. Переведите слова на украинский язык, прочитайте их. Звуки (z) и (r) затранскрибируйте.

Горох, пуговица, град, Игнат, голос, гордый, Галина, крыжовник, горшок, груша.

Грамматика: Особенностью украинского языка в сравнении с русским является употребление так называемых стяженных форм прилагательных в именительном и винительном падежах женского и среднего рода единственного числа, а также в именительном и винительном падежах множественного числа: русск. *-ая, -яя* – укр. *-а, -я* (*вулиця рівна, широка*; (споруда) *невисока, легка, романтична*; русск. *-ое, -ее* – укр. *-е, -є* (*обличчя неповерне*; (море) *сине*; русск. *-ые, -ие* – укр. *-і*: (*берізки білорі; каштани пишні; горобини стрункі*).

Упражнения:

1. Прочитайте украинские пословицы. Вместо точек вставьте прилагательные в нужной форме. В справке даются прилагательные в форме мужского рода единственного числа.

1) ... *праця краща за ... безділля.* 2) *І бджола летить на ... квітку.* 3) *Руки ..., а сумління ...* 4) *Краще ... правда, ніж ... брехня.*
(*Маленький, великий, червоний, білий, чорний, гіркий, солодкий*).

Словарь

краща – лучше
сумління – совесть

брехня – ложь

- Переведите на украинский язык следующие словосочетания: *широка улица, большие дома, красивые балконы, зеленое одеяние*. Используя текст, приведенный выше, попробуйте составить с этими словосочетаниями предложения.
- Прочитайте словосочетания. К подчеркнутым словам подберите слова, противоположные по смыслу (антонимы). Новые словосочетания запишите.

Теплі дні, холодні руки, рідне село, вузькі річки, чиста вода.

Внимание: В украинских народных песнях и думах, а также в произведениях, стилизованных под народные песни, употребляются нестяженные формы прилагательных на *-ая (-ля), -ую (-юю)*, женского рода: *Убогому, нещасному – Тяжкая работа. А ще гіршавя неправда, Вічная скорбота; -еє (-еє)* среднего рода: *У неділю рано синєє море заграло; Заболіло тіло бурлацькеє біле; -її* множественного числа: *Чорні брови, карії очі.*

Упражнения:

- Перепишите предложения. Стяженные формы прилагательных подчеркните одной чертой, нестяженные – двумя. Объясните, почему употребляются нестяженные формы.

1) *Літа мої молодії Марно пропадають, Очі плачуть, чорні брови Од вітру линяють.* 2) *Зоре моя вечірняя, Зійди над горою.* 3) *Праведная душе, Приймц мою мову, Немудру та щиру.* 4) *Грає синє море, Грає серце козацькеє.* 5) *На кого покинув Батька, неньку стареньку, Молоду дівчину?* 6) *За карії оченята, За чорні брови Серце ревалось, сміялось (Т. Шевченко).*

- Допишите окончания в прилагательных.

Старш... учні школи № 5 готуються до свята пісні. Весел... свято відбудеться в березні, коли почнуться веснян... канікули. Діти виконають українськ... народн... пісні „Зелен... ліщинонька”, „Чорн... брови, кар... очі”.

УРОК 3

ПОЧТА. ТЕЛЕГРАФ

Фонетика: Звуки [ц], [ч], [ч'].

Грамматика: Дательный и предложный падежи существительных мужского рода II склонения.

Після лекцій хлопці пішли на поштамт. У кожного були свої справи. Геннадієві треба було одержати присланий з дому пакунок і купити

вітальні листівки, Олексі – відправити рекомендовану бандероль, Василеві – поговорити по телефону з матір'ю, Степанові – викупити книжку, надіслану з Києва післяплатою. Людям в операційному залі було небагато. Степан простягнув своє повідомлення.

– З вас ... карбованців ... копійок, – сказала працівниця поштамту.

– О́тже, це підручник з хімії, який я замовляв, – подумав Степан. Раптом хтось легенько взяв його за лікоть. Це був Андрій Голобородько – Степанів однокласник, який навчався в педагогічному інституті.

– Що ти тут робиш?

– Як бачиш, заповнюю бланк, дістаю переказ із дому. А біля віконця, де одержують листи до запитання, ти зустрінеш ще одну нашу однокласницю Наталку Козелецьку. Пізнав її?

Степан привітався з Наталкою і познайомив її із своїми друзями. Геннадій уже дістає пакунок, Олекса відправив бандероль, і вся компанія перейшла до залу міжміських переговорів, де Василь заговорив розмову:

– Мені треба поговорити з матір'ю. Це село Тарасівці Новоселицького району Чернівецької області, П'ять хвилин.

– У цьому селі є поштове відділення?

– Так. Чи довго доведеться чекати?

– Взагалі протягом години, але ви нікуди не відходьте, можливо, дадуть і за п'ятнадцять хвилин.

– Дякую.

– Хлопці! – звернувся Василь до друзів. – Ви мене не чекайте. Це може бути й через годину. А я поки що почитаю.

Молоді люди попрощались і вийшли з поштамту. До Василя підійшла літня жінка і попросила:

– Будь ласка, підпишіть мені конверт, я забула вдома окуляри.

– Добре. Диктуйте.

– Місто Вінниця, вулиця Липовецька, будинок № 25, квартира 30. Кравцеві Петру Васильовичу.

– Дякую.

Об'яснение к тексту:

Русским словосочетаниям типа *учебник по химии* соответствуют украинские типа *підручник з хімії*. Сравните: *зошит (тетрадь) з геометрії, контрольна робота з алгебри, вправи (упражнения) з мови*.

Словарь

ко́жний – каждый

спра́ва – дело

тре́ба – нужно

оде́ржати, діста́ти – получить

пакуно́к – посылка

віта́льний – поздравительный

листі́вка – открытка

рекоме́ндований – заказной
(о корреспонденции)

післяплато́ – наложенный
платеж

небага́то – немного

повідомле́ння – (тут в зн.)
уведомление

карбованець – рубль
 підручник – учебник
 замовляти – заказывать
 ра́птом – вдруг
 навча́тися – учиться
 робіти – делать
 діста́ти – получить
 пере́каз – (тут в зн.) перевод
 одержува́ти – получать
 лист – (тут в зн.) письмо
 до запита́ння – до востребования
 зустрі́ти – встретить
 пізна́ти – узнать
 привіта́тися – поздороваться

познайо́мити – познакомить
 міжміський – междугородный
 хви́лина – минута
 відді́лення – отделение
 чека́ти – ждать
 взагалі – вообще
 протя́гом – в течение
 можливо – возможно
 зверну́тися – обратиться
 літній – (тут в зн.) пожилой
 жінка – (тут в зн.) женщина
 будь ла́ска – пожалуйста
 окуля́ри – очки
 загли́битися – углубиться
 чита́ння – чтение

Фонетика: В украинском языке звук [ц'] в конце слова и слога всегда мягкий: карбоване[ц'], Козеле[ц']ку, Новосели[ц']кого, Черніве[ц']кої, Липове[ц']ка. Исключение составляют только отдельные слова: палац (дворец), плац, шкіц (эскиз). Звук [ц'] всегда является мягким перед [і]: лек[ц']ії, хлоп[ц']і; Тарасіє[ц']і, опера[ц']ійному, часто и перед [а], [о], [у]: працієни[ц']а, вікон[ц']а, однокласни[ц']у, п'ятнад[ц']ать, Вінни[ц']а, вули[ц']а, [ц']о́му. Исключение составляют слова: цар (и производные), цап (козел), цукор (и производные), цуратися (чураться), цуцик, цуценя (щенок), цокати, цоколь. Зато перед гласными [е], [и] звук [ц] всегда только твердый: це, Кравцеєві; сравните также: озерце, віконце, серце, цистерна, цитата.

Внимание: Мягкий [ц'] бывает долгим перед [а]. В таком случае на письме ему соответствует буквосочетание – *ться* [ц':а]: доведеться – доведє́[ц':а], зупиняться – зупи́ня[ц':а].

Упражнения:

- Прочитайте украинские пословицы и постарайтесь запомнить их. Отработайте произношение звуков [ц'] і [ц':].
 1) Людська кривця не водиця, проливати не годиться. 2) Як у поле – Анцю в боці коле, як до танцю – вже не коле Анцю. 3) Людям косовиця, а лежачий веселиться. 4) Людська праця – не дурниця, розкидати не годиться. 5) Праця чорна, паляниця біла.

Словарь

дурни́ця – глупости

паляни́ця – буханка хлеба

- Переведите слова на украинский язык, принимая во внимание произношение звука [ц']. Запишите переводы и прочитайте их несколько раз вслух.

Молодець, палець, танець, сестриця, учениця, слиця, гонец, жнець, комсомолец.

3. Подберите к данным словам антонимы. Произнесите и запишите их.

Безділля, початок (начало), зе́жується, пла́чуть.

4. Прочитайте отрывок из украинской народной песни, обратите внимание на произношение [ц̣]:

Не хва́стайся, дівчи́нонько, червоним намі́стом, бо прійде́ться, доведеться, намі́сто порве́ться, а із тебе́, молодо́ї, вся че́лядь сміється.

Словарь

намі́сто – монисто, ожерелье,
бусы

доведеться – придется
че́лядь – (тут в зн.) молодежь

Грамматика: Как и в русском языке, украинские существительные мужского рода с нулевым окончанием относятся ко II склонению: *хлопець, Василь, Степан, Геннадій*. Но в украинском языке, кроме того, сюда относятся также существительные мужского рода с окончанием *-а* *Петро, батько* (отец), *Дніпра*. В дательном падеже единственного числа эти существительные, кроме окончания *-у* (как и в русском языке), имеют также специальные украинские окончания: *-ові, -еві. Степанові, Василеві, Кравцеві*.

Окончание *-ові* имеют существительные с основой на твердый согласный: *Петрові, Шевченкові, Богданові; -еві* – существительные с основой на мягкий согласный: *ковалеві, молодцеві, Олесеві*; если этот мягкий согласный [й], то конец основы и начальный гласный окончания графически передаются буквой *є* (*-еві*): *Геннаді[й]еві – Геннадієві, Андрі[й]еві – Андрієві*.

Внимание: Если рядом употребляется два-три существительных II склонения, то окончания *-у, -ові* лучше варьировать, например: *поету Тарасові Григоровичу Шевченкові, Кравцю Петрові Васильовичу*. Обратите внимание на то, что отчества имеют только окончание *-у* (*-ю*). Об этом нужно помнить, когда пишете адрес на конверте.

Варианты окончаний *-у – -ові, -ю – -еві* есть и в предложном падеже: *при Петрові Іваненку, при Олександрові Виннику, при Василеві Кравцю*.

Упражнения:

1. По данному образцу подпишите конверты своему другу (дяде, брату, отцу, мужу).

Образец: 274012, м. Чернівці-12,
вул. М. Коцюбинського, буд. 4, ке. 7
Петренку Іванові Васильовичу

2. Перепишите предложения, дописывая необходимые окончания.

1) Народи всього світу віддають шану великому поет... України Іван... Якович... Франк... 2) Видатному режисер... і письменник... Олександр... Петрович... Довженк... споруджено пам'ятник на його батьківщині – у Сосниці, що на Чернігівщині.

Словарь

світ – (тут в зн.) мир
шана – почеси
видатний – видаючийся

письменник – писатель
споруджено – сооружен
батьківщина – родина

3. Переведите словосочетания на украинский язык. С двумя (по выбору) составьте предложения.

Сказать отцу, написать сыну, подарить брату, объяснить учителю, вернуть Андрею.

Словарь

объяснить – пояснити

вернуть – повернути

УРОК 4

КВАРТИРА

Фонетика: Особенности

Произношения [ч].

Передача на письме сочетаний мягких согласных с [о].

Грамматика: Формы 1-го лица

множественного числа

глаголов настоящего

и будущего времени.

Лист до сестри

Дорога моя сестричко Лёсю!

Хочу поділитися з тобою великою радістю: ми одержали квартиру. Будемо жити на третьому поверсі шістнадцятиповерхового будинку. Високий і світлий, він разом із шістьма іншими будинками мікрорайону створює дуже гарний архітектурний ансамбль.

На першому поверсі домова кухня і кулінарія, у дворі – дитячий садок, тож наші малюки будуть близько від дому. Школа, правда, трохи далі, але ж Сашко вже дев'ятикласник.

Тепер про саму квартиру. Уявляєш, аж чотири кімнати, великий коридор, кухня – світла, простора, два балкони-лоджії, зручна комірчина, антресолі, ванна, облицьована блакитною плиткою. Підлога паркетна, стіля висока, рівна, на стінах – дуже красиві й різні в усіх трьох кімнатах шпалери. Найбільша кімната – вітальня. Дві кімнатки навпроти вітальні невеликі, але затишні; в одній думаємо влаштувати дитячу для наших близнюків – Миколки й Петрика, а в другій – спальню для себе. Ще одна кімната – для батьків. Ти б бачила обличчя й очі нашої мами, коли вона вийшла на балкон і сплеснула руками від задоволення: унизу зеленіли хвилі лісопарку. Серьожу і Сашка помістимо у вітальні, уже придбали для них ліжко-диван і крісло-ліжко. А про кухню й говорити не доводиться. Саме про таку я мріяла в комунальній квартирі. У коридорі можна розмістити шафи з книжками. Отже, клопоти, клопоти, але такі приємні. Сусіди у нас чудові – це Соловійови і Костюки. Ти їх знаєш.

Пиши, як ти живеш, як чоловік, діти. Чекаємо в гості. Цілуємо.

Твоя сестра Галина

Словарь

гáрний – хороший
 малюк – малыш
 трóхи – немного
 дáлі – дальше
 уявля́ти – представлять
 зручний – удобный
 комірчина – кладовка
 блакитний – голубой
 підлога – пол
 стéля – потолок
 шпалéри – обои
 вітальня – гостиная
 зати́шний – уютный

вляштува́ти – устроить
 близнюкі – близнецы
 батькі – родители
 обліччя – лицо
 задово́лення – удовлетворение
 хвіля – волна
 придба́ти – приобрести
 ліжко – кровать
 мріяти – мечтать
 ша́фа – шкаф
 о́тже – таким образом
 кло́піт – хлопоты
 при́ємний – приятный
 чудо́вий – чудесный

Фонетика: В украинском языке звук [ч] твердый перед [а], [о], [у], [и], [е] и перед всеми согласными. Произносится он так: кончик языка прикасается к альвеолам (возвышениям над верхними передними зубами). Слитно произносится два звука: [т] и [ш], темп произношения все убыстряется, пока не получится нужный звук [тш] → [ч].

Произнесите правильно употребляемые в тексте слова: *сестричко, дитячий, зручно, чотири, зручна, дитячу, чолоєїк, чекаємо.*

Полумягкий [ч], похожий на русский звук, произносится перед [і] и в том случае, если этот звук удлиняется: [о́ч'і], [обліч'а] – *очі, обличчя.*

Упражнения:

1. Произнесите рядом слова: *дл'ячий* – *дл'ячі*, *гар'ячий* – *гар'ячі*, *чітка* (чтение) и *чітко* (четко), *круча* и *обл'уччя* (лицо).
2. Произнесите правильно скороговорки:
1) *В чаплі чорні черевички, чапля чапа до водички.*
2) *Щедрий дощик площу полоще* (Г. Бойко).

Заломните: Буквой *щ* передается сочетание звуков [ш] и [ч].

В украинском языке для отражения на письме сочетания мягкого согласного со звуком [о] (в русском языке это достигается буквой *ё*) употребляется следующая буквенная комбинация: мягкость согласного в письменной речи обозначается буквой *ь*, а звук [о] – буквой *о* (см. в тексте урока: *третьому, шістьома, Серьожу*).

Упражнение:

3. Переведите на украинский язык и запишите.
Лётчик, Алёша, полёты, Лёля, Королёв, Карасёв, Лунёв. Поскольку звук [й] в украинском языке, как и в русском, всегда мягкий, после буквы *й*, передающей этот звук, пишется буква *о*: *Воробйов, Соловйов, зйомка*. Написание это в украинском языке чисто фонетическое – как слышишь, так и пишешь: *його* (его), *йому* (ему), *знайомий* (знакомый), *йорж* (ерш), *майор, район*.

Упражнения:

4. Произнесите правильно имена, отчества и фамилии писателей.

Олесь Терентійович Гончар – автор багатьох романів про нашу сучасність. *Микола Васильович Гоголь* – автор циклу повістей „Вечори на хуторі біля Диканьки” та багатьох інших.

5. Заполните пропуски.

Максим ... Рильський – видатний український поет і вчений. *Дмитро ... Павличко* – відомий поет і громадський діяч. *Сергій Павлович ...* – геніальний конструктор вітчизняних космічних апаратів.

Грамматика: В украинском языке глаголы в форме 1 лица множественного числа настоящего и будущего времени имеют окончания *-имо* (*-імо*), *-емо* (*-ємо*). Без *о* в окончаниях такие формы не употребляются: *будемо жити, думаємо, гадаємо, помістимо, чекаємо, цілуємо, напишемо*.

Диалог:

- *Лесю, підемо сьогодні подивимось на нашу нову квартиру?*
- *Добре, тільки спочатку завітаємо до гастроному, купимо хлібину, бо в нову хату вперше без хліба заходити не годиться.*
- *Ти так суворо дотримуєшся старих звичаїв?*
- *Ми не знаємо багатьох гарних звичаїв, але цього не забуваємо.*

Словарь

подивітися – посмотреть	звічай – обычай
добре – хорошо	багато – много
спочатку – сначала	гарний – хороший
дотримуватися – придерживаться	цей – этот

Упражнения:

1. Выпишите из диалога глаголы в форме 1 лица множественного числа настоящего и будущего времени, подчеркните окончания.
2. Перепишите предложения. Слова, находящиеся в скобках, поставьте в правильной форме.
1) (Жити) ми на одній землі. 2) Ми працю (любити), що в творчість перейшла. 3) Ми (припадати), Вітчизно, тобі до трепетних грудей (М. Рильский).
3. Переведите на украинский язык. Перевод запишите.
1) Мы живем в новом доме недалеко от леса и часто ходим на прогулку. 2) Брат Саша и я спим в одной комнате.

Словарь

прогулка – прогулянка

УРОК 5

КОМНАТА

Фонетика: Звуки [дж], [дз].

Удлинение согласных между двумя гласными.

Грамматика: Изменение по падежам существительных среднего рода II склонения.

Молодѣ подружжя Марійка з Олѣсем одѣржали однокімнату квартиру, придбали меблі і запросили друзів на новосілля. Паркетна підлога, покрита лаком, аж вилискувала, тонко подзвонював джерельно-чистий кришталь у серванті, вишукана, ошатна люстра – гордість господині – малювала на стелі фантастичні візерунки. Марійка вже втрѣте пройшлася ганчіркою по меблях, розправила бездоганно випрасувану скатертину і накрохмалені сервѣтки. Друзів усе ще не було. Змінівши джинси і джемпер на святкову сукню, прискіпливо оглянула кімнату.

Раптом мелодійно пролунав дзвоник, і до хати з хлібом-сіллю на вишиваному рушнику й розписним дерев'яним тарелі завітали перші гості. Це були їхні друзі на прізвище Муравйови. Вони поздоровили господарів із новосіллям і з цікавістю почали оглядати квартиру.

– Яке чудове дзеркало, – прошепотіла Лариса підрузі. – Воно наче створене для вашого передпокою.

– Ні, ти поглянь на килим, – звернувся до дружини Ілля Муравйов. – Це ж справжній витвір мистецтва.

Обличчя Марійки зашарілося від радості. А гості тим часом продовжували:

– Шафа для книг дуже зручна, розміщення книжкових полиць раціональне, між полицями чудові горщики з квітами. Молодці.

– Дзень-дзень – і двері відчинилися. Шіроко посміхаючись, Олесь і Максим Ковальови переступили поріг.

– Будьте здорові у вашому домі!

– Повні криниці щастя в світлицю!

Обійми, поцілунки, квіти. Гості вручають подарунки Марійці.

– Як у вас затишно, – говорить Максим, сідаючи в крісло.

– Дуже гарні штори, – перебиває чоловіка Олесь. – Вони підкреслюють витончену простоту шпалер.

У розмову вступає господар:

– Ми з Марійкою вирішили не брати стінки; на мою думку, меблі непогано підібрані, нам усе вдалося вмістити.

– Тільки стільці мені не подобаються, – скривилася Марійка. – Я йому показала на інші, а він мене не послухав. У нашій кімнаті краще б виглядали м'які стільці з бежевою або брунатною оббивкою.

– Телевізор і магнітофон розміщені дуже вдало.

– А в цьому кутку, Марійко, ми поставимо подарований гостями торшер. Правда? Якраз близько біля журнального столика і ліжка-дивана.

– Я не заперечую. А тепер, гості дорогі, прошу до столу. Чим багаті, тим і раді.

Словарь

подрўжжя – супруги
меблї – мебель
запросїти – пригласить
вилїскувати – сверкать
джерельний – относящийся
к источнику
кришталь – хрусталь
вїшуканий – изящный
ошатний – нарядный
господиня – хозяйка
малювати – рисовать
ганчірка – тряпка
бездоганно – безупречно

вїпрасуваний – выглаженный
серветка – салфетка
святковий – праздничный
сўкня – платье
прискїпливо – придирчиво
раптом – вдруг
рушник – полотенце
тариль – блюдо
завїтати – зайти
прїзвище – фамилия
господар – хозяин
цїкавїсть – интерес
почати – начать

оглядати – рассматривать
створений – созданный
передпкій – прихожая
поглянути – посмотреть
кілим – ковер
мистецтво – искусство
дружина – (тут в зн.) жена
справжній – настоящий
вітвір – произведение
зашарітись – покраснеть
розташування – размещение
поліція – полка
відчинітись – открыться

обійми – объятия
поцілунок – поцелуй
подарунок – подарок
вітончений – утонченный,
изящный
стілець – стул
подобатися – нравиться
виглядати – (тут в зн.)
смотреться
брунатний – коричневый
куток – угол
біля – возле, около
залеречувати – возвращать

Фонетика: В украинском языке есть сложные (слитные) звуки [дж] и [дз], которые образуются при одновременном произношении двух звуков – соответственно [д] и [ж], [д] и [з]; [дж]ерельно-чистий, [дж]инси, [дж]емпер, по[дз]волював, [дз]воник, [дз]еркало, [дз]ень- [дз]ень, [дж]ерело (источник).

Упражнения:

1. Данные предложения переведите на украинский язык. Перевод прочитайте. Правильно произносите слова, соответствующие выделенным.

1) Жена купила мужу *джемпер*. 2) „Дзень-дзень”, – прозвенел *звон*. 3) Мы пили воду из *источника*.

2. Сравните произношение русских и украинских слов: *шмель* – *джміль*, *пчела* – *бджола*, *жгут* – *джгут*, *жбан* – *джбан* или *дзбан*, *звон* – *дзвін*.

3. Перепишите предложения, вставляя вместо точек необходимые буквы. Прочитайте предложения. Обратите внимание на произношение [дз] и [дж].

1) А тепер гудуть над нами б...оли і поважні пустуни...мелі. 2) ...вє- нять німою тугою ліси. 3) Били в ...вони вітри (В. Симоненко).

В украинском языке есть так называемые удлинённые мягкие согласные. Удлинение мягких согласных происходит только между двумя гласными (см. в тексте урока): *подружжя*, *новосілля*, *сілля*, *лілля*, *обличчя*, а также *зілля* (зелье), *міддю* (медью), *тінню* (тенью). В русском языке такому удлинению, как правило, соответствует употребление рядом любого мягкого согласного и всегда мягкого согласного [й]: *зель[й]е*, *медь[й]у*, *новосель[й]е* или наличие мягкого согласного перед -ие: *учение (навчання)*, *знание (знання)*, *увлечение (захоплення)*.

Примечание 1. Удлинение согласного [л'] происходит также в личных формах глагола *лито* и в производных от него глаголах:

я *ллю, виллю*
ти *ллеш, виллеш*
він }
вона } *лле, вилле*
воно }

ми *ллємо, виллємо*
ви *ллєте, виллєте*
вони *ллють, виллють*

Примечание 2. Удлинение мягких согласных в украинском языке отсутствует, если они находятся в позиции между гласным и согласным, хотя в русских параллелях и имеется звук [ŭ]: щастя – русск. счастье (счасть[ŭ]е), радістю – русск. радостью (радость[ŭ]у), ніжністю – русск. нежностью (нежность[ŭ]у).

Упражнения:

4. Переведите на украинский язык данные предложения и запишите их.
1) Молодые супруги пригласили друзей на новоселье. 2) Лицо девушки вспыхнуло от удовольствия. 3) Мне не нравятся твои увлечения.

Словарь

девушка – дівчина
удовольствие – задоволення
вспыхнуло – спалахнуло
увлечение – захоплення

5. Перепишите предложения, вставьте пропущенные буквы.
1) Смертні нам безсмер...я дарували, смертні нам продбвжили жи...я. 2) Для кох...я в нас часу мало, для мовч...я – у нас вікі. 3) Ч...ємо тебе, Кобз...рю, крізь столі...я. 4) Ти, як весняний грім, стала совіс...ю, і душ...ю, і щасливим нещ...яс...ям моїм. 5) Я для неї ммар не розвію і дощами землі не за...ю (В. Симоненко).

Словарь

продбвжити – продлить
кохання – любовь
хмара – туча

Запомните: Никогда не удлинняются согласные: [б], [п], [в], [м], [ф], [р]. При этих согласных, как и в русском языке, сохраняется звук [ŭ], только для его фиксации в правописании употребляется специальный знак – апостроф ('). Ср.: с любовью – з любов'ю (любов[ŭ]у), верфью – верф'ю (верф[ŭ]у), перья – пір'я (пір[ŭ]я), семья – сім'я (сім[ŭ]я).

Упражнения:

6. Прочитайте украинские пословицы и поговорки. Перепишите их. Контрольные места подчеркните.

1) Пташка красна своїм пір'ям, а людина своїм знанням. 2) Наука для людини, як сонце для життя. 3) Сім'я міцна – горе плаче. 4) Не гордись званням, а гордись знанням.

Словарь

людина – человек

життя – жизнь

7. Прочитайте предложения. Выделенные слова сгруппируйте по правилам правописания, изложенным в уроке, и запишите их по группам.

1) *І* обнявся сміх з журбою, *ненависть* – з любов'ю. 2) Стають мої руки *віттям*, *верхів'ям* чоло стає, розкрилося *ніжним суцвіттям* збентежене серце моє. 3) То не скрипка *кликала* – *волосся*, що тобі *спало* на чоло. 4) *Життя* задрімало... в *безмежжі* *неміряних* *нив*. 5) *Їх коханню* вічно *жить і жить* – *листям* на тополі й *бронзою* *дзвенить*. 6) *Зітхають* *свіжістю* *дівочою* *акації*. 7) *Засівайся* *щастям*, *ниво* *молода*. 8) *Маю* я *святе синієське* *право* з *матір'ю* *побуть* на *самоті* (В. Симоненко). 9) *Твою красу* я *переллю* в *пісні* (И. Франко).

Словарь

журба – печаль

віття – ветви

збентежений – взволнованный

кликати – звать

безмежжя – безграничность

зітхати – вздыхать

на самоті – наедине

Грамматика: Существительные среднего рода II склонения склоняются по трем образцам – твердому, мягкому и смешанному.

По твердому образцу склоняются существительные, оканчивающиеся на *-а* *дзеркала*, *мистецтва*, *крісла*; по мягкому образцу – на *-е*, *-а* (графически *-я*): *сонце*, *подружжя*, *новосілля*, *обличчя*; по смешанному образцу – существительные с основой на шипящий и окончанием *-е*: *прізвище* (фамилия), *становище* (состояние, положение), *плече*. Существительные, склоняющиеся по смешанному образцу, имеют окончания, свойственные существительным и твердого, и мягкого образцов: и *-а*, *-у* и *-е*, *-ем*.

И.	крісло	сонце	обличчя	плече
Р.	... -а	... -я	... -я	... -а
Д.	... -у	... -ю	... -ю	... -у
В.	... -о	... -е	... -я	... -е
Т.	... -ом	... -ем	... -ям	... -ем
П.	(на) ... -і	... -і	... -і	... -і
З.	... -о	... -е	... -я	... -е

Как видно из таблицы, существительные среднего рода в дательном падеже имеют окончание **-у (-ю)**. Параллельные окончания **-ові, -еві**, свойственные существительным мужского рода, имеют только существительные *лихо* и *серце*, а также существительные с суффиксом **-к (о)** – названия маленьких существ: *теляткові, дитяткові, ягняткові* (ягненокчу).

Упражнения

1. Поставьте данные существительные в дательном и творительном падежах единственного числа: *подружжя, прізвище, лихо, курчатко, становище, Закавказзя, плече, захоплення, оленятко, серце*.

Словарь

курчатко – цыпленочек

становище – состояние, положение

2. Переведите на украинский язык. Обратите внимание на склонение существительных смешанной группы.

1) Рядом с фамилией моего товарища стояла моя фамилия. 2) Что у тебя с плечом? 3) Принеси молока теляночку. 4) В фамилии Винник пишется два „н”.

УРОК 6

СЕМЬЯ

Фонетика: Чередование [о] – [і], [е] – [ї] в открытом и закрытом слогах.

Грамматика и фонетика: Группы существительных II склонения; изменение их по падежам. Произношение [р] в конце слова.

У нас велика і дружна сім'я. Найстарший у нашій родині – дідусь Андрій Васильович. Він пенсіонер, а раніше був слюсарем. Бабуся Оксана Терентівна молодша за дідуся на 2 роки. Вона все життя працювала кравчиною, а зараз теж на заслуженому відпочинку. Мій батько наймолодший із трьох синів дідуся і бабусі. Його звать Георгій Андрійович. Він шахтар, а моя мама, Галина Олексіївна, – дільничний лікар. Мій старший брат Сергій – студент, я, Сашко, школяр, а наші найменші, близнюки Миколка й Пётрик, – дошкільнята. Сергій – чудо-

вий спортсмен, воротар інститутської футбольної команди, він не тільки мій брат, а й найкращий, найближчий товариш.

Працюємо і навчаємось ми в різні зміни і тільки вечорами збираємось разом. Починається некваплива дружня розмова, спогоди про дитинство, розповіді про нашу сільську рідню. Батьки нашої мами, Олексій Іванович і Меланія Петрівна, живуть у селі. Ми часто зустрічаємось з ними і з маминими братами й сестрами, а найбільше я дружу з своїм двоюрідним братом Грицем. Він, як і я, навчається в дев'ятому класі. Коли я гостюю у діда й баби, ми з ним ходимо ловити рибу, фотографуємо всіх наших рідичів і мальовничі краєвиди.

Об'яснення к тексту:

Прилагательные *дружний* и *дружній* в украинском языке имеют разные значения: *дружний* – сплоченный, дружный (коллектив, класс); *дружній* – дружественный (взгляд, тон); *цього року* – в этом году; в отличие от русских предложных конструкций в украинском языке употребляются беспредложные конструкции – форма родительного падежа существительного, с которым согласуется прилагательное, местоимение или числительное: *тої (тієї) весни, ранньої осені, другого дня*.

Словарь

родина – семья
дідусь – дедушка
слюсар – слесарь
життя – жизнь
кравчиня – портниха
відпочинок – отдых
батько – отец
зараз – сейчас
дільничний – участковый
лікар – доктор, врач
дошкільня – дошкольник
чудовий – прекрасный

обрати – выбрать
навчатися – учиться
разом – вместе
неквапливий – неторопливый
спогад – воспоминание
дитинство – детство
розповідь – рассказ
зустрічатися – встречаться
найбільше – больше всех
мальовничий – живописный
краєвид – (тут в зн.) пейзаж

Диалог:

- Ти живеш із батьками?
- Так, я живу з батьком і матір'ю.
- Де працює твій батько? Яка в нього професія?
- Мій батько працює слюсарем на заводі.
- А мати працює?
- Так, вона лікар.
- У тебе є брати чи сестри?
- Є брат. Він старший за мене, навчається в інституті, колись буде викладачем історії.

Фонетика: Чередование звуков [о] – [і], [е] – [ї] имеет историческую основу и является одним из самых распространенных чередований в украинской фонетике. Гласные [о] и [е], как правило, бывают в открытом, то есть оканчивающемся на гласный, слоге, а [і] – в закрытом (на согласный): *ночі – ніч, осені – осінь*. Эти чередования охватывают как область словоизменения, так и словообразование (см. *село – сіл* и *сільський, Петрів – Петрова – чей? чья?*), они принадлежат к важнейшим фонетическим особенностям украинского языка.

Не происходит чередование [о] – [і], [е] – [ї] в основном в таких случаях: в звукосочетаниях – *оро-, оло-, ере-, еле-* (*мороз, молот, берег, шелест*), а также в звукосочетаниях *-ор-, -ер-, -ов-* между согласными (*горб, шерсть, вояк*); при возможности выпадения данных гласных *сон – сну, день – дня*); в ряде слов книжного происхождения (*народ, закон*); в приставке *воз-* и суффиксе *-тель* (*возвеличили, учитель*); в родительном падеже множественного числа отглагольных существительных на *-ення* (*значення – значень*), в глагольном окончании *-еш* и в формах повелительного наклонения (*їдеш, приходь, дозвольте, но стійте*), в составе многих суффиксов (*Шевченко, голубонько, маленький* и т. п.); в словах иностранного происхождения (*педагог, орден*), кроме давно заимствованных (*школа – шкіль, кольори – колір*); в фамилиях и других собственных наименованиях на *-ов, -ев, -ев* (не украинских по происхождению) и словах, образованных от них (*Суворов, Малишев, Волобуев, ростовський*).

Иногда имеет место аналогия: так, под влиянием форм с открытым слогом не изменяются соответствующие гласные в родительном падеже множественного числа многих существительных женского и среднего рода (ср. *основа – основ, імена – імен*), а по аналогии к формам с закрытым слогом бывает [і] в слоге открытом (*кінця – кінець*, ср. также: *ніжка – ніженька*).

Упражнения:

1. Перепишите, вставляя пропущенные буквы. Обратите внимание на условия чередования гласных.
В_ля – в_льний, леб_дь – леб_дя, батьк_ва – батьк_в, к_са – к_с, г_ра – г_рка, кор_нь – кор_ня, б_йця – б_єць, ш_сть – ш_сти.
2. Переведите на украинский язык, учитывая чередования [о] – [і], [е] – [ї].
Мост – моста, стол – стола, осенний – осени, семь – семи, слова – слов, ночь – ночка, нести – нес, колесо – колес, радость – радости, родной – рода, Канев – Канева.
3. Подумайте над отклонениями от общего правила чередования [о] – [і], [е] – [ї], объясните их причины. 1) *Холод, зелень, колос, джерел; кровний, торг, довгий, шовк* 2) *Дочечка, Панченко, ложеч-*

ка, синенький. 3) Везеш, читаєш, приносяте. 4) Автор, модель, дизель, атом; закон, народ. 5) Посол, п'єдень, книжок, сонний, пісок. 6) Кінець, дзвінок, імен:

Грамматика: В украинском языке существительные II склонения имеют падежные окончания соответственно трем образцам – твердому, мягкому и смешанному.

По твердому образцу склоняются существительные с основой на твердый согласный. Исключение составляют существительные с основой на шипящий и отдельные существительные с основой на -р.

И.	відпочинок	Сашко	батько	близнюк
Р.	... -у -а
Д.	... -у, -ові -у, -ові
В.	= И.	В.	= Р.	
Т.	... -ом -ом
П.	(на) ... -у, -ові -у, -ові
З.	... -у	... -о (-у)	... -у	близнюч-е

И.	брат	пенсіонер
Р. -а
Д. -у, -ові
В.	=	Р.
Т. -ом
П.	(на) -і, -ові
З. -е

По мягкому образцу склоняются существительные с основой на мягкий согласный и некоторые на -р (преимущественно с суффиксами -ар, -ир):

И.	дідусь	Андрій	слюсар	шахтар	богатыр
Р.	... -я	... -я -я
Д.	... -еві, -ю	... -еві -ю -еві, -ю
В.	= Р.	= Р.	= Р.	= Р.	= Р.
Т.	... -ем	... -ем -ем
П.	(на) ... -і, -еві	... -і, -еві -і, -еві
З.	... -ю	... -ю	... -ю	... -ю	... -ю

Следует отметить, что в украинском языке, в отличие от русского, согласный [р] в конце слова всегда произносится твердо. Это фонетическое явление отражается в правописании: ь после р в конце слова никогда не пишется. То же самое имеем и в конце слога (*гірко, серги*). Исключение – фамилия *Горький* (и производные).

Смешанную группу представляют существительные с основой на шипящий, а также существительные – наименования лиц по профессии или занятию с ударным суффиксом *-яр*: *Васильович, Андрійович, товариш, викладач, школяр*. Смешанной эта группа существительных называется потому, что одни падежные окончания характерны для твердой группы, а другие – для мягкой:

И.	товариш	викладач	школяр
Р.	---	---	--- -а
Д.	---	---	--- -у, -еві
В.		= Р.	
Т.	---	---	--- -ем
П.	(на) ...	---	--- -і, -еві
З.	--- -у	--- -у	--- -е

Внимание: В отличие от русского языка, существительные II склонения смешанной группы в окончании творительного падежа единственного числа имеют, как и в I склонении, [е] независимо от ударения: *плащём, мечём, дощём, Дрозобичем, товаришем*.

Упражнения:

1. Выпишите слова, которые в творительном падеже будут иметь окончание *-ем*:
товариш, лікар, боєць, бригадир, токар, газетяр (газетчик), дощ, поверх, мир, бібліотекар, дідусь.
2. Переведите словосочетания на украинский язык:
поговори с дедушкой, напхни отцу, помощь школьнику, День шахтера, помоги газетчику, встретился с преподавателем.
3. Ответьте на вопросы по-украински:
1) Ким працює батько Сашка? 2) Ким працює мати Сашка? 3) Ким є для Сашка брат Сергій?
4. Попробуйте рассказать о своей семье по-украински, используя русско-украинский словарь в конце самоучителя.
5. Составьте предложения с прилагательными *дружній* и *дружний*. Какое значение имеет выделенное прилагательное в пословице:
Дружній череді і воек не страшний?

УРОК 7

ПОГОДА. КЛИМАТ

Грамматика: Употребление окончаний
-а, -у в родительном падеже
единственного числа
существительных
II склонения.

Фонетика: Уподобление
твердых согласных
мягким.

У неділю вранці Сергій, Сашко і Маша вірішили поїхати до гідропарку. Вони домовилися з однокласниками Сашко, Павлом і Оленкою з сьомого поверху, зустрітися біля будинку. А коло газетного кіоску їх чекали Сергієві друзі з інституту Роман і Уляна. Автобуса не було кілька хвилин.

– Яка чудова погода для купання! Я ніколи не бачив такого чистого неба. Хоча ще й дуже рано, а вже припікає, – зауважив Павло.

– Нічого, біля ставка буде прохолодніше, – заспокоїла його Уляна.

Встали з автобуса, пройшли ще півтора кілометра. За годину були вже на місці. Гідропарк зустрів їх щебетанням пташок, різнобарв'ям квітів на клумбах, легким туманом над гладінню ставка. Людей було ще дуже мало. Знайшли зручне місце під тентом, роздяглися і один за одним пострибали у воду. Довго плавали, хлопці пірнали, стрибали з вишки. Цього року на пляж завезли багато чистого білого піску, і молоді люди з розгону падали в його теплі, м'які хвилі. Ніхто не помітив, як небо потемніло, сонце сховалося і впали перші краплі дощу. Галасливою зграйкою збілись під накриттям.

– Ну хто б подумав, що такє буде, – сказала Маша. – Ні грому, ні вітру, ні дощу ніщо не відчувало. У нас у Сибіру такого не буває. Літо – це літо: спека, сонце, безхмарне небо. А зима – це зима. Мороз, вітер, пурга.

– У вас типово континентальний клімат, – авторитетно заявив дев'ятикласник Сашко, – а в нас – помірний. Дощу чекаємо і влітку, і взимку, а снігу останнім часом стало випадати мало.

– Так, ця зима була і без снігу, і без морозу, – додав Сергій.

– А в нас у Карпатах такі дощі влітку бувають, що річки з берегів виходять, грєблі зриває, мости зносить, навіть людей з долин евакуують, – сказала Уляна.

Роман посміхнувся. Його дитинство пройшло на Південному березі Криму, в краю субтропіків, вічнозеленого чагарнику, розкішних пальм і безкрайого синього моря. Справжнього холоду там не було

нікбли. Затє пізніше, коли батьки переїхали до Мурманська, звик і до морозу, і до інею, і до штормів Льодовитого океану, і до неповторної краси північного сїйва.

– Хлїпці, дівчата! А небо прояснюється, дощ скоро прїйде, і ми ще будемо купатися. Не вішай носа, Уляно.

– Дощику, дощику, зварю тобі бїрщику! – застрибала на одній нозі Олена. – Ходїмо купатися, у воді й зігріємось.

У воді справді булб тепліше.

– Дівчата, гляньте, веселка! Сонце виглянуло! Яка краса! На півнеба райдуга. Ні, такого я в себе в Забайкаллі жодного разу не бачила.

Дощ пройшов. Знїву засяяло сонце. Увечері поїхали додому.

– До понедїлка, Сергію, зустрїнемося біля клубу, – сказав Роман.

Словарь

недїля – воскресенье
вїршити – решить
домовитися – договориться
зустрїтися – встретиться
ставок – пруд
птáшка – птица
різнобарв'я – разноцветье
гладїнь – гладь
місце – место
роздлгтїся – раздеться
пїрнати – нырять
стрибати – прыгать
розгїн – разбег
сховатися – спрятаться
галаслївий – шумный
зграйка – стайка

накриття – навес
вїщувати – предвещать
слєка – жара
безхмарний – безоблачный
типово – типично
помірний – умеренный
останнім часом – последнее
время
додати – прибавить
грєбля – плотина
півдєнний – южный
чарагнїк – кустарник
пізніше – позже
сїйво – сияние
веселка, райдуга – радуга

Грамматика: Существительные II склонения имеют в родительном падеже единственного числа окончания *-а (-я)* и *-у (-ю)*.

1. Окончание *-а (-я)* имеют следующие существительные мужского рода:

1) названия живых существ и деревьев: *брáта, Сергія, котá, зáйця, дуба, клéна;*

2) названия городов и сел: *Кісва, Хáркова, Санкт-Пєтербурга, Парїжа, Мєдвина, Скїбина;*

3) названия машин и их деталей: *трактора, комбайна;*

4) названия мер длины, веса, площади: *мєтра, кілограма, гектáра;*

5) названия временных понятий: *вїєторка, четвєргá, бєрезня, квїтня, листопада* (месяца, но *листопаду* как процесса), *вєчора, но ранку, року, віку;*

6) названия предметов: замка, малюнка, ножа, піджака, портфеля;
7) термины иноязычного происхождения (физические, химические, математические): атома, катода, сінуса, ромба, а также украинские суффиксальные термины: імєнника, відмінка, займєнника, трикутника, знамєнника;

8) все существительные среднего рода: бзера, вікна, знаннє.

II. Окончания -у (-ю) имеют следующие существительные мужского рода:

1) названия явлений природы: вітру, граду, землетрусу;

2) названия массы, материала: льоду, асфальту, гіпсу, граніту;

3) названия организаций, учреждений, общественных формаций, учений, течений: університету, комітету, заводу, соціалізму, капіталізму, реалізму, романтизму;

4) названия чувств, переживаний: болю, гніву, жалью, суму, страху;

5) географические названия, кроме названий населенных пунктов: Кавказу, Уралу, Дону, Бугу, Дуняю, Сибіру, но под ударением -а: Псла, Дніпра, Дінцї, Дністра.

6) названия определенных действий и процессов: бігу, рїху, стїку, настулу;

7) названия пространственных понятий: стєпу, лугу, майдану, яру.

8) собирательные существительные: березняку, вишняку, гая, чагарнику;

9) название строений и их частей: ганку, сараю, льоху, поверху, будїнку, но (в основном под ударением) блїндажа, гаража, куренї, млина, хлїва;

10) названия спортивных игр, танцев: боксу, волейболу, вальсу.

Упражнения:

1. Прочитайте внимательно текст урока и выпишите из него существительные в форме родительного падежа единственного числа, отвечающие следующим положениям: I 1-8; II 1-7.

2. Переведите на украинский язык и запишите украинские словосочетания:

нет ветра, без большого шума, не испытывать страха, выехать из Сибири, вернуться с Урала, не понимать природы капитализма.

Словарь

испытывать – відчувати

понимать – розуміти

3. Перепишите предложения, раскрывая скобки.

1) Люблю я выйти в сад після (дощ). 2) І в тиху заводь (вечір) поволі я сам пливу. 3) А здала, із (озеро Хасан), долітає бойова гроза. 4) А коли вернуся я з (похід), вибігайте, любі, зустрічат. 4) Мої минула груди скалка смертного (свинець). 6) Кульку вбивчого (метал) я для тебе приберіг. 7) Звернув я погляд знову до війни,

до того (час), що дев'ятим валом підняв мене і ніс шаленим шквалом в болях, у ранах, в русі без (упин) від гір (Каказ) до руїн (Берлін) (С. Крыжанівський).

Словарь

повблі – медленно
здвля – издали
лбобий – милый
вбйвичий – убийственный

пбгляд – взгляд
упін – остановка
руїна – развалина, руина

4. Перепишите украинские пословицы, дописывая необходимые окончания.

1) Хто кохає, той споко.. не має. 2) З коханою наговорився, як мед.. наївся. 3) Ранній гість до обід.. 4) Пішов за сім верст кисел.. їсти. 5) Редьці до цукр.. нічого рівнятись. 6) Хто не куштує, той смак.. не знає. 7) Що до чого, а хліб до борщ.. 8) Зі сн.. кожух.. не поиєш.

Словарь

кохати – любить
цукор – сахар

куштувати – пробовать
смак – вкус

Внимание: Некоторые существительные имеют оба окончания – и -а, и -у. Выбор зависит от ударения: мостá – мбсту, столá – стблу, дворá – двбру, полкá – пблку.

5. Прочитайте предложения, обратите внимание на ударения и окончания в выделенных словах.

1) Чого, ненько, так розгнівалась, що до стблу не навідалась?
2) Втоптана стежечка від столá до припічка. 3) Прилетіла пава, серед двбру впала. 4) Ти лети, лети, мій коню, додому вернися, проти милої дворá стоїма становися (Из народного творчества).

Фонетика: В украинском языке твердые согласные, стоящие перед мягкими, смягчаются. Происходит их уподобление (ассимиляция): вра[н'ц'ї], на мі[с'ц'ї], [с'н'ї]гу, по[с'м'ї]хнувся, пі[з'н'ї]ше, Мурма[н'с'ї]ка, о[д'н'ї]й, рибальський [р'ц'бал'с'кий]. Кроме мягкости [л'], на письме эта мягкость не обозначается: вранці, місці, український, но уральський, сільський. Мягкость согласных [с'], [з'], [ц'] в суффиксах -ськ-, -зьк-, -цьк- всегда обозначается ь: Мурманськ, український, запорізький, ризький, козацький, моряцький. Исключение составляет слово боязький (боязливый), а также слова, в которых с, з относятся к корню: різкий, в'язкий, дерзкий, баский.

Внимание: Губные согласные [б], [п], [в], [м], [ф] в силу своей обычной твердости в украинском языке уподоблению по мягкости не подвергаются: хлб[пц'ї], тб[пл'ї], потб[мн'ї]ло, грб[бл'ї].

Упражнения:

1. Переведите слова на украинский язык, запишите их и правильно прочитайте.
Польский, индийский, Архангельск, казацкий, словацкий, Брянск, смоленский.
2. Прочитайте украинские пословицы. Найдите слова с явлениями уподобления твердых согласных мягким.
1) *Хоробрість після бою нічого не варта.* 2) *Де б не жити, треба Вітчизні служити.* 3) *Правда ясніша від сонця.*

УРОК 8

В УНИВЕРМАГЕ

Грамматика: Окончания предложного падежа существительных II склонения.

Фонетика: Чередование [z], [к], [х], с [з'], [ч'], [с'] в формах существительных I и II склонения.

Після роботи Марійка з подругою зайшли до універмагу. Треба було купити подарунки тітці Ользі, батькові й свекрусі, а собі придбати святкове взуття.

На першому поверсі не побачили нічого цікавого. На другому їхні очі зупинилися на готовому бдязі, вибір якого був, однак, замалий. Марійка на мить уявила собі батька в картатому піджаці й відразу ж відкінула цю думку.

– Галинко, – звернулася вона до подруги, – правда, батькові було б непогано в цьому кожусі, а тітці Ользі – в брунатній кофтинці?

Галина погодилась і показала подрузі на секцію халатів.

– Купи оцей свекрусі. Він не дуже яскравий, і розмір її.

– Мабуть, візьму. Але ж май на увазі, що її смак відрізняється від мого.

– Ні, ні, їй пасуватиме.

Марійка розплатилася, і жінки пішли в секцію взуття.

– Скажіть, будь ласка, – сказала Галя продавцеві, – ви маєте черевіки на високому каблучі тридцять сьомого розміру?

– Так. Ось вони.

Марійка приміряла й раптом побачила на панчосі спущену петлю.

– Ой, доведеться відразу ще й панчохи купити, – сказала вона подрузі. І звернулася до продавця:

– Даруйте, до котрбі каси я маю платіти і скільки коштують панчохи та черевіки?

– Прошу заплатіти ... до четвертої каси.

– Дякую.

Обьяснения к тексту:

їхні – *их*. В украинском языке слово *їхній* (-я, -е) является нормативным, реже употребляется форма *їх* (*их*);

замалий – *слишком* (чересчур, несколько) *мал*. Приставка *за-* употребляется при обозначении избыточности (или недостаточности) качества; *май на увазі* – *имей в виду*. Обратите внимание на широкую сферу употребления глагола *мати* (иметь): *ви маєте черевіки (у вас есть туфли), я маю платіти (я должен платить)*;

даруйте – *извините*. Есть ряд синонимов: *пробачте, вибачте, прошу пробачення, перепрошую*;

будь ласка – *пожалуйста*.

Словарь

свекруха – свекровь

взуття – обувь

одяг – одежда

який – какой, который

мить – мгновение

уявити – представить

картатий – клетчатый

відразу – сразу

відкинути – отбросить

думка – мысль

непогано – неплохо

цей – этот

кожух – тулуп

кофтинка – кофточка

погідитися – согласиться

оцей – вот этот

яскравий – яркий

смак – вкус

відізнати(ся) – отличать(ся)

пасувати – идти, быть к лицу

черевіки – туфли, башмаки

так – да

ось – вот

панчоха – чулок

доведеться – придется

ще – еще

котрий – который

коштувати – стоить

дякувати – благодарить

Грамматика: Существительные II склонения в предложном падеже единственного числа имеют окончания *-ові, -у, -і* (твердый образец); *-еві (-еві), -ю, -ї, -ї* (мягкий образец); *-і, -еві, -у* (смешанный образец); *при батькові, при братові, у саду, в степу, на заводі; при Василеві, при Андріївві, в бою, на камінці, в музеї; при товаришеві, при Дорошеві Петровичу, на плечі*. Окончания *-ові, -еві (-еві)* употребляются преимущественно в наименованиях живых существ: *на козакові, на товаришеві, на Андріївві*.

Окончание *-у (-ю)* имеют существительные мужского рода с суффиксами *-ик-, -ок-, -ак-*: *на столику, в будинку, на конику, в літаку*, а также ряд существительных односложных: *у шовку, у полку, в бою*.

Окончание *-ї* имеют преимущественно бессуффиксные существительные: *на заводі, на вокзалі, на тракторі*.

Внимание: Ряд односложных существительных могут иметь параллельные окончания: -ю и -ї в зависимости от ударения: в *краю* и в *краї*.

Фонетика: Конечные согласные основы перед окончанием -ї имеют тенденцию к чередованию: [z] – [з'], [k] – [ч'], [x] – [с']. Такое чередование происходит в дательном и предложном падежах существительных I склонения и в предложном падеже существительных II склонения: *річ[к]а – річ[ч']ї – на річ[ц']ї, подру[з]а – подру[з']ї – на подру[з']ї, свекру[x]а – свекру[с']ї – на свекру[с']ї, ву[x]о – у ву[с']ї, універма[z] – в універма[з']ї, б[к] – на бо[ц']ї*.

Упражнения:

- Из текста урока выпишите существительные I склонения, в основе которых г меняется на з, к – на ц, х – на с.
- Из текста урока выпишите существительные II склонения, в основе которых г меняется на з, к – на ц, х – на с.
- Ответьте на вопросы:
1) Де Марійка шукáє подару́нки? 2) Що ціка́вого знайшла Марі́йка в секці́ї взуття́? 3) Що придба́ли жінкі́ в універмазі́?
- Попросите продавца показать вам одежду определенного цвета, используя слова: *пальто, костюм, краватка, сорочка, білий, брунатний, блакитний, зріст, розмір, колір*.
Например: *Покажіть, будь ласка, білу блузку.*
- Скажите по-украински:
1) *Какие секции есть на первом этаже в универмаге?* 2) *Собираюсь купить подарки подруге и свекрови.* 3) *Имей в виду: туфли сейчас носят на высоком каблучке.*
- Представьте себя продавцом отдела канцелярских принадлежностей и ответьте на вопросы покупателя:
1) *Чи ви маєте в про́дажу кольоровий папір?* 2) *А де у вас на вітрині ку́лькові автору́чки?* 3) *Скільки ко́штує загальний зо́шит?* 4) *До яко́ї каси мені треба платити?*
- Выпишите слова, которые в предложном падеже будут иметь окончание -еві: *товариш, футляр, школяр, кобзар, базар, віечар, писар, бригадир, сувенір, горіх*.
- Прочитайте предложения. Обратите внимание на окончания и ударения в выделенных словах.
1) *В тім **заїю**, у тій хатині́, у **раю**, я бачив **пекло**.* 2) *Солов'я́ю в те́мнім **гаї** сонце зустрі́чає.* 3) *У наші́м **раї** на землі́ нічо́го кращо́го нема́є, як тая **мати** молодая́ з свої́м дитя́точком **мали́м** (Т. Шевченко).*

УРОК 9

КАЛЕНДАРЬ

Фонетика: Произношение звонких согласных перед глухими и в конце слова.

Грамматика: Звательный падеж.

Сергій подарував своїй двоюрідній сестрі Маші календар „Мальовнича Україна”. Маша народилася і виросла в Забайкаллі, але щоробку приїжджала до рідичів на Україну і залюбки говорила українською мовою. Сергій з Машею стали розглядати календар. До них відразу підсіли малюки Миколка й Петрик.

– Подивись, сестричко, – сказав Сергій, – слово **неділя** в українській мові означає зовсім не те, що в російській. По-російськи це – **воскресенье**, вихідний день, а російському слову **неделя** – 7 днів – в українській мові відповідає слово **тиждень**. Тепер глянь на назви днів тижня: **понеділок**, **вівторок**, **середа**, **четвер**, **п'ятниця**, **субота**. Усе зрозуміло?

– Так, Сергію. Назви дуже схожі. Їх легко запам'ятати. А ось назви місяців відрізняються.

– Зате ти їх швидко запам'ятаєш, бо багато з них говорять самі за себе. Слухай: новий рік починається з січня. За ним іде лютий. Це зимові місяці. Вони холодні.

– Січень січє, лютий лютує! – в один голос закричали малюта. – Ми такий віршик у дитячому садку вчили.

– А в березні, – продовжував Сергій, – береза оживає і пускає сік. Тому й місяць так назвали. Це перший місяць весни.

– А за ним ідуть квітень і травень. Я й сама здогадалася, що в квітні, мабуть, перші квіти цвітуть, а в травні – земля травою вкривається.

– А у червні, Машо, – продовжував Сергій, – багато червів виводиться, отже, червень – місяць червів. Наші предки колись використовували їх для фарбування тканин у червоний колір. Бачиш, як усв зв'язано.

– Липень, Серьожко, ти можеш і не пояснювати. Я сама здогадалась: це місяць цвітіння липи. Може, серпень назвали так тому, що це був місяць жнив, а люди колись жали серпами?

– Правильно, Машенько. А вересень – це перший осінній місяць. Його назва не така прозора. У вересні цвіла рослина верес, яка мала велике значення для бджільництва. Вересовий мед ціниться ще вище, ніж липовий.

– А можна, братику, я скажу, чому жовтень так називається? – підняв руку Миколка.

- Кажі.
- На деревах у цей час жовтіє листя.
- Листопад я й сама тобі можу пояснити. Правда, у нас на цей час листя вже опало, а у вас, мабуть, саме падає.
- А ми знаємо, чому грудень так називається, - в один голос завили малюки. - Ми вірш Наталі Забіли вчили у дитячому садку:
Змерзлим груддям скрізь і всюди
Вкрилось поле і шляхи.
- Це вже грудень, - кажуть люди і вдягають кожухи.

Об'яснення к тексту:

В українском языке слово четвер только в именительном и винительном падежах единственного числа употребляется без г, во всех остальных падежах имеет г: четверга, четвергом, четверги, четвергів и т. д.

Словарь

подарувати - подарить	використовувати - использовать
народитися - родиться	фарбування - окрашивание
щоріку - каждый год	тканина - ткань
залюбки - охотно	квілір - цвет
розглядати - рассматривать	ліпень - июль
подивитися - посмотреть	пояснювати - объяснять
тиждень - неделя	серпень - август
назва - название	жнівá - жатва
зрозуміло - понятно	вересень - сентябрь
запам'ятати - запомнить	прозорий - прозрачный
відрізнитися - отличаться	рослина - растение
січень - январь	бджільництво - пчеловодство
лютий - февраль	ніж - чем
лютувати - свирепствовать, злитися	чому - почему
віршик - стишок	жовтень - октябрь
березень - март	листопад - ноябрь
квітень - апрель	грудень - декабрь
травень - май	вірш - стихотворение
мабуть - наверное	груддя - кочки, комья
червень - июнь	скрізь - везде
продбавувати - продолжать	шлях - дорога

Диалог:

- Як ти збираєшся відсвяткувати Різдво?
- Поїду на село до діда. Там так весело, хлопці й дівчата співають колядки, жартують, вітають господарів зі святом, бажають їм щастя, здоров'я, доброго врожаю. А ти де будеш?

– А я поїду до подруги в Тернопіль. Ти знаєш, який цікавий вертеп щороку влаштовують студенти Тернопільського педінституту. Я дуже хочу подивитися.

– Так, тернопільці й львів'яни взагалі вмюють відзначати старовинні народні свята. Я на Великдень була у Львові, слухала галицькі гаївки.

– А де проходили народні розваги?

– У Шевченковому гаю. Уяви собі: весна, все цвіте, скрізь продають писанки, картини, вироби народних умільців. Дівчата й хлопці водять хороводи, танцюють, співають.

Примечание:

вертеп – рождественское представление

гаївка – обрядовая песня, исполняемая на Пасху

Словарь

відсвяткувати – отпраздновать	свято – праздник
Різдво – Рождество	Великдень – Пасха
жартувати – шутить	розваги – развлечения
бажати – желать	гай – роща
цікавий – интересный	писанка – пасхальное яйцо
відзначати – отмечать	виріб – изделие

Фонетика: В украинском языке звонкие согласные, стоящие в конце слова и перед глухими согласными, никогда не оглушаются, то есть произносятся так, как и перед гласными – ср. в тей сте урока: залю[б]ки, шви[д]ко, са[д]ку, Серьо[ж]ко, пре[д]ки, ме[д], ні[ж], скрі[з]. Исключение составляет только звук [з], который в позиции перед глухим согласным в отдельных словах превращается в [х]: ле[х]ко, а также ні[х]ті, кі[х]ті, вб[х]кий (влажный), однако мо[з]ти, ля[з]ти, допомо[з]ти.

Упражнения:

1. Произнесите правильно слова: мороз, раз, друг, подружка, рыбка, різкий, рядки, дудка, легкий.
2. Прочитайте пары слов: казка – каска, дужка – душа, кізка (козочка) – кіска (косичка), газ – гас (керосин), гриб – грип (грипп).
3. Расскажите о своих планах на ближайшую неделю.
4. Расскажите, как Вы собираетесь провести весенние праздники. Используйте словарь в конце учебника.

Грамматика: В украинском языке есть специальный падеж – звательный. Специфическая форма зватвльного падежа употребляется в обращении только в единственном числе: сестричко, Петю, Машенько, братику, Сергію. Существительные I склонения твердой группы имеют окончание -о (сестра, дівчино), мягкой группы – окончания -ю, -е (Лесю, земле, пісне), смешанной группы – -е, -о (Машо, душе). Существительные II склонения мужского рода твердой группы имеют

окончания -у, -ю (батьку, Сергію), -е (брате, Іване); мягкой группы -ю (дідуся, кобзарю), -е (хлопче, молодче), смешанной группы -у (товаришу, с основой на шипящий), -е (каменіре, с основой на -р).

Существительные среднего рода специальной формы звательного падежа не имеют. Существительные III склонения имеют окончание -е: *радісте, мудрісте*.

Упражнения

1. Обратитесь по-украински к маме, бабушке, сестре, брату, отцу, товарищу.
2. Переведите на украинский язык.
 - 1) Мама, с кем ты розговариваєшь? 2) Здравствуйте, Іван Лукич.
 - 3) Дайте руку, Ольга Андреевна. 4) Похолодало, Екатерина Петровна (К. Паустовский).
3. Перепишите предложения. Допишите окончания в формах звательного падежа.
 - 1) Чолом тобі, сине, широкеє море! Незглибна безодн..., безмежний простор..., Могутня сил..., – чолом! 2) О Україн...! О рідна неньк...! Тобі вірненько Присягнем! 3) Мій поет... славний, рицар... коханий! Не дивуйся дуже, що пишу тобі... 4) Ой ти, дол..., моя дол...! Геї моя бурлацька вол... – Розкош... моя! Без дружини і без хати, Я не вбогий – я багатий: Є що в мене пригадати, Тим і гордий я! (М. Вороний)
4. Перепишите пословицы, раскрывая скобки.
 - 1) Або ви, (кума), їжте борщ, а я буду м'ясо, а ні, то я буду м'ясо, а ви борщ. 2) Смійся, (Гривко), дам тобі сливку. 3) Будь собі, (Семен), без мене. 4) (Гриць, Гриць), до телят. В Гриця ніженьки болять. (Гриць, Гриць), до Марусі. Зараз, зараз уберуся.

УРОК 10

В ГОСТЯХ

Фонетика: Явление ассимиляции шипящих свистящими.

Грамматика: Изменение по падежам существительных III и IV склонений.

Якось увечері Галина Олексіївна сказала:

– У суботу їдемо в селб. У моєї мами день народження.

– Ура! – в один голос закричали малята Миколка і Петрик. – А що ми подаруємо бабусі Мелашці?

– Подумайте всі, а потім віршимо.

У суботу вранці першими прокинулись найменші члени сім'ї і всіх підняли на ноги. Швиденько поснідали і поїхали на автовокзал. Сашко сів поруч з матір'ю, малюки вмостилися на колінах у Маші й Сергія, а батько сів позаду них, поряд із блакитнобким дівчям років шістнадцяти, що тримало на руках біленьке кудлате щеня.

За вікном пропливали переліски, невеликі села і селища міського типу, лані пшениці, кукурудзи, соняшнику.

– Сергію, глянь, он коза з козеням пасеться. Чого ти смієшся?

– Та он кумедне рябеньке теля. Стоїть і так на нас уважно дивиться. Бачиш, Петрику? – сказав Сергій.

За півтори години були вже у батьків Галини Олексіївни. Побачивши доньку, зятя і всіх онуків, старі дуже зраділи. Бабуся заметушилася біля печі. Галина Олексіївна і Маша накривали на стіл, Миколка присів біля пухнастого кошеняти, а Петрик побіг до поросяті Васька.

Тим часом до господині Петренків надходили гості. За годину всі вже сиділи за столом. У полив'яних мисках парували вареники з сиром, капустою, грибами, вишнями, на розкішній глиняній тарілці лежали смажені в сметані карасі, спіймані дідом Олексом сьогодні вранці, у великих скляних глечиках червонів малиновий квас, поряд у карафці – слив'янка. Говорили про сільські новини, дивувалися, як віросли діти, розпитували Сергія про навчання в інституті. А потім Галина Олексіївна сказала:

– Давайте заспівємо. Тату, починайте.

Олексій Іванович відкашлявся і густим оксамитовим басом тихенько почав:

– Ой чий то кінь стоїть...

– Що сіва гривонька, – високим дзвінким голосом підхопив пісню його старший брат Василь. Добре злагоджений хор чоловічих і жіночих голосів повів чарівну мелодію далі. Потім співали про тополю, яку вітер гне до самого долу, про дівчину, що жується журно, про чорні брови й карі очі. Маша сиділа як зачарована:

– Слухаєш вас і не наслухаєшся.

Найбільше дивувало дівчину, що співали й на три і на чотири голоси – і жодної фальшивої ноти, жодного порушення гармонії. За столом сиділи колгоспники, шахтарі, лікарі, вчителі, а співали, як справжні артисти. Дівчині мимоволі згадалися слова великого Чайковського: „Є талановиті люди, а є талановиті народи. До останніх належить український”.

– А тепер, – сказав брат Галини Олексіївни Віктор, – давайте подивимося слайди, які ми привезли з Карпат.

Усі перейшли в другу кімнату. Перед очима захоплених глядачів змінювали одна одну чудові картини: струнки смереки, гірські плії, полонини, гуцули з трембітами, барвистий косівський базар.

Пізно ввечері стомлені, але щасливі повернулися додому.

яко́сь – как-то	сма́жений – жареный
наро́дження – рождение	скляни́й – стеклянный
проки́нутися – проснуться	гле́чик – кувшин
швиде́нько – быстренько	кара́вка – графин
посні́дати – позавтракать	новина́ – новость
по́руч, по́ряд – рядом	дивува́тися – удивляться
вмості́тися – пристроиться	розпитува́ти – расспрашивать
блакитноо́кий – голубоглазый	навча́ння – учеба
ді́вча – девочка	заспіва́ти – запеть
трима́ти – держать	та́то – папа
кудла́тий – мохнатый	почина́ти – начинать
щеня́ – щенок	оксамітовий – бархатный
се́лище – поселок	зла́годжений – слаженный
міський – городской	чолові́чий – мужской
лан – поле	жіно́чий – женский
со́няшник – подсолнух	чарі́вний – чарующий
козе́нь – козленок	журі́тися – печалиться
куме́дний – смешной	мимово́лі – невольно
рябе́нький – пестренький	згада́тися – вспомниться
теля́ – теленок	таланові́тий – талантливый
ува́жно – внимательно	оста́нній – последний
зраді́ти – обрадоваться	нале́жати – принадлежать
заметуши́тися – засуетиться	захо́плений – восторженный
пухна́стий – пушистый	гляда́ч – зритель
кошеня́ – котенок	смере́ка – смерека (карпатская разновидность ели)
порося́ – поросенок	плай – горная тропа
госпо́да – (тут в зн.) дом	сто́млений – усталый
полив'я́ний – глазурованный	

Фонетика: В украинском языке существует уподобление (ассимиляция) согласных: шипящие [ж], [ч], [ш], которые стоят перед свистящими [з'], [ц'], [с'], уподобляются свистящим: *Мелашці – Мела[с'ц'і]*, *смієшся – сміє[с' : а]*, *наслухаєшся – наслухає[с' : а]*, а также *на дошці – на до[с'ц'і]*, *у книжці – у кни[з'ц'і]*, *качці – ка[ц' : і]*; свистящие, которые стоят перед шипящими, уподобляются шипящим: *безжалісний – бе[ж : а]лісний*, *без шапки – бе[ш : а]пки*, *підріши – підрі[ш : у]*.

Упражнения:

1. Прочитайте скороговорку. Обратите внимание на произношение выделенных слов. Следите также за правильностью произношения украинского звука [ч].

Чубатий качур кряче качці: „Ти чудо бачила чи ні? До річки човен мчає на тачці, по річці – тачка на човні” (Г. Бойко).

Словарь

качур – селезень

чóвен – лодка

бáчити – видеть

2. Прочитайте предложения. Обратите внимание на произношение и написание выделенных слов.

1) Чого *явля́єшся* мені у сні? 2) Черво́на калино, чого в лузі *гнѣшся*? Чи світла не любиш, до сонця не *пнешся*? 3) Чи бурі *боїшся*, чи грому з *блакíту*? (И. Франко).

Словарь

пну́тись – тянуться

блакíть (тут блакíт) – голубизна

3. К данным словам подберите антонимы, произнесите их правильно: *одягаєшся, піднімаєшся, плачеш.*

Грамматика: К III склонению относятся в украинском языке, как и в русском, существительные женского рода с нулевым окончанием: *сі́ль, піч, мідь, ніч, кров, любов, нена́висть*, а также существительное *мати*.

И.	сі́ль	любов	нена́висть	мати
Р.	солі	любові	нена́висті	матері
Д.	солі	любові	нена́висті	матері
В.	= И.	= И.	= И.	матір
Т.	сілл-ю	любов'ю	нена́вист-ю	матір'-ю
П.	(в) солі	любові	нена́висті	матері
З.	сол-е	любов-е	нена́вист-е	мат-и

Как видно из таблицы, заслуживает внимания форма творительного падежа, все остальные падежи, кроме именительного – винительного, имеют окончание *-і*. В творительном падеже употребляется окончание *-у* (графически *-ю*). Удвоение букв, передающих удлинение звуков, наличие или отсутствие апострофа объясняются общими фонетическими законами, изложенными в пятом уроке.

Упражнения:

1. Перепишите, существительные, стоящие в скобках, употребите в правильной форме.

1) Над (блакíть) моря я бачу світ в тривозі та імлі. 2) Аж (свіжість) запахло. 3) До кого це сильна в нас віра жива, що (матір) кожен її

назива? 4) Новою (моральність) вміте, все людство з неволі встає.

5) Я грозою перепплаелюсь, (сталь) блиску насталуся. (П. Тычина).

2. К выделенным словам подберите слова, противоположные по значению (антонимы). Новые предложения запишите.

1) У повітрі запахло весною. 2) Не дивися на мене з такою ненавистю. 3) Таким життям мене ти не злякаєш.

Словарь

повітря – воздух

злякати – испугать

дивітися – смотреть

* * *

В украинском языке не три, а четыре склонения существительных. К IV склонению относятся существительные среднего рода с окончанием -а (-я), которые при изменении по падежам имеют суффиксы -ат- (-ят-), -ен дівча – дівчати, щеня – щеняти, теля – теляти, а также ім'я – імені, плем'я – племені.

Склоняются эти существительные так:

И.	дівча	тел-я	ім'я
Р.	дівчат-и	телят-и	імен-і
Д.	дівчат-і	телят-і	імен-і
В.	дівч-а	тел-я	ім'я
Т.	дівч-ам	тел-ям	ім'ям или імен-ем
П.	(на) дівчат-і	телят-і	імен-і
З.	дівч-а	тел-я	ім'я

Как видно из таблицы, эти существительные на группы не делятся, только существительные с суффиксом -ен- имеют в родительном падеже окончание -і, а существительные с суффиксом -ат- (-ят-) – окончание -и.

Диалог:

- Петрику, ти дав їсти поросяті?
- Ні, я грався з телям. Воно таке кумедне.
- А ти знаєш, як ми його назвали?
- Знаю. Миньком.
- Іди ж до поросяті, а то воно вже плаче.

Упражнения:

1. Найдите в тексте урока существительные IV склонения, которые не назывались в грамматическом материале, и просклоняйте их по данному выше образцу.

2. Переведите предложения на украинский язык и запишите их.
 1) Котенку хочеться *играти*. 2) Девчонка стала *лучшим другом* *щенка Бима*. 3) Нашему козленку *три місяця*.
3. Прочитайте украинские пословицы. Слова в скобках употребите в правильной форме. Предложения запишите.
 1) *Поганому (поросля) і в Петрієку холодно*. 2) *Дай бог нашому (теля) вівка з'їсти*. 3) *Лупілося (курча), а вілупилась чечітка*.

Словарь

Петрівка – Петровки, Петров
 пост (середина лета)

курча – цыпленок

УРОК 11

ВСТРЕЧА С ТОВАРИЩЕМ

Грамматика: Особенности склонения мужских и женских фамилий на *-ко*, *-енко*. Изменение по падежам существительных I–IV склонений во множественном числе.

Фонетика: Чередование [о] – [е] после шипящих и [ѳ].

Після занять в інституті Сергій вирішив піти додому пішки. Сьогодні було аж чотири пари, можна дозволити собі прогулятись. Це траплялося з ним рідко. По понеділках – заняття баскетболом, по вівторках – робота в науковому гуртку, по п'ятницях – басейн. Ішов не поспішаючи, на лівні груди вдихав свіже весняне повітря. Несподівано для себе побачив у натовпі високу знайому постать Івана Бойка.

- Іване, ти? Звідки взявся?
- Уже повернувся з армії. А ти?
- А я вчуся на третьому курсі.

Товариші потіснили руки один одному, потім обнялися.

- Ого, які в тебе плечі! – вигукнув Сергій.
- Та я в армії займався боротьбою, і ти знаєш – досить успішно.
- Це помітно і по плечах, і по руках. Молодець. Що думаєш далі робити?

– В армії був водієм. Тепер можу на автобусах будь-якої марки працювати. Поки що відпочиваю, відвідую наших з тобою шкільних товаришів. До тебе тільки ще не добрався. А тут така радість. Зустрів на вулиці.

– Давай заїдемо до кафе. Віп'ємо кави, зїмо тістечок і про все поговоримо.

Хлопці сіли за столик біля вікна. Розмова продовжувалася.

– А як твої брати, Сергію? Як батьки?

– Добре. Хлоп'ята ростуть – їм уже по п'ять років, Сашко – в дев'ятому класі, батьки працюють там же. А кого з наших шкільних друзів ти бачив?

– Бачив братів Петренків. Один навчається в політехнічному, другий у медичному. Старший уже жонатий.

– Скільки з нашого класу лікарів вийде?

– Мабуть, троє.

– А вчителів?

– Ну, цих не менше шести. І фізики, і математики, і географи, і мовники.

– То й не дивно. Пам'ятаєш, які в нашій школі були вчителі? Я, як тільки приїхав, зразу до школи пішов.

– А Іван Миколайович працює?

– Він уже пішов на пенсію і буває в школі тільки два дні – по четвергах і суботах у десятих класах та ще заміняє часом хворих викладачів. Дружина в нього померла. З ним живуть сини.

– Ой Іване, я ж забув тобі новину розповісти. Геннадій Колісниченко одружився з Оксаною Головнічко, і тепер подружжя Колісниченків виїхало на село. Він працює механізатором, а вона дояркою. Живуть добре, їм дали гарну квартиру. Я був у них. Природа чудова, ми в ставку купалися, по гриби ходили.

– Так, пороз'їжджалися наші друзі і подруги по містах і селах, розійшлися по інститутах та заводах.

– Ти хоч не пропадай. Дзвони, заходь.

– Тепер будемо частіше бачитися.

Словарь

пішки – пешком

дозволити – позволить

траплятися – происходит,
случаются

гурток – кружок

попішати – спешить

повітря – воздух

несподівано – неожиданно

навтоп – толпа

постать – фигура

звідки – откуда

повернутися – возвратиться

потиснути – пожать

боротьба – борьба

досить – довольно

помітно – заметно

водій – водитель

відпочивати – отдыхать

відвідувати – посещать

кава – кофе

тістечко – пирожное

мовник (разг.) – языковед

дивно – удивительно

хворий – больной

викладач – преподаватель

одружитися – жениться,

вийти заміж

Грамматика: В украинском языке мужские фамилии на *-енко*, *-ко* изменяются по падежам, как существительные II склонения типа *батько*: *И. Геннадій Колісниченко, Р. – (нема) Геннадія Колісниченка; Д. – (скажи) Геннадієві Колісниченку* и т. д. Женские фамилии этого типа не склоняются (как и в русском языке): *И. Оксана Колісниченко; Р. – (нема) Оксани Колісниченко; Д. – (скажи) Оксані Колісниченко* и т. д.

Упражнения:

1. Найдите в тексте урока склоняемые и несклоняемые украинские фамилии на *-ко*, *-енко*. Аргументируйте причины различий.
2. Переведите предложения на украинский язык и запишите их.
1) *В театре имени Тараса Шевченко сегодня премьера.* 2) *Перед Львовским университетом установлен памятник великому украинскому поэту и ученому Ивану Франко.*
3. Перепишите. Слова в скобках поставьте в правильной форме.
Талановитим українським скульптором Галиною (Кальченко) створено ряд портретів діячів культури – композитора Віктора (Косенко), поета Платона (Воронько), народної художниці Марії (Приймаченко), співачки Бели (Руденко).

Существительные всех четырех склонений в дательном, творительном и предложном падежах множественного числа имеют следующие окончания: *-ам (-ям): рукам, землям, автобусам, товаришам, печам, малятам; -ами (-ями): руками, землями, автобусами, товаришами, печами, малятам;* исключение: *кіньми, грішми (деньгами), чобітьми, крильмі, очима, плечима; -ах (-ях): (на) руках, землях, автобусах, товаришах, печах, малятах.*

Все существительные мужского и женского рода в именительном падеже множественного числа имеют следующие окончания: существительные твердой группы *-и: руки, автобуси, мовники;* исключение – *друзі*; существительные смешанной группы и III склонения – *-і: груші, товариші, ночі, матері;* существительные мягкой группы – *-ї (-ї): землі, ечителі, лінії, краї.*

Существительные среднего рода имеют в именительном падеже множественного числа окончание *-а (-я): села, поля, знання, хлоп'ята.* Исключения составляют некоторые существительные II склонения: *плечі, очі.*

В родительном падеже множественного числа следующая система окончаний: нулевое у существительных I склонения и II, IV склонений среднего рода: *рук□, земель□, вікон□, занять□, хлоп'ят□;* исключения: *морів, прислів'їв (поговорок), почуттів (чувств), відкриттів (открытий), полів, очей, плечей;* окончание *-ів (-ів)* в существительных II склонения мужского рода: *братів, товаришів, математиків, автобусів, учителів, країв;* исключения: *коней, гостей, грошей*

(денег); окончание *-ей* у существительных III склонения: *печей, ночей, доповідей* (докладов); исключение – *матерів*.

Упражнения:

4. Выпишите из текста урока все существительные в именительном (винительном) падеже множественного числа и сгруппируйте их по окончаниям.
5. Выпишите из текста урока все существительные в родительном (винительном) падеже множественного числа. Сравните их окончания с окончаниями в русском языке.
6. Переведите словосочетания на украинский язык и запишите их.
Позвать родителей, нет преподавателей, спрашивать у учителей, собрать избирателей, увидеть врачей, занять денег, пять дней.

Словарь

позвать – поклікати
избиратель – виборець

спрашивать – питати

Внимание: В украинском языке конструкции с предлогом *по* возможны только с предложным, а не дательным (как в русском языке) падежом (окончание *-ах (-ях)*: *по понеділках, по п'ятницях, по селах, по містах*).

Упражнения:

7. Из текста урока выпишите конструкции предложного падежа с предлогом *по*. Окончания подчеркните.
8. К данным словам подберите фразеологизмы-синонимы, поставив слова в скобках в правильной форме.
Образец: немає грошей – вітер свище по кишенях.
Переслідувати, знатися; мандрувати; дійти згоди; позбавити самостійності.
Справка: ганяти по (світі), вдарити по (руки), йти по (п'яти), зв'язати по (руки) і (ноги).

Словарь

кишеня – карман

згода – согласие

мандрувати – путешествовать

позбавити – лишить

9. Перепишите пословицы, дописывая окончания.

1) *З гармат по горобц. . не стріляють.* 2) *По латк. . пізнати скупого, а по сміху дурного.* 3) *Осла пізнати по вух. . , вола по рог. . , а дурня по слов. . .* 4) *Щоб по рейк. . проїхати, треба по шпал. . пройти.*

гармата – пушка
горобець – воробей

латка – заплата
рейка – рельс

Фонетика: В современном украинском языке после шипящих и после [й] может быть как гласный [е], так и гласный [о]: *женітися – жонатий, четверо – чотури, копієчка – копійок*. Гласный [е] произносится и соответственно передается на письме перед мягким согласным (мягким сейчас или в прошлом; последнее часто можно проверить русским словом, например: *шести* – укр., с последующим тверд. согл. и *шести* – русск., с последующим мягк. согл.). Гласный [о] имеем перед конечным твердым согласным или перед слогом с [а], [о], [у], а также с [у] (из древнерусского [ы] и соответствующего современному [ы] русского языка): *книжок, дочок, бджола, пшоно, чого, щока, його, знайомий*. Последовательность чередования [е] – [о] после шипящих и [й] иногда нарушается аналогией: *на вечорі* (под влиянием форм *вечора, еечору* и др.), *свіжості* (по образцу – *молодості* и т. п.), *пишемо* (под влиянием формы *пиште*), *печений* и *спечено* (под влиянием форм *зроблений, зроблено* и т. п.). Однако в прилагательных с ударным окончанием в этой позиции (см. последние примеры) будет [о]: *грошовий, бойовий*.

Сохраняется [е] в суффиксах *-ечк-, -енк(о)* и некоторых других, а также в древних книжных и заимствованных словах: *дощечка, Шевченко; печера, жертва, шеф, чемпіон*. В отдельных словах [е] после шипящих употребляется по устоявшейся традиции: *червоний, чекати, шепотіти, щедрий* и др.

Упражнения:

1. Перепишите данные слова, вставляя пропущенные буквы. Объясните чередование [о] – [е].
 - 1) Ч. . ло, уч. . ра, щ. . ка, й. . му, ш. . стого, ч. . ловік.
 - 2) Пш. . ниця, щ. . тина, ч. . твер, щ. . міти, ч. . сть.
2. В данных примерах подчеркните о или е после шипящих и й. Обратите внимание на отклонения от общего правила. *На щоці, свіжості, чек, у пшоні, спечено, дощечка, чекати, чемпіон, кажемо, червоний.*
3. Переведите на украинский язык и составьте предложения с этими словами. Правильно употребляйте [о] или [е] после шипящих и [й].
Пчела, пшено, женат, через, его, черный.
4. Сопоставьте данные пары слов. Объясните употребление в них после шипящих [о] или [е].
Шостий – шестеро, вечеря – еечора, чотири – четвертий.

УРОК 12

ВНЕШНОСТЬ ЧЕЛОВЕКА

Фонетика и орфография: Опрощение в группах согласных.

Грамматика: Склонение прилагательных мужского и среднего рода.

Сергій з Олєксою поверталися додому після занять у педагогічному інституті. Раптом Олєкса зупинився перед газетним кіоском.

– А підійди-но ближче, друже. Впізнаєш?

З обкладинки журналу „Україна” на хлопця глянули променисті очі його матері.

– А вона ж нічого вдома не говорила. Ну й характер!

– Ти глянь, як добре виглядає. Ніколи не скажеш, що це мати дорослого сина. На високому чолі – жодної зморшки, очі зовсім юні, а брови точнісінько як у тебе.

– Та ні, я більше схожий на батька. Він був у тривалім відродженні, і ти його не бачив. А батько в нас високий, стрункий, очі карі, у чорному кучерявому волоссі де-не-де пробивається сивина.

– А на кого схожі ваші близнюки?

– Важко сказати. Ніби тріхи – на бабусю, Оксану Терентіївну, а може, й на маму. У старшого Петрика носик задержуватий і губи припухлі, як у мами, а в меншого Миколки посмішка бабусина і обличчя кругле, як у неї.

– На скільки ж Петрик старший?

– Усього на дванадцять хвилин, але він дуже серйозно до цього ставиться і завжди захищає молодшого. А так вони майже однакові. Та найкolorитніша фігура в нашому домі – дідусь Андрій Васильович. Брови широкі, кошлаті, вуса – як у справжнього запорожця, сам могутній, як дуб. А ти на кого схожий?

– А я на батька й на маму. Батько в мене низенький, міцний, як горішок. Волосся, правда, на голові лишилося малувато, але зморшок на круглому обличчі зовсім немає, ніс кирпатий, зуби рівні й білі, і коли він сміється, то видається молодшим за маму. Мама ж повна протилежність батькові. Уся вона якась відовжена: на довгастому обличчі – рівний з горбинкою ніс, чорні зламани брови, мигдалеподібні сірі очі. Зовні мати сувора й неприступна, а насправді в неї добре серце.

Словарь

повертатися – возвращаться

зупинитися – остановиться

обкладинка – обложка

променистий – лучистый

виглядати – выглядеть

ніколи – никогда

дорослий – взрослый
 зморшка – морщина
 схожий – похожий
 тривалий – длительный
 відрядження – командировка
 кучерявий – кудрявый
 волбсса – волосы
 де-не-де – кое-где
 сивина – седина
 ва́жко – трудно
 тріхи – немного
 задержуватий – (тут в зн.)
 вздернутый, задиристый
 посмішка – улыбка
 обличчя – лицо
 хвили́на – минута
 дуже – очень
 ста́витися – относиться

за́вжди – всегда
 захища́ти – защищать
 ма́йже – почти
 кошля́тий – мохнатый
 мо́гутній – могучий
 мі́цний – крепкий
 лиші́тися – остаться
 кирпа́тий – курносый
 проти́лежність – противо-
 положность
 якійсь – какой-то
 ви́довжений – удлиненный
 довга́стий – продолговатый
 мигдалеподі́бний – миндале-
 видный
 зовні – внешне
 суворо́й – суровый
 наспра́вді – на самом деле

Фонетика: Наличие рядом трех и более согласных не свойственно украинскому языку, поэтому происходит их опрощение: как правило, выпадает средний звук. Это явление последовательно отражается и в правописании: *радісно, серце* (в тексте урока), а также *сонце, чесний, вісник, пізній, тижневий* (недельный) – ср. *тиждень, щасливий*.

Внимание: Исключение составляют слова *шістнадцять, кістлявий, пестливий* (ласковый), *хвастливий, хвастнути*, а также заимствованные слова: *компостний, форпостний, контрастний*.

Упражнения:

- Прочитайте предложения. Обратите внимание на разницу в правописании близких по звучанию и одинаковых по значению с русскими украинских слов.
 - Щасливий є той, хто у ріднім краю вирішує сміливо долю свою.*
 - Одну я любив за веселість, другу я за вроду кохав, а третій за сонячний усміх квітками дорогу встеляв. Ти зовсім була не вродлива і завжди, як вечір, смутна. Чого ж ти з усіх моїх милих у серці осталась одна? (А. Опельс).*

Словарь

сміливо – смело
 врода – красота

вродливий – красивый
 смутний – печальный

- Переведите предложения на украинский язык и запишите их.
 - У отца добров сердце.*
 - Были это самые счастливые дни в жизни Николая.*
 - Радостная улыбка озарила лицо матери.*
 - Девушка переживала свою шестнадцатую весну.*

3. Перепишите пословицы, вставляя пропущенные буквы. 1) Ща. . и-
вому і в сні щастя сниться. 2) Неща. . ива людина, як лиха година.
3) Рання пташка росу п'є, пі. . ня – сльози ллє. 4) І на Со. . ці є пля-
ми. 5) Сер. . ю не підкажеш. 6) Хаа. . ивого зразу видно.

Грамматика: Прилагательные мужского и среднего рода в украинском языке, как и в русском, имеют во всех падежах, кроме именительного и винительного, одинаковые формы. Существует два типа склонения – твердый и мягкий образцы. К мягкому образцу относятся прилагательные с основой на мягкий согласный [н'], все остальные – к твердому.

И.	схожий (син)	чорне (волосся)	справжній (запорожець)
Р.	... -ого	... -ого	справжнь-ого
Д.	... -ому	... -ому	справжнь-ому
В.	... -ого	... -е	справжнь-ого
Т.	... -им	... -им	справжнім
П.	(на) ... -ім, -ому	... -ім, -ому	справжнім или справжнь-ому

Как видно из таблицы, склонение прилагательных мужского и среднего рода в украинском языке отличается только формами родительного и предложного падежей. В родительном падеже прилагательных есть только одно окончание -ого, которое так и произносится -ого; если основа оканчивается на шиплящий – тоже -ого, если на мягкий согласный [н'], то перед -ого пишем ь: великого (портрета), дорослого (сина), старшого (Петрика), меншого (Миколки), справжнього (запорожця).

В предложном падеже прилагательные мужского и среднего рода (в отличие от русского языка) имеют окончания -ому или -ім: у педагогічному (інституті), на високому (лобі), у тривалім (відрядженні), у чорному, кучерлявому (волоссі), на круглому (вбличчі), на довгастому (обличчі).

Диалог.

Андрій: Де ти живеш?

Сашко: Я живу в Київському районі, на Львівському проспекті.

Андрій: А вчишся де?

Сашко: Я навчаюсь у професійно-технічному училищі, скоро буду працювати на металургійному заводі у прокатному цеху. А ти?

Андрій: А я навчаюсь в індустріальному технікумі. Я вже на останнім курсі, через місяць працюватиму на тракторному заводі у ковальському цеху.

останній – последний

ковальський – кузнечный

Упражнения:

1. Допишите необходимые окончания.

1) В чист. . . полі тирса шумить. 2) Утікала Бондарівна з висок. . . мосту; сама ж вона хороша, хорош. . . зросту. 3) А ночують чумаченьки в Кримськ. . . степу при долині. 4) Не бачила миленьк. . . аж три вечорочки. 5) Ой у вишневі. . . садочку там соловейко щибетає. 6) Ніхто не заплаче по біл. . . тілу по бурлацьк. . . (Из народного творчества).

2. Перепишите предложения, прилагательные, стоящие в скобках, поставьте в нужной форме. Выбирая окончания, учитывайте ритмику стихотворений.

1) Соловейко в (темний) гаї сонце зустрічає. 2) Ой зоре, зоре. Чи очі карі тебе шукають на небі (синє)? 3) І виріс я на чужині, і сивію в (чужий) краї. 4) Закувала зозуленька в (зелений) гаї (Т. Шевченко).

Словарь

шукати – искать

зозуленька – кукушечка

3. Переведите словосочетания на украинский язык: на горячем песке, на свежем воздухе, в синем море. Попробуйте по-украински рассказать об отдыхе на юге, употребляя данные словосочетания.

УРОК 13

ХАРАКТЕР. ПОВЕДЕНИЕ ЧЕЛОВЕКА

Грамматика: Склонение существительных, имеющих форму только множественного числа.
Степени сравнения прилагательных.

Фонетика: Чередование [e] – [i].

Сашко прийшов із школи набурмосений. Кинувши спортивну сумку біля дверей, пішов відразу до своєї кімнати. Оксана Терентіївна розіграла обід і поклікала онука на кухню. Хлопець не відповів.

– Обідати будеш?

– Ні, – буркнув Сашко, – відчепись.

Бабуся зітхнула. Якийсь нервовий, імпульсивний росте Олександр. То грається з малими, розважає їх, вони аж пишуть від задоволення, а то раптом почне чіплятися до них, нагрімає, ще й ляпаса дасть нізащо. Егоїст він, себе найдужче любить. Схоче – допоможе в роботі (підлогу підмете чи до крамниці сходить), а не схоче – й не проси. А таке ж добре та ласкаве в дитинстві було. Мабуть, це хвороба його таким зробила. Цілий рік по лікарнях та санаторіях пролежав, усі жаліли, догоджали, а він і зрозумів, що найголовніший у сім'ї. От Сергій не такий. Скромний, тактовний. Не те що грубощів від нього не почувеш – несправедливу образу приховас, щоб не завдавати прикрощів іншим. Стриманий, з почуттям власної гідності, завжди зробить усе, що пообіцяє. Він і на Сашка добре впливає. Цей тільки діда та Сергія й слухає.

Дзенькнув дзвіник. Додому повернулися Андрій Васильович із старшим онуком.

– Бабусю, будемо обідати? Я сьогодні йшов додому пішки та так зголоднів на свіжому повітрі.

– Зараз, зараз, мої любі. Клич Сашка.

Про що говорили браті в своїй кімнаті, Оксана Терентіївна не знала, але через 10 хвилин Сашко разом з усіма вже сидів за столом.

– Ви тільки подумайте, що вигадали ці дорослі дітлахі. Вони вирішили грати в „друге квітня“, тобто говорити у вічі правду один про одного. Ну звісно, нашому Сашкові дісталось за егоїзм, невитриманість, гарячковість, за відсутність такту. Усе це є – ніде не дінешся, але я вважаю, що найгірша твоя риса – егоїзм, а все інше можна виправити, треба тільки захотіти. От ти образив бабусю, а вибачитись і не подумав. Не можна своїм поганим настроєм псувати життя іншим людям. Кому ж іще з ваших дісталось?

– Ользі за заздрісність, а Романові за підлабузництво.

– Слухай, а вони ж праві. У Ольги цілий день поганий настрої, якщо у когось сукня краща, ніж у неї.

– Мені часом здавалося, що вона навіть сама собі заздрить, – посміхнувся Сашко.

– А підлабузництво – це взагалі жахлива риса. Так що, братику, берись за перевиховання і своє, і своїх товаришів.

– А чи не піти б вам сьогодні на лекцію „Як себе поводити“? Я йшов повз лекторій і побачив оголошення, – посміхнувся у вуса дідусь.

– Ходімо, Саню. У мене сьогодні теж вечір вільний.

Після лекції Сашко виховував близнят.

– Не розмахуй руками, Петрику, і не кричи, а говори так, щоб усі тебе зрозуміли.

– А я й не кричу, – образився Петрик і відвернувся від брата.

– Свої почуття треба приховувати, а на критику не ображатися. Миколо, не хитайся на стільці. Це свідчить про твою невихованість.

- Ти сам ніколи не дікуєш мамі чи бабусі, якщо вони підносять тобі їжу або дають чисту сорочку.
 - Ану киш. Малі ще мене вчити.
 - А мама казала, що вчитися ніколи не пізно.
 - Завтра поговоримо. Вам уже час спати.
- Сергій з дідусем по-змовницьки перезирнулися.

Словарь

набурмосений – надутый,
нахмуренный
покликати – позвать
відповіді – ответить
зітхнути – вздохнуть
розважати – развлекать
задоволення – удовольствие
нагримати – накричать
ляпас – пощечина
найдужче – больше всех
хвороба – болезнь
зробити – сделать
лікарня – больница
догоджати – угождать
зрозуміти – понять
тактовний – тактичный
почути – услышать
образа – обида
приховати – припрятать
завдавати прикроців –
доставлять неприятности
стриманий – сдержанный
почуття – чувство
власний – собственный
гідність – достоинство
пообіцяти – пообещать
добре – хорошо
впливати – влиять
повернутися – вернуться
любий – дорогой
вігадати – придумать
дорослий – взрослый

дітлахі – детишки
один про одного – друг о друге
звісно – конечно
дістатись – (тут в зн.) попасть
невитриманість – несдержан-
ність
гарлячківість – вспыльчивость
відсутність – отсутствие
вважати – считать
найгірший – самый плохой
виправити – исправить
образити – обидеть
вибачитись – извиниться
поганій – плохой
настрій – настроение
псувати – портить
зздрісність – завистливость
підлабузництво – подлизывание
кращий – лучше
хтось – кто-то
здаватись – казаться
зздрити – завидовать
перевиховання – перевоспитание
поводити себе – вести себя
оголошення – объявление
вільний – свободный
виховувати – воспитывать
хитатися – качаться
свідчити – свидетельствовать
невихованість – невоспитанность
їжа – еда
казати – говорить

Грамматика: В украинском языке есть существительные с абстрактным значением, которые употребляются только во множественном числе. Образуются они при помощи суффикса *-ощ(і)*: *радощі, пестощі* (ласка), *гордощі, прикроці* (неприятности), *любощі, хитрощі*,

труднощі. Они похожи на русские формы типа *радости, трудности*, но, в отличие от них, не имеют соотносительных форм единственного числа. Кроме того, в украинском языке есть ряд существительных множественного числа, которые не имеют соотносительных форм единственного числа: *двері, ворота, сани, штани, люди, діти, окуляри (очки), ножиці, обценьки (кусачки), ночви (корыто), сіни, помії, кури, гуси.*

Слоняються они так:

И.	діт-и	двері	ясл-а	радоц-і	Ромн-и
Р.	діт-ей	двер-ей	ясел	радоц-ів	Ромён
Д.	діт-ям	двер-ям	ясл-ам	радоц-ам	Ромн-ам
В.	діт-ей	двері	ясл-а	радоц-і	Ромн-и
Т.	діть-ми	двер-ми	ясл-ами	радоц-ами	Ромн-ами
П.	(на) діт-ях	двер-ях	ясл-ах	радоц-ах	Ромн-ах
З.	діт-и	двері	ясл-а	радоц-і	Ромн-и

Как видно из таблицы, именительный (и винительный) падеж имеет окончание *-ц, -і* (графически может быть *-ї*: *Піренеї, Гімалаї*), *-а*.

В родительном падеже употребляется окончание *-ів: окулярів, любощів, пестоцїв; -ей: дітей, саней, дверей, сіней; нулевое окончание: Ромен, Черкас, Карпат, воріт, ясел, грабель.*

Обратите внимание на некоторые формы дательного и предложного падежей: *саням, курям, гусям – (на) санях, курях, гусях; на воротах и на воротах; штанам, штаням – (на) штанях, штанях.*

В творительном падеже, кроме окончания *-ами*, может употребляться окончание *-ми (-ьми): воротами і ворітьми, курми, сіньми, саньми, дітьми, людьми, гусьми.*

Упражнения:

1. Найдите в тексте урока существительные, употребляемые только во множественном числе. Выпишите их, определите падеж и поставьте во всех остальных падежных формах.
2. Пользуясь лексикой урока, расскажите о характере своего брата (сестры, друга, подруги).
3. Перепишите пословицы, раскрывая скобки.
 - 1) (Люди) языка не зав'яжеш. 2) Яйця (кури) не учать. 3) Хата з (діти) базар, а без (діти) – пуста. 4) (Лестоці) ї душу вийме.

В украинском языке, как и в русском, прилагательные имеют степени сравнения – сравнительную и превосходную. Форма сравнительной степени образуется при помощи суффиксов *-ш-* и *-іш-*, а превосходной степени – с помощью приставки *най-*, присоединяемой к форме сравнительной степени.

	молодий, -а, -е	розумний, -а, -е
Сравнительная степень	молодший, -а, -е	розумніший, -а, -е
Превосходная степень	наймолодший, -а, -е	найрозумніший, -а, -е

Некоторые прилагательные образуют формы сравнительной и превосходной степени от других основ: малий (-а, -е) – менший (-а, -е) – найменший (-а, -е); великий (-а, -е) – більший (-а, -е) – найбільший (-а, -е); гарний (-а, -е) – кращий (-а, -е) – найкращий (-а, -е); поганий (-а, -е) – гірший (-а, -е) – найгірший (-а, -е).

Запомните также следующие формы: близький – ближчий – найближчий, високий – вищий – найвищий, вузький – вужчий – найвужчий, товстий – товщий – найтовщий, низький – нижчий – найнижчий.

В сравнительных конструкциях обязательно употребляются предлоги *за, від, проти* или союз *ніж*:

Брат вищий за сестру или від (проти) сестри. Брат вищий, ніж сестра.

Упражнения:

4. Выпишите из текста урока прилагательные в форме сравнительной и превосходной степени вместе с существительными, от которых они зависят. Введите эти словосочетания в составленные вами предложения.

5. Образуйте формы сравнительной и превосходной степени от прилагательных: *сміливий, добрий, товстий, протий*.

6. Переведите на украинский язык.

1) Днепр шире и длиннее Десны. 2) Альпы выше Карпат. 3) Днепр – самая большая река Украины.

7. Перепишите украинские пословицы, поставив вместо точек необходимые прилагательные.

1) Думка . . . земля . . . , сон . . . 2) . . . в роботі слово: „Готово”. 3) . . . школа саме життя. 4) Не хвастайся, що сильний, натрапиш на . . . 7) . . . тепер яйця, ніж кури. 8) . . . клад, як в родині лад. 9) . . . спілка – чоловік та жінка.

Справка: *найпрудкіший* (-а, -е) (самый быстрый), *найкращий* (-а, -е), *старший* (-а, -е), *найміліший* (-а, -е), *дурніший* (-а, -е), *сильніший* (-а, -е), *найліпший* (-а, -е), *найситніший* (-а, -е), *гордовитіший* (-а, -е), *розумніший* (-а, -е).

8. Прочитайте предложения. Найдите в них прилагательные в форме превосходной степени и запишите ряд по данному образцу: *солодкий – солодший – найсолодший*.

Найпрекрасніша мати щаслива.

Найсолодші кохані уста.

Найвірніша душа незрадлива.

Найскладніша людина проста

(В. Симоненко),

Фонетика: Чередування [e] з [i], яке не пов'язано з правилами закритого і відкритого складів, є історичним і відображає чередування в минулому короткого і довгого [e] ([э]). В давньоруському мові довгий був дифтонгом [ě], тобто [iэ], який і дав згодом в українській мові гласний [i]. Дане чередування важливо для розмежування відповідних дієслів за семантичними відтінками: ср. *летіти, мести, плести* (визначена спрямованість дії, одноразовість) і *літати, замітати, розплітати* (відсутність спрямованості, багатократність дії). В російській мові воно відсутнє.

Упражнения:

1. Замість крапок поставте е або і.
Пол. . тіти – пол. . тати, т. . кти – вит. . кати, зач. . питу – зач. . па-ти, спл. . тати – спл. . сти.
2. Перекладіть на українську мову дані словосполучення. *Ежедневно підметати двор, чисто підмести кімнату, літав літаком, літати два дні.*
3. Складіть речення з однією з форм наступних дієслів: *текти, витікати, зачепити, зачіпати.*

УРОК 14

В ПАРИКМАХЕРСЬКОЇ

Грамматика: Несклонювані іменники в українській мові.

Фонетика і орфографія: Зміна приголосних при словотворенні.

У суботу вранці Тетяна Павлівна Вернидуб з донькою Оленкою вирішили піти до перукарні. Матері треба було постригтися, пофарбувати волосся, а Оленці зробити святкову зачіску: вона йшла на весілля до подружки. Маючи густе й довге волосся, Оленка, як за правило, заплітала його в одну товсту косу. Сьогодні ж їй хотілося виглядати особливо по-святковому. Перукарня, яку часто відвідувала Тетяна Павлівна, довго була зачинена у зв'язку з капітальним ремонтом та реконструкцією. І справді, старого приміщення не можна було впізнати. Перше, що вразило Тетяну Павлівну, – високі й широкі вікна вітринного типу, на них елегантні жалюзі. Нижньо-кремові стіни в коридорі і гардеробній, світла блискуча підлога, оригінальний інтер'єр залу чекання із зручними м'якими кріслами і кристалевими бра; на столиках розкладені свіжі газети, журнали, альбоми модних зачісок і стрижок. У нішах кілька манекенів у прекрасно виготовлених перуках. Здавши пільта гардеробниці, Тетяна Павлівна з Оленкою підійшли до манекенів.

– Мамо, я хочу таку зачіску. Бачиш, вона з довгого волóсся, але дуже оригінальна.

– Я думаю, вона тобі пасуватиме.

Людей у залі було небагато. За кілька хвилин мати з дочкою вже були запрошені до робочого залу.

– Мені треба помити голову, пофарбувати волóсся і зробити коротку стрижку, – сказала Тетяна Павлівна знайомій літній перукарці.

– Тоді перейдемо в приміщення для миття і фарбування. Ми використовуємо шампунь „Садко”.

– Я чула, що він ефективний навіть для волóсся, зіпсованого знебарвленням та завивкою.

– Так. Ви хочете пофарбуватися?

– Я б хотіла висвітлити волóсся.

– На жаль, цього зробити вже не можна. У вас подекуди пробивається сивина, ефект висвітлення буде недостатнім. У нас є французькі барвники, які зроблять вас золотавою блондинкою.

Після фарбування і сушіння Тетяна Павлівна сіла підстригатися.

– Поголїть мені, будь ласка, шию, – попросила вона.

– Добре. Зараз я проведу тушування, а потім філірування і гоління шиї.

Тетяна Павлівна глянула в дзеркало і задоволено посміхнулася.

– Тепер ще накрутїть кілька пасом на бігуді, і зачіска готова. Мені б хотілося за цим зразком в альбомі.

– Будь ласка. Почекайте. Зачіску треба залакувати.

– Велике спасибі. Я ще хочу зробити манікюр і легкий макіяж, а потім уже розрахуюсь.

– Пройдїть праворуч.

Поки Тетяна Павлівна сиділа в манікюрниці, з другого залу вискочила Оленка.

– Ну як, мамо? Що ти скажеш? Це зачіска чеських модельєрів.

– Чудово. І косу твою зберегли, і зачіска модна.

Мати з дочкою розраховалися в касі і задоволені пішли додому.

– Недарма цей заклад тепер називається салон-перукарня. Я б його назвала салоном краси, – сказала Оленка.

Словарь

перукарня – парикмахерская

пофарбуватись – покраситься

зачіска – прическа

весілля – свадьба

мати – иметь

довгий – длинный

особливо – особенно

по-святковому – по-праздничному

відвідувати – посещать

зачинений – закрытый

зв'язок – связь

приміщення – помещение

впізнати – узнать

вразити – поразить

блискучий – блестящий

кристалевий – хрустальный

кілька – несколько

перу́ка – парик
 запро́шений – приглашенный
 знайо́мий – знакомый
 лі́тній – (тут в зн.) пожилой
 перука́рка – парикмахерша
 тоді – тогда
 викорісто́вувати – использовать
 чу́ти – слышать
 зіпсо́ваний – испорченный
 на жаль – к сожалению
 поде́куди – кое-где
 вісвітлення – (тут в зн.)
 освітление
 недоста́тній – недостаточный

барвни́к – краситель
 золотáвий – золотистый
 поголі́ти – побрить
 задово́лено – удовлетворенно,
 довольно
 па́смо – прядь
 зразо́к – образец
 тре́ба – нужно
 розрахува́тись – рассчитаться
 чудо́во – прекрасно
 зберегти́ – сохранить
 за́клад – учреждение
 красá – красота

Грамматика: В украинском языке есть ряд несклоняемых существительных. Это, во-первых, женские фамилии с нулевым окончанием (о фамилиях на *-енко, -ко* см. в уроке 11) типа *Берест, Вернидуб*: зустрі́вся з Ната́лкою *Берест*, побачи́в *Оксану Вернидуб*. Во-вторых, заимствованные слова, падеж которых определяется синтаксически: *елегантні жалюзі* – именительный падеж, *накрути́ть на бігуді* – винительный; *кришталевими бра* – творительный.

В русском языке, как известно, к этому ряду принадлежит существительное *пальто*. В украинском же языке существительное *пальто* склоняется, как *село*:

	Ед. ч.	Мн. ч.
И.	пальт-о	па́льт-а
Р.	... -а	...
Д.	... -у, -ові	... -ам
В.	... -о	... -а
Т.	... -ом	... -ами
П.	(у) ... -і	... -ах

Упражнения:

1. Перепишите, раскрывая скобки.

Диалог:

- Добрий день. Куди ти зібралась іти?
- Я йду до магазину „Мода”.
- А що хочеш купити?
- Мені й чоловікові потрібні (пальто). Подивлюся, що там є.

- Пішли зі мною до магазину „Дружба“, я хóчу до свого (пальто) підібрати капелюшок. Це ж по дорозі. А потім заглянемо до відділу (пальто) у „Моду“. Хіба в твого чоловіка немає (пальто)?
- Він мені вже набрид з цими (пальто). У нього є, але він хоче новé.

2. Переведите предложения на українский язык и запишите их.
- 1) Не выходи на улицу без пальто. 2) В магазин завезли партию зимних пальто. 3) В черном пальто тебе лучше, чем в сером. 4) В секцию верхней одежды подвезли контейнер с осенними пальто.
3. Составьте предложения со следующими именами и фамилиями в косвенных падежах: *Ляля Убийвовк, Галина Білик, Наталка Білоцерківець, Ганна Чубач.*

Фонетика, орфография: В украинском языке некоторые согласные перед суффиксами *-ськ(ий), -ств(о)* чередуются с другими согласными, изменяя при этом суффиксы:

а) [к], [ч], [ц] + [с'к]ий → [ц'к]ий
+ [ств]о → [цтв]о,

например: коза[к] – коза[ц'к]ий – коза[цтв]о,
тка[ч] – тка[ц'к]ий – тка[цтв]о,
молоде[ц] – молоде[ц'к]ий – молоде[цтв]о;

б) [х], [ш], [с] + [ск']ий → [с'к]ий
+ [ств]о → [ств]о,

например: пта[х] – пта[ств]о,
товари[ш] – товари[с'к]ий – товари[ств]о,
залі[с':а] – залі[с'к]ий;

в) [з], [ж], [з] + [с'к]кий → [з'к]кий
+ [ств]о → [зтв]о,

например: Ри[з]а – ри[з'к]ий,
Пари[ж] – пари[з'к]ий,
блягу[з] (трус) – блягу[зтв]о (трусость).

Это фонетическое явление отражено в правописании: *козацький, ткацький, ткацтво, молодецький, птаство, товариський, товариство, заліський, ризький, паризький, блягузтво*, см. в тексте урока также *французький, чеський*.

Внимание: В некоторых словах такое изменение согласных перед суффиксами *-ськ(ий), -ств(о)* отсутствует: *каза[х] – каза[хс'к]ий, Караба[х] – караба[хс'к]ий, Цюрі[х] – цюрі[хс'к]ий, Нью-Йорк[к] – нью-йор[кс'к]ий, Лейпці[з] – лейпці[зс'к]ий*.

Если перед суффиксом *-ськ-* стоят *д* и *т*, они сохраняются: *люди – людський, солдат – солдатський*.

Упражнения:

1. Прочитайте и запишите старинные украинские пословицы. Обратите внимание на произношение и правописание слов, образованных при помощи суффикса *-ськ-*:

1) Козацькому роду нема переводу. 2) Солдатський сон усюди солідкий. 3) Доля чумацька гірка і щастя щербате. 4) Це той пан Корецький, що втік з-під Корсуня по-молодецьки. 5) Граф Потоцький, що в нього розум жіноцький. 6) Людська кривда панам боком вилізе.

2. При помощи суффикса -ськ- от данных существительных образуйте прилагательные:

Кавказ, чех, словак, Владивосток, Нью-Йорк, Воронеж, Калуга, Запоріжжя, Залісся, Одеса, Вільнюс.

3. Замените данные слова словосочетаниями по образцу: Одещина – Одеська область; Черкащина, Чернівеччина, Закарпаття, Хмельниччина, Вінниччина.

4. Переведите на украинский язык. Перевод запишите.

1) В конкурсе парикмахеров принимали участие чехословацкие, французские, голландские, шведские, норвежские, греческие мастера. 2) Первыми на съезд учителей прибыли представители Запорожской, Кировоградской, Черкасской, Винницкой, Закарпатской областей. 3) В Кременчугском районе Полтавской области открылась новая парикмахерская-салон.

Справка: русск. Кременчуг – укр. Кременчук.

УРОК 15

В ГАСТРОНОМЕ

Грамматика: Падежные формы прилагательных женского рода.

Орфография: Правила употребления апострофа.

У п'ятницю Тетяна Павлівна сказала старшій дочці:

– Оленко, у неділю в тата день народження, до нас придуть гості – сім'я Лук'янович, Мар'яненки, Без'язичні. Нам треба дещо купити. Підемо завтра до великого гастроному скупімось.

– Добре, мамо, – відповіла Оленка.

Другого дня донька з матір'ю вже були в гастрономі. Спершу зайшли до молочної секції, купили кілька пляшок вершків, сиру, два десятки яєць.

– Оленко, піди до відділу самообслуговування, купи все, що потрібно, а я стану в чергу за м'ясом.

Оленка набрала в спеціальний кошик пакунок борошна, мінеральної води, дві пачки печива і, підїхавши до каси, простягла касирці ... карбованці(в).

– З вас ... карббванці(в) ... копійки. У вас немає дрібніх? Може, візьмете на ... копійок талонів?

Оленка мовчки кивнула і, розрахувавшись, підійшла до матері.

Тетяна Павліана попросила:

– Будь ласка, дайте мені кілограм яловичини, курку, качку і грамів сімсот нежирної шинки.

– Мамо, – нагадала Оленка, – купи ще й півкілограма сухої ковбаси.

Задоволені Тетяна Павлівна з Оленкою пішли до рибного відділу.

– Мамо, он чіни з свіжою рибою. Нам пощастіло.

Тетяна Павлівна звернулася до продавця:

– Зважте нам, будь ласка, два кілограми коропів і п'ятсот грамів оселёдців. А в'яленої риби у вас немає?

– На жаль, ні.

– Тепер, доню, підемо до кондитерського відділу.

Оленка звернулася до продавщиці:

– У вас є свіжі тістечка?

– Так і дуже смачні. Ось у цій паперовій упаковці чудовий набір: тут і какаові, і мигдальні, і горіхові.

– Дякую. Ми візьмемо, зважте ще, будь ласка, півкілограма цукерок.

Скупившись, мати й дочка пішли додому.

– Знаєш, мамо, качку можна засмажити з яблуками, а коропа приготувати в сметані. А ще зробимо морквяний салат.

– Ти в мене розумниця. З твоєю допомогою ми все зробимо.

Словарь

дещо – кое-что
спёршу – вначале
пляшка – бутылка
вершки – сливки
самообслуговування –
самообслуживание
потрібно – нужно
чёрга – очередь
кошик – корзина
пакунок – пакет
борошно – мука
печиво – печенье
дрібні – мелочь
яловичина – говядина
курка – курица
качка – утка

нежирний – (тут в зн.) постный
шинка – ветчина
нагадати – напомнить
пощастіло – повезло
звернутись – обратиться
зважити – взвесить
короп – карп
оселёдець – сельдь
доня – дочка
смачний – вкусный
паперовий – бумажный
мигдальний – миндальный
цукерка – конфета
засмажити – жарить
морквяний – морковный
допомога – помощь

Грамматика: В украинском языке прилагательные женского рода склоняются по следующему образцу:

	Твердая группа		Мягкая группа
И.	зелен-а	чуж-а	син-я
Р.	... -ої	... -ої	синь-ої
Д.	... -ій	... -ій	син-ій
В.	... -у	... -у	синю
Т.	... -ою	... -ою	синь-ою
П.	(на) ... -ій	... -ій	син-ій

В дательном и предложном падежах прилагательные женского рода имеют окончание **-ій**: *синій, добрій, чистій*.

В отличие от русского языка, в украинском языке никогда не бывает окончания **-ой**, а только **-ої** в родительном падеже и **-ою** в творительном падеже: *молочної (секції), нежирної (шинки), свіжою (рибою)*. Это правило распространяется и на прилагательные с основой на шипящий (в противовес существительным с основой на шипящий, в которых употребляется только окончание **-єю**): *гарячою кашею, ледачою вдачею, найважчою задачею*.

В отличие от русского языка, ударение на основе или окончании никакого значения не имеет: *гарячої (каші) – гарячою (кашею), чужої (біді) – чужою (бідю), молóдшої (сестри) – молóдшою (сестрою)*.

Упражнения:

1. Перепишите украинские пословицы, раскрывав скобки, употребите нужный падеж.
 - 1) Не радій (чужа) біді, бо твоя за плечима.
 - 2) Не тішся (чужа) бідю, бо твоя ходить за тобою.
 - 3) В житті, як на (довга) ниві: всяк буває.
 - 4) Ліпше пташці на (суха) гілці, чим у неволі у (золота) клітці.
 - 5) За (рідна) землею і в небі скучно.
 - 6) (Вчорашня) води не доженеш.
 - 7) З (брудна) води ще ніхто чистим не вийшов.
 - 8) З (глибока) борозни високий хліб росте.
 - 9) На (чорна) землі біла пшениця родить.
 - 10) У (чужа) пасіці бджіл не розведеш.
2. Перепишите предложения, заменяя выделенные слова противоположными по смыслу (антонимами).
 - 1) Ніно, помий фрукти **холодною** водою.
 - 2) На канікулах ми підемо в гості до моєї **старшої** сестри.
 - 3) Чай пили з цукром і **черствою** булкою.
 - 4) Наш загін пішов **довшою** і **складнішою** дорогою.
3. Переведите предложения на украинский язык. Запишите их. При переводе используйте русско-украинский словарь в конце учебника.

- 1) *Солнце спряталось за высокої горой, но прохладнее не стало.*
- 2) *От горячей земли поднимался пар.*
- 3) *Над прозрачної гладью озера низко наклонилась верба, будто прислушиваясь к тихой песне воды.*

Орфография: Наличие звука [й] перед [а], [у], [е], [і] после твердых согласных передается на письме при помощи букв я, ю, є, ї и апострофа: [лйа]тниця – п'ятниця, Лу[кйа]нових – Лук'янових, Ма[рйа]ненки – Мар'яненки, [мйа]сом – м'ясом. Если согласный, находящийся перед [й], входит в состав приставки или сам является приставкой, он может смягчаться под влиянием [й], однако это не меняет положения: апостроф перед я, ю, є, ї ставится: [л'ідйі]хати – під'їхати, [з'їі]зд – з'їзд, [з'їа]витися – з'явитися, Бе[з'їа]зичний – Без'язичний. Если звука [й] после согласных нет, апостроф перед я, ю, є не ставится: свято (праздник), морквяний. Поскольку звук [й] перед [о] передается при помощи буквы й, необходимости в специальном значке (апострофе) нет: Воро[бйо]в – Воробйов, се[рйо]зний – серйозний.

Упражнения:

1. Выпишите из текста урока слова, иллюстрирующие правила употребления апострофа. Составьте с этими словами свои предложения.
2. Перепишите украинские пословицы, выбрав из двух вариантов в скобках правильный.
 - 1) *Найбільше щастя в житті – (здоров'я, здоровя).*
 - 2) *Долі й конем не (обідеш, об'їдеш).*
 - 3) *У кожного (солов'я, соловя) пісня своя.*
 - 4) *Нема риби над линину, нема (мяса, м'яса) над свинину.*
 - 5) *У всякім (подвір'ї, подвірі) своє (повір'я, повіря).*
3. Переведите предложения на украинский язык и запишите их.
 - 1) *У дороги росли вязы.*
 - 2) *По цьому вопросу мы получили роз'яснення.*
 - 3) *Отъезд был назначен на п'ятницю.*
 - 4) *Румяная девочка лет девяти принесла суп с мясом.*
4. К данным словам подберите антонимы, запишите их.
Хвороба, твердий, віра, будень, забувати, роз'єднати.
5. В данные фразеологизмы введите недостающие слова:
 - 1) *Ні риба ні*
 - 2) *На ... і рак риба.*
 - 3) *Душа в ... опинилася.*
 - 4) *По руках і по ногах*
 - 5) *... не один пуд солі.*
 - 6) *Аж вуха*
 - 7) *... через десяте.*

УРОК 16

ОДЕЖДА

Фонетика: Ударение.

Словообразование: Некоторые особенности словообразования существительных и прилагательных.

Повертаючись з роботи, підруги Тетяна і Ольга звернули увагу на оголошення. Виявляється, в краєзнавчому музеї відкривається виставка сучасного і народного українського одягу.

– Завтра вихідний, – сказала Тетяна, – я візьму свою дочку, а ти – свою і підемо на виставку.

– Добре.

Другого дня підруги з дітьми піднімалися мармуровими сходами музею на другий поверх.

У першому залі були виставлені зимові й осінні пальта, дублянки з розкішними хутряними комірками, зимові плащі на штучному хутрі. Дублянки були майстерно вигантувані на полах і спині шовковими нитками. Вражало розмаїття візерунків – рослинних, геометричних, однотонних і з багатою гамою кольорів.

Другий зал зустрів їх справжнім буйством барв – тут були виставлені жіночі сукні. Червоноясті, брунатні, блакитні, рожеві, сизуваті, жовтогарячі плаття вабили до себе вишуканістю форм і ліній, незвичайністю оздоблення і прикрас, неповторною простотою, яка вдається тільки майстрам найвищого класу. Легесенькі, як хмарки, блузки, вузькі й широкі спідниці – однотонні, смугасті, картаті – незмінно викликали захоплення в жінок та їхніх дочок.

– Мамо, – аж підскочила Ольжина донька Наталка, – правда, мені пасуватиме ця оксамитова спідниця?

– Звичайно, доню, але тобі ще рано ходити в такій, вона більше личить Оленці.

Наталка, закопчилила губу, але швидко новий експонат виставки підняв її настрій.

– Ну, тоді поший мені червоно-жовту картату спідничку, таку, як оця, і білу кофту з мереживом.

– Це можна. Я бачу, в тебе непоганий смак, – засміялась Ольга.

Зал чоловічого одягу пройшли відносно спокійно. Увагу привернули тільки світли яскравих і отриманих кольорів, шарфи, вовняні шарпетки та модні краватки.

– Вчися плести, Оленко, – сказала Тетяна, – то й зробимо татові подарунок на іменини.

– Шарпетки я ще виплету, а от на джемпер у мене терпіння не вистачить. Купимо йому краще сорочку.

У третьому залі були виставлені зразки модного взуття та головних уборів.

Тут уже дівчаток не можна було відірвати від чобіт на високих тонких підборах, від золотавих та сріблястих босоніжок і черевиків. Чоловічі фетрові капелюхи, вушанки з хутра нерпи, норки, оленя, куніці, жіночі берети, оксамитні й солонішні капелюшки якось не справили враження на наших відвідувачів.

Зате справжнє свято чекало їх у залі народного одягу. Дівчина-манекен була як жива: у картатій червоно-чорній плахті, в оксамитній керсетці та запасці, у розшитій неймовірними візврунками сорочці. Добре намисто на шії, віночок з волошок, барвісті стрічки в косах – усе це робило її схожою на польову царівну. Дівчата застигли вражені. Кожна з них уявила себе в такому костюмі на новорічному вечорі.

Обьяснения к тексту:

звернути увагу – обратить внимание; другого дня – на следующий день; мрамуровими сходами – по мраморным ступеням.

Словарь

звернути увагу – обратить внимание
виявляється – оказывается
сучасний – современный
хутрлий – меховой
комір – воротник
штучний – искусственный
майстерно – мастерски
вражати – поражать
розмаїття – разнообразие
рослинний – растительный
барва – краска
червонястий – красноватый
рожевий – розовый
жовтогарячий – оранжевый
вабити – привлекать, манить, тянуть
вишуканість – изящество
незвичайність – необычность
оздоблення – отделка
прикраса – украшение
неповторний – неповторимый
хмарка – тучка
спідниця – юбка
смугастий – полосатый
викликати захоплення – вызывать восхищение
підскочити – подпрыгнуть
оксамитовий – бархатный

звичайно – конечно
лічити – быть к лицу
закопирити губу – надуть губы
швидко – быстро
мереживо – кружево
відносно – относительно
привернути (увагу) – привлечь (внимание)
вовняний – шерстяной
шкарпетка – носок
краватка – галстук
плесті – вязать
вийстачити – хватить
краще – лучше
підбори – каблуки
капелюх – шляпа
справити (враження) – произвести (впечатление)
відвідувач – посетитель
запаска – (тут в зн.) фартук
добре намисто – коралы
волошка – василек
барвістий – цветистый, пестрый
стрічка – лента
вражений – пораженный, потрясенный
уявити – представить

Фонетика: В украинском языке целый ряд слов отличается местом ударения от русских слов. Например:

русск.	укр.	русск.	укр.	русск.	укр.
до́чка	до́чка	пе́тля	петля́	сто́ляр	сто́ляр
спи́на	спі́на	кра́пива	кропива́	но́вый	но́вий
ве́рба	верба́	реме́нь	ре́мєнь	ста́рый	ста́рий
и́мя	ім'я́	креме́нь	кре́мєнь	то́нкий	то́нкий
прия́тель	прия́тель	звони́т	дзвони́ти	звони́й	дзвони́й
оле́нь	оле́нь	бу́ло	було́	то́лстый	товсти́й

Тенденцией украинского языка, отличающей его от русского, является перенесение ударения на окончание у существительных I склонения во множественном числе (трехсложных): ма́ківка – ма́ківку́ (-а́м, -а́ми, -а́х); найми́чка – найми́чку́ (-а́м, -а́ми, -а́х); я́гідка – я́гідку́ (-а́м, -а́ми, -а́х); ла́стівка – ла́стівку́ (-а́м, -а́ми, -а́х) и четырехсложных: ла́стівочка – ла́стівочку́ (-а́м, -а́ми, -а́х); ма́ківочка – ма́ківочку́ (-а́м, -а́ми, -а́х); това́ришка – това́ришку́ (-а́м, -а́ми, -а́х), а также в некоторых двухсложных: ху́стка – ху́стку́ (-а́м, -а́ми, -а́х); ді́вка – ді́вку́ (-а́м, -а́ми, -а́х); кни́жка – кни́жку́ (-а́м, -а́ми, -а́х); рі́чка – рі́чку́ (-а́м, -а́ми, -а́х).

Упражнения:

1. Из текста урока выпишите слова, отличающиеся местом ударения от русских, и просклоняйте их.
2. Составьте предложения со словами *старый*, *новый*, *м'який*, *тонкий*, *гнучкий* (гибкий). Прочитайте их. Запомните место ударения в выделенных словах.

Словообразование: В русском и украинском языках много одинаковых суффиксов и приставок, с помощью которых образуются слова.

Вместе с тем в украинском языке есть ряд словообразовательных элементов, которые в русском языке или отсутствуют, или имеют иное значение. Например, образованиям с суффиксом *-тель* в русском языке отвечают в украинском языке образования с суффиксами: 1) *-тель*: *учитель*, *житель*; 2) *-ач*: русск. *преподаватель* – укр. *викладач*; *читатель* – *читач*, *проситель* – *прохач*, *испытатель* – *випробувач*; 3) *-ій*: *водитель* – *водій*, *носитель* – *носіій*, *поджигатель* – *палій*; 4) *-ик*, *-ник*: *писатель* – *письменник*, *руководитель* – *керівник*, *заместитель* – *заступник*; 5) *-ець*: *хранитель* – *охоронець*, *исполнитель* – *виконавець*, *избиратель* – *виборець*, *победитель* – *переможець*.

Самый активный в русском языке суффикс *-щик* (*-чик*) в украинском языке употребляется только в словах, заимствованных из русского: *капронщик*, *льотчик*, в остальных же случаях русским образованиям с суффиксом *-щик* (*-чик*) отвечают образования со следующими суффиксами: 1) *-ник*: русск. *крановщик* – укр. *кранівник*, *газовщик* –

газієник, забойщик – забійник, закройщик – закрійник, бурильщик – бурильник; 2) -ар (-ляр): каменщик – каменяр, газетчик – газетяр, стекольщик – скляр, резчик – різьбяр; 3) -ець: учетчик – обліковець.

Русскому суффиксу -оват- в прилагательных отвечают украинские суффиксы -уват-, -ав-, -аст- (-яст-); русск. зеленоватый – укр. зеленуватий, зеленавий, зеленастий; русск. красноватый – укр. червонуватий, червонавий, червонястий.

В украинском языке употребляются также прилагательные с уменьшительно-ласкательными суффиксами -есеньк-, ісіньк-, юсіньк-: малесенький, тонесенький, тонісінький, тонюсінький и с суффиксами увеличительными -енн-, -езн-, -елезн-: широченний, глибоченний, височенний, широчезний, височезний, глибочезний, довжелезний, товстелезний.

Упражнения:

1. Образуйте существительные со значением исполнителя действия от данных глаголов. Правильность выполнения проверьте по словарю, помещенному в конце самоучителя. Читати, слухати, доповідати, носити, водити, бігти, стрибати, виховати, перемогти.
2. Соедините производящую основу с нужным формантом (словообразовательным суффиксом) так, чтобы получились существительные – наименования лиц по различным признакам:

аптек-	учи-	шахт-	тес-	-ир, -іст, -яр,
комбайн-	жи-	пис-	проза-	-ер, -ар, -ист,
мед-	пошт-	україн-	вихова-	-ець, -ник,
бригад-	піч-	кобз-	кос-	-л(я), -ік,
школ-	мор-	крик-	лісн-	-ак(а), -ун, -як,
блян-	сурм-	гляд-	трактор-	-ик, -ач, -тель

Правильность выполнения проверьте по словарю.

3. Из текста урока выпишите прилагательные, образованные при помощи специфических украинских суффиксов. Составьте с ними предложения.
4. Переведите реплики продавца на украинский язык.
 - Покажіть мені, будь ласка, вовняний костюм.
 - Он не шерстяной, а искусственный.
 - Я маю на увазі сіруватий.
 - Этот другого размера. Вам он будет маловат.
 - Тоді дозвольте поміряти жовтаву кофтинку.
 - Эту? Но она скорее кремоватая.
 - Мені підходить. Випишіть чек.
 - Пожалуйста. С вас ... рубля.
5. Переведите словосочетания на украинский язык. С тремя из них составьте предложения.

Огромный зал, очень страшный зверь, желтоватый шелк, голубоватое небо, длинющий язык.

УРОК 17

ВРЕМЯ. ИЗМЕРЕНИЕ ВРЕМЕНИ

Фонетика: Произношение [ў].

Грамматика: Собирательные числительные.

Склонение порядковых и собирательных числительных.

Цього вечора близнюки Миколка і Петрик поверталися з дитсадка додому веселі й збуджені.

– Мамо, а ми сьогодні вчилися визначати час за годинником, – в один голос повідомили вони.

– І навчилися? Ну, молодці. Ось будемо проходити повз поштамт, і ви скажете, котра година.

– Пів на шосту! Пів на шосту! – загукали малюки, побачивши годинник.

– Правильно. А як ви здогадалися?

– А ми дивилися на стрілки. Хіба ти не знаєш, що коротша стрілка показує години, а довша – хвилини?

– Ну, ви тепер усе краще за мене знаєте.

Удома хлопці не могли дочекатися, поки мама звільниться, щоб продемонструвати свої знання. Нарешті, всі троє всілися на дивані, Галина Олексіївна взяла в руки будильник, і почався екзамен. Мати крутила стрілки годинника, а діти по черзі називали час.

– Миколко, котра зараз година?

– За чверть сьома.

– А зараз, Петрику?

– Дев'ять година.

– А тепер?

– За двадцять хвилин одинадцять.

– Ну молодці. Зараз покажемо татові, як ви навчилися визначати час.

– На котру годину ви йдете вранці в дитсадок? – запитав батько.

– На восьму.

– А о котрій годині по вас приходять?

– О п'ятій, а іноді й пізніше.

– Коли ж саме пізніше?

– Буває й п'ять, і десять, і п'ятнадцять хвилин на шосту.

– А коли ви обідаєте?

– Обідаємо ми о першій годині.

– А спите вдень?

- З другої до третьої години.
- Прекрасно. Ви добре знаєте розпорядок дня.
- Тату, а ти знаєш, що година – це шістдесят хвилин, а у хвилині шістдесят секунд?
- А ранок, день, вечір і ніч разом становлять добу і тривають аж двадцять чотири години? – додав Миколка.
- Ну, ніколи б не здогадався, якби не ви, – посміхнувся тато. – А тепер – у ліжка. Бачите, вже дев'ята, або інакше двадцять перша, година. Вам час спати.

Словарь

збуджений – возбужденный	нарешті – наконец
визначити час – .	по черзі – по очереди
определить время	за чверть сьома –
повідомити – сообщить	без четверти семь
повз – мимо	пізніше – позже
котра година – который час	о першій годині – в час
пів на шосту – половина шестого	вдень – днем
загукати – закричать, позвать	ранок – утро
хіба – разве	доба – сутки
звільнитися – освободиться	тривати – продолжаться

Фонетика: В украинском языке буква **в** в конце слога и слова обозначает укороченный звук [y] – [ÿ]. Называется он неслоговым: *ні[ÿ], побачи[ÿ]ши, до[ÿ]ша, поча[ÿ]ся, запита[ÿ]* и др.

Упражнения:

1. Найдите в тексте несколько слов с неслоговым [ÿ].
Запишите и произнесите эти слова правильно.
2. Прочитайте отрывок из стихотворения Тодося Осьмачки.
Обратите внимание на произношение [ÿ].

*Я вас любив, німуючи, то словом
і вірив сліпо та тривожно знов,
а ви боялися, щоб випадково
не виявив при людях я любов.*

3. Сравните русские и украинские слова. С выделенными словами составьте предложения, запишите их и прочитайте.
Желтый – жовтий, толстый – товстий, долгий – довгий, молча – мовчки, шелк – шовк.

Грамматика: Порядковые числительные склоняются так, как прилагательные твердой группы, а числительное *третій* – как прилагательные мягкой группы.

М. и ср. р.		
И.	перш-ий, перш-е	трет-ій, трет-є
Р.	перш-ого	треть-ого
Д.	перш-ому	треть-ому
В.	= И. или Р.	= И. или Р.
Т.	перш-им	трет-ім
П.	(на, по) перш-ому или -ім	треть-ому или -ім

Ж. р.		
И.	перш-а	трет-я
Р.	перш-ої	треть-ої
Д.	перш-ій	трет-ій
В.	перш-у	трет-ю
Т.	перш-ою	треть-ою
П.	(у) перш-ій	трет-ій

Мн. число	
перш-і	трет-і
перш-их	треть-их
перш-им	треть-ім
= И. или В.	
перш-ими	треть-іми
(у) перш-их	треть-их

Упражнения:

- Из текста урока выпишите порядковые числительные в формах винительного и предложного падежей. Обратите внимание на окончания.
- Перепишите диалог. Порядковые числительные запишите словами.
 - На котру́ годину призначено консультацію?
 - На 1 годину.
 - Коли ти будеш у бібліотеці?
 - Між 2 і 3 годинами.
 - А коли прийдеш додому?
 - Після 8 години.
 - Коли приїжджає батько з відрядження?
 - Між 23 і 25 квітня.
- Составьте свой диалог по образцу упражнения 2.
- Переведите предложения на украинский язык и запишите их.

Я зашел за товарищем в пятнадцать минут седьмого. Через двадцать минут мы вышли. Поезд был в половине восьмого. Без четверти девять мы подходили к дому моей бабушки. Между одиннадцатью и двенадцатью часами должна была приехать мама.

Собирательных числительных в украинском языке больше, чем в русском: двое, троє, четверо, п'ятеро, шестеро, семеро, восьмеро, дев'ятеро, десятеро, одинадцятро, дванадцятро, тринадцятро, чотирнадцятро, п'ятнадцятро, шістнадцятро, сімнадцятро, вісімнадцятро, дев'ятнадцятро, двадцятро, тридцятро.

В косвенных падежах они имеют формы, одинаковые с формами количественных числительных: не двоих, троих, четверых, пятерых, шестерых, семерых; двоим, троим..., а двох, трьох, чотирьох, п'ятьох, шістьох, сімох, вісьмох, дев'ятьох... (только с окончанием -ох); двою, трьою, чотирьою, п'ятьою, шістьою (только с окончанием -ою).

Кроме собирательных числительных обидва (употребляется с существительными мужского рода: обидва сини) и обидві (употребляется с существительными женского рода: обидві доньки), в украинском языке есть еще собирательное числительное обоє, способное объединять существительные женского и мужского рода: син і дочка – обоє працюють на заводі.

Все три числительных обидва, обидві, обоє имеют в косвенных падежах одинаковые формы:

И.	обидва хлопці, обидві сестри, обоє дітей
Р.	обох хлопців, сестер, дітей
Д.	обом хлопцям, сестрам, дітям
В.	обох хлопців, сестер, дітей
Т.	обома хлопцями, сестрами, дітьми
П.	(на, по) обох хлопцях, сестрах, дітях

Упражнения:

5. Переведите предложения на украинский язык и запишите их.
- 1) Командир послал в разведку троих бойцов.
 - 2) Четырех я дочек замуж отдала.
 - 3) Обе бабушки с радостью встретили внуков.
 - 4) И мальчик, и девочка – оба учились хорошо.
 - 5) Андрей обеими руками держался за выступ скалы.
6. Допишите окончания числительных и существительных, сравнив перед этим таблицы урока 11 и 17.
- 1) По об.. сім'.. пройшла війна.
 - 2) По обо.. бок.. від столу стояли лави.
 - 3) По об.. вільних кутк.. поставили великі вази з квітами.
- Обратите внимание:** Дробные числительные в украинском языке, как и в русском, склоняются следующим образом: числитель – по образцу количественных числительных, знаменатель – по образцу порядковых: дві третіх, двоє третіх, двома третім, дві третіх, двома третіми, (на) двоє третіх.
7. Запишите числительные словами: $2/5$ суми, $7/8$ учасників, $5/9$ матеріалу, $3/4$ шляху.

УРОК 18

СВАДЬБА

Фонетика: Употребление [и], [і] после шипящих.

Грамматика: Количественные числительные.
Склонение сложных количественных числительных.

Миколка й Петрик не могли дочекатися, поки старший брат і батькі повернуться з весілля. Виходила заміж племінниця Галини Олексіївни – Надійка, зоотехнік, синьоока красуня дев'ятнадцяти років. Малім дуже хотілося подивитися на весілля своєї двоюрідної сестри і познайомитися з новим родичем Михайлом Чистенком, однак їм довелося залишитися вдома з дідусем і бабусею. З весілля повернулися в понеділок уранці і зразу побігли на роботу і на заняття. Тільки за вечірнім чаєм, коли вся сім'я зібралася, заговорили про весілля.

– Чи багато було гостей? – запитала Оксана Терентіївна.

– Більше шістдесяті чоловік у перший день, а на другий, мабуть, не менше сімдесяті. Столи були в дворі, у дворі ж зробили й майданчик для танців, – сказала Галина Олексіївна.

– А як виглядали наречені?

– Надійка була надзвичайно гарною. Білосніжне плаття і прозорий серпанок чудово відтіняли її чорне блискуче волосся і тонкі риси обличчя. Струнка, тендітна, як вишенька у цвіту. А Михайло не зводив з неї закоханих очей ні в клубі, ні за весільним столом.

– А урочіста реєстрація шлюбу була в клубі?

– Так. Дівчата, учасниці самодіяльності в українських костюмах, заспівали:

Під гору ми йдемо, Високу, як ліщину,
Надійку ведемо, – Червону, як калину.

– А голова сільради привітав наречених і сказав: „Живіть дружно. Будьте щедри на труд, любов і крики народжень. Починаючи спільне життя, пам'ятайте: щирість у взаєминах – запорічка вашого щастя”.

– Біля воріт молоді подружжя зустріли батько з матір'ю. На вишиваному рушнику мати піднесла молодим хліб-сіль, обсіпала їх зерном, цукерками, горіхами, а дівчата встелили шлях квітами. Головні свідки завели Надійку й Михайла за стіл, а друзі в цей час заспівали старовинну обрядову пісню.

– А хто з Михайлових родичів був на весіллі? – запитав дідусь.

– Звичайно, свекор і свекруха Надійчині, Софійка, її зовіця з чоловіком, дідвер Максим з дружиною.

– Мамо, – запитав Сашко, – як ти розбираєшся в цих родинних зв'язках?

- Я ще не сказала, що тепер у Надійки буде ятрівка, Максимова жінка.
 - А у Михайла – тесть із тещею, – пожартував Сергій.
 - Галю, а короваї і шишки були на столі?
 - Аякже. Короваї ділили і шишки роздавали, і гільце весільне було.
 - Мамо, а що такé гільце? – це Миколка.
 - А це гілка молодого дерева, прикрашена калиною, стрічками, квітами.
 - Я не раз бачив на весіллі гільце, але який його смисл, не знаю, – задумливо промовив Сергій.
 - Це, ону́чку, – втру́тилась бабуся, – озна́ка нової сім'ї, нового дому. Як мені вилі гільце (а було це ледь не п'ятдесят ро́ків тому), то дру́жки співа́ли:
- Вилі дружечкі гільчко, Вище дерева яліни,
Як два солов'ї гніздéчко, – З червоної калини.
Давно було, а ніби вчора.
- То це у вас із дідом незабаром буде золотé весілля? – вигукнув Сашко.
 - Так. Дітей віростили, виховуємо онуків. Уже життя прожили в мирі і згоді.

Словарь

дочекáтися – дождаться	взає́мини – отношения
красу́ня – красавица	залору́ка – залог
познайо́митися – познакомиться	шлях – путь
одна́к – но	свідо́к – свидетель
залиши́тися – остаться	дру́жка – подружка невесты
нарече́ні – жених и невеста	зови́ця – золовка
надзвичáйно – чрезвычайно, необыкновенно	запита́ти – спросить
серпа́нок – вуаль	родинни́й – семейный
рiса – черта	ятрівка – жена мужнина брата
тендітний – хрупкий, нежный	пожартува́ти – пошутить
зако́ханий – влюбленный	весільне гільце – деревцо, украшенное цветами,
урочи́стий – торжественный	колосьями, на свадебном столе
шлюб – брак	заду́мливо – задумчиво
голова́ – (тут в зн.) председатель	ледь – едва
сі́льрада – сельсовет	яліна – ель
спі́льний – общий	незаба́ром – вскоре, скоро
пам'я́тати – помнить	вигукну́ти – воскликнуть
щи́рість – искренность	

Фонетика: Украинские сочетания [жи], [чи], [ши], [шчи] (последнее графически щи) в корне в основном соответствуют русским сочета-

ниям [жы], [чи], [шы], [ш'ч'у]: Чистенко – ср. русск.: чистый; ліщина – лещина; живіть – живите; починаючи – начиная; життя – жизнь; вишиваному – вышитом.

Украинские сочетания [ж'і], [ш'і], [ч'і], [ш'ч'і] в корне в основном соответствуют русским сочетаниям [жэ], [ч'э], [шэ], [ш'ч'э] или [жо], [ч'о], [шо], [ш'ч'о]: вечірнім – вечерним, шістдесяти – шестидесяти, жінка – женщина.

Упражнения:

1. Выпишите из текста урока слова, кроме приведенных выше, в которых есть сочетание и с буквами, передающими шипящие звуки.
2. Переведите словосочетания на украинский язык.

Четкий ритм, чистый снег, широкая степь, живой разговор, вечерний час, свежая печень.

3. Прочитайте украинские пословицы и поговорки о семейной жизни. Найдите слова, иллюстрирующие правила урока. Запишите предложения, вставляя пропущенные буквы.

1) Ж...нка як любить, то любить і в долі, і в недолі. 2) Ліпше не ж...ти, як старого любити. 3) З щ...рого серця ніхто не сміється.

Грамматика: Количественные числительные в украинском языке представлены следующими словами:

1 – один, одна, одне	11 – одина́дцять
2 – два, дві	12 – двана́дцять
3 – три	13 – трина́дцять
4 – чотири	14 – чотирна́дцять
5 – п'ять	15 – п'ятна́дцять
6 – шість	16 – шісна́дцять
7 – сім	17 – сімна́дцять
8 – вісім	18 – вісімна́дцять
9 – дев'ять	19 – дев'ятна́дцять
10 – десять	

20 – двадцять	200 – двісті
30 – тридцять	300 – триста
40 – сорок	400 – чотириста
50 – п'ятдесят	500 – п'ятсот
60 – шістдесят	600 – шістсот
70 – сімдесят	700 – сімсот
80 – вісімдесят	800 – вісімсот
90 – дев'яносто	900 – дев'ятсот
100 – сто	

1000 – тисяча
 1 000 000 – мільйон
 1 000 000 000 – мільярд

Обратите внимание на их произношение и правописание.
Числительные *один, два* склоняются так:

М. и ср. р.		Ж. р.	М. и ср. р.	Ж. р.
И.	один <i>одно</i> <i>одн-е</i>	<i>одн-а</i>	<i>дв-а</i>	<i>дв-і</i>
Р.	... <i>-ого</i>	... <i>-ої, -ієї</i>	<i>дв-ох</i> ... <i>-ом</i> = И. или Р. <i>дв-ома</i> ... <i>-ох</i>	
Д.	... <i>-ому</i>	... <i>-ій</i>		
В.	= И. или Р.	... <i>-у</i>		
Т.	<i>одним</i>	... <i>-ою, -ією</i>		
П.	(на) ... <i>-ому, -ім</i>	... <i>-ій</i>		

Числительные от *5* до *20; 30*, от *50* до *80* склоняются следующим образом:

И.	<i>вісім</i>	<i>вісімна́дцять</i>
Р.	<i>восьм-ій, вісьм-о́х</i>	<i>вісімна́дцят-и, -о́х</i>
Д.	<i>восьм-ій, (вісьм-о́м)</i>	... <i>-и, -о́м</i>
В.	= И. или Р.	= И. или Р.
Т.	<i>вісьм-а́ (вісьм-ома́)</i>	<i>вісімна́дцят-ьма́, -ьома́</i>
П.	(на) <i>восьм-ій (вісьм-о́х)</i>	... <i>-и, -о́х</i>
И.	<i>вісімдеся́т</i>	
Р.	... <i>-ій, -о́х</i>	
Д.	... <i>-ій, -о́м</i>	
В.	= И. или Р.	
Т.	<i>вісімдеся́т-ьма́, -ьома́</i>	
П.	(на) ... <i>-ій, -о́х</i>	

Обратите внимание на параллельные формы в родительном, дательном творительном и предложном падежах. Запомните: в украинском языке, в отличие от русского, в наименованиях десятков склоняется только вторая часть, а первая остается неизменной: *вісімдеся́ті, ші́стдесятьо́м, сі́мдесятьма́, п'я́тдесятьма́*.

Числительные *дев'яносто, сто, сорок* в украинском языке склоняются так, как и в русском.

Числительные от 200 до 900 склоняются следующим образом:

И.	двісті	сімсот	вісімсот
Р.	двохсот	семисот	восьмисот
Д.	двомстам	семистам	восьмистам
В.	= И. или Р.	= И. или Р.	= И. или Р.
Т.	двомастами	сьомастами (сімомастами)	вісьмомастами (вісьмастами)
П.	(у) двохстах	семистах	восьмистах

При склонении наименований сотен изменяются обе части.

Числительные *тисяча, мільйон, мільярд* склоняются, как существительные I склонения (смешанная группа) и II склонения (твердая группа).

Упражнения:

- Из текста урока выпишите количественные числительные, определите, в каком падеже они употреблены; там, где это возможно, напишите параллельную форму. Например: без п'ятдесяти – без п'ятдесято́х.
- Запишите словами следующие сочетания, прочитайте их вслух.
За 60 учнями, до 568 книжок, при 877 учнях, без 56 карбованців.
- Отгадайте украинские загадки. Текст и ответы запишите, раскрыв скобки.
1) Хто вранці ходить на (чотири), удень на (два), а ввечері на (три)?
2) У (два) матерів по (п'ять) синів, у кожного своє ім'я. 3) (Два) брати через гору живуть і ніколи (один) до (один) не ходять? 4) (Один) батька і (одна) матері дитина, а нікому з них не син. 5) Хто (три) зубами сіно їсть? 6) Летів птах на (двадцять) ногах, та тільки (одне) яйце зніс. 7) Сорок п'ять і сорок п'ят – скільки буде?
- Переведите на украинский язык. Перевод запишите.
1) Население Украины составляет более пятидесяти трех миллионов. 2) Из включенных в список избирателей тридцати семи миллионов восьмисот восьмидесяти пяти тысяч пятисот пятидесяти пяти человек в референдуме приняли участие тридцать один миллион восьмисот девяносто две тысячи четыреста пятнадцать человек. 3) Акт провозглашения независимости Украины был подтвержден двадцатью восьмью миллионами восьмьюстами четырьмя тысячами семьюдесятью одним избирателем.

УРОК 19

СТОЛОВАЯ. ОБЕД

Грамматика: Личные местоимения *я, ты*.
Возвратное местоимение *себе*.

Фонетика: Звуки [у], [і] после [з], [к], [х].

Ознайо́млення із заводом тривало майже чотири години, і за цей час усі всти́гли зголодніти.

– Зараз обідня пора, – сказала Яросла́ва Миха́йлівна, – і ми ма́ємо йти до робітничо́ї іда́льні. Там уже чека́ють на нас.

Ці слова були зустрінуті веселим га́мором дев'ятикласників.

В одні́му з простори́х за́лів іда́льні було накрі́то столи для госте́й. На ко́жному столі лежали прибори – ложки́, виделки́, но́жі, а також стояли пляшкі́ з мінерально́ю водою́ та склянки́ для води. У високих кольоро́вих стака́нах були паперові сервє́тки.

За сті́л, що стояв навпроти́ вікна, сіли Серге́й і Леся. Вони за́проси́ли до себе та́кож Яросла́ву Миха́йлівну. Четвертим до них підсі́в воді́й автобуса Васи́ль Микола́йович.

У меню́ пропонува́лася достатня́ кількі́сть заку́сок, перших і дру́гих страв, десертних нап'я́в. Із заку́сок охо́че брали мо́ркву з сметано́ю та буряко́вий салат. Поті́м був смачни́й борщ. Лише́ кілька дівчат і вчи́телька взяли́ суп з ло́кшиною. На дру́ге всі вибрали пече́ню.

Леся згада́ла, як мама пригосца́ла її в рестора́ні котлетами́ по-ки́ївськи, які́мось особли́вим моро́зиво́м, а та́кож коктей́лем. „То ї́жа не на щодня́, – посмі́хну́вся Васи́ль Микола́йович. – Фі́рмовими стра́вами й нап'я́ми можна́ іноді́ пола́сувати́ у рестора́ні або кафе́”.

Щодо́ десерту́, то не всі вия́вилися односта́йними. Більші́сть замо́вила кисі́ль, части́на – чай з лимо́ном, старші́ – ка́ву. Кілька́ дівчат за́хоті́ли спробува́ти тістечок.

Розрахува́вшись за обід, гости́ подя́кували праці́вника́м іда́льні і поспі́шили до прохі́дної заводу́. Там стояв екскурсі́йний автобус, які́м ї́м тре́ба було́ ї́хати додо́му.

Словарь

трива́ти – продолжаться
зголодні́ти – проголодаться
га́мір – шум (гам)
виделка́ – вилка
скля́нка – стакан
стра́ва – кушанье, блюдо
ло́кшина – лапша

пече́ня – жаркое
моро́зиво – мороженое
щодня́ – ежедневно
нап'я́ – напиток
пола́сувати – полакомиться
односта́йний – единодушный
праці́вник – работник

Диалог:

- Ти часто буваєш у цьому кафе?
- Ні. Але мені приємно побути з тобою разом. Тут досить затишно.
- Що будемо вечеряти? Пропоную взяти сметану, яловичину і молочний коктейль.
- Згоден. Тільки пити я буду свою улюблену чорну каву.
- Смачного.
- Дякую. І тобі приємного апетиту.

Словарь

затишно – уютно

яловичина – говядина

пропонувати – предлагать

згоден – согласен

Грамматика: В падежных формах единственного числа личных местоимений *я, ты* и возвратного местоимения *себе* есть много отличий от соответствующих форм русских местоимений *я, ты, себя*. Эти местоимения изменяются так, как показано в таблице.

И.	я	ти	–
Р.	мене́	тебе́	себе́
Д.	мені́	тобі́	собі́
В.	= Р.	= Р.	= Р.
Т.	мною́	тобою́	собою́
П.	(на) мені́	тобі́	собі́

Запомните: с предлогами *у (в), до, за, без* в родительном падеже и с предлогами *на, під, поперед* в винительном эти местоимения имеют ударение на первом слоге: *без мене́, до тебе́, у себе́; на мене́, під тебе́, поперед себе́*.

Упражнения:

1. Выберите среди данных в справке словосочетаний и слов местоимения (с предлогом или без предлога) и поставьте их на место точек. Определите падежи местоименных форм.

1) *Ра́дилися самі ...* 2) *Читати мо́вчки – читати ...* 3) *Я – до ... , ти – від ...* 4) *Україно! Плачу слізьми...* (Леся Українка). 5) *Нехай ... той займає, хто коха́ння в серці має* (З народної творчості).

Справка: над тобою, мене, тебе, з собою, мене, про себе.

2. Скажите по-украински:

1) *Я тебя приглашаю к себе на обед.* 2) *Мне нужно спешить, чтобы не опоздать.* 3) *Вместе с тобой мы вдвое сильнее.* 4) *Василий купил книги для себя и для меня.* 5) *Тебе приходилось обедать в школьной столовой?*

3. Раскройте скобки, поставьте местоимения в нужной форме. 1) Я до (ти) літатиму з хмари на розмову. 2) Ми не лукавили з (ти)... У нас нема зерна неправди за (себе). 3) І (я) в сім'ї великій, В сім'ї вольній, новій, Не забудьте пом'янути Незлим тихим словом (Т. Шевченко).

Фонетика: В украинском языке после согласных [з], [к], [х] может быть не только [і], но и [у]. Гласный [і] имеем обычно в закрытом слоге на месте старых [о], [е], с которыми этот звук чередуется, что закреплено и правописанием: *кінь, гірка, (у) глухім, такій* и т. п. Кроме того, [і] после [з], [к], [х] есть в именительном падеже множественного числа прилагательных и местоимений – как в произношении, так и на письме: *недолугі, легкі, глухі, всякі* и т. п. В последнем случае согласные перед [і] произносятся как смягченные, в закрытом же слоге они могут произноситься и как смягченные, и как твердые.

Гласный [у] после [з], [к], [х] имеем (это произношение отражает и орфография) в родительном падеже единственного числа и в именительном падеже множественного числа существительных I склонения (*рукі, ногі, свекрухи; рuki, нoги, свекрухи*), в именительном падеже множественного числа существительных II склонения (*берегі, чоловікі, кожухі*), а также в именительном падеже прилагательных и местоимений мужского рода (*недолугий, всякий, глухий*) и в косвенных падежах множественного числа прилагательных и местоимений (*недолугих, легкими, глухими, всякими*).

Внимание: В корне слова русскому [у] после [з], [к], [х] всегда соответствует украинское [у]: *заг[у]бель, к[у]сіль, х[у]трий*.

Данное замечание не относится ко многим изноязычным словам. См.: Г[і]зо, К[і]пр, Х[і]росіма, г[і]мн, к[і]но, х[і]мія, но к[у]парис, х[у]мера (давно вошедшие в украинский язык), а также г[у]рля, к[у]ргиз, к[у]сет (заимствования из восточных языков).

Упражнения:

1. Найдите в тексте к уроку слова с [у] или [і] после [з], [к], [х] и выпишите их. К данным формам слов подайте образованные вами формы, в которых вместо и будет і и наоборот.
2. Прочитайте вопросы и ответьте на них, используя данные в скобках слова в нужной форме.
 - 1) Чи важкі для тебе ці завдання? (легкий).
 - 2) Хто зібрався на заводський недільник усією бригадою? (робітник).
 - 3) У якій справі він виявляє велике старання? (всякий).
 - 4) Якими були ще недавно ці місця? (глухий).
 - 5) До кого звернулася Надія? (свекруха).
3. Поставьте данные словосочетания во множественном числе и проклоняйте их: *така жінка, високий берег*.

УРОК 20

ЯРМАРКА

Грамматика и фонетика: Неопределенная форма глагола.

Согласный [г'] в глагольных формах.

Фонетика: Чередование [y] – [ÿ], [e]; [i] – [ï], [j]

Ярмарок

(Уривки)

Ще й сіріти надворі не починало, а під дверима, мов з гучномовця:
– На ярмарок! Уставайте!

То Веремій Васильович паркою своїх уже до школи під'їхав.

На ярмарок треба зарані вирушати, бо до нього 20 верстів, а приїхати треба так, щоб і місце вибрати, щоб і встати як слід і щоб не прогавити жодної з того ярмарку хвилини...

На ярмарок!

Їдуть, і їдуть, і їдуть, і їдуть...

Приїхали...

Захрїс майдан...

Захрїс гάρбами, возами, бїдами, кїньми, коровами, вївцями, волáми, телятами, горшка́ми, миска́ми, курми, во́вною, лантуха́ми, хме́лем, сму́шками, мате́рією, чо́бїтьми, цукерка́ми, пря́никами, квасом, пивом, ру́ською гірко́ю, гребі́нками, ко́сами, шкі́рами, ре́менем, чаву́на́ми, прядиво́м, хустка́ми, полотно́м, дьогте́м, га́сом, дра́нками, со́рочка́ми, спи́дниця́ми, килима́ми, щети́ною, ди́жка́ми, ро́гами, ма́йка́ми, воско́м, ме́дом, маля́сом, таране́ю, оселе́дця́ми, ко́леса́ми, хо́дами, шкло́м, ля́цями, запа́сками, пла́хтами, пиро́гами, са́лом, м'ясо́м, ко́вбасо́ю, сма́женою ри́бою, ря́днами, скриня́ми, гві́здка́ми, мо́лотка́ми, сви́ньми, крама́ря́ми, ци́гана́ми, бари́шника́ми, лю́дьми, дітьми і спи́лцями...

Гуде́ ярмарок...

Бігають коні, кричать крамарі, регочуться дівчата, крутиться карусель...

Купують – продають... Продають – купують... міняють...

Біля кіс діди... Дзвонять, дзвонять, дзвонять...

Стружать одну об одну...

– Якісь вони не такі...

– А яких вам треба?...
 Хрипить оргán... Скіглити скрипка...
 Ярмарок!
 Уже сонячне проміння навскосі трóхи...
 Он уже посúнули й додóму...
 Запрягаються коні, запрягаються воли...
 Додóму...
 Поярмаркували...

(Остап Вишня)

Внимание: Слово *ярмарок* относится к мужскому роду (см. также различие в роде: *картофель* – м. р., *картопля* – ж. р.). В русском и украинском языках имеются и одинаковые по форме, но принадлежащие к разным родам существительные: *боль, насыпь, Сибирь, степь, дробь, сажень* – ж. р.; *біль, насип, Сибір, степ, дріб, сажень* – м. р.; *путь* в украинском языке, в отличие от русского, имеет женский род; *верстов* – диалектная форма (лит. норма: *верст*).

Словарь

вирушати – отправляться	гас – керосин
прогавити – проворонить,	діжка – кадка
прозевать	скриня – сундук
захрясати – загружаться,	крамар – торговец, лавочник
заполняться	реготатися – хохотать
вовна – шерсть	скіглити – (тут в зн.) визжать,
лантух – мешок, (большой) куль	стонать
шіра – кожа	навскосі – наискось, вкось

Из народного юмора

Приїхав чоловік на ярмарок, а хліба він забув узяти з дому. Купив калач, з'їв – мало. Купив другий – ще хочеться. Купив третій – усе голодний. Тоді він за останню копійку взяв у перекупки бублика і, як його з'їв, почув, що наївся. Сидить чоловік на возі та й дума: „Три калачі з'їв, усе голодний був, а одним бубликом наївся. Зле я робив, що не з бублика почав”.

Словарь

перекупка – торговка зле – плохо, худо

Грамматика и фонетика: В современном украинском языке неопределенная форма глагола (инфинитив) имеет обычно суффикс *-ти* (*нести, читати*). Суффикс *-ть* могут иметь лишь глаголы с основой на гласный; такие формы употребляются в художественной речи, главным образом стихотворной, что обусловлено определенными ритмическими требованиями. Например: *Яке це щастя – жить у мирі і в вічній дружбі на землі* (В. Сосюра).

Как и в неопределенной форме на -ть, мягкий согласный [г'] (закреплено и правописанием) имеют глагольные формы 3-го лица единственного и множественного числа (*сидить, сидять*) а также форма повелительного наклонения на -іть (*сидіть*).

Упражнения:

1. Переведите на украинский язык и запишите.
1) *На ярмарку едут продавать или покупать.* 2) *Много интересного можно увидеть и услышать на ярмарке.* 3) *Покажите, пожалуйста, голубое пальте.* 4) *Мужчина и женщина выбирают подарки детям.*
2. Выпишите из текста урока все инфинитивы и глаголы настоящего времени в 3-м лице множественного числа, в том числе и на -ся. Обратите внимание на правописание последних.

Фонетика: В украинском языке, как указывалось выше, с целью придания высказыванию плавности и мелодичности чередуются гласные и согласные [у] – [ў], [е]; [і] – [ї], [ј]. Чередование этих звуков бывает как в начале ряда слов (*вчитель – учитель, їти – їти*), так и в соответствующих союзе и предлоге (*він і вона, вона й онука; сів укрісло, сіла в автобус*). Гласные [і], [у] произносятся и обозначаются на письме соответствующими буквами, как правило, в начале фразы перед последующими согласными, После слова на согласный или между словами, одно из которых оканчивается, а другое начинается на согласный; в остальных случаях имеем обычно [ї], [ј]; [ў], [е]. **Обратите внимание**, что у и в украинском языке (в отличие от русского) являются одним предлогом.

На письме буквами в, ў обозначаются не только согласные, но и неслоговые гласные – [ў] и [ї], которые бывают между гласным и согласным на стыке слов и после гласного в конце слова.

Упражнения:

1. Вместо точек поставьте у или в, і или ї.
1) *... тому році вийшло чимало цікавих романів ... повістей.* 2) *Наша ...чителька, чоловік ... жінка, писати ... зошиті.* 3) *На день ...менин зібралась ...ся родина.*

Примечание. Украинские существительные *чоловік, жінка* являются многозначными и соответствуют значениям русских слов *мужчина, муж* и *женщина, жена*. Слово *чоловік* иногда употребляют при счете в значении, соответствующем значению русского существительного *человек*: *В обласній нараді взяли участь двісті п'ятдесят чоловік.* (В областном совещании приняли участие двести пятьдесят человек).

Следуя традиции, в данном случае необходимо использовать слово *осіб* (от *особа*): *двісті п'ятдесят осіб.*

2. В данных предложениях подчеркните буквы, обозначающие звуки с возможными чередованиями [у] – [ў], [е]; [і] – [ї], [ј]. Объясните

ети чередования, а крылатые выражения, в которых они представлены, постарайтесь запомнить.

1) *Блаженный муж на лукаву Не ступає раду, і не стане на путь злого, і з лютим не сяде.* 2) *Учітєся, брати мої, Думайте, читайте. І чужому научайтєся, Й свого не цурайтєся.* 3) *Якби ви вчились так, як треба, То й мудрість би була своя* (Т. Шевченко).

Примечание. В стихотворной речи по требованиям ритма могут быть нарушения общих правил рассматриваемых здесь чередований (см.: *научайтєся; й свого...*).

УРОК 21

ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНЫЙ ВОКЗАЛ. ПУТЕШЕСТВИЕ ПОЕЗДОМ

Грамматика: Будущее время глагола.

Варианты словосочетаний с синонимическими предлогами (временные значения).

Вокзал Півдєнний є найбільшим у Харкові. Сюди прибувають і звідси відправляються переважно поїзди далекого слїдування, алє й місцевих електричок тут буває чимало. Станції Левада, Балашівка, Основа та інші приймають в основному приміські й товарні поїзди. Вокзали для пасажирів там невеликі.

Півдєнний знаходиться на Привокзальній площі. До нього зручно дістатися на метро, хоч і наземний транспорт може вчасно підвезти до поїзда.

Вокзальні приміщення досить просторі. Особливо великий центральний зал, у якому висять розклади відправлення та прибуття поїздів. У цьому залі є буфет, кафе, газетний і книжковий кіоски. Вокзал має кімнати для відпочинку, кімнату матері й дитини, ресторан, медичний пункт, перукарню. Непрдалік від нього знаходиться готель, що має таку саму назву і приймає переважно транзитних пасажирів.

Каси розташовані в окремому залі. Там же і довідкове бюро. Потрібну пасажирам інформацію дають також автомати, які містяться в сусідньому залі. На світловому табло нагадується дата, день і час.

Виходити на всі платформи, крім першої, треба через підземні переходи. Там, де починаються переходи, знаходяться камери схову. Це зручно для пасажирів.

Як не намагались Олесь з Яринкою вийти з дому вчасно, нічого з цього не вийшло. Тітка Олена затримувалася, хоч і обіцяла бути не пізніше сьомої. Нарешті почувся довгожданий дзвінок.

Довелось скористатися послугами таксі, щоб не спізнитися на поїзд. Коли молоді подружжя прибуло на Південний вокзал, у його розпорядженні залишалось всього п'ятнадцять хвилин.

На третій платформі вже стояв готовий до відправлення на Одесу поїзд. Посадка на нього закінчувалась. Олесь подав квитки провідникові, і вони з Яриною пройшли до четвертого купе, в якому мали їхати. У купе вже були попутники – літня жінка і юнак років шістнадцяти.

Незабаром поїзд рушив. Провідник на замовлення пасажирів став розносити чай, цукор і печиво. Дехто з від'їжджаючих почав снідати.

Молоді Костюки цього разу обрали простий маршрут. Спочатку вони відвідають Полтаву, а через два-три дні поїдуть до Кременчука. Їхня подорож триватиме не більше п'яти днів.

Олесь запропонував сусідові по купе зіграти в шахи, а Ярина весь час дивилася у вікно вагона. Вона подумки вже була в Полтаві. Вони з Олесем обов'язково побувають у музеях І. П. Котляревського, Панаса Мирного, В. Г. Короленка, на меморіальному комплексі Полтавської битви. А потім ділитимуться враженнями.

Уже позаду лишилися Люботиць, Ков'яги, Коломак, Артемівка... За кілька хвилин буде видно передмістя Полтави.

– Закінчуйте партію, – звернулася Ярина до чоловіків. – Погódжуйтесь на нічий. Зовсім скоро ми будемо виходити.

Словарь

переважно – преимущественно	нарешті – наконец
звідси – отсюда	послуга – услуга
чимало – немало,	незабаром – вскоре, скоро
довольно много	рушити – двинуться
приміський – пригородный	дехто – кое-кто, иные
дістатися – добраться	подорож – путешествие
вчасно – своевременно	тривати – продолжаться
розклад – расписание	запропонувати – предложить
відпочинок – отдых	шахи – шахматы
готель – гостиница	подумки – мысленно
нагадувати – напоминать	обов'язково – обязательно
намагатися – стараться,	враження – впечатление
пытаться	передмістя – пригород
затримуватися – задерживаться	погódжуватися – соглашаться

Грамматика: В современном украинском языке глаголы будущего времени имеют две формы: синтетическую и аналитическую.

К синтетическим формам принадлежит будущее время глаголов совершенного вида, так называемое будущее простое. Значение будущего времени при этом выражается не личными окончаниями, совпадающими с окончаниями настоящего времени, а формальными средствами собственно видовыми: приставками, суффиксами, изменением корневого гласного, ударением (*напиш^у, гукну^у – ср. гук^{аю}, с^яду – с^ид^{аю}, перен^{ош^у} – ср. перен^{ош^у}*).

Синтетическую форму будущего времени имеют и глаголы несовершенного вида. Она образуется от инфинитива этих глаголов прибавлением части бывшего вспомогательного глагола *иняти* (*їняти*): *-му, -меш, -ме, -мемо, мете, -муть*.

Например:

1-е л. ед. ч.	<i>писатиму</i>	мн. ч.	<i>писатимемо</i>
2-е л.	<i>писатимеш</i>		<i>писатимете</i>
3-е л.	<i>писатиме</i>		<i>писатимуть</i>

Эта форма будущего времени называется сложной. В юго-западных говорах и в настоящее время употребляется в данном случае аналитическая форма: *му робити, меш знати, муть жити* (*жити*) и т. п.

Аналитическая форма будущего времени глаголов несовершенного вида не имеет каких-либо отличий от соответствующей формы в русском языке; *буду читати, будеш читати, буде читати, будемо читати, будете читати, будуть читати*. Эту форму будущего времени называют составной. Пользуясь будущим составным при изучении украинского языка, следует иметь в виду особенности оформления инфинитива (в основном на *-ти*) и некоторые различия в личных окончаниях глаголов настоящего времени двух родственных языков (*буде – будет*; см. также фонетическое несоответствие, выражающееся в твердости – мягкости конечного согласного основы или окончания, как в следующих примерах: *будеш – будешь, будуть – будут*).

Упражнения:

1. От инфинитивов, выбранных из первой части текста урока, образуйте формы будущего времени. Во второй текстуальной части найдите глаголы будущего времени и определите, к какой из форм этого времени они принадлежат. К каждой форме – простой, сложной и составной – придумайте также свои примеры.
2. Проспрягайте в единственном и множественном числе глаголы *розкажу* и *ходитиму*. От инфинитива какого из этих глаголов можно образовать аналитическую форму будущего времени – будущее составное?
3. Данные предложения переведите на украинский язык, учитывая при этом, что составная форма будущего времени широко употребляется в книжном стиле, а сложная используется преимущественно в разговорном.

- 1) Весь вечер бабушка будет рассказывать нам чудесные сказки.
- 2) Друзья поклялись, что будут всегда честно служить идеалам добра и справедливости.
- 3) Молодые супруги будут путешествовать целый месяц.
- 4) Билеты на поезд Богдан будет покупать в кассе вокзала.

Диалог:

- Скажіть, будь ласка, де знаходиться камера схову?
- Пройдете цими східцями вниз і там відразу побачите.
- А до поїзда звідти можна вийти, не повертаючись? Мені на четверту платформу, восьму колію.
- Звичайно. Там якраз починається підземний перехід.
- Щіро дякую.
- Нема́ за що. Щасливої вам по́дорожі.

Словарь

схі́дці – лестница

(непереносная)

ко́лія – путь, колея

звичайно – конечно

щіро дякую – большое спасибо,

искренне благодарю

Грамматика: В украинском языке существуют различные формы выражения времени предложно-именными сочетаниями, например: *через кілька хвилин – за кілька хвилин; після закінчення університету – по закінченні університету; під час свят – на свята; перед весіллям – напередодні весілля.*

Упражнения:

4. В данных предложениях замените выделенные предложное сочетание и предлоги синонимическими.
 - 1) *Перед канікулами* відбулися збори студентів, які мали працювати в дитячих таборах відпочинку.
 - 2) Фестиваль молодіжних театрів розпочнеться *через два тижні*.
 - 3) Після сніданку родина почала *готуватися до від'їзду* на дачу.
5. Расскажите по-украински о своем выходном дне, используя варианты конструкции со значением времени.

УРОК 22

ДЕРЕВНЯ. СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО

Грамматика: Склонение определительного местоимения *весь*.

Варианты словосочетаний с синонимическими предлогами (пространственные значения).

Лист від тітки Михайлини читає всією сім'єю. Піше вона нечасто, але листи її завжди довгі й такі захоплюючі, що нагадують уривки з цікавої повісті, супроводжувані приміткою „далі буде”. Читати їх у голос найчастіше випадає Ярославові.

На цей раз усі дорослі особливо зацікавилися тітчиним повідомленням про сімейний підряд. Виявляється, вони з чоловіком, старшим сином та невісткою нещодавно взяли на орендних умовах за вирощування молодняка великої рогатої худоби. Долаючи труднощі, налагодили кормопостачання, і бички вже почали набирати вагу. Працювати доводиться багато, але всіх не покидає надія на успіхи й високі заробітки. Добре буде, коли й цього літа племінники прийдуть у село на літні канікули: і відпочинуть як слід, і допоможуть дещо по господарству.

Ярослав любить бувати в Лелечому. Минулого року він разом з Миколою, старшим двоюрідним братом, працював на сінокосі в місцевому господарстві, а з початком жнив брав участь у перевезенні зерна від комбайна до елеватора. Приємно згадується й та напружена праця, і вечірнє купання в тепловідій ковбані поблизу села, і все багатство кольорів і звуків сільського літа. Для хлопця питання про поїздку до тітки в Лелече давно вирішене: останні свої шкільні канікули влітку він проведе саме там.

Село розташоване неподалік від автотраси. В останні роки воно стало розбудовуватися, зовсім недавно тут споруджено Будинок культури, у якому знайшлося приміщення і для бібліотеки. Зараз у Лелечому, як повідомила тітка, почалося будівництво нового приміщення школи.

Усе частіше Ярослав думає про сільськогосподарську академію, у якій хотів би навчатися після закінчення школи. І тоді в його уяві постають добре знайомі картини: розкішні садки біля кожної оселі, справжнє царство домашньої птиці у багатьох дворах (кури, качки, гуси, індички), череді корів, що в надвечір'я повертається з паші. Та здебільшого думки приводять його за село, де ген до обрію тягнуться лані пшениці, жита, ячменю, гречки, вівса, де золотіють у щедрому

УРОК 23

ПОЕЗДКА НА МАШИНЕ. АВТОМОБІЛЬ

Грамматика: Указательные местоимения
той, цей.

Подорож до моря була запланована на суботу й неділю, і Маша з нетерпінням чекала цих днів. Її вабило Азовське море, про яке за час перебування в гостях наслухалась багато цікавих розповідей, а ще дуже хотілося побувати у великому приморському місті Маріуполі, поближче познайомитися з донецьким краєм.

У переддень поїздки Андрій Васильович зайнявся оглядом свого „Запоріжця”. Як справжній автолюбитель і досвідчений водій, він добре знав, що для успішної подорожі на машині потрібна підготовча робота. Треба насамперед перевірити тиск у шинах, рівень мастила, справність гальмової системи. На цей раз довелось також відрегулювати запалювання і навести порядок у салоні. І ось автомобіль готовий вирушити в даліку дорогу.

Суботнього ранку першими прокинулися Миколка та Петрик, яким чомусь здавалося, що дорослі можуть їх не розбудити і поїхати без них. Власне, першими малюки тільки подали голос, бо бабуся вже давно не спала. „Ранні пташки сигналять підйом туристам, – весело сказала вона й додала: – Збирайтеся, за півгодини можна буде снідати”.

У машині на передньому сидінні влаштувалася Галина, а Маша з хлопцями сіли позаду. Решта членів сім'ї залишалася вдома. Вони побажали щасливої дороги тим, хто від'їжджав, і Андрій Васильович увімкнув швидкість.

М'яко стелеться під колеса автомобіля стрічка асфальту, а збоку пропливають картини чорно-білих тонів – з териконами та вапняковими утвореннями. Знак попереджає, що наближається пост ДАІ, але дисциплінований водій повз державну автоінспекцію може проїжджати спокійно.

Заколісана малеча додивлялася нічні сні, а Галина з Машею тихо перемовлялися, ділилися враженнями від побаченого. Незчүлись, як степ перейшов у ліс, що видався справжнім оазисом серед небагатої степової природи, яку спостерігали до цього.

– Великоанадольський лісовий масив – оце і є одне з тих див, які я обіцяв тобі, Машо, показати, – звернувся дідусь Андрій до онуки.

– Тут якраз і зробимо першу зупинку, – продовжила Галина, – відпочинемо, влаштуємо обід на лісовій галявині, поп'ємо джерельної води, зберемо липового цвіту.

- А ще відвідаємо дендрарій місцевого лісотехнікуму, - доповнив найближчу програму Андрій Васильович.

До Маріуполя доїхали вже в надвечір'я. На ночівлю зупинились у кемпінгу. Всі хотіли, щоб ця ніч проминула якомога швидше, адже на ранок їх чекала зустріч із новим дивом - морем.

Словарь

вабити - привлекать	вапнякоче утворення - известняковое образование
огляд - осмотр	известняковое образование
досвідчений - опытный	заколисаний - убаюканный
тиск - давление	перемовлітисся - переговоры-ваться
рівень - уровень	незчутисся - не заметить, не опомнитисся
мастило - масло (смазочное)	спостерігати - наблюдать
гальмовий - тормозной	галлявина - поляна
запалювання - зажигание	джерельний - источниковый
владштуватисся - расположиться	надвечір'я - предвечерняя пора
решта - остальные	
увімкнути швидкість - включить скорость	

Грамматика: Указательные местоимения *той, та, те, ті* при склонении имеют большинство фонетически отличных форм от соответствующих местоимений русского языка. Падежные формы этих местоимений необходимо запомнить.

Ед. число			Мн. число
м. р.	ср. р.	ж. р.	для всех родов
И.	той те	та	ті
Р.	того́	тіє́ї (тої)	тих
Д.	тому́	ті́й	тим
В.	= И. или Р. те	ту	= И. или Р.
Т.	тим	тіє́ю (тою)	ті́ми
П.	(на) то́му, ті́м	(на) ті́й	(на) тих

По этому образцу склоняется и местоимение *отой (отá, отé, оті́)*.

Те же падежные окончания, что и в местоимениях *той, та, те, ті*, имеют местоимения *цей* (этот), *ця, це, ці*. Изучая их склонение, следует обратить внимание на твердость или мягкость согласного [ц]: перед гласными [е], [у] он всегда произносится твердо, а перед [і] - мягко; мягкий [ц'] в данных местоимениях имеем и перед гласными [о], [у], [а].

УРОК 23

ПОЕЗДКА НА МАШИНЕ. АВТОМОБІЛЬ

Грамматика: Указательные местоимения
той, цей.

Подо́рож до мо́ря бу́ла запланова́на на субо́ту й неді́лю, і Ма́ша з нетерпіння́м чека́ла цих днів. Її ва́било Азовське море, про яке за час перебува́ння в го́стях наслуха́лась ба́гато ціка́вих рі́зповідей, а ще дуже хоті́лося побува́ти у вели́кому приморсь́кому мі́сті Мари́упо́лі, побли́жче познайо́митися з доне́цьким кра́єм.

У передде́нь пої́здки Андрі́й Васи́льович зайня́вся о́глядом сво́го „Запо́ро́жця“. Як справжній автолюбі́тель і досві́дений воді́й, він до́бре знав, що для успі́шної подо́рожі на маши́ні потрі́бна підгото́вча робо́та. Тре́ба насампе́ред пере́вирити тиск у ши́нах, ріве́нь масти́ла, спра́вність гальмо́вої систе́ми. На цей раз до́вело́ся та́кож ві́дрегулюва́ти запалу́вання і наве́сти поря́док у сало́ні. І ось авто́мобі́ль гото́вий віру́шити в дале́ку доро́гу.

Субо́тнього ра́нку пе́ршими проки́нулися Мико́лка та Петро́к, які́м чо́мусь здава́лося, що дорослі мо́жуть їх не розбу́дити і пої́хати без них. Власне́, пе́ршими ма́люкі тільки пода́ли го́лос, бо бабу́ся вже да́вно не спа́ла. „Ра́нні пта́шки сига́лять підйо́м туриста́м, – ве́село сказа́ла вона́ й дода́ла: – Збира́йтеся, за півго́дини мо́жна бу́де сні́дати“.

У маши́ні на пе́редньому́ сиді́нні влаштува́лася Га́лина, а Ма́ша з хлоп'я́тами сі́ли поза́ду. Ре́шта чле́нів сі́м'ї зали́шалася вдо́ма. Вони́ побажа́ли ща́сливої доро́ги тим, хто від'ї́жджа́в, і Андрі́й Васи́льович уві́мкну́в шви́дкість.

М'я́ко сте́леться під ко́леса авто́мобі́ля стрі́чка асфа́льту, а збо́ку проплива́ють карти́ни чо́рно-бі́лих то́нів – з терико́нами та вапняко́вими утво́реннями. Знак по́переджа́є, що наближа́ється пост ДА́І, але́ дисциплі́нований воді́й повз держа́вну автоінспе́кцію мо́же прої́жджа́ти спо́кійно.

Зако́лисана ма́леча додिवля́лася ні́чні сні, а Га́лина з Ма́шею ти́хо пере́мовля́лися, ді́лилися вра́женнями від побаче́ного. Незчу́лись, як степ пере́йшо́в у лі́с, що ви́дався справжнім оа́зисом се́ред неба́гатої степово́ї приро́ди, яку спосте́ріга́ли до цьо́го.

– Великоанадо́льський лі́совий маси́в – оце́ і є одне́ з тих див, які́ я оби́цяв то́бі, Ма́шо, показати, – зве́рну́вся дідусь Андрі́й до ону́ки.

– Тут якраз і зроби́мо пе́ршу зупи́нку, – продо́вжила Га́лина, – відпочине́мо, влашту́ємо оби́д на лі́совій га́лявині, поп'ємо́ дже́рельно́ї води́, збере́мо липового́ цві́ту.

- А ще відвідаємо дендрарій місцевого лісотехнікуму, - доповнив найближчу програму Андрій Васильович.

До Маріуполя доїхали вже в надвечір'я. На ноївлю зупинились у кемпінгу. Всі хотіли, щоб ця ніч проминула якомога швидше, адже на ранок їх чекала зустріч із новим дивом - морем.

Словарь

ва́бити - привлекать
 о́гляд - осмотр
 досві́дений - опытный
 тиск - давление
 рівень - уровень
 масти́ло - масло (смазочное)
 гальмо́вий - тормозной
 запáлювання - зажигание
 влаштува́тися - расположиться
 реш́та - остальные
 увімкну́ти швидкість -
 включить скорость

вапняко́ве утво́рення -
 известняковое образование
 заколи́саний - убаюканный
 перемовлі́тися - переговари-
 ваться
 незчу́тися - не заметить,
 не опомниться
 спостеріга́ти - наблюдать
 галля́вина - поляна
 джерельни́й - источниковый
 надвечі́р'я - предвечерняя пора

Грамматика: Указательные местоимения *той, та, те, ті* при склонении имеют большинство фонетически отличных форм от соответствующих местоимений русского языка. Падежные формы этих местоимений необходимо запомнить.

Ед. число			Мн. число
м. р.	ср. р.	ж. р.	для всех родов
И.	той	те	ті
Р.	того́	тієї́ (тої)	тих
Д.	тому́	ті́й	тим
В.	= И. или Р. те	ту	= И. или Р.
Т.	тим	тією́ (тою)	тими
П.	(на) то́му, тім	(на) ті́й	(на) тих

По этому образцу склоняется и местоимение *отой* (*отá, отé, оті́*).

Те же падежные окончания, что и в местоимениях *той, та, те, ті*, имеют местоимения *цей* (этот), *ця, це, ці*. Изучая их склонение, следует обратить внимание на твердость или мягкость согласного [ц]: перед гласными [е], [у] он всегда произносится твердо, а перед [і] - мягко; мягкий [ц'] в данных местоимениях имеем и перед гласными [о], [у], [а].

Запомните: Родительный падеж без предлога имеет форму с ударением на втором слого (*то́го, цьо́го*), в предложных конструкциях ударение переходит на первый слог (*до то́го, від цьо́го*).

Ед. число			Мн. число
м. р.	ср. р.	ж. р.	для всех родов
И.	цей	це	ці
Р.	цьо́го	ця	цих
Д.	цьо́му	цієї	цим
В.	= И. или Р. це	цій	= И. или Р.
Т.	цим	цю	цими
П.	(на) цьо́му, цім	цією	(на) цих
		(на) цій	

Указательные местоимения *такій, така, такé, такі* и *отакій, така, отакé, отакі* склоняются по образцу склонения прилагательных твердой группы.

Упражнения:

- Найдите в тексте урока местоимения *той, цей* и определите их род, число, падеж.
- Выберите из приведенных выше таблиц склонения параллельные формы и составьте с ними предложения. Составленные предложения запишите.
- Данные в скобках местоимения поставьте в нужной форме.
 - Сенс життя у твоїй необхідності (це) життю (П. Загребельный).
 - Гарно (той) вчити, хто хоче все знати. 3) Ми бачимо ясно (цей) зорі пророчі (М. Бажан).
 - Добре (той) ковалеві, що на обидві руки кує. 5) Що з воза впало, (те) пропало.
- Дайте ответы на вопросы, используя местоимения *той* и *цей* в нужной форме.
 - В якій школі навчається Сашко? 2) Яку саме подорож надовго запам'ятає Маша? 3) На якому березі річки туристи зупинилися на відпочинок? 4) За якою книжкою Богдан прийшов до бібліотеки?

Диалог:

- Коли ви збираєтеся поїхати до Києва?
- На цьому тижні.
- У вас там є якісь справи?
- Так. Там відбудеться наукова конференція. Ми з Олégом Олексійовичем маємо взяти участь у тій конференції.
- І часто вам доводиться бувати в столиці?
- Не дуже. Цього року ідемо туди втрéте.

справа – дело
відбудеться – состоится

взяти участь – принять участие
доводиться – приходится

УРОК 24

ДАЧА. ОГОРОД

Грамматика: Лично-указательные местоимения *він, вона, воно, вони*.

Фонетика: Чередование [о] – [а] в корне слова. Гласный [а] из древнеукраинского [о] в ряде современных украинских слов.

Горібно-садову ділянку батько Олесь одержав усього три роки тому. Кооперативові „Будівельник”, до якого вступив Михайло Антонович, землю виділили поблизу міста. Добиратися сюди досить зручно електричкою, неподалік також проходить автотраса. Мальовнича місцевість із розкішним гаєм та великим ставком покликала багато міських сімей не тільки до праці на землі, а й до відпочинку на лоні природи.

Незабаром Костюки спорудили тут невеликий будиночок, біля якого розбили клумбу для квітів і заклали сад. На вільній частині земельної ділянки стали вирощувати городину.

Майже всі вихідні сім'я проводить тепер на дачі. Часто можна бачити на горіді когось із господарів і серед тижня. Після роботи Ярині з чоловіком нерідко доводиться поспішати на електричку. Вийшовши на пенсію, Олена Миколаївна стала чи не щодня виїжджати на дачу. До пізнього вечора поряється вона у своєму новому господарстві, і їй треба допомагати.

Горід у Костюків завжди добре оброблений. Він видається найбагатшим на рослинність і водночас найбільш доглянутим з усіх горідів, що розкинулися поряд. Особливо привабливе зір діляночка, що рясніє соковитими червоними полуницями. Зовсім маленькі грядочки займають петрушка, морква і цибуля. Далі видніються дві більші грядки – то огірки та помідори. Куці картоплі посаджено ріденько, так, щоб знайшлося між ними місце й для інших овочевих рослин: столового буряка і ранньої капуста, квасолі і гороху, навіть для кавунів і динь. У кінці горіду – по рядку кукурудзи та соняшнику.

Сьогодні зранку Ярина приїхала на дачу сама. Батьки поїхали погостювати до родичів, а в Олесь ця субота виявилася робочою. Вже вечоріє, а чоловіка все нема, хоч домовлялися, що обов'язково приїде.

Ра́птом почу́вся знайо́мий го́лос, що продекламува́в жартома́:

- На го́роді верба́ рісна... Там сто́йла дівка кра́сна.
- Верби́ рісно́ї нема́є на го́роді, а дівка кра́сна вже зажда́лася, - посміхну́лась Ярі́на і пішла́ назу́стріч чолові́кові.

Словарь

діля́нка - участок	прива́блювати зі́р -
будіве́льник - строитель	привлекать́ взор
ма́льовничий - живописный	полу́ниця - клубника
го́родина - овощи	цибу́ля - лук
по́ратися - хозяйничать,	огіро́к - огурец
вози́тися, копа́тися	бура́к - свекла
видава́тися - казаться	каву́н - арбуз
росли́нність - растительность	жартома́ - шутя
догля́нутий - ухоженный	

Грамматика: Лично-указательные местоимения *він, вона́, воно́, вони́* отличаются от соответствующих местоимений русского языка приставным [в]. При склонении они, как и в русском языке, изменяют основу. Падежные формы этих местоимений отражают чередование [о], [е] с [і]. Во множественном числе перед начальным [і] появляется [ї] (на письме имеем і).

Обратите внимание на особенности окончаний в родительном, винительном и творительном падежах женского рода. Учтите, что согласный [з] в родительном и винительном падежах мужского и среднего рода произносится четко.

Склонение лично-указательных местоимений:

	Ед. число			Мн. число
	м. р.	ср. р.	ж. р.	для всех родов
И.	він	воно	вона	вони
Р.	його́, (до)	нього́	її́, (до) не́ї	їх, (до) них
Д.	йому́		їй	їм
В.	його́, (на)	нього́	її́, (на) не́ї	їх, (на) них
Т.	(з) ним		(з) не́ю	(з) ні́ми
П.	(при) ньо́му, ні́м		(при) ні́й	(при) них

Упражнения:

1. В тексте урока найдите лично-указательные местоимения и определите их род, число, падеж.
2. Раскройте скобки, поставив содержащиеся в них местоимения в нужном падеже.

1) Народ – наше серце, народ, і (він) – усі поривання і сили (В. Сосюра). 2) Бережімо (вона), нашу мову співучу. 3) Ліс був уже зовсім близько, до (він) залишалося метрів двісті. 4) Від (вона) вперше почули школярі ту радісну звістку. 5) Павло Юхимович нагадав (вони) про обіцянку.

3. Произнесите по-украински следующие словосочетания: написать ему, прочитать о ней, смотреть на него, дружить с ними, беречь ее.

Фонетика: Кроме чередования [о] и [а], известного и в русском языке (ср. укр. *скочити* – скакати и русск. *вскочить* – поскакать), определенной части украинских слов свойственно уподобление безударного [о] последующему ударному [а]: *гарáзд, багáч, гарячий, качáн, кажáн, хазя́н, багáто* и др. Однако в данной позиции такого уподобления может и не быть, например: *коза́к, солда́т, лопáта, мона́х, соба́ка, логáний* и др. Что касается чередования [о] с [а], то оно наблюдается в украинских глагольных формах (см.: *ломити* – *ламати, помогти* – *допомага́ти, гонити* – *ганя́ти*) и связано с ударностью [а] в последующем слоге, как и в других случаях этого немногочисленного „аканья”, закрепленного правописанием.

Упражнения:

1. Выпишите из текста урока слова с корневыми [о] и [а], связанными происхождением или современным чередованием. Переведите эти слова на русский язык.

2. Перепишите данные предложения, вместо точек поставьте пропущенные буквы.

1) Ніколи не хвались, поки г..разд не зробиш діла (Л. Глибов).

2) Ми месники грізні народу, своєї землі х..зяї (В. Сосюра). 3) Наш народ має право пишатися своїми б..гатурями (О. Гончар). 4) Всі б..гатства світу цінують тільки тоді, як друзям своїм зможеш подарувати їх. А не зможеш, навіщо вони? (В. Мысык).

3. Данные предложения переведите на украинский язык. Обратите внимание на безударные гласные [о] и [а] в корнях выделенных слов и их украинских соответствий. Переводы запишите.

1) Дочь помогает маме убирать комнату. 2) Казаки готовились в поход. 3) Тонкий лед ломался под ногами, идти по нему было опасно. 4) В июне у студентов горячая пора – экзамены. 5) Забастовка продолжалась много дней. 6) Хозяйка уютного кафе пригласила гостей в новый зал.

УРОК 25

ПРИРОДА

Грамматика: Прошедшее время глагола.

Фонетика: Чередування [o] – [y] в сочетаннях звуків [po], [lo] – [py], [ly].

Текст I.

Широкою долиною між двома рядками розлогістих гір тихо течє по Васильківщині невеличка річка Растваїця. Серед долини зеленіють розкішні густі та високі верби, там ніби потонуло в вербах село Вербівка. Між вербами дуже виразно й ясно блищить проти сонця висока біла церква з трьома банями, а коло неї невеличка дзвіниця неначе заплуталась в зеленому гіллі старих груш. Подєкуди з-поміж верб та садків виринають білі хати та чорніють покрівлі високих клунь.

По обидва береги Растваїці чєрез усю Вербівку стєляться сукупні городи та лєвади, не огорожені тинами. Один город одділяється од другою тільки рядком верб або мєжами. Понад самим бєрегом в'ється в траві стєжка чєрез усє село. Підеш тією стєжкою, глянєш кругом сєбе, і скрізь бачиш зелєне-зелєне море верб, садків, конопєль, снляшників, кукурудзи та густої осоки.

От стєляться розлогісті, як скатєрть, зелєні лєвади. Густа як рўно, трава й дрібнєнка, тонісінька осока доходить до самої води. Подєкуди по жовто-зелєній скатєрті розкидані тємно-зелєні кущі вєрболєзу, то круглєнки, начє м'ячки, то гостровєрхі, неначє топольки. Між м'якими, зелєними, ніби оксамитовими, берегами, в'ється гадюкою Растваїця, неначє передражнює здорові річки, як часом малєнькі діти передражнюють старших. А там далі вона повилась між високими вербами та лєзами, що обступили її стїною з обох боків.

(И. Нечуй-Левицкий)

Текст II.

Ліс ще дрімє в передранішній тиші... Непорўшно стоять дєрева, загорнені в сўтїнь, рєсно вкриті краплистою росєю. Тихо навкруги, мєртво... Лиш де-не-дє прокинється пташка, непєвним голосом обїзвєється зі свого затишку. Ліс ще дрімє... а з синім нєбом вже щось дїється: воно то зблїдне начє від жаху, то спалахнє сїйвом, немов од радощів. Небо міниться, небо грає усїякими барвами, блїдим сїйвом торкає вершєчки чорного лісу... стрепенўвся врєштї ліс і собі загрāv... Зашепотили збўджені листочки, оповїдаючи сни свої, заметушилась

у травіці комашні, розітнулося в гущині голосне щебетання й полинуло високо – туди, де небо міниться, де небо грає всіма барвами...

На галяву вискакує з гущини сарна і, зачарована чудовим концертом, зупиняється, витяга цікаву мордочку до кривавої смуги обриву, що червоніє на узліссі поміж деревами, і слуха.

(М. Коцюбинский)

Диалог:

- Тобі подобається наше Закарпаття?
- Так, тут чудова природа. Ви часто буваєте в горах?
- Карпати завжди манять нас. Вони однаково прекрасні й навесні, і влітку, і восени, і взимку.
- Мені полонів ваш край, він такий же чарівний, як і наше Придніпров'я.
- Справді, біля Дніпра не менш красиво, ніж у нас.
- А моя дружина закохана в Крим, де минуло її дитинство. Наша сім'я часто проводить відпустку біля Чорного моря.

Словарь

розложистий – широкий, отлогий	загорнути – (тут в зн.) окутати
баня – купол	сутінь – сумрак, полумрак
дзвіниця – колокольня	де-не-де – кое-где, местами
неначе – будто, словно	прокинутися – пробудиться
гілля – ветви	непевний – неуверенный
виринати – выныривать	жах – ужас
покрівля – крыша, кровля	спалахнути – вспыхнуть
клубя – рига	торкати – трогать
обидва – оба	заметушитися – засуетиться,
тин – плетень (только из прутьев), забор	завозиться
стежка – тропа, тропинка	комашня – насекомые, букашки
кущ – куст	розтинатися – (о звуках) раздаваться, разноситься
верболіз – ивняк	гущина – чаща, заросли
здоровий – (значит. по размерам) большой	сарна – серна
часом – иногда	цікавий – (тут в зн.) любопытный
з обох боків – с обеих сторон	смуга – полоса
непорухно – неподвижно	червоніти – краснеть
	узлісся – (лесная) опушка

Грамматика: Глаголы прошедшего времени в единственном числе относятся к одному из родов – мужскому, женскому или среднему. Родовые формы и форма множественного числа служат для согласования глагола-сказуемого с соответствующим подлежащим.

Прошедшее время глагола в современном украинском языке образуется от инфинитивной основы суффиксом *-л-* во всех формах,

кроме мужского рода, образуемого при помощи суффикса *-е-* (происходит также от *-л-*): *писала, писало, писали, писае*. В мужском роде суффикс *-е-* сохраняется только после основы на гласный, после основ на согласный он, как и в русском языке, утрачен: ср. *ходив – ніс*.

Следует обратить внимание на такие особенности образования прошедшего времени: 1) безударный суффикс *-ну-* может исчезать и может сохраняться, что обуславливает наличие ряда параллельных форм: *сох – сохнув, мерз – мерзнув, зів'яв – зів'янув*; 2) ударный суффикс *-ну-* сохраняется во всех формах: *повернув, повернула, повернуло, повернули*; 3) сохраняется данный суффикс и в том случае, если глагол имеет значение однократности или внезапности действия: *крикнув, крикнула; стукнув, стукнула*.

Упражнения:

1. Выпишите из текстов урока глаголы прошедшего времени и поставьте их во всех возможных формах этого времени. Обратите внимание на произношение и написание формы мужского рода.
2. Образуйте прошедшее время от следующих инфинитивов, учитывая при этом чередование гласных в корнях слов: *везти, просити, замовкнути, вести, ойкнути, жити, моргнути, стати*.
3. Переведите на украинский язык следующие предложения.
1) *Днепровский край очаровал гостей неповторимой красотой природы.* 2) *По небу плыли большие белые облака.* 3) *Мой товарищ провел летний отпуск на море.* 4) *Поездка в Закарпатье оставила неизгладимое впечатление.*

Фонетика: В целом ряде украинских слов между согласными (чаще в открытом слоге) произносятся сочетания [ри], [ли]: *бриніти, кривавий, гриміти, блищати, глитати*. Звук [и] в этом сочетании может чередоваться с [о], образуя звуко сочетания [ро], [ло]: *кривавий – кров, чорнобривий – брова, глитати – глотка*. Эти звуковые изменения принадлежат к историческим чередованиям. В однокорневых русских словах имеем сочетания [ро], [ло], [ре], [ле]: *кровавый, греметь, блеск, глотать*. Чередование [ри], [ли] – [ро], [ло] отражено и в правописании.

Примечание: Русским звуко сочетаниям [ре], [ле], в которых [э] происходит из дифтонга [ѣ], или [іэ], отвечают в украинском языке сочетания [р'і], [л'і]: *дрімати, тріщати, бліднути*.

Упражнения:

1. Найдите в текстах урока слова с сочетаниями звуков [ри], [ли] и переведите их на русский язык.
2. В данных словах вставьте пропущенные буквы, учитывая чередования звуко сочетаний [ри], [ли] – [ро], [ло].
Тр..вога, бл..скавка, кр..шити, гр..му, гр..міти, бл..ск.

3. Выпишите из предложений слова со звуко сочетаниями [ри], [ли] или [ро], [ло]. Подберите к этим словам русские соответствия.

1) На тротуарі ворушилось крихке, ще зелене листя. 2) Потім за-
гриміло, і відразу линує дощ. 3) Дрижить земля від матернього
плачу. 4) Чується бренькіт гітарц, але в її душі бриніли зовсім інші
звуки. 5) Час був тоді дуже тривожний.

УРОК 26

САД

Грамматика: Вопросительно-относительные местоимения *кто, что, сколько*.

Із сивої давнини дійшли до нас численні легенди, пісні, поєми про сад – спільний вітвір природи й людини. Прикрасити всю землю садами завжди було серед найвищих поривань людських. Не випадково одним із чудес стародавнього світу вважалися висячі сади Семіраміди, поетичний образ яких став символом чогось особливо прекрасного й величного.

Не тільки на Слобожанщині, а й далеко за її межами добре знаний садівник із Вільшан Тодось Андрійович. Скільки справжнього дива можна побачити в його саду, виплеканому ним майже за сорок років невтомної праці. Є тут практично всі фруктові дерева й кущі, які ростуть у цьому краї: вишні, черешні, яблуні, груші, абрикоси, сливи, айрус, чорна смородина, порічки, малина. Вирощує дідусь Тодось і волоські горіхи, старанно доглядає він невеликий свій виноградник, пильно стежить за тендітним персиком і китайським лимонником. Чимало уваги потребують щепи, що є особливою гордістю старого майстра.

Усіх, хто буває в саду, господар щедро пригощає смачними ягодами та фруктами. Мабуть, тому найчастіше можна побачити тут дітлахів. Частенько навідується до дідуся й онука Лєся, котра разом із батьками живе у місті. З ким тільки із подруг не приїжджала вона сюди – і допомгти дідусєві, і відпочити. Цього разу вона запросила на поїздку нову свою приятельку Оксану, що лише останній рік з'явилася в їхній школі.

– Ніби зовсім недавно ми робили щєпплення на цій яблуні, а вже скількома плодами обвішані молоді щєпи, – звертається Лєся до Тодося Андрійовича і подає своїй гості велике рожєво-золотисте яблуко. А коли дівчата залишаються самі, Оксана дізнається, для чоґо потрібно так багато фруктів одній сім'ї: майже весь урожай із саду йде до місцєвої лікарні та дитсадка.

І вдома, і серед друзів Лєся любить повторювати дідусєві слова, що глибоко запали їй у душу: „Сад – то наше здоров'я, наше довголіття і добра пам'ять про нас”.

Словарь

сiва давнина – седая старина (далекое прошлое)	вiплекати – взлелеять
численний – многочисленный	а́грус – крыжовник
сгiльний – общий	порічки – смородина (красная или белая)
вiтвор – создание, творение	щєпа – прививок
стародавній світ – древний мир	дiзнаватися – узнавать

Диалог:

- Кому належить цей сад?
- Це сад мого дідуся.
- Скільки фруктових дерев і куців у цьому саду?
- Понад п'ятдесят.
- Чи вирощує твій дідусь агрус і порічки?
- Так. Крім того, у саду є чимало малини.
- Хто допомагає господарєві доглядати сад?
- Тут працює вся наша сім'я. А найчастіше ми з татом.
- Ви, очевидно, робите щєплення на яблунях, грушах, сливах.
- Обов'язково. Щєп у нашому саду багато.
- А які сорти яблук є у твого дідуся?
- Я всіх назв не пам'ятаю, але знаю напевне, що є білий налив, смирєнка, кальвиль сніговий, антонівка.

Словарь

понад – свыше	напевне – (тут в зн.) несомненно, определенно
---------------	--

Грамматика: Вопросительно-относительные местоимения *хто, що* фонетически отличаются от соответствующих им местоимений в русском языке и при склонении изменяют основу. Как и в русском языке, они не имеют форм множественного числа.

Склонение местоимений *хто* и *що*:

И.	хто	що
Р.	кого́	чо́го
Д.	кому́	чому́
В.	кого́	що
Т.	ким	чим
П.	(на) кому́, кім	(на) чо́му, чім

Эти формы сохраняются и при образовании от данных местоимений других слов (*хто-небудь, дещо, хтось* и др.). Неопределенные местоимения *хтось, щось* в творительном падеже имеют параллельные формы: *кимсь, чимсь – кимось, чимось*.

Запомните: Родительный падеж без предлога имеет форму с ударением на втором слоге (*кого́, чо́го́*), в конструкциях с предлогом ударение переходит на первый слог (*для ко́го, без чо́го*). То же самое в винительном падеже местоимения *хто*: *знати ко́го, вірити в ко́го*.

Вопросительно-относительное местоимение *скільки*, как и количественные числительные, по образцу которых (отдельных форм) оно склоняется, не имеет грамматической категории числа.

И.	скільки
Р.	скільки́о́х
Д.	скільки́о́м
В.	скільки́ (скільки́о́х)
Т.	скільки́о́ма́
П.	(на) скільки́о́х

Следует обратить внимание на переход в непрямых падежах ударения с корня на окончание.

Упражнения:

- Найдите в тексте урока местоимения *хто, що, скільки* в косвенных падежах и определите падежи, в которых они употреблены.
- В данных пословицах подчеркните изучаемые в уроке местоимения. Сопоставьте их с соответствующими русскими формами.
 - 1) *Хто ледащо, тому їсти нема що.* 2) *Чим би дитина не бавилась, аби не плакала.* 3) *З ким поведешся, від того й наберешся.* 4) *Що за холод, як козак молод.* 5) *Кому калач пікся, а кому довівся.* 6) *Чого Івась не навчиться, того й Іван не буде знати.* 7) *Горе тому, в кого нема порядку в дому.* 8) *Хто як уміє, так і діє.*
- Заключенные в скобки местоимения поставьте в нужном падеже.
 - 1) *...Я дякую за всіх тобі, з (хто) знався в боротьбі (Л. Первомайский).* 2) *Книжки усе мені давали, все, в (що) відмовило життя (В. Сосюра).* 3) *(Скільки) своїм вихованцям вона вселила віру в торжество справедливості й добра.* 4) *Стояли дні у черзі ні за (що) (Л. Костенко).*
- Поставьте вопросы к данным в предложениях сообщениям, используя вопросительные местоимения *хто, що, скільки*.
 - 1) *Основоположником нової української літератури був Тарас Шевченко.* 2) *Ця задача розв'язується двома способами.* 3) *Мати подарувала синові нове видання Шевченкового „Кобзаря“* 4) *До Києва Олесь поїхав з дружиною та молодшим братом.*

УРОК 27

САМОЧУВСТВИЕ

Фонетика: Отпадение и прибавление гласных в начале слова.

Грамматика: Вопросительно-относительное местоимение *чий*.

Оздоровчим бігом Андрій Васильович зайнявся не так давно, але одразу відчув приплив нових сил і бадьорість. Ініціатором появи сімейної команди бігунів була Галина, чия наполегливість і чий особистий взірєць зробили свою справу. До її ранкових пробіжок спочатку приєднався Сергій, а незабаром на алеях парку, що коло самого їх будинку, можна було бачити вранці всіх членів родини, крім Оксани Терентіївни, яка залишилася вірною вечірнім своїм прогулянкам і не тривалій домашній розминці після сну.

Великий інтерес у Андрія Васильовича викликають публікації журналу „Здоровье” про користь бігу. Ось і в останньому номері вміщено розповідь ветерана праці К. Д. Богачова з міста Жуківського. Бігати він почав у 52-річному віці, досить швидко довівши дистанцію до 3–4 кілометрів. Результат не забарився: ходити й дихати стало легко, піднявся настрій, з'явилось прекрасне самопочуття. Ставши пенсіонером, ветеран не переставав працювати ще 20 років. Саме біг і праця, на його думку, можуть задавати життєвий ритм, забезпечувати добре самопочуття та підтримувати здоров'я. У статті дано поради щодо раціонального харчування й контролю за самопочуттям під час тренувань. При цьому Андрій Васильович звернув увагу на коментар спеціаліста, який вважає за надійніше контролювати частоту пульсу, бо при заняттях на свіжому повітрі самопочуття може бути обманливим.

За читанням та розмовами не помітили, що Оксана Терентіївна сьогодні чомусь мовчазна і невесела. Першою із запитанням про самопочуття звернулася до неї Галина.

– Щось голова поболіє і ніби нежить з'являється, – відповіла та й додала: – То, мабуть, від протягу в електричці.

Оксану Терентіївну напоїли чаєм із медом та малиновим варенням і вмовили лягти в ліжку на цей раз раніше за всіх.

Словарь

відчути – почувствовать
приплив – приток, прилив
бадьорість – бодрость

наполегливість – настойчивость
особистий – личный
взірєць – образец, пример

приєднати́ся – присоединиться
зали́шатися – оставаться
нетрива́лий – непродолжи-
тельный
ко́ристь – польза
забаря́тися – задержаться
са́мопочуття́ – самочувствие
підтримува́ти – поддерживать
пора́да – совет

щодо́ – относительно
харчува́ння – питание
вважа́ти – считать
повітря́ – воздух
мовчазни́й – молчаливый
не́жить – насморк
дода́ти – прибавить
протя́г – сквозняк
вмо́вити – уговорить

Диалог:

- Як ти себе почуваєш після канікул?
- Я відпочів за цей час і прекрасно себе почуваю.
- А вдома все гаразд?
- Ні. Бабуся занедужала, і нас турбує стан її здоров'я.

Словарь

гаразд – (тут в зн.) хорошо
занедужати – заболеть

стан – (тут в зн.) состояние

Фонетика: В украинском языке ряд слов не имеет начального гласного [i], который был в данных словах исторически и сохраняется в современном русском языке. Сравним, например: укр. голка, Гнат, мати, грати и русск. иголка, Игнатий, иметь, играть. Наряду с этим перед сонорными согласными отдельные слова имеют начальный [i], которого раньше не было в них и нет в современных русских параллелях (см. укр. імла, іржа, іржати и русск. мгла, ржавчина, ржать).

Обратите внимание также на различия в родственных словах: коло – около, город – огород.

Упражнения:

1. Данные словосочетания переведите на украинский язык, обратите при этом внимание на фонетический состав выделенных слов: интересная игра, не заметил во мгле, ржавое железо, говорили с Игнатием, имеет огород, играть около дома.
2. Выпишите из думы „Плач невольників” (раздел „Тексты для чтения”) слова без начальных i, o и приведите параллельные им русские формы.

Грамматика: Вопросительно-относительное местоимение *чий* имеет формы рода и числа. Согласный [ч] во всех его формах произносится твердо.

Местоимения **чий** (*чия, чие, чий*) склоняются так:

Ч., род	Ед. число			Мн. число
	м. р.	ср. р.	ж. р.	для всех родов
И.	чий	чїє	чїя	чїї
Р.	чїйого		чїєї	чїїх
Д.	чїйому (чїєму)		чїїй	чїїм
В.	= И. или Р. чие		чїю	= И. или Р.
Т.	чїїм		чїєю	чїїми
П.	(на) чїйому (чїєму, чїїм)		(на) чїїй	(на) чїїх

По этому образцу склоняются и неопределенные местоимения *абічий, чийсь, чий-небудь*. В родительном и предложном падежах множественного числа перед *-сь* появляется гласный [о], *чїїхось, (на) чїїхось*. То же самое имеем и в местоимении *якийсь*.

Вопросительно-относительные местоимения *який, котрий* склоняются так, как прилагательные твердой группы.

Упражнения:

1. В данных предложениях подчеркните местоимение *чий* и определите его грамматическую форму.

1) ...Слава не поляже; Не поляже, а розкаже, Що діялось в світі, Чия правда, чия кривда і чїї ми діти (Т. Шевченко). 2) Олексій Панасович запитав дієчинку, за чїєю порадою вона прийшла на заняття драмгуртка. 3) „Чїйого батька ми попросимо допомогти нам?“ – звернулася вчителька до присутніх на зборах. 4) Секретареві так і не сказали, за чїїм підписом був той наказ. 5) Журі ніяк не могло вирішити, чїїй команді можна віддати перевагу.

2. Поставьте вопросы, используя местоимение *чий* в нужном роде, числе и падеже. Обратите внимание на фонетические особенности выделенных слов.

1) Це Оленчина книжка. 2) На батькових руках є чесні мозолі. 3) То сад нашого сусіда Петра Гнатовича. 4) На бабусиному городі багато різних овочів. 5) Ярина Михайлівна вирішила поговорити спочатку з Васильковою мамою. 6) Я пишаюся навчанням і доброю вдачею свого сина.

АПТЕКА. БОЛЬНИЦА

Грамматика: Притяжательные местоимения *мій, твій, свій*.

На ранок Оксани Терентіївни погіршало: підвищилася температура, посилювався кашель.

Сашкові довелося перед школою сходити до аптеки. У відділі готових ліків він попросив таблеток від кашлю і пачку гірчичників – те, що замовили йому вдома. За порадою аптекаря Сашко узяв також якіхось цілющих вітамінів, сподіваючись, що бабуся відужає досить швидко.

Домашнє лікування, протє, успіхом не увінчалось. Лікар швидкої допомоги, викликаний уже надвечір, настійно радив госпіталізувати хвору, оскільки підозрював у неї запалення легенів з ускладненням. Діагноз був настільки серйозний, що нічого не залишалося, як погодитися з лікарем.

І ось Оксана Терентіївна в терапевтичному відділенні третьої міської лікарні. Палата, у яку її помістили, мала, але здається затишною. Біля кожного з трьох ліжок стоять новенькі тумбочки, посередині кімнати – невеликий стіл і стільці. На столі стоїть ваза з квітами, лежать газети й журнали.

Сусідка Оксани Терентіївни справа, теж літня жінка, вже сьомий день у лікарні. У неї був гіпертонічний криз. Спочатку почувала себе дуже погано, а зараз уже тиск знизився. Студентку Тамілу, ліжку якої навпроти, Оксана Терентіївна вперше побачила вчора в приймальному відділенні, де їх разом оформляли і звідки направили в одну палату. Дівчина давно страждає від бронхіту.

Невдовзі після сніданку розпочався ранковий обхід. Усі хворі мали бути на місцях для огляду лікарями.

– Як ми себе почуваємо? – привітавшись до всіх, звернувся до Оксани Терентіївни лікар, що зайшов до палати в супроводі медсестри, – Що це ви здумали хворіти? А тепер лікуватися треба.

Оскільки рентген підтвердив попередній діагноз, курс лікування був серйозний: уколи антибіотиків, кілька порошоків і пілюль, у тому числі заспокійливих, вітаміни. А дещо пізніше передбачено фізіотерапевтичні процедури. Сподіватися на повне відужання можна не раніше як за два тижні.

Першими відвідали хвору матір Георгій з Галиною. Але Олег Якович, лікар, не радив турбувати Оксану Терентіївну кілька днів, тому домовилися, що тільки в неділю прийде до лікарні Андрій Васильович з онуками. А до того відомості про стан здоров'я хворої Галина буде одержувати по телефоні.

З нетерпінням чекала Оксана Терентіївна недільної зустрічі. Їй стало значно краще, і вона навіть змогла вийти на побачення із своїми. Помітивши у гурті відвідувачів Андрія Васильовича з хлоп'ятами, Оксана Терентіївна ледве стримала сльози. Миколка і Пётрик принесли бабусі виноградний сік, яблука, тістечка, але вона взяла лише сік та яблука, умовивши малюків допомогти їй упоратися із тістечками.

– Не турбуйтеся вдома, – сказала на прощання Оксана Терентіївна, – почувваю себе зараз добре. Через тиждень мене обіцяють виписати з лікарні. І ми знову будемо всі разом.

Словарь

погіршати – стать хуже, ухудшитись	погодитися – согласиться
цілющий – целительный, целебный	відділення – отделение
сподіваючись – надеясь	лікарня – больница
відужати – выздороветь	огляд – осмотр
швидка допомога – скорая помощь	в супроводі – в сопровождении
хворий – больной	турбувати – беспокоить
запалення легенів – воспаление легких	відомості – (тут в зн.) сведения
ускладнення – осложнение	недільний – воскресный
	побачення – свидание
	відвідувач – посетитель
	упоратися – справиться
	почувати – чувствовать

Диалоги:

- Мені потрібно поміняти скельця в цих окулярах.
- Ви короткозорий чи далекозорий?
- У мене вроджена короткозорість.
- Можливо, вам підійдуть оці скельця?
- Для мого зору потрібні саме такі. Прийміть, будь ласка, замовлення. Дякую вам.

* * *

- На що ви скаржитесь?
- У мене другий день болить шлунок.
- Коли саме вам стало гірше і ви відчули біль? Що ви їли перед цим?
- Біль у мене з'явився невдовзі після вчорашнього обіду. Я їв пісний борщ з грибами та смажену рибу.
- Вам треба зробити кілька аналізів. Очевідно, це слабке отруєння. А поки що суворо дотримуйте дієти.

Словарь

скельце – стеклышко
окулярі – очки
короткозорий – близорукий
далекозорий – дальнзоркий
вроджений – врожденный

зір – зрение
скаржитися – жаловаться
шлунок – желудок
невдовзі – вскоре
отруєння – отравление

Грамматика: Притяжательные местоимения *мій, твій, свій* имеют формы рода и числа. Все они склоняются по одному образцу.

Следует обратить внимание на стяжение формы родительного падежа в мужском и среднем родах (ср. укр. *мого* и русск. *моего*).

Местоимения *наш, ваш* также имеют родовые формы и форму числа. Они склоняются, как прилагательные твердой группы.

Склонение местоимения *мій* (*мої, моє, мої*):

Ч., род Падеж	Ед. число			Мн. число
	м. р.	ср. р.	ж. р.	для всех родов
И.	мій	моє	мої	мої
Р.		мого	мої	моїх
Д.		моєму	мої	моїм
В.	= И. или Р.	моє	мої	= И. или Р.
Т.		моїм	моєю	моїми
П.	(на) моєму,	моїм	(на) мої	(на) моїх

Упражнения:

1. Раскройте скобки, поставив данные в них местоимения в нужной грамматической форме.

1) Я візьму (твій) смутку і горя важку половину у розтерзане, горде, нескорене серце (мій) (А. Малышко). 2) Ми любимо палко (свій) Батьківщину. 3) Вперед, полки суворі, під прапором свободи, За (наш) ясні зорі, за (наш) тихі води (М. Рильський). 4) Для вас (мій) пісня, (мій) побратими, (мій) земляки, шахтарі (В. Сосюра). 5) Як вірний син служи (свій) землі.

2. Составьте к тексту урока несколько вопросов и ответов, используя рассматриваемые выше местоимения.

Образец: – Скільки хворих у вашій, Оксано Терентіївно, палаті? – У моїй палаті троє хворих.

Переведите данные предложения на украинский язык.

1) Она с нетерпением ждала моего прихода. 2) Эта больница рядом с нашим домом. 3) Мы давно знакомы с твоим братом. 4) Все это мы строили своими руками. 5) Радостно нам работать на своем поле. 6) Мы благодарны вашему учителю.

ШКОЛА. ОБУЧЕНИЕ

Грамматика: Повелительное наклонение глагола.

Минуло вже два місяці відтоді, як для Миколки і Петрика пролунав перший шкільний дзвінок. Тепер вони школярі, учні першого „А” класу, у якому навчаються шестилітки. І хоча з кожним днем роботи стає все більше, до школи діти ходять залюбки.

Першокласники швидко навчилися читати, бо знали букви з дитячого садка, де їх готували до навчання. Особливо охочий до книжки Петрик, і це відразу помітила вчителька. „Читай, Петрику, – каже Ганна Пилипівна, – тільки не поспішай”. І в класі лунає дзвінкий голос хлопчика: „Ось наша школа. Вона нова”. А потім діти читають про маму, про свою Батьківщину, про видатних її людей.

На уроках письма краще виходить у дівчаток, особливо красиво пишуть Оля та Світланка. І Миколка серед них, бо пише так само гарно, охайно і завжди охоче. „Пишіть старанно”, – нагадує першокласникам Ганна Пилипівна. Схилилися маленькі школярі над зошитами, виводячи усе впевненіше букви і поєднуючи їх у таємничі слова.

А ще любить Миколка малювати, його малюнки були навіть на шкільній виставці до вчительського свята. „Учись і зможеш художником стати, – радить синові мама і не забуває при цьому й Петрика: – А ти, мабуть, книжки писатимеш колись”.

Не тільки про першокласників турбуються в сім'ї, а й про Сашка, який цього навчального року закінчує школу. Роботи в одинадцятикласників дуже багато, адже попереду випускні екзамени. Тому Сашко надовго затримується у школі, та й удома допізна засиджується за книжками.

– Як можна так мало цікавитись історією? – дивується Сергій з брата і радить йому більше читати, у тому числі художніх творів.

Але молодший брат увесь у полоні фізики. Він відвідує фізичний гурток і майже щодня пропадає у фізичному кабінеті, де разом з учителем ставить різноманітні досліди, які не встигають зробити на уроці. Велике задоволення має Сашко від роботи з комп'ютером, де освоїв кілька програм. Якось під час великої перерви запросив він до комп'ютерного класу молодших своїх братів і продемонстрував їм диво-техніку. Миколка й Петрик, звичайно, були вражені побаченим.

Сашко готується до вступу на фізичний факультет університету, тому читає багато довідкової літератури, розв'язує різні задачі. Він

переможець першого туру обласної олімпіади юних фізиків. Із художньої літератури, на читання якої часу залишається обмаль, найбільше подобаються йому твори про життя людей науки.

Словарь

відтоді – с тех пор,
с того времени

пролунати – прозвучать,
раздаться

школяр – школьник

хлопчик – мальчик

видатний – выдающийся

охайно – чисто, аккуратно

нагадувати – напоминать

схилитися – склониться

влівнено – уверенно

таємничий – таинственный

малювати – рисовать

навчальний – учебный

відвідувати – посещать

гурток – кружок

різноманітний – разнообразный

дослід – опыт

встигати – успевать

переможець – победитель

обмаль – маловато, недостаточно

твір – произведение

Диалог:

- Скажіть, будь ласка, ваш син навчається в коледжі?
- Ні, він закінчує наступного року ліцей.
- А які ж у нього плани на майбутнє?
- У ліцеї Павло одержує непогану гуманітарну підготовку, а його мрія – історичний факультет університету.

Словарь

наступний – следующий
майбутнє – будущее

мрія – мечта

Грамматика: Формы повелительного наклонения глагола образуются от основ настоящего времени. В единственном числе глаголы повелительного наклонения имеют форму второго лица, а во множественном числе – первого и второго. Категории времени глаголы повелительного наклонения не имеют.

Второе лицо единственного числа глаголов повелительного наклонения выражается окончанием *-и* или чистой основой: *роби, пиши; перевір, читай*. Первое лицо множественного числа глаголов данного наклонения имеет окончания *-імо (-ім) -мо*: *робімо, пишімо, перевірмо, читаймо*, а второе лицо множественного числа – окончания *-іть (-іте), -те*: *робіть, (робіте), пишіть, перевірте, читайте*. Обратите внимание на то, что окончание *-іте* придает высказыванию оттенок торжественности. Соответствующие формы употребляются обычно в художественной речи. Например: *Поховайте та вставайте, кайдани пореіте і вражою злою кров'ю волю окропіте* (Т. Шевченко).

Окончания повелительного наклонения *-ц, -імо (-ім), -іть, (-іте)* бывают в глаголах, основа которых заканчивается на два или несколько согласных (*стисни, стукніть*), а также в том случае, если ударение падает на окончание: *бери, везіть, ходімо* (если в префиксальных образованиях от этих форм ударение переносится на приставку *ви-*, то окончания не изменяются: *вібери, вігостріть*). Во всех других глаголах второе лицо единственного числа глаголов повелительного наклонения имеет чистую основу, к которой во множественном числе прибавляются соответственно окончания *-мои -те*.

Заломните: Конечные согласные основы [д] [т], [з], [с], [л], [н] (не только мягкие, но и твердые) в повелительном наклонении бывают только мягкими, что отражено в их написании: *порадьмо, стань, дозвольте, приносьте* и т. д.

От глагола *істи* образуются следующие формы повелительного наклонения: *іж, іжмо, іжте*, а от глагола *розповісти* так, как и от глагола *розповідати*: *розповідай, розповідаймо, розповідайте*.

В третьем лице единственного и множественного числа употребляются описательные формы повелительного наклонения: *хай (нехай) живе, живуть*.

Упражнения:

1. Выпишите из текста урока глаголы в повелительном наклонении. Образуйте все формы повелительного наклонения от выписанных и от других глаголов, имеющих в тексте.
2. В данном тексте найдите глаголы в форме повелительного наклонения и определите их число и лицо.

*Як парость виноградної лози,
Плекайте мову. Пильно й ненастанно
Політь бур'ян. Чистіша від сльози
Вона хай буде. Вірно і слухняно
Нехай вона щоразу служить вам,
Хоч і живе своїм живим життям.
Прислухайтесь, як океан співає –
Народ говорить.*

(М. Рыльский)

3. Составьте предложения с обращениями, используя повелительное наклонение глаголов *сказати, принести, написати* и традиционную украинскую формулу вежливости *будь ласка*.
4. Образуйте от данных глаголов повелительное наклонение. Учтите при этом возможные чередования согласных.
Образец: *стерегти – стережи, стережімо, стережіть*.
Писати, лекти, вийти, різати, поглянути, розповісти.

ПОЛИТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ. ОБЩЕСТВЕННЫЕ ОРГАНИЗАЦИИ

Грамматика: Притяжательные местоимения
його, її, їх.

Определительные местоимен-
ня кожний (кожен), жодний
(жоден), інший, сам, самий.

Мітинг, ініціаторами проведеного якого виступили крайові відділен-
ня Руху та Української республіканської партії, розпочався без най-
меншого запізнення – якраз о вісімнадцятій.

Сюди, на один із найбільших і найстаріших майданів міста, нещодав-
давно перейменований на майдан Незалежності, зібралось близько
п'ятнадцяти тисяч громадян, котрі, зважаючи на зміст піднятих над різ-
нобарвним людським морем гасел, прагнуть відстоювати інтереси
своїх політичних партій, спілок, товариств. Прямо перед трибуною
поряд з організаторами багатотисячного зібрання стоять представни-
ки Демократичної партії України, „Просвіти“, „Спадщини“, зліва від
них – члени Спілки студентської молоді, справа – анархо-синдикалі-
сти. За першими рядами зайняли місце чорнобильці, представники
Партії зелених та Спілки незаконно звільнених з роботи. А далі вже
нелёгко й відрізнити те чи інше представництво, бо в око впадає
насамперед синьо-жовтий колір національних прапорів, яких тут так
багато.

Ведє мітинг депутат міськради, відомий у місті рухівець. З самого
початку він намагається спрямувати промовців у русло обговорення
виборчих справ, а також конкретних оцінок кризової ситуації та про-
позицій щодо її подолання, але йому це не зовсім вдається. Запальні
промови змінюють одна одну...

Говорять сьогодні з трибуни не тільки про майбутні президентські
вибори, а про все наболіле: і про соціальну незахищеність різних
верств населення в умовах упроваджуваних ринкових відносин, і про
гірку долю жертв чорнобильської трагедії, і про специфічні проблеми
в галузі культури. І майже в кожному виступі звучить тривога про
долю демократії, загроза якій з боку колючої командно-бюрократич-
ної системи ще не зникла.

Сергієві як одному з керівників Спілки студентської молоді слово
було надано насамкінець. Георгій Андрійович з дружиною уважно
слухають промову сина, ловлячи кожне його слово. „У студентів, –
каже Сергій, – нерозв'язаних проблем дуже багато. Ми хочемо самі
брати участь у їх розв'язанні. До того, про що вже йшлося (маю на

увазі передусім матеріальне становище і побут студентів), хотів би додати: студентство засуджує керівників більшості вузів міста, їхню байдужість до питань національного відродження та реформування вищої школи”.

Він помітив нарешті в людському натовпі батьків і, дедалі більше хвилюючись, продовжував: „Але на цьому мітингу ми насамперед маємо визначити своє місце у виборчій кампанії. Наша спілка закликає молодь узяти участь у голосуванні. Ми сподіваємося на толерантність і чесність претендентів у передвиборній боротьбі, підтримуючи, як і раніше, кандидата від республіканської партії. А в день виборів багато хто з нас буде громадським спостерігачем на виборчій дільниці. Справа демократії має відстоюватися всім народом, його згуртованістю й рішучістю. Слава Україні!”

— Героям слава! — громом вибухнуло в студентському гурті й покотилося по майдану тисячоголосою хвилею.

Словарь

розпочатися — начаться
запізнення — опоздание
якраз — ровно, как раз
майдан — площадь
незалежність — независимость
близько — (тут в зн.) около
громадянин — гражданин
різнобарвний — разноцветный
гасло — лозунг
прагнути — стремиться
спілка — союз
просвіта — просвещение
спадщина — наследие
звільнений — уволенный
вірізнити — выделить
представництво — представительство
прапор — флаг
промовець — оратор
обговорення — обсуждение
пропозиція — предложение
подолання — преодоление
запальний — зажигательный
промова — речь
майбутній — будущий
незахищеність — незащищенность

верства — (тут в зн.) слой
умови — условия
упроваджувати — внедрять
відносини — отношения
доля — судьба
галузь — область
конаючий — умирающий
зникати — исчезать, пропадать
керівник — руководитель
насамкінець — в самом конце
нерозв'язаний — нерешенный
йшлося — шла речь, говорилось
становище — положение
побут — быт
додати — добавить
засуджувати — осуждать
байдужість — равнодушие
відродження — возрождение
натовп — толпа
визначити — определить
закликати — призывать
сподіватися — надеяться
підтримуючи — поддерживая
багато хто — многие
громадський — общественный
спостерігач — наблюдатель
дільниця — участок

згуртованість – сплоченність
рішучість – решимість

вибухнути – взорваться
гурт – группа, толпа, гурьба

Грамматика: Для обозначения принадлежности предмета третьему лицу употребляется форма родительного падежа лично-указательного местоимения со значением притяжательности: *його́* (для мужского и среднего рода), *її́*, *їх*. Местоимение при этом ставится перед существительным: *його́ сестра*, *її́ син*, *їх діти*. В украинском языке широко употребляется притяжательное местоимение *їхній* (соотносится с *їх*), имеющее формы рода и числа и склоняющееся по образцу прилагательных мягкой группы.

Определительные местоимения *кожний (кожен)*, *жодний (жоден)*, *інший*, *самий* изменяются по образцу прилагательных твердой группы. Местоимение *сам* в именительном и общем с ним винительном падежах множественного числа имеет форму *самі́* (в классической литературе встречается также диалектная форма *са́ми*). Следует обратить внимание на различие в ударениях форм *сама́*, *саме́* (от *сам*) и *са́ма*, *са́ме* (от *самий*). Необходимо запомнить, что местоимение *жодний (жоден)* не употребляется с отрицательными частицами, так как содержит элемент отрицания в своем значении (соответствует русским *ни один*, *ни единый*, *никакой*).

Упражнения:

1. Выпишите из текста урока рассмотренные выше местоимения и поставьте их во всех свойственных им формах (рода, числа и падежа).
2. Вместо точек поставьте в нужной форме одно из местоимений, данных в справке после предложений.
1) *Триумфальні арки виростали назустріч полкам наче ... собою* (О. Гончар). 2) *... людині відкрито в нас путь, якщо вона хоче трудящою бути.* 3) *Тепер ... часи настали.* 4) *... уперед іди і другого за собою веди.* 5) *Клянемося клятвою залізно, що ворог ... не втече.* (П. Тычина).
Справка: *кожен*, *сам*, *жоден*, *інший*.
3. Составьте устный рассказ об интересующих вас общественных организациях. Постарайтесь использовать известные вам местоимения.

ПЕРИОДИЧЕСКАЯ ПЕЧАТЬ

Грамматика: Отрицательные местоимения.
Некоторые особенности
глагольного управления.

Зібравшись нарешті на пошту, Сергій та Сашко запросили з собою Машу. Днями вони одержали від батьків завдання передплатити для сім'ї на наступний рік газети й журнали. Передплата преси розпочалася вже давно, а в них оформлено лише кілька видань. Треба вчасно подбати про те, щоб задовольнити читачькі інтереси всіх членів родини. А замовлень на цей раз набралось чимало. Крім того, дідусь і бабуся радили підібрати щось із видань українською мовою для передплати за сибірською адресою.

– Тобі, Машо, варто познайомитися з каталогом нашої періодики, – сказав Сергій сестрі. – Не може бути, щоб ти нічим не зацікавилася, не знайшла того, що охоче читатимуть у вашій сім'ї. Адже ми хочемо зробити вам, сибірякам, наш колективний подарунок.

Поштове відділення знаходилось у невеликому приміщенні. Відвідувачів зараз було мало. Сашко з Сергієм сіли за стіл заповнювати бланки замовлень, а Маша почала гортати каталог, називаючи хлопцям індекси тих газет і журналів, про які вони запитували.

„Літературну Україну“ вдвома радили не замінити ніякими іншими, оскільки охоче читають її усі протягом кількох років. Газету „Культура і життя“ вирішили й надалі купувати в кіоску, так само як і „Спортивну газету“. Сергій і Сашко передплатили газету „Молода Україна“. Дещо більшим виявився список журналів: „Україна“, „Дзвін“, „Пірець“, а також „Соняшник“ і „Барвінок“. Замовили й програму радіомовлення та телепередач.

Маша зупинила свій вибір на ілюстрованому щотижневику „Україна“. Передплатили брати на Машину адресу й веселий „Пірець“. Нехай звучить і в далієкому Сибіру мелодійне й соковите українське слово. Для дядька це буде особливо дорогим, оскільки нагадуватиме про батьківську оселю, про неповторну пору дитинства і юності.

– А ми нічого не передплатили з місцевої преси, – схаменувся Сашко, коли вже поверталися додому.

– Ти помиляєшся, – заспокоїв його Сергій. – Дідусь раніше передплатив свою улюблену „Вечірку“. І про мою інститутську багатотиражку не забувай, адже я приношу її щотижня. Там буває немало цікавих матеріалів про студентське життя. А ти ж незабаром станеш студентом.

передплатити – подписать	протягом кількох років –
передплата преси – подписка	на протяжении нескольких
печати	(ряда) лет
видання – издание	радіомовлення – радиовещание
вчасно – своевременно	щотижнёвик – еженедельник
подбати – позаботиться	соковитий – сочный
задовольнити – удовлетворить	місцевий – местный
замовлення – заказ	повертатися – возвращаться
гортати – перелистывать,	схаменутися – спохватиться
листать	помилятися – ошибаться
радіти – советовать	незабаром – вскоре, скоро

Диалог:

- Як і в попередні роки, я передплатив „Голос України”, а також „Молодую Галичину”.
- Чи купуєш ти якісь газети в кіоску?
- Так. Досить часто беру там „Слово” і „Народну газету”.
- А які журнали ти передплачуєш?
- Крім „Дніпра”, з наступного року одержуватиму „Березіль”, який зраз є одним із найцікавіших українських журналів.

Грамматика: Отрицательные местоимения *ніхто, ніщо, нічий, ніякий* образованы от соответствующих им вопросительных местоимений с помощью приставки *-ні*, которая происходит от имеющей отрицательное значение частицы *ні*. Они могут указывать на полное отсутствие предмета как субъекта или объекта действия (*ніхто не прийшов; нікого не застали*) или же признака предмета (*ніякої відповідальності, нічий садок*).

Отрицательные местоимения в косвенных падежах могут иметь разные ударения: *нічого* (нечего) *відповісти, не боїтися нічого* (ничего). Эти местоимения употребляются с двумя ударениями и тогда, когда частицей *ні* разделяются предлог и местоимение: *ні з ким* (не с кем) и *ні з ким* (ни с кем). Обратите внимание, что в украинском языке в обоих случаях имеем только приставку *ні-* (или частицу *ні*).

Упражнения:

1. Найдите в тексте урока формы отрицательного местоимения, определите падеж, образуйте другие падежные формы этого местоимения.
2. Раскройте скобки, поставив отрицательное местоимение в нужной форме.
 - 1) (Ніхто) так я не люблю, як вітра вітровиння (П. Тычина).
 - 2) Там я давав собі слово ніколи не продавати його за (ніякий) скарби. (А. Довженко).
 - 3) Слідчий ще пильніше стежив за хазяїном, але

поки що (ніщо) йому не говорив і про (ніщо) не запитував (Шиян).

4) Ми боролись, щоб (ніякий) сили не спинили нам до щастя ^{бід.} щоб життя, мій Києве, шуміло на зелених вулицях твоїх (В. Сосюра).

3. Данніе предложения переведите на український язык. В форме отрицательных местоимений поставьте ударения.

1) Он ни с кем не советуется. – Ему посоветоваться не с кем.

2) Их ничем не удивишь. – Ей похвалиться было нечем. 3) Разбегаться было не в чем. – Они ни в чем не уступали друг другу.

4. Составьте по текстам предыдущих уроков несколько предложений с отрицательными местоимениями в разных падежах.

Украинский язык имеет много словосочетаний, отличающихся от русских параллелей глагольным управлением. Сравним: дякувати (кому?) – благодарить (кого?), привітатися (до кого?) – поздороваться (с кем?), радіти (за кого? з чого?) – радоваться (кому? чому?), вибачити (кому?) – извинить (кого?), дбати (про кого?) – заботиться (о ком?), жалкувати (за ким? за чим?) – сожалеть (о ком? о чем?), підготуватися (до чого?) – подготовиться (к чему?), належати (до чого?) – принадлежать (к чему?), сміятися (з кого? з чого?) – смеяться (над кем? над чем?), потребувати (чого?) – нуждаться (в чем?). Специфические особенности глагольного управления и литературная норма в глагольном управлении отражены в словарях.

Упражнения:

5. Продолжите данные предложения существительным с предлогом или без предлога. Возможные существительные приведены в справке.

1) Ми добре підготувалися ... 2) Ярина Михайлівна вибачила ... 3) Діти мають дбати ... 4) Маринка потребувала ... 5) Весь клас щиро радіє ... 6) Хлопчики привіталися ...

Справка: батьки, заняття, дівчинка, допомога, успіхи, дідусь.

6. Данніе предложения переведите на украинский язык.

1) Учитель поблагодарил родителей за хорошее воспитание дочери. 2) Эти рабочие принадлежали к социал-демократической партии. 3) Марина долго смеялась над шуткой брата. 4) Дети очень радовались приезду бабушки. 5) Ее можно извинить.

7. Составьте устный рассказ о подготовке к занятиям, используя приведенные выше глагольные словосочетания и отрицательные местоимения.

РАДИО. ТЕЛЕВИДЕНИЕ

Грамматика: Особенности образования глаголов.

Богдан увімкнув радіоприймач і почав настроювати його на потрібну хвилю. Аж ось почулися позивні радіостанції „Промінь”, що пропонувала на цей раз нову музичну програму. Богданові подобалися різноманітні передачі „Променя”, і він намагався систематично прослуховувати його програми. Часу в нього завжди було обмаль, але радіо, зокрема вечірні музичні передачі, можна слухати і будучи зайнятим якоюсь справою. Інша річ телевізор, який потребує всієї уваги, нерідко відволікаючи від занять.

Після молодіжної програми й коротких останніх вистей почалася передача „Після півночі”. Ніжна мелодія чомусь нагадала про враження від радіовистави за оповіданнями Григора Тютюнника, яку Богдан слухав разом з Оленкою. Дівчина була у захваті від того спектаклю. Так само захоплено реагувала вона й на розважальну програму українського радіо „Від суботи до суботи”.

Увагу Оленки привернув також телетурнір „Сонячні кларнети” – як поетичною назвою, так і щедрістю народних талантів України. Відзначила вона і своєрідність дитячої передачі „На добраніч, діти”.

Переглядаючи програму телебачення на наступний тиждень, Богдан укотре пожалкував, що не встигає багато чого подивитись. Останнім часом на телеекрані з'являються нові цікаві програми. Богданову увагу привернули, зокрема, такі телепрограми, як „Віче”, „Дніпро”, „Нічний телезал”. А ще ж приваблюють і спортивні передачі, особливо трансляція окремих футбольних матчів, які на екрані кольорового телевізора є такими ефектними. Щодо телефільмів, то доводиться вибирати лише деякі, головним чином із тих, які передають у передвихідні та вихідні дні.

Нещодавно у студентському клубі обговорювалися телевізійні програми. Брала участь у тому обговоренні також працівники телестудій і журналісти. Багато було висловлено там критичних зауважень на адресу телебачення, передусім за суперечливість ряду матеріалів і нерозбірливість у доборі кінопродукції. Але всі зійшлися на тому, що телепередачі стали кращими, актуальнішими, ближчими до життя.

Словарь

увімкнути – включить	приваблювати – привлекать
потрібний – нужный	кольоровий – цветной
ува́га – внимание	доводиться – приходится
відволікати – отвлекать	деякий – некоторый
останні вісті – последние известия	заува́ження – замечание
бути в захваті – быть в восторге	суперечливість – противоречивость
розважальний – развлекательный	нерозбірливість – неразборчивость
уко́трі – в который раз	

Диалоги:

- У вас кольоровий чи чорно-білий телевізор?
- Ми давно придбали „Рекорд” із кольоровим зображенням, і працює він добре.
- А в моєго дядька є малогабаритний телевізор „Юність”, він досить зручний.
- Зараз багато хороших телевізорів, зокрема високо оцінюють зображення і звук кольорового „Славутича”.
- Яким телепередачам ти надаєш перевагу?
- Я регулярно дивлюся передачі „Вечірній вісник”, „Гарт” і „Хто ми”.

* * *

- Переключи, будь ласка, телевізор на другу програму. Там зараз розпочинається пригідницький фільм.
- Гарзд. А трансляцію хокейного матчу, якій я збирався дивитися, завтра буде повторено в записі. Не забудь тільки вимкнути телевізор після закінчення фільму.

Словарь

зображення – изображение	надавати перевагу – отдавать предпочтение
зручний – удобный	пригідницький – приключенческий
зокрема – в частности	

Грамматика: В украинском языке глаголы образуются от основ существительных, прилагательных и числительных (в основном при помощи суффиксов) или глагольных основ (при помощи суффиксов и приставок). От местоимений, междометий и частиц образуются лишь отдельные глаголы (якати, ахати, нукати и др.).

Обратим внимание на некоторые особенности глагольного словообразования, обусловленные различием параллельных украинских

и русских суффиксов (или приставок). Следует запомнить, что русскому суффиксу *-е-* в отыменных глаголах соответствует суффикс *-і-* (жалеть – жаліти), а суффиксу *-и-* – после гласных – *-ї-*, а после согласных – *-и-* (гноить – гноїти, белить – білити). Весьма продуктивным является суффикс *-ува-*, которому в русском языке чаще всего отвечают суффиксы *-ова-*, *-ива-*, *-ява-*: *зимувати* – *зимовать*, *командувати* – *командовать*, *звеличувати* – *возвеличивать*, *перечитувати* – *перечитывать*. При помощи этого суффикса образуются глаголы от многих существительных иностранного происхождения (ср. укр. *стимулювати*, *телеграфувати* и русск. *стимулировать*, *телеграфировать*). Суффиксы *-ир-* и *-ір-* в подобных образованиях возможны лишь в том случае, если возникает необходимость избежать омонимов – одинаково звучащих слов с разным значением: *командирувати*, *репетирувати*, *полірувати*, ср.: *командувати*, *репетувати* (громко кричать), *полювати* (охотиться).

В украинском языке параллельно со сложной приставкой *обез-*, известной и русскому языку, употребляется в глагольном образовании также приставка *зне-*: *знешкодити*, *знесилити*. От инфинитива при помощи суффиксов *-оньки*, *-еньки*, *-очки*, *-унечки*, *-уненьки*, *-усі*, *-ки* могут образовываться формы с уменьшительно-ласкательным значением: *спатоньки*, *спаточки*, *спатунечки*, *спатусеньки*, *спатусі*, *спатки*. Последние употребляются обычно в речи, адресованной детям, и в детской литературе.

Упражнения:

1. Выпишите из текста урока глаголы с суффиксами *-ува*, *-овува*, переведите их на русский язык и сравните суффиксы в соответствующих словах.
2. От данных слов образуйте глаголы (при помощи суффиксов, приставок): *зелений*, *суд*, *ніч*, *верх*, *телефон*, *двоє*, *сила*. Учитывайте при этом возможные чередования звуков.
Образец: *наука* – *навчити*, *сінь* – *солити*.
3. Переведите глаголы на украинский язык и составьте с ними предложения, используя лексику текста урока: *транслировать*, *хотеть*, *оценивать*, *репетировать*, *сходиться*, *таить*.
4. Перескажите по-украински вечернюю детскую передачу, используя уменьшительно-ласкательные формы глаголов (*істоньки*, *спатусі*, *питки*, *купатоньки* и т. п.).
5. Расскажите об интересной для вас радио- или телепередаче, используя при этом свойственные украинскому языку глаголы с приставками и суффиксами (*переглянути*, *транслювати*, *повторювати* и др.).

ПРОФЕСИЯ. РАБОТА

Грамматика: Наречие.

Степени сравнения в качественно-определятельных наречиях.

Дитячий лікар Коваленко – добре знана й вельми шанована в місті людина. Двадцять другий рік працює вона в тій самій лікарні, куди прибула за призначенням відразу після закінчення інституту. Тут Галина Олексіївна збагачувалася практичним досвідом, удосконалювала себе як спеціаліст, підтверджувала на ділі свою вірність клятві Гіппократа, даній у даліку пору студентської юності. Дісять років тому їй доручено було керівництво педіатричним відділенням, одним із найбільших у лікарні.

Бути лікарем, особливо дитячим, дуже й дуже важко. У цьому Галина Олексіївна переконалася на власному досвіді. Однак уявити себе якимось іншим фахівцем вона ніяк не могла. І хоча доводиться чимало часу віддавати адміністративній роботі, завідувача відділенням багато працює саме як лікар. Хіба можна залишатися байдужим, якщо діти страждають від болю? А скільки ж є таких хвороб, які надто повільно піддаються лікуванню, а нерідко й зовсім зараховуються до невеличких. Для постійної боротьби з ними потрібні спеціальні знання й уміння, наполегливість і терпіння, віра в свої сили та духовні можливості маленького пацієнта, душевність і материнська теплота. Такою – самовідданою в праці, щирою та уважною в ставленні до дітей – є сама Галина Олексіївна, такими вона хоче бачити й своїх колег.

У відділенні, очолюваному лікарем Г. О. Коваленко, медична практика спирається на врахування факторів зовнішнього середовища, значна роль відводиться гігієні та дієтетиці. Останнім часом тут зацікавилися методикою і справді чудодійними можливостями мануальної терапії. Колектив лікарів-педіатрів широко використовує також здобутки народної медицини.

На роботу Галина Олексіївна частіше йде пішки, хоч до лікарні й далеченько. Звичайно вона виходить із дому заздалегідь, щоб на робочому місці бути вчасно. Їй так хочеться, щоб хтось із її синів ходив цією дорогою, маючи матірину любов до такої потрібної людям професії медика. Але старші сини захопилися то історією, то фізикою, хіба що Миколка та Пётрик підуть колись у таємничий світ медицини...

– Доброго ранку, Валу, – привіталася Галина Олексіївна до молоденької медсестри, яка закінчувала підготовку кабінету до прийому. – Чи багато записалося до нас на сьогодні?

– Так, Галино Олексіївно. Перші пацієнти вже підходять.

Невдовзі до кабінету зайшла мама з донькою років п'яти. Дівчинка скаржилася на біль у правому боці. Лікар оглянула хвору, підбавьорила маленьку й заспокоїла маму. Медсестра виписала названі рецепти, а також направлення на аналізи, потрібні для встановлення остаточного діагнозу.

– Не забудьте, що аналіз крові треба буде здавати натщесерце, – попередила Галина Олексіївна і ще раз повторила мамі хворої: – Хвилюватися зайво не слід. Швидше за все, маємо справу з гастрономічними причинами захворювання. А це швидко вилікуємо.

До кабінету вже заходив наступний хворий. Робочий день лікаря Коваленко продовжувався.

Словарь

знаний – известный

вельми – весьма

шанований – почитаемый

призначення – назначение

досвід – опыт

удосконалювати – совершенствовать

керівництво – руководство

переконатися – убедиться

фахівець – специалист

байдужий – равнодушный

зараховуватися – зачисляться

невиліковний – неизлечимый

постійний – постоянный

наполегливість – настойчивость

можливість – возможность

самовідданий – самоотверженный

ставлення – отношение

очолювати – возглавлять

врахування – учет

зовнішній – внешний

середовище – среда

значний – значительный

здобуток – достижение

заздалегідь – заранее

оглянути – осмотреть

остаточний – окончательный

натщесерце – натощак

хвилюватися – волноваться

зайво – излишне

захворювання – заболевание

Диалог:

– Де працюють твої батьки?

– Мій батько працює на заводі, він інженер-конструктор. А мама шие одяг на фабриці, вона найкраща кравчиня у своєму цеху. А твій батько яку має спеціальність і де працює?

– Він історик, педагог за фахом, але займається журналістикою. Працює в редакції молодіжної газети.

– Твоя мама теж історик?

– Ні, вона закінчила філологічний факультет і викладає українську мову та літературу в педагогічному училищі. Я також хотів би стати вчителем-словесником. А ти?

– Мені подобається професія будівельника, хочу стати архітектором.

кравчійня – портниха
фах – специальность,
профессия

викладати – преподавать
будівельник – строитель

Грамматика: Наречие как часть речи отличается от других знаменательных частей речи прежде всего неизменностью (исключение – только изменение по степеням сравнения), окаменелостью формы, свидетельствующей об историческом развитии языка, грамматического его строя. Характерными особенностями наречий являются разнообразие их структуры, пестрота состава, словообразовательная динамичность. В украинском языке многие наречия имеют специфическую форму, не свойственную русским наречиям, например: *напередодні* (накануне), *нашвидкуруч* (наскоро, наспех), *заздалегідь* (заранее), *силомиць* (насилно), *спересёрдя* (в сердцах), *пішки* (пешком), *навперейми* (наперерез), *навздогін* (вслед, вдогонку), *натщє-серце* (натошак), *мимоволі* (невольно), *внівєць* (пряхом), *горілиць* (навзничь), *крадькома* (украдкой), *навпростєць* (напрямик), *навпмацки* (ощупью), *навдивовіжу* (удивительно) и др. Некоторым украинским наречиям в русском языке отвечают словосочетания: *поза́торік* (в позапрошлом году), *востаннє* (в последний раз) и т. п.

Качественно-определятельные наречия на *-о*, *-е* и количественно-определятельное наречие *дуже* подобно прилагательным, от которых они образованы, могут иметь сравнительную и превосходную степени сравнения, например: *повно* – *повніше* – *найповніше*; *гарно* – *краще* – *найкраще*, *високо* – *вище* – *найвище*, *вільно* – *вільніше* – *найвільніше*, *дуже* – *дужче* – *найдужче*, *старанно* – *більш старанно* – *найбільш старанно*. Значение сравнительной степени может усиливаться добавлением слов *значно*, *багато*, *трохи*, *ще*, *куди* (значно *вище*, *трохи більше*, *ще дужче* и т. д.), а превосходной – образованиями с приставками *як*, *що* (*якнайкраще*, *щонайповніше*).

В наречиях с приставкой *по-*, образованных от прилагательных, есть параллельные варианты на *-ому* и *-и* (*по-братському*, *по-братськи*; *по-синієському*, *по-синієськи*; *по-козацькому*, *по-козацьки*), последний употребляется реже. Заслуживают внимания весьма пространенные уменьшительно-ласкательные формы наречий (*тихесенько*, *точнісінько*, *злегенька*, *недалечко*, *тепереньки* и др.), употребляемые в разговорной речи, а также в художественном стиле.

Упражнения:

1. Выпишите из текста урока все наречия и переведите их на русский язык, сопоставьте параллельные формы с точки зрения общего и различного в них.
2. От данных качественно-определятельных наречий образуйте формы сравнительной и превосходной степени: *глибоко*, *тихо*, *сумлінно*, *давно*, *важно*, *радісно*.

3. Данніе предложения переведите на український язык. Ссоставте также предложения с соответствующими наречиями в превосходной степени.

1) *Первый кандидат в депутаты говорил весьма убедительно, но второй – еще убедительнее.* 2) *На последнем концерте было значительно веселее, чем на предыдущем.* 3) *Сегодня солнце светит ярче, чем вчера.* 4) *Излагать свои мысли нужно как можно яснее и короче.*

4. Попробуйте рассказать по-украински о своей работе, используя при этом наречия, в том числе в сравнительной и превосходной степени.

5. Составте небольшой рассказ об одной из профессий, представляющих для вас интерес.

6. Постарайтесь запомнить несколько украинских пословиц, в которых использованы наречия своеобразной структуры.

1) *Хто літом ледарює, той узимку голодує.* 2) *Пішов батько навпростець – не скоро вернеться.* 3) *Найлегше того бити, хто не борониться.* 4) *Ледачому всюди зле.* 5) *Всяк розумний по-своєму: один спершу, а другий потім.*

УРОК 34

ФИЗКУЛЬТУРА. СПОРТ

Грамматика: Конструкции наречного типа.
Фразеологические
сочетания – наречия.

До спортивного свята готувалися всі факультети. Донедавна справи з фізкультурою в інституті були так собі, але з відкриттям спортивного комплексу „Буревісник” відбулися зміни на краще. Значно збільшилася кількість секцій та їх учасників, різноманітною стала фізкультурно-масова робота.

Програмою свята було передбачено проведення змагань з легкої атлетики, плавання, тенісу, а також із баскетболу, волейболу та футболу. Богдан мав брати участь в естафеті, крім того, редакція багатотиражки просила його підготувати репортаж про день великого спорту в інституті. Своєю допомогою в добір матеріалу для репортажу запропонувала Оленка, яка вірила в Богданів успіх і в те, що вони стануть сьогодні свідками захоплюючих поєдинків.

Відразу після параду учасників змагань розпочалися виступи легкоатлетів. Богдан уважно стежив за бігунами на різні дистанції, намагаючись поборо́ти хвилювання́ перед своїм виходом на бігову доріжку, а Оленка зацікавилася стрибками у висоту. Аж ось надійшла черга й учасників естафети. Оленці здавалося, що її серце вискочить і полетить, мов пташка, – так уболівала вона за Богдана. І він, ніби відчуваючи її допомогу, гаряче її бажання, зумів випередити на одну-дві секунди своїх суперників і принести своїй команді перемогу.

Потім вони дивитимуться змагання плавців у басейні і Оленка говоритиме про своє захоплення зимовими видами спорту, зокрема змаганнями ковзанярів, а Богдан нагадає про хокей, санний спорт, лижі. Обоє зйдуться на тому, що не можна бути байдужим до веслування та фігурного катання. Кожен вид спорту цікавий по-своєму, але є такі, які люблять усі.

В учасників і переможців змагань будуть узяті інтерв'ю, щоб репортаж вийшов якомога повнішим і багатшим. А наприкінці спортивного свята Богдан і Оленка разом із численними уболівальниками переживатимуть радісні хвилини захоплюючого футбольного матчу між інститутською збірною та дублерами команди майстрів. Про все це, про глибоко відчуте й побачене на власні очі буде розказано в репортажі, поданому до багатотиражної газети інституту.

Словарь

донеда́вна – до недавнього
времєни

на краще – к лучшему

збільшитися – увеличиться

кількість – количество

брати участь – принимать
участие

запропонувати – предложить

захоплюючий – волнующий

стрибок – прыжок

відчувати – чувствовать

бажання – желание

захоплення – увлечение

ковзаняр – конькобежец

веслування – гребля

якомога – как можно, возможно

наприкінці – в конце, под конец

уболівальник – болельщик

Диалог:

– Якими видами спорту займаються твої однокласники?

– Дівчата захоплюються гімнастикою, легкою атлетикою, плаванням. Більшість хлопців грає у футбол, баскетбол, хокей.

– Чи не у вас на курсі навчаються Петренко та Олійник – чемпіони нашого міста з фігурного катання?

– Так, і навіть у нашій групі.

– А хто їхній тренер?

– Їх тренує відомий у минулому фігурист. А в твоєму інституті є відомі спортсмени?

– Звичайно. У нас навчається чимало майстрів спорту. Серед них є боксери, ковзанярі, важкоатлети, волейболісти, плавці, шахісти.

- Ви цікавитесь тим, як проходить чемпіонат України з футболу?
- Так. Але зараз я намагаюся більше взнати про хід підготовки наших олімпійців.
- І які ж ваші прогнози щодо виступу українських команд на літній олімпіаді?
- Прогнозувати не берусь, але певен, що будуть у наших спортсменів і нові рекорди, і найвищі нагороди.

Словарь

важкоатлет – тяжелоатлет
шахіст – шахматист

намагáтися – стараться,
 пытаться,
пéвен – уверен, убежден

Грамматика: В украинском языке, как и в русском, есть многие сочетания существительного с предлогом, полностью не перешедшие в наречия, но выполняющие синтаксические функции наречий. Такие конструкции сохраняют раздельное написание, то есть пишутся как два слова: *без жалю* (без сожаления), *без ліку* (бессчетно), *без упину* (непрерывно), *у безвихідь* (в безвыходное положение), *у височінь* (в высоту), *в далечині, в далечі* (вдали), *до речі* (кстати), *до лиця* (к лицу), *за кордоном* (за границей, за рубежом), *з переляку* (с перепугу), *з розгону* (с разбега), *на добраніч* (доброй ночи), *на дозвіллі* (на досуге), *на жаль* (к сожалению), *на око* (на глаз), *на світанку* (на рассвете), *над силу* (выше своих возможностей) и др.

В роли наречий могут выступать и разные фразеологические обороты, например: *на вічні часи, на власні очі* (собственными глазами), *по саму зав'язку, по саме нікуди* (полностью, доверху, сполна), *вкрай погано* (очень плохо), *ні скуди ні туди, з дорогою душею*.

Упражнения:

1. Найдите в тексте урока конструкции наречного типа и фразеологические сочетания – наречия, сопоставьте их с русскими соответствиями.
2. Расскажите по-украински о ваших занятиях физкультурой, используя наречия и наречные словосочетания.
3. Переведите данные предложения на украинский язык.
 - 1) Расстояние было определено на глаз.
 - 2) На досуге они часто вспоминали тот спортивный праздник.
 - 3) С перепугу мальчик не мог сказать ни единого слова.
 - 4) Незнание ситуации поставило их в безвыходное положение.
 - 5) Спортсмены тренировались сверх силы.
4. Составьте устный рассказ об одном из видов спорта.

УРОК 35

УНИВЕРСИТЕТ

Грамматика: Причастие.

Фонетика: Чередування [з], [к], [х], [з], [с]
с [ж], [ч], [ш] в глаголах І спря-
ження.

На заняття Богдан мав прийти завчасно, щоб відпроситися з другої пари: Оленка просила провести її до університетської бібліотеки. Біля розкладу неподалік від деканату свого факультету Богдан помітив прикишклих однокурсників. Вони уважно читали нову стіннівку, що її вивісили обіч заклеєного оголошеннями стінда.

– Чув? Замість лекції матимемо семінар: професор не зможе прийти, бо захворів, – повідомив староста групи.

Богдан замислився: асистент, який заміняв лектора, повинен був згодом приймати залік, і ускладнювати собі сесію через пропуск не хотілося. Він вирішив уже зайти на наступний перерви на кафедру, розташовану біля вісімдесятої аудиторії, коли раптом побачив потрібного йому викладача. Богдан чітко звернувся до нього:

– Дуже пере прошу, Степане Петровичу, ви не дозволите мені піти після першої години семінару, а потім відпрацювати пропущене на консультації?

– Гарзд, якщо маєте поважну причину, йдіть, але зважте, що розглядатимемо недостатньо досліджені проблеми, не висвітлені в підручнику. Свою заборгованість мусите ліквідувати найближчим часом, інакше тема вам не буде зарахована. Мені знайдете завтра після занять у кабінеті: прийматиму іспит у заочників.

Дзвіник змусив Богдана поквалитися до аудиторії. Доки доцент з юридичного інституту, котрий читав на Богдановому відділенні логіку, оголошував тему, сусід пошепки спитав:

– На гурток лишаєшся?

– Ні, я зараз біжу з сестрою до бібліотеки.

– То, може, покличеш її до гуртожитку на вечір: о пів на сьому там буде засідання дискусійного клубу.

– Чи ж то зацікавить Оленку? Дякую, я перекажу їй запрошення. І давай слухати, бо одержимо зауваження.

Хлопці відкрили зошити й почали конспектувати лекцію.

Словарь

завчасно – заранее,
заблаговременно

відпроситися – отпроситься
неподалік – неподалеку, недалеко

по́мітити – заметить
при́йшклий – притихший,
присмиривший
ува́жно – внимательно,
приста́льно
сті́ннівка – стенная газета
о́біч – рядом, в стороне
за́мість – вместо
бо – потому что, ибо
захворі́ти – заболеть
замі́слитися – задуматься
зго́дом – со временем
прийма́ти – принимать
за́лік – зачет
ускладнюва́ти – осложнять
че́рез про́пуск – из-за пропуска
ви́ршувати – решать
перерва́ – перемена, перерыв
розташо́ваний – расположенный
потрі́бний – нужный
виклада́ч – преподаватель
че́мно – вежливо, учтиво

зверта́тися – обращаться
перепро́шувати – просить
про́щення
відпрацюва́ти – отработать
пова́жний – веский,
убедительный
зва́жити – 1. учесть; 2. взвесить
розгляда́ти – рассматривать
недоста́тний – недостаточный
дослі́дений – исследованный
вісвітлений – освещенный
заборго́ваність – задолженность
найблі́жчим ча́сом – в ближай-
шее время
зарахо́вувати – зачитывать
іспит – экзамен
поква́пити(ся) – поторопить(ся)
до́ки – пока
по́шепки – шепотом
заціка́витися – заинтересоваться
заува́ження – замечание
зо́шит – тетрадь

Грамматика: Причастие, как и глагол, имеет залог (действительный и страдательный), вид (совершенный и несовершенный), число, может управлять падежом. Склоняется по образцу прилагательных твердой группы.

Действительные причастия в украинском языке употребляются довольно редко. Есть тенденция заменять их описательными оборотами: *той (та, те), що (який, котрий)*... Сравните:

Сдаю́ча зачет первокурсника	Першокурсника, що складає залік
Конспектую́щие студенти	Студенти, котрі конспектують
Гру́па, собравша́ся в аудиторії	Гру́па, яка зібралася в аудиторії

От глаголов на *-ся* действительные причастия не образуются.

Фонетика: Перед личными окончаниями в глаголах I спряжения происходит чередование [з] – [ж], [к] – [ч], [х] – [ш]: *стригти* – *стрижу*, *кликати* – *кличу*, *колихати* – *колишу*.

Согласные [з], [с] чередуются с [ж] и [ш] не всегда: *в'язати* – *в'яжу*, *писати* – *пишу*, но *гризти* – *гризу*, *нести* – *несу*.

Упражнения:

1. Раскройте скобки, ставя глаголы в нужной форме.
1) Напевне можна сказати, що футболісти „Динамо” завтра (перемогти) суперників. 2) Батько пізніше (обтесати) дошку й полагодить паркан. 3) Ну, це я тобі згодом (показати). 4) „(Стерегтися), синку, лихих людей”, – наказувала мати.

2. Измените предложения.

Образец: Вони читали вивішену поряд стіннівку. – Вони читали стіннівку, що її вивісили поряд.

1) Професор згадував іспит, ускладнений відсутністю кращих студентів. 2) Тема семінару, добре висвітлена пресою, – фінансові відносини за умов господарської реформи. 3) Однокурсники зайняли місця, спеціально залишені в аудиторії. 4) Учорашний абітурієнт з хвилюванням дивився на одержану в деканаті залікову книжку.

3. Переведите Аленкины реплики на украинский язык, употребляя описательные обороты вместо причастий.

Богдан: Маємо ще трохи часу до кінця лекції.

Оленка: Оставшееся время можно провести в кафе.

Богдан: Не знаю, чи є там вільні місця?

Оленка: Я видела всего несколько человек, слушающих музыку и пьющих кофе.

Богдан: До речі, нас запрошували до гуртожитку на вечір. Хлопці говорили, що буде цікаво.

Оленка: А ребят, приехавших с Кубани, мы там не встретим? Я бы очень хотела узнать о бытующих у них на родине традициях.

4. Просклоняйте словосочетания: запізнілий перехожий, налагоджений приймач, захищена дипломна робота.

5. Расскажите о лекции на любую интересующую вас тему, пользуясь словосочетаниями: висвітлена тема, одержана інформація, зацікавлена аудиторія, досліджений самостійно, зроблені висновки, переконлива аргументація, очікуваний наслідок.

УРОК 36

БИБЛИОТЕКА

Грамматика: Действительные причастия.
Причастный оборот.

Богдан: Даруйте, чи не могли б ви допомогти моїй сестрі ознайомитися з бібліотекою? Вона приїхала здалеку, й хотіла б відшукати деякі видання, котрих бракує в книгозбірнях Росії.

Бібліограф: Не певна, що ці книжки є тут, бо наша бібліотека не така велика, радше вони будуть у наукових бібліотеках ЦНБ АН України, Харківській бібліотеці імені Королівка, Львівській імені Стефаника. Проте якщо йдеться власне про україномовні видання, котрих у більшості міст Росії бути не може, є сенс попрацювати й у нас.

Оленка: Так, саме про це йде мова. І мені цікавить як структура ва-

шої бібліотеки, так і с'юто технічний бік справи: як організовані каталоги, де подавати замовлення.

Бібліограф: Завжди приємно говорити з допитливим читачем. На жаль, ми виявилися дещо забарливими й досі не завершили введення бібліографічної інформації до пам'яті комп'ютера. Тому без цих карток, пожовклих від часу, вам не обійтись. Тут є алфавітний і предметний каталоги, окремо – каталоги періодичних видань, журнальних статей і нових надходжень. Бланки замовлень слід брати у чергового бібліографа, там же одержите потрібні довідки. Енциклопедії, словники, деякі інші довідкові видання є в читальних залах. Наші постійні читачі беруть літературу на науковому й художньому абонементі. Термін користування книжками та журналами – до двох тижнів. Діє також міжбібліотечний абонемент – МБА. Подавати замовлення й одержувати книжки ви можете в читальному залі відповідної категорії: наукових працівників гуманітарного, природничого або фізико-математичного профілю, студентів різних факультетів. Рукописами та стародруками можна користуватися лише в спеціальних залах. Світлокопіювальної техніки в нас обмаль, тому існує низка правил і обмежень щодо ксерокопіювання.

Насамперед ви мусите зайти до завідуючого бібліотекою, одержати в нього дозвіл, а тоді вам випишуть читачький квиток. Відтак почнемо шукати потрібні вам видання. Якщо ви людина завбачлива й уже маєте елементарні відомості про них – імена авторів, основні назви й підзаголовки, вихідні дані, – це ми зробимо дуже оперативно.

Словарь

Даруйте! – Извините!
здалеку – издали
бракувати – недоставать
книгозбірня – библиотечка
певний – уверенный
радіше – скорее
протє – однако
йдеться; йде мова – идет речь
власне – собственно
більшість – большинство
сенс – смысл
с'юто – чисто, подлинно
допитливий – любознательный
читач – читатель
на жаль – к сожалению
виявлятися – оказываться
дещо – 1. кое-что; 2. несколько
забарливий – медлительный
досі – до сих пор

тому – поэтому
надходження – поступление
слід – следует
черговий – дежурный
довідка – справка
словник – словарь
постійний – постоянный
термін – срок
користуватися – пользоваться
відповідний – соответствующий
працівник – работник, труженник
природничий – естественно-
научний
стародрук – старопечатное
издание
світлокопіювальний – светокопи-
ровальный
обмаль – маловато,
недостаточно

низка – ряд
обмеження – ограничение
насамперед – прежде всего
дозвіл – разрешение

відтак – после того, затем
шукати – искать
завбачливий – предусмотрительный

Грамматика: Употребление действительных причастий в украинском языке, как было отмечено в предыдущем уроке, весьма ограничено. Встречаются главным образом действительные причастия прошедшего времени, образованные от основы инфинитива переходных глаголов с помощью суффикса *-л(ий)*: *загорілий, розталиї*. Изредка встречаются действительные причастия настоящего времени, в целом для языка не характерные. Они образованы от глагольной основы настоящего времени при помощи суффикса *-уч* (орф. *-уч* и *-юч*) (I спряжение) или *-ач* (орф. *-ач* и *-ляч*) (II спряжение): *ревучий, бажачий, лежачий, терплячий*.

Вместе с зависимыми словами причастие образует оборот, выделяемый пунктуационно, если он стоит после объясняемого слова. В позиции перед объясняемым словом причастный оборот чаще всего выделяется лишь интонационно.

Упражнения:

1. Образуйте действительные причастия прошедшего времени от глаголов *повстати, зрадіти, прибути*. Составьте предложения, в которых эти причастия с зависимыми от них словами образовали бы причастные обороты.

Образец: *зміцнити – зміцнілий. Богдан, зміцнілий за літо, став легше витримувати тривалу працю в читальному залі.*

2. Выпишите действительные причастия, которые переводятся на украинский язык описательными конструкциями с глаголом в личной форме, запишите их перевод: *запотевшие окна, слышащийся голос, мерцающий огонек, сгоревший замок, расцветшие розы, заполняющая бланк заказа, читающий книгу.*

3. Переведите на украинский язык, используя слова и словосочетания из текста. Обратите внимание на перевод причастий.

1) О чем, собственно, идет речь? 2) Прежде всего следует отыскать зал справочных изданий. 3) В библиографическом описании недостает выходных данных энциклопедии. 4) Ряд словарей находится на научном абонементе. 5) Число любознательных читателей, интересующихся старопечатными изданиями, не так уж велико. 6) Дело, скорее, не в ограничениях для читателей, пользующихся светокопировальной техникой, а в том, что отсутствуют материалы для ксерокопирования.

4. Задайте вопросы по данным предложениям, используя конструкции с частицей *чи*.

Образец: *Це справа дещо забарлива. – Чи це не забарлива справа?*

1) У книгозбірні бракує стародруків. 2) Він допитливий читач. 3) Деякі замовлення вас зацікавили. 4) Науковий працівник оперував суто архівним матеріалом. 5) Читач почав постійно працювати зі словниковими статтями. 6) За останні дні Богдан змарнів. 7) Моя сестра бажає ознайомитися з бібліотекою.

От глаголов двух последних предложений образуйте, если это возможно, действительные причастия.

УРОК 37

ЦЕРКОВЬ

Грамматика: Страдательные причастия.

Фонетика: Чередование согласных в личных формах глаголов и в причастиях.

Всеношну службу Оленка й Богдан відмолілися в Андріївській церкві, на недільну ж літургію, запрошені отцем Василем, вони поїхали до Михайлівського храму. У притворі вже збиралися парафіяни; дяк на правому криласі починав читати часи, а настоятель у вівтарі біля жертovníка правив проскомідію. Богдан купив свічку, й Оленка поставила її на свічнику біля намісної ікони Богородиці.

Нараз загулі дзвони, й Оленка зауважила ошатно вбрану Оксану, котра виходила із захристії.

– Слава Ісусу Христу! – привіталася Оксана.

Оленка знітилася, а Богдан відповів:

– Навіки слава! – і пошепки пояснів Оленці: – Так на Україні вітаються християни в звичайні дні. А на Великдень говорять при зустрічі „Христос воскрес! – Воістину воскрес!“, а на Різдво – „Христос рождається! – Славте Його!“

Оксана перепросила, що не може лишитися з Оленкою, бо йде до сповіді, і попрямувала до тетрапеду, куди вже підходив священик у чорній реверенді з Євангелієм і хрестом у руках, у епітрахилі.

– Я ходжу причащатися до Андріївської церкви, де править мій духівник отець Володимир, – сказав Богдан, – а Оксанка входить до молодіжного братства при Михайлівській православної громаді. Їхнє братство завжди говіє в цей час, після закінчення великодніх свят перед Трійцею.

Отець Василь, накривши чащу і дискос покривцями, уже виходив на амвон. Почувся запах ладану. Отець покадив перед намісними іконами, образами Воскресіння Христового й Вишгородської Божої Матері на тетрапеді, а потім повернувся до вівтаря. Розчинилися царські двєрі й залунало:

– Благословене царство Отця і Сина і Святого Духа нині і повсякчас, і на віки вічні.

Оленка перехрестилася і звеліла очі на іконостас. За розчиненими дверима було видно престол із покладеними на ньому Євангелієм, хрестом, дарохоронильницею, дароносицею. За престолом мерехтіли лампадки в семисвічнику. Оленка знала, що там, на престолі, лежить і найбільша святиня храму – антими́нс, подарований архієпископом.

А велика ектенія вже закінчувалася, і після виголосу священика хор півчих заспівав антифон: „Благослови, душе моє, Господа”. Сповіднені глибокої мудрості слова сто другого псалма збуджували почуття побожного захвату перед всемогутністю Творця.

Ось знов дияконський голос перегукується з хором словами ектенії, лунають наступні антифони, і при співі заповідей блаженств з'являються на амвоні пономар у стихарі зі свічкою, диякон з ора́рем і обидва священики у вишитих фелонях, виносячи на престольне Євангеліє.

Оленка вже знала, що Євангеліє в українській Церкві священик вбо́ диякон читають обличчям до вірних. Але вона здивувалася, коли багато присутніх стало навколішки після слів „Будьмо ува́жні”. Богдан мусив пояснити, що українці звикли на знак по́кори перед Божим словом і євхаристійним таїнством стояти на колінах під час читання Євангелія, відправлення євхаристійного канону і співу „Отче наш”.

Наприкінці Служби Божої, після причастя, отець Василь виголосив казання на тему недільного апостольського читання. Після відпусту вірні підходили прикладатися до хреста й святкової ікони і одержували частинки про́сфори – антидо́р. Потім мав відбутися молебень з акафістом; були замо́влення на хрещення й панахіду. Парафіяни жваво обговорювали новину: заповідане отцем настоятелем на наступний тиждень вінчання Тараса й Мирослави, котрі хотіли взяти шлюб до початку Петрівки. Оленка й Богдан поховали молитовники й заквапилися на автобусну зупинку.

Примечания:

притвор – притвор, западная часть храма, его преддверие
часы – часы, богослужения, возникшие в воспоминание древнего деления суток на Востоке на четыре части: первый, третий, шестой и девятый часы. Состоят каждый из трех псалмов и нескольких молитв. Как правило, читаются, а не поются

проскомидия – проскомидия, первая часть литургии, во время которой на жертвеннике в алтаре готовятся хлеб и вино для совершения Евхаристии
наместна ікона – наместная икона, образ, расположенный в центральном („наместном”) ряду иконостаса

тетрапод – тетрапод, прямоугольный столик в церкви

епитрахиль – епитрахиль (греч. – нашейник), деталь облачения священника: вышитая или цветная лента с изображениями крестов, которая спускается обоими концами на грудь и скрепляется

причащатися – причащаться, принимать участие в таинстве Евхаристии, потребляя Святые Дары – частички просфоры и вина, пресуществленные в Тело и Кровь Христовы

- духівник** – священник, осуществляющий духовное руководство жизнью христианина, который у него исповедуется
- говіти** – говеть, готовиться к принятию причастия, постясь, участвуя в храмовом богослужении, читая специальные молитвы и исповедуясь
- дискос** – дискос (греч.), небольшое блюдо, на котором полагают Агнца – среднюю часть просфоры, вынимаемую для совершения Евхаристии
- царські двері** – царские врата, центральная дверь в иконостасе между престолом и амвоном, через которую могут проходить лишь священнослужители (епископ, священник, диакон)
- антимінс** – антиминс (греч. – вместипрестольник), четырехугольный льняной или шелковый платок с зашитыми частицами мощей, на котором изображен Иисус Христос во гробе и четыре евангелиста. На антиминсе отпращивается Евхаристия
- ектенія** – ектения (греч. – прошение, усердное молвние), ряд призывов к молитве, произносимых диаконом или священником
- антифон** – антифон (греч. – противогласие), богослужебные песнопения, исполняемые попеременно двумя хорами
- амвон** – амвон (греч. – возвышение), возвышение в храме перед царскими вратами
- пономар** – пономарь, церковнослужитель, обязанный созывать верующих к богослужению колокольным звоном, зажигать свечи, подавать кадило, помогать псаломщикам в чтении и пении
- диякон** – диакон (греч. – служитель), священнослужитель, помогающий священнику при совершении таинств и отправлении обрядов
- орар** – орарь (от лат. „ораре” – молиться), деталь диаконского облачения, вышитая или цветная лента с изображениями крестов, надеваемая через плечо
- фелонь** – фелонь, риза, верхнее богослужебное облачение священника, пошитое в виде колокола без рукавов. На Украине часто употребляется фелонь греческого кроя (в России – московского)
- Євангеліє на престольне** – Евангелие на престольное, собрание произведений апостолов Матфея, Марка, Луки и Иоанна о земной жизни Иисуса Христа, предназначенное для чтения во время богослужений и лежащее на престоле в алтаре храма
- Євхаристія** – Евхаристия (греч. – благодарение), одно из важнейших таинств Церкви, в котором происходит пресуществление хлеба и вина в Тело и Кровь Христовы; центральный момент литургии и всего суточного цикла богослужений
- просфора** – просфора (греч. – приношение), небольшой квасной хлеб, на котором стоит печать либо со словами „ИС ХС НИКА” (Иисус Христос побеждает), либо с изображением Богородицы или – реже – святых. Употребляется при Евхаристии
- антидор** – антидор (греч. – вместо дара), остатки просфоры, средняя часть которой – Агнец – была употреблена для совершения Евхаристии, раздаваемые верующим после литургии
- акафіст** – акафист (греч. – несидение), чин молитв из 12 кондаков и 12 икосов, в которых прославляется Иисус Христос, Богородица или какой-нибудь святой, и при чтении которых не полагается сидеть. Читается иногда за молебнами или во время всенощной.

Словарь

всеношна служба – всенощное бдение
 запросити – пригласить
 парафіянин – прихожанин
 дяк – дячок, псаломщик
 крилас – клирос
 отець – отец; батюшка
 вітвар – алтарь
 жертівник – жертвенник
 правити – служить (в церкви)
 свічник – подсвечник
 нараз – вдруг
 дзвін – колокол; звон
 зауважити – заметить
 вбраній – одетый
 захристія – ризница
 вітатитися – здороваться
 знітитися – растеряться
 Великдень – Пасха
 Різдво – Рождество
 перепросити – попросить прощения
 лишитися – остаться
 сповідь – исповедь
 прямувати – идти, направляться
 реверенда – ряса
 хрест – крест
 громада – община
 покрівець – покров
 кадіння – каждение

образ – образ, икона
 повсякчас – присно, всегда
 звесті – поднять
 розчинити – раскрыть
 дарохоронильниця – дарохрани-
 тельница
 мерехтіти – мерцать
 виголос – возглас
 сповнювати – исполнять
 збуджувати – возбуждать
 побожний – благочестивый
 захват – восхищение
 вірний – верный, верующий
 навколішки – на колени
 „Будьмо уважні!“ – „Вонмем!“
 (цсл.)
 казанія – проповедь
 виголошувати – произносить
 Служба Божя – литургия, обедня
 прикладатися – прикладываться
 (целовать иконы, крест)
 жваво – живо, подвижно
 молебень – молебен
 панахида – панихида
 заповіді – (тут в зн.) объявить
 взяти шлюб – вступить в брак
 сховати – спрятать
 молитовник – молитвенник,
 молитвослов
 заквапитися – послешить

Грамматика: Страдательные причастия образуются от основы неопределенной формы глагола с помощью суффиксов: **-н(ий)** – от основ на **-а (-я)**: *бажаний, написаний, омріяний*; **-ен(ий), -єн(ий)** – от основ на согласный и с суффиксами **-и-, -і (-ї)**: *ношений, відроджений, засвоєний, печений*; **-т(ий)** – от односложных основ и их производных: *нагрітий, битий, тертий, зжатий, знятий*.

Внимание: В суффиксах страдательных причастий пишется одна буква **н** в отличие от прилагательных типа *незліченийний, незбагненний* (ср.: *незлічений, незбагнений*).

Краткие формы страдательных причастий в украинском языке отсутствуют: *роман написан, план виконан* – *роман написаний, план виконаний*.

Фонетика: В глаголах II спряжения в 1-м лице единственного числа зубные согласные чередуются с шипящими: [д] – [дж], [т] – [ч], [з] – [ж], [с] – [ш], [зд] – [ждж], [ст] – [шч]: *будити – буджу, крутити – кручу, возити – вожу, мусити – мушу, їздити – їжду, чистити – чищу*.

Чередування кінцевих согласних основи (г, к, х, з, с, д, т, зд, ст) с шиплящими происходит при образовании страдательных причастий: збережених (зберегти), зображених (зобразити), печених (пекти), оголошених (оголосити), підтверджених (підтвердити), скорочених (скоротити), об'їжджених (об'їздити), відпущених (відпустити).

Упражнения:

1. Выпишите из текста страдательные причастия, воссоздайте инфинитивы, от которых эти причастия были образованы.
Образец: зосередженими – от зосередити.
2. Составьте предложения, используя данные слова.
1) Я, ти ніскільки, не лестити. 2) Орест, відповідати, я, зараз, переходити, на, третій, курс. 3) Якщо, мені, пропонувати, їти, до, музею, я, погодитися. 4) Хіба, я, летіти, вже, сьогодні.
3. Переведите на украинский язык.
1) В алтаре за иконостасом находятся престол и жертвенник.
2) Праздничное богослужение состоит из всенощного бдения и обедни.
3) Священник обычно проповедует после чтения Евангелия или после причащения прихожан.
4) Справа от царских врат расположена наместная икона Иисуса Христа, а слева – Богородицы.
4. Составьте предложения по схеме: местоимение, глагол, прилагательное, существительное, страдательное причастие, предлог, существительное.
5. Дополните предложения, вставляя пропущенные слова:
1) Диякон під час богослуження одягає стихар, пояс, поручі й ..., а священник – підрясник, пояс, поручі, ієрейський хрест, ... і
2) „Христос рождається!” – привітався Орест. І почув у відповідь: „... ..!”
3) Сім святих таїнств: ..., миропомазання, причастя, ..., шлюб, священство, елеосвячення.

УРОК 38

КАРТИННА ГАЛЕРЕЯ

Фонетика: Вставной л в глаголах.

Грамматика: Давнопрошедшее время в глаголах. Некоторые особенности словообразования и правописания местоимений и наречий.

Виставка, на яку завітали сьогодні Орест і Оленка з Богданом, включає малярську спадщину українських авторів з фондів музеїв образотворчого мистецтва, картинних галерей та приватних колекцій.

Хлопці хотіли були показати Оленці полотно Костянтина Трутовського, бодай найвідоміші з них, але цих робіт в експозиції не виявилось. Натомість досить повно представлені тут жанрові картини Миколи Пимоненка, пейзажі Сергія Світославського, портрети Івана Труша. Виставка охоплює переважно доробок реалістичного мистецтва XIX ст., але є й деякі зразки авангардистського живопису двадцятого століття, а також окремі композиції всесвітньовідомого Олександра Архіпенка, помёрлого 1964 року в Нью-Йорку.

Ліричні краєвиди, гра світлотіней, відтворення барв присмеркового об'рю, заломленого в повітрі проміння найбільш ваблять Ореста.

— Яскраві барви, чіткі контури, ретельне дотримання пропорцій, — казна-звідки взяли, ніби це є правдиве відтворення довколишнього світу, — збуджено доводить він. — Чи ж не повніше відповідає нашому світобаченню імпресіоністична акварель? Класицистичне розуміння гармонії пережилó було себе, хоч інколи відновлювалося у нових формах.

— Я унікала б на твоєму місці надмірної категоричності, — втручається Оленка. — Хіба ти сам щойно не говорив, немóвби Сергій Васильківський як майстер українського пейзажу досі неперевершений? Тож ідеться не про заперечення якого-небудь певного стилю, а про динамізм мистецького пошуку, зумовлений нонконформізмом справжнього таланту.

Словарь

завітати — посетить
 малярський — живописный,
 изобразительный
 спадщина — наследие
 образотворчий — изобрази-
 тельный
 приватний — частный
 натомість — вместо того, зато
 охоплювати — охватывать
 переважно — преимущественно
 доробок — сделанное
 всесвітньовідомий — всемирно-
 известный
 помёрлий — умерший
 краєвид — пейзаж, вид
 гра — игра
 світлотінь — светотень
 відтворення — отражений
 барва — краска, цвет
 присмерковий — сумеречный
 об'рій — горизонт
 заломлений — преломленный

проміння (собир.) — лучи
 вабити — привлекать
 ретельний — аккуратный,
 усердный
 дотримання — соблюдение
 звідки — откуда
 ніби — будто, словно, вроде
 довколишній — окружающий
 збуджений — возбужденный
 доводити — доказывать
 світобачення — видение мира
 уникати — избегать
 надмірний — чрезмерный
 втручатися — вмешиваться
 щойно — только что
 немóв — словно, будто
 неперевершений — непревзой-
 денный
 заперечення — отрицание
 мистецький — художественный
 пошук — поиск
 зумовлений — обусловленный

Фонетика: Вы уже, наверное, обратили внимание на появление вставного л в некоторых формах глаголов: 1-м лице единственного числа и 3-м лице множественного числа после губных б, п, в, м перед окончанием: *гублю, гублять (губити), топлю, топлять (топити), ловлю, ловлять (ловити), соромлю, соромлять (соромити)*. Такие же процессы происходят при образовании страдательных причастий: *загублений, утоплений, зловлений, присоромлений*.

Грамматика: Дважды в тексте встречаются глаголы в давнопрошедшем времени, образуемом формами прошедшего времени вспомогательного глагола *бути* и спрягаемого глагола: *хотіли були, пережило було*. Формы давнопрошедшего времени обозначают действие, состоявшееся перед другим действием в прошлом и прекратившееся или изменившееся под его влиянием.

* * *

От частиц происходит ряд словообразовательных элементов, специфических для украинского языка, которые употребляются с наречиями и вопросительными местоимениями. Некоторые из них (*аби, де, -сь; абихто, деколи, щось*) пишутся слитно, другие (*будь, -небудь, казна, хтозна: будь-хто, що-небудь, казна-який, хтозна-котрий*) – через дефис. Разделенные предлогом, они пишутся раздельно: *аби з ким, де в кого* и т. п.

Упражнения:

1. Раскройте скобки, образуя новые слова с помощью словообразовательных элементов, генетически связанных с частицами. Старайтесь не повторяться.
 - 1) (Чому) картина експонувалася лише на ювілейній виставці.
 - 2) Художник мусив відхилити (які) замовлення на портрети.
 - 3) Давай (коли) підємо до музею образотворчого мистецтва.
 - 4) Ми можемо це зробити (у який) день на тому тижні.
 - 5) (Хто) міг прийти й записати свої враження до книги відгуків.
2. Составьте из двух предложений одно, употребляя при этом глаголы в форме давнопрошедшего времени и союз *але*.
 - 1) Я хотів прийти на вернісаж. Автор мене не запросив.
 - 2) Орест спершу намагався вступити до художнього училища. Він не пройшов за конкурсом.
 - 3) Оленка ходила до художньої студії. За браком часу довелося залишити художню студію.
3. Поставьте глаголы в форме 1-го лица единственного числа, 3-го лица множественного числа, страдательного причастия. Образец: *зловити – зовлю, зовлять, зловлений. Висловити, зліпити, присоромити, затопити, зробити*.
4. Составьте предложения со словами *будь-який, хтозна-куди, як-небудь, казна-що* и переведите их на русский язык.

НАРОДНАЯ КУЛЬТУРА

Грамматика: Модальныя і формообразуючыя частіцы.

Безлічныя глагольныя формы на *-но, -то*.

На цю недзелю Оленку запрэсана да Оксанаіной бабўсі, якая жыве в перадмісці в прыватному будыночку. Госпада зустрела дівчат пахошцамі любістку, м'яты, лепехі, запашных квітів. Стіл было вкрито чыстым абрусом, стоялі полів'яні міскі, кўхлі та глечыкі, на рызьбленому тарэлі лежала хлїбина, накрита вышываным рушныком.

– Неужэ це прыбрано навмысне до нашого прыезду? – пошепки запітала Оленка.

– Ні, до нашого візіту долівку лепехою б не встелялі й не квітчалі б хаты, – посміхнулася Оксана. І загукала: – Бабўсю, годі вам поратися, йдїть зустрїчати гостей.

– Нехай гості проходять до хаты й посідать хвільнку, а я зараз прыйду, – почўлося з іншой кімнаці.

Здивована Оленка запітала:

– Чи це ты до рідной бабўсі звертаешся на Ви?

– Атож, батькі привчыли мене звертатися по-старосвітському до них і до бабўсі. Так у сїлах здавна заведено: „ты” нікому зі старших не говорити. Гарний звичай, тому й досї подекуди зберїгся, як і нїнішне свято – Зелена неделя, коли долівку посипають зіллям, а в кутку ставлять гілкі дерев – клечання.

Тут дівчат погукали до сусідной кімнаці. Щойно переступили порїг – і зупинилися вражені. Довкола бабўсі на лаві, ліжку й столі было розкладено старовинний одяг, а посередині стояла розкрита скриня, прикрашена вибагливим рызьбленнем. Намїсто, коралі, керсетка, плахты, кілька вишитих хрестиком сорочок, барвіста хўстка лежали на скрині.

– Думала заховати, а тоді вирішила: хай молоді подивляться на моє віно. Навіть я вже рідко одягала це вбрання, та й старші згадували, що хїба на свята в ньому ходили. Атож, на свята й народний одяг дїставали зі скринь, і пісні та обряди старовинні пригадували – колядували, ворожили, співали веснянок, стрибали чєрез купальське вогнище. І страви спеціальні були: кутя й узвар – на святвечір перед Рїздвом, паска й писанки чи крашанки – на Великдець. Добре, що почали пригадувати давні звичаї, а то без них життя якесь порожнє. Гончарі хай би теж бїльше продавали рїзних горщиків та полумисків, а то зовсім був почав зникати полів'яний посуд, у ньому ж їжа неначе смачнїша. Ось давайце покуштуємо.

І бабуся повелá дівчат повз обкладену кáхлями пiч до кiмнати. Оленка в цей час з цiкáвiстю поглядáла на вибiленi крeйдю стiни й стeлю, мiсник з посудом, пiч, завiшанi рушникáми стiни, зелeнi гiлки на покyтi, слухала лáгiдний гóлос бабу́сi й вiдчувáла себе зану́реною в свiт дáвньої дóброї кáзки.

Словарь

госпóда – дом	корáлі – ожерелье
пáхощi – аромат, благоухание	керсeтка – женская безрукавка
любiсток – любим,	плáхта – женская одежда,
кукушка (раст.)	замeняющáя юбку
лепexá – аир (раст.)	барвистий – красочный
запашний – дyшистый, пахучий	хyстка – платок
обрyс диал. – скатерть	вiно – приданое
кyхоль – кружка	вбраннiя – одежда
глeчик – кувшин	ворожити – гадать
рiзблений – покрытый резьбой	стрибати – прыгать
хлiбина – буханка (булка) хлеба	вiгнище – костер
вишиваний – вышитый	страва – кушанье
навмiсне – нарочно	кyтi – кyтья (отварные зерна
долiвка – глинобитный пол	пшеницы)
квитчати – убирать цветами	узвáр – компот из сухофруктов
(зеленью)	святвeчiр – сочельник
гукати – кричать, звать	пáска – кулич, пасха
гóдi – довольно, достаточно	полумисок – глубокая тарелка
атож – как же, разумеется	кáхлi – изразцы
старосвiтський – старосветский,	зникати – исчезать
старинный	крeйда – мел
зiлля – зелень, зелье	мисник – полка для посуды
гiлка – ветка, ветвь	покyть – красный угол
врáжений – пораженный	лáгiдний – кроткий, мягкий
вибáгливий – взыскательный	зану́рений – погруженный
намiсто – бусы	

Грамматика: В украинском языке употребляются чаще всего следующие модальные частицы: *хай, нехай* (да, пусть), *би, б, ну, давай, годi* (довольно), *бодай* (чтобы, если бы) – модально-волевые; *так* (да), *атож* (да, как же) – утвердительные; *не, нi, анi* – отрицательные; *чи, хiба, невже* – вопросительные. Частицы *хай, нехай* могут употребляться для построения описательной формы повелительного наклонения; частицы *би, б* с формой прошедшего времени глагола образуют сослагательное наклонение; при помощи частицы *бодай* образуется своеобразный вид повелительного наклонения; частица *чи* всегда стоит в начале вопросительных предложений.

Запрошено, було покрито, заведено – специфические для украинского языка формы: безличные глагольные формы на -но, -то, служащие для выражения сказуемого безличных предложений. Образуются от инфинитивной основы переходных глаголов добавлением -то (односложные основы на -и, -ї, -а, -у, -ер и их производные), -но (остальные): *би-ти – би-то, потер-ти – потер-то, зжа-ти – зжа-то, написа-ти – написа-но, відроди-ти – відродже-но, одержа-ти – одержа-но.*

Название исполнителя действия употребляется в форме творительного падежа: *Одяг розкладено бабусею.*

При переводе на русский язык употребляются безличные конструкции с глаголами 3-го лица множественного числа (*Повість було написано вже давно. – Повесть написали уже давно*) или личные со страдательными причастиями (*Повесть написана уже давно*).

Упражнения:

- Поставьте вопросы, употребляя частицы *чи, хіба, невже*.
 - Традиційна новорічна звичаєвість в Україні не знала прикрасної ялинки.*
 - В сільській оселі на покуті стояв дідух (сніп жита або пшениці).*
 - Також встановлювано вертеп.*
 - Бувало, що вертеп носили з собою колядники.*

Справка: вертеп – (зд.) ящик с представленной в нем картиной рождества Христова. Еще – кукольное представление или народный спектакль по мотивам соответствующего сюжета.
- Преобразуйте предложения в безличные, употребляя глагольные формы на -но, -то.

Образец: *На вечорницях присутні найохочіше виконували популярні ліричні пісні. – На вечорницях присутніми найохочіше було виконувано популярні ліричні пісні.*

 - Науковці налічили сотні тисяч українських пісень.*
 - Більшість цих пісень зібрали окремі фольклористи й фольклорні експедиції.*
 - Збирачі передали свої записи до архіву Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Рильського АН України. Окремі твори у виконанні професійних і самодіяльних колективів записали на платівки.*
- Переведите на украинский язык.
 - Довольно тебе прятать бусы в сундук, они ведь снова вошли в моду.*
 - Пусть хоть на праздник наденет старинный наряд.*
 - Ну, а если бы глазированные кружки, миски и кувшины продавали в нашем магазине?*
 - Давай остановимся и посмотрим на украшенный зелеными ветками колодец (криницю).*
 - Пусть бы ее позвали к купальскому костру немного позже.*
- Выпишите из текста названия этнографических реалий и составьте с ними предложения.

УРОК 40

ТАРАС ГРИГОРЬЕВИЧ ШЕВЧЕНКО

Грамматика: Деєпричастіє.

Частицы, выражающие смысловые оттенки слов и предложений.

Згадавши, що власне сьогодні, дев'ятого березня, відзначаються Шевченкові роковини, Оленка ввімкнула радіо якраз тоді, коли почали розповідати біографію поета. Дівчина була вже знайома з творчим доробком митця, читала передмови до його збірок, художні життєписи й навіть одну наукову розвідку, але послухати святкову передачу було все-таки цікаво.

— Отож, народившись у сім'ї кріпака, мало не відразу зазнає він тяжких ударів долі. Рано помирають батьки, підлітка забирають до панського маєтку і з двором господаря він мусить мандрувати спершу до Вільна, де саме називали революційні події, а потім до Петербурга. Навіть живучи в столиці Російської імперії, Шевченко лишається рабом, і тільки завдяки втручанню творчої інтелігенції 22 квітня 1838 року в двадцятичотирилітньому віці він дістає свободу, а разом з тим право навчатися в Академії мистецтв.

Здібний художник, учень Карла Брюллова, Тарас Шевченко дедалі охочіше звертається до поетичної творчості. З-під його пера виходять балади, віршові послання, ліричні пісні, медитації. Веліч таланту митця засвідчили поеми „Катерина” та „Гайдамаки”. Пóстать народного співця — кобзаря чи бандуриста дала назву першій збірці Шевченка „Кобзар”, опублікованій у Петербурзі 1840 року. Видавши її, поет увійшов у сузір'я найвидатніших письменників краю.

Закінчивши Академію мистецтв 1845 року, Шевченко повертається на батьківщину. Ось і настає найбільш плідний період його творчості, коли майже за два роки з'явилися десятки малюнків, начерків, акварелей, поеми „Єретик”, „Наймичка”, „Великий льох”, „Кавказ”, послання „І мертвим, і живим...”, низка інших творів. Але вже 1847 року за участь у підпільному Кирило-Мефодіївському товаристві поета заарештовано, ув'язнено, а трохи згодом заслано аж у закарпатські степи. Він, прагнучи продовжувати літературну діяльність, настановується на категоричну заборону писати й малювати. Винятково несприятливі умови для поетичного натхнення створювала царська армія, де провів Шевченко десять років. Навіть після визволення справжньої свободи, як і права повернутися в Україну назавжди, він не дістає. Живучи в Петербурзі, поет готує друге видання „Кобзаря” (1860), пише кілька нових творів, упорядковує „Буквар” для українських шкіл, займається гравюрою. Тільки вільне життя було нетрива-

лим: вже 26 лютого (10 березня за новим стилем) 1861 року Тарас Шевченко помирає. На бажання поета його тіло згодом було перевезено в Україну й поховано 10 травня 1861 року на Чернечій горі біля Канева.

Продовжуючи традиції геніального письменника, українські поети, прозаїки, драматурги свято шанують його заповіти, головний з яких – беззастережне підпорядкування таланту ідеям гуманізму, соціальної справедливості, патріотичним завданням розвитку національної гідності й виборення політичних свобод для рідного народу. Справжнім національним гімном став вірш „Заповіт”, ще в шістдесятих роках минулого століття покладений на музику Миколою Лисенком і Михайлом Вербицьким.

Словарь

роковини – годовщина	плідний – плодотворный
передмова – предисловие	малюнок – рисунок
збірка – сборник	начерк – набросок
життєпис – жизнеописание,	наймишка – батрачка
біографія	льоx – подземелье
розвідка – исследование,	арештувати – арестовать
разыскание	ув'язнити – заключить в тюрьму
кріпак – крепостной	заборона – запрет
ззнавати – испытывать (удары)	винятково – исключительно
підліток – подросток	несприятливий – неблаго-
панський – барский	приятный
маєток – имение	натхнення – вдохновение
мандрувати – путешествовать	створювати – создавать
подія – событие	визволення – освобождение
завдяки – благодаря	кілька – несколько
втручання – вмешательство	упорядковувати – составлять
здібний – способный	тривалий – продолжительный
творчість – творчество	на бажання – по желанию
вірш – стихотворение	поховати – похоронить
митєць – художник (деятель	шанувати – чтить
искусства)	заповіт – завещание
сузір'я – созвездие	беззастережний – безогово-
видатний – выдающийся	рочный
письменник – писатель	минулий – прошлый
повертатися – возвращаться	століття – век, столетие
батьківщина – родина, отечество	

Грамматика: Деепричастия совершенного вида (прошедшего времени) образуются от инфинитивной основы с помощью суффикса *-ши* (основа на согласный) или *-вши* (основа на гласный): привез-ти – привіз-ши, написа-ти – написа-вши.

Деепричастия несовершенного вида (настоящего времени) образуются от основы глаголов настоящего времени с помощью суффиксов *-ачи* (графически *-ачи, -ячи*), *-учи* (графически *-учи, -ючи*): *лежать – лежачи, сидять – сидячи, беруть – беручи, співають – співаючи*.

Деепричастия могут образовываться от глаголов на *-ся, -сь* (записавшись, записуючись), при этом используется только вариант *-сь*. Вместе с зависимыми словами деепричастие образует деепричастный оборот, отделяемый на письме запятыми.

* * *

Частицы могут выражать различные смысловые оттенки слов и предложений. Они бывают: а) указательными – *ось, от (вот), он (вон), то, це, оце* (это), *воно* (оно); б) определительными – *майже* (почти), *мало не, трохи не* (чуть не), *власне* (собственно), *дійсно, справді* (действительно), *рівно*; в) ограничительно-выделительными – *тільки, лише, хоч*; г) усилительно-выделительными – *а, адже* (ведь), *аж, вже, ж, бо, бодай, навіть* (даже), *таки, но, от*.

Упражнения:

1. Образуйте от данных глаголов деепричастия совершенного или несовершенного вида: *відзначати, розповідати, читати, послухати, зазнати, потерти, помандрувати, назрівати, лишатися, дістати, наечатися*.
2. Вставьте пропущенные частицы.
 - 1) Павло Трохимович знає напам'ять весь „Кобзар”. 2) ... і повернувся поет на батьківщину. 3) Він ... розумів, чому поезія залишила байдужим Ореста: ... Богдан намагався точно відтеорити задум автора. 4) Літературну студію відвідували ... студенти. 5) Тепер відповідь була ... кращою.
3. Используя деепричастные обороты из данных предложений, ответьте на вопросы.
 - 1) Чи став Шевченко відомим українському читачеві, видавши збірку „Кобзар” 1840 року? 2) Чи складав Шевченко „Буквар”, живучи в Петербурзі? 3) Чи плідно працював Шевченко, переїхавши після закінчення Академії мистецтв в Україну? 4) Чи, поховавши Шевченка над Дніпром, громадськість виявила шану до пам'яті поета?Предложите сокращенные варианты ответов.
4. Переведите на украинский язык.
 - 1) Собственно, в барском имени Шевченко пробыл недолго.
 - 2) Переехав в Вильно, помещик забрал с собой почти всех слуг.
 - 3) Вот в их числе и попал Тарас в столицу Литвы. 4) Тогда же, живя

в Вильно, Шевченко мог посещать лекции художника Ионаса Рус-темаса. 5) Но настоящее художественное образование он получил значительно позже, поступив в Академию искусств.

5. Перескажите по-украински прочитанную книгу, используя частицы, выражающие разные смысловые оттенки слов и предложений.

УРОК 41

ЛИТЕРАТУРНЫЕ ЖУРНАЛЫ

Грамматика: Союзы.

До приїзду в Україну Оленка небагато знала про українську літературу. Вона читала твори Тараса Шевченка, Олександра Довженка й Олесья Гончара, чула про Івана Франка, Лесью Українку, Павла Тичину та деяких інших письменників. Однак дівчина навіть не уявляла собі, наскільки багате й розмаїте письменство цього краю, корені якого сягають часів Київської Русі. Справжнім відкриттям стали для Оленки вірші Богдана Ігоря Антоновича й Василя Симоненка, новелістика Василя Стефаника й Григора Тютюнника, романи Богдана Лепкого та Володимира Винниченка, як і драматургія Миколи Куліша. Проте найбільше вподобала вона сучасну молодіжну поезію.

– Як шкода, що вдома я не маю можливості ані бувати на літературних вечорах, ні дивитися телепередачі за участю молодих митців, – скаржилася Оленка Богданові. – Адже тільки зараз я почала відчувати аромат і неповторність українського поетичного слова. Що б ти порадив зробити, аби не втрачати з поля зору літературного процесу на Україні?

– Та ж не на іншу планету ти відлітаєш, – обурився Богдан. – Навіщо не існує попередніх замовлень, радіо, літературної преси. Коли справді хочеш систематично стежити за культурним життям нашого краю, раджу передплатити газету „Літературна Україна” чи „Друг читача”, де систематично рецензуються й анотуються книжкові новинки, подається оперативна бібліографічна інформація. Для того ж щоб одержувати нові твори, найкраще передплачувати літературно-художні журнали, яких є в нас декілька. Я саме підготував статтю до університетської багатотиражки про нашу пресу, хочеш – почитай.

„Літературна преса здавна була суттєвим складником інтелектуального життя України, активно впливала на політичну ситуацію, виконувала просвітительські функції. Так можна схарактеризувати хоча б видання, подібні до „Основи” (1861–1862), „Правди” (1867–1898), чи „Літературно-науковий вісник” (1898–1939).

Часи визвольних змагань і двадцять років з їхнім напруженим культурним життям, змаганням різних мистецьких організацій і угру-

повань засвідчують плідні шукання нових форм залучення масового читача до літературного життя. Центральне місце посіли позагрупові журнали „Червоний шлях” (1923–1936) та „Життя й революція” (1925–1934), але водночас друкувалися органи окремих літературних об'єднань – „Гарт”, „Молодняк”, ВАПЛІТЕ, „Літературний ярмарок”, „Авангард” тощо. З них лише „Молодняк”, заснований 1927 року, продовжує публікуватися досі, але вже під назвою „Дніпро” (з 1944 р.). Решта була закрыта в тридцятих роках. Журнал перекладної літератури „Всесвіт”, що видавався протягом 1925–1934 років у Харкові, однак, було відновлено 1958 року в Києві під тією ж самою назвою, і тепер це одне з найпопулярніших в Україні видань, котре вміщує лише не перекладені раніше твори зарубіжних авторів. Незадовго до утворення СПУ з'являється журнал „Вітчизна” (1933 р.), котрий досі є центральним органом української письменницької організації. Тут друкувалося чимало прозових, поетичних і драматургічних творів, удостоєних згодом літературних премій, творів, визнаних помітними здобутками свого часу. Незабаром у Львові замість закритих тоді видань побачив світ перший номер місячника „Література і мистецтво” (вересень 1940 р.), котрий нині, під назвою „Дзвін”, став улюбленим часописом багатьох десятків тисяч читачів, задовольняючи їхнє зацікавлення не лише літературними новинками, але й спадщиною минулого, охоче надаючи сторінки для публіцистичних та історико-культурних матеріалів. У Харкові з 1956 року друкується журнал „Прапор” (нині „Березіль”); 1982 року почалося видання нового столичного журналу „Київ”. Зі зникненням цензури журналістика в Україні дістає нові можливості для розвитку, обмежені лише фінансовою й паперовою скрутою.

На окрему розмову заслуговує досвід української журналістики в Західній Європі й Північній Америці, де вона розвивалася без будь-якої урядової підтримки і здобула помітних успіхів. Найбільшим авторитетом користується журнал „Сучасність”, котрий з 1992 р. видається вже в Києві. Складні проблеми постають останнім часом перед українськими часописами в країнах посткомуністичного світу – Словаччині, Польщі, Хорватії, Румунії”.

– Все це дуже цікаво, але що б конкретно ти порадив передплатити?

– Б'ючимто я так добре знаю твої смаки. Найліпше тобі, Оленко, сходити до бібліотеки й переглянути в читальці останні числа різних видань. Тоді побачиш сама, чий стиль і напрям тобі найбільш імпонує.

– Дякую, я, певно, так і зроблю.

Словарь

розмаїтий – разнообразный
письменство – литература,
словесность

сягати – восходит к чему-либо
відкриття – открытие
вподобати – полюбить

шко́да – жаль
попе́редній – предыдущий
сте́жити – следить
подава́ти – давать, помещать
сутте́вий – существенный
скла́дник – составная часть
визво́льний – освободительный
змага́ння – состязание, борьба
утрупо́вання – группировка
засві́дчувати (щось) – свидетель-
ствовать (о чем-то)
шука́ння – поиск, искания
залу́чення – вовлечение,
приобщение

друкува́ти – печатать
ре́шта – остальное
перекладний – переводный
всесві́т – вселенная
вднóвлений – возобновленный
визнава́ти – признавать
здобу́ток – достижение, плод
часо́пис – периодическое
издание
задово́льняти – удовлетворять
надава́ти – предоставлять
до́свід – опыт (житейский)
бу́цимто – будто бы, словно
число́ – номер, число

Грамматика: Со многими союзами как важнейшим структурным компонентом речи мы встречались в предыдущих текстах. Вы обратили внимание, что вместе с простыми союзами *і, а, але, та, бо, як, що* встречаются также сложные, образованные от других частей речи – *щоб, зате, проте, якщо, якже*, и даже составные, состоящие из двух или больше слов: *тому що; через те що; так що; незважаючи на те що*. Некоторые союзы могут повторяться: *і – і, ні – ні* (вариант *ані – ні*), *то – то, чи то – чи то, не то – не то*. Сочинительные союзы объединяют (*і, й, та, ні – ні, ані – ані, та й, також*), разделяют (*або – або, чи – чи, хоч – хоч, чи то – чи то*), противопоставляют (*а, але, та, проте, зате, однак*) равноправные члены предложения или отдельные предложения.

Вспомните, что в украинском языке союзы *і, й, та* синонимичны и употребляются в зависимости от требований орфоэпии (благозвучия), весьма существенных в украинском языке, и стиля. Так, между согласными пишем *і*, между гласными – *й*, между гласными и согласными – *та*; стараемся не употреблять рядом (за исключением предложений с однородными членами) одинаковых союзов. Кроме того, *та* может употребляться в значении *але* (но): *Світить, та не гріє сонце золоте* (Я. Щоголев).

Подчинительные союзы выражают причину (*бо; тому що; через те що*), условие (*якби, коли, якщо*), цель (*щоб; для того щоб; аби*), употребляются при сравнении (*як, ніби, мов, немов, наче*) и объяснении (*що, щоб, як*).

Упражнения:

1. Поставьте вместо многоточий союз *й, і, та* и объясните его выбор. „Літературно-науковий вісник” ... „Записки Наукового товариства імені Шевченка” видавалися науковою установою, що в дорадянські часи виконувала роль національної Академії наук в Україні.

Науково-дослідні інститути сучасної Академії наук України публікують десятки журналіе ... численні періодичні ... неперіодичні збірники. Наприклад, питанням історії ... теорії літератури присвячений журнал „Слово і час”. На вчених-лінгвістів, студентів ... аспірантів, викладачів мови ... літератури вузів ... середніх шкіл, які цікавляться теоретичними проблемами мови, розрахований дво-місячник „Мовознавство”.

2. Продолжите предложения, указывая причину и употребляя соответствующие подчинительные союзы.

1) Я вже багато років передплачую „Всесвіт”... 2) Напевно, ти ще не чув імені цього поета ... 3) Живе слово митця, почуте на літературному вечорі, справило значно сильніше враження, ніж його журнальні публікації... 4) Теори Тараса Шевченка майже не друкувалися за життя поета в українській пресі...

3. Переведите на украинский язык.

Общий интерес к художественным исканиям двадцатых годов вызвал рост подписки на журналы, или обещавшие опубликовать произведения этого периода, или аннотировавшие литературоведческие исследования о нем. Настоящим открытием для современного украинского читателя стала проза Микола Хвильового, многие годы не доступная ни для подписчиков литературных журналов, ни для посетителей (відвідувачів) библиотек. Повести ли Хвильового или романы Винниченко – сложный художественный мир этих произведений требует аналитического осмысления, а не просто критики или отрицания. Но лишь сейчас формируется надежное основание для непредвзятого (неупередженого) их анализа.

4. Выпишите из текста союзы в таблицу:

Союзы	Простые	Сложные	Составные
Сочинительные Подчинительные			

5. Составьте по два предложения с союзами *щоб*; *для того щоб*; *аби*, объясняя цель покупки книги, подписки на журнал, просмотра телепрограмм, посещения литературного вечера.

УРОК 42

ТЕАТР

Грамматика: Предлоги.

Як і було домовлено, о сьомій двадцять Орест чекав на Оленку в фойє, неподалік від гардероба. Він тріхи нервував; адже щойно пролунав перший дзвоник, а дівчини все не було. Крісла в партері були вже зайняті; добре, що не треба протискатися поміж рядами: їхні місця – в ложі на другому ярусі. Звідти, до того ж, непогано видно сцену.

Білетер уже закінчував перевіряти квитки, коли з'явилася розплашила Оленка.

– Ой, вибач, я вже не сподівалася встигнути. Над усє не люблю спізнюватися, але, слово честі, не могла вирватися раніше: стояла в черзі за квитками. Ти, певне, чув про ретроспективний показ фільмів Довженка? У сусідньому кінотеатрі за тиждень демонструватимуться „Земля” й „Арсенал”, а згодом і „Поєма про море”, фільм, сценарій до якого написав Довженко, а режисером була Юлія Солнцева, його дружина. Я взагалі з художніх фільмів найбільше люблю розважальні – пригодницькі, науково-фантастичні, але після знайомства з творами Іллєнка й Миколайчука українське кіно всерйоз мене зацікавило. Шкода, що навіть дубльовані варіанти в нас удома рідко йдуть у прокаті. А як би я хотіла побачити „Тіні забутих предків” Сергія Параджанова!

– Слухай, ти збираєшся потрапити на виставу? Давай поговоримо про кіно в антракті, а зараз швидше ходімо на свої місця.

Оперний театр ставив „Запорожця за Дуняєм” Семєна Гулака-Артемівського. Після прем'єри трупа вирушала на гастролі за кордон, і тому нагода вперше побачити гру акторів, ще не відомих загальному глядачеві як виконавців ролей Одарки, Карася, Оксани, інших персонажів класичної опери, привабила багатьох. Зала була вщерть переповнена.

Ось диригент змахнув паличкою – і залунали неповторні звуки увертюри. Коли піднялася завіса, Орест звернув увагу на оригінально виконані декорації. Зі смаком було пошито костюми акторів. Але всі ці деталі відступили на другий план, коли почувся спів виконавиці партії Одарки.

– Вона народна артистка? – пошепки спитала Оленка.

Орест посміхнувся:

– Чому обов'язково народна? Ні, заслужена артистка України, та хіба це головне? Такого голосу ти більше ніде не почуєш і відразу його віділиш з-поміж сотень інших.

На сцені розгорталася історія задунайських козаків, змущених по-невір'ятися на чужині після зруйнування Січі царським військом. М'який гумор, ніжність і несхитність любові до Батьківщини, невиліковна ностальгія – ці настрої, тісно переплітаючись, склали емоційну атмосферу поетичної розповіді про людей, котрих розлука з рідним краєм змущує усвідомлювати нездоланну міць зв'язків зі своїм родом! І коли залунала арія Оксани „Місяцю ясний, зорі прекрасні...”, Оленка мало не заплакала від хвилювання.

– Знаєш, Оресте, я думаю, композитор мав сам пережити, відчуття це все. Інакше такої музики просто не напишеш.

– Певно, так, бо він починав як співак у Флоренції, потім був солістом Петербурзького оперного театру. Там, у Петербурзі, Семён Гулак-Артемовський і написав цю оперу. Причому вона з'явилася наступного року після смерті Шевченка – 1862-го. Чи не відлунюють тут викликані похороном Шевченка почуття?

– А чий опери, крім, звісно, Лисенкових, ти ще радив би послухати?

– Від часів Гулака-Артемовського досі написано чимало творів. Серед них – „Роксолана” Дениса Січинського, „Катерина” Миколи Аркаса, „Золотий обруч” Бориса Лятошинського, „Гайдамаки” Юлія Мейтуса, „Богдан Хмельницький” і „Назар Стодоля” Костянтина Данькевича, твори Георгія Майбороди. За деякими навіть знято кінофільми, але більшість рідко зустрічається в репертуарі сучасних оперних театрів України – Київського, Львівського, Одеського, Харківського, Дніпропетровського...

– Скажи, а поза оперним і драматичним театрами в Києві є ще якісь?

– Звичайно. Це театри оперети, юного глядача, ляльок, молодіжний, драми та комедії, кілька театрів-студій, є й інші цікаві колективи. А перші вистави кияни побачили ще на початку сімнадцятого століття в стінах братської школи та Києво-Могилянської колегії.

Словарь

розпашілий – раскрасневшийся
сподіватися – надеяться
розважальний – развлекательный
потрапляти – попадать
кордон – граница
нагода – удобный случай
загал – масса, общество
виконавець – исполнитель

приваблювати – привлекать
вщёрть – до предела
розгортати – разворачивать
поневір'ятися – бедствовать
несхитність – непоколебимость
невиліковний – неизлечимый
викликатися – вызывать
лялька – кукла
вистава – спектакль

Грамматика: Предлоги, употребляемые лишь с именными частями речи в косвенных падежах, пишутся всегда отдельно от слов, перед которыми они стоят. Сложные предлоги с начальными *з, із*

пишуться через дефис, а все остальные – слитно: *із-за, з-попід, з-поміж, з-поза, навколо, проміж*. Иногда к предлогам, оканчивающимся на согласный, добавляются *і, о: зі сходу, переді мною, надо мною*.

После гласного употребляется предлог *в*, после согласного – *у*: *співає в хорі, но співав у хорі*. Предлог *в (у)* употребляется при обозначении места пребывания или цели движения (*був у Києві, іду на ярмарок у Косів, прямо в серце*), а предлог *до* – направления движения (*летів до Києва, вихід до міста*).

Предлог может употребляться лишь с одной падежной формой: родительного (*без, біля, від, для, до, після, проти, ради, серед*), винительного (*крізь, про, через*), предложного (*при, о*) падежей. Но ряд предлогов может употребляться и с несколькими предложными формами: *над, під, перед* – винительного и творительного падежей; *з, за, між* – родительного, винительного и творительного падежей; *в (у)* – родительного, винительного и предложного падежей.

Со сравнительной степенью прилагательных употребляются предлоги *за, над*: *краща за інших, рідніший над усіх*. Предлог *за*, кроме того, может функционировать с родительным падежом при определении времени (*за Коліївщини*), с винительным падежом при сказуемом (*був за писаря*), в выражениях типа *за словами Шевченка*, в составе обстоятельства образа действия (*все пішло за вітром*).

После глаголов *говорити, питати, розповідати, згадувати, знати, думати* обычно стоят предлоги *про*: *говорити про життя, питають про новини, розповідав про минуле*.

Упражнения:

1. Поставьте на место многоточия предлог *у, в* или *до*, раскрывая скобки.

1) Богдан щойно подивився виставу за п'єсою Івана Франка „Украдене щастя” ... (український драматичний театр) імені Марії Заньковецької. 2) Нам доведеться їхати ... (кінотеатр) на таксі, бо інакше не встигнемо на початок сеансу. 3) Режисер мав їхати ... (Київ) ... (поїзд); квитків на літак не було. 4) Балетна трупа виїздить на тривалі гастролі ... США. 5) Створений 1922 року ... (Київ) театр Леся Курбаса „Березіль” ... 1926 році переїхав ... (Харків), де відтоді працює, діставши 1934 року назву Харківський театр імені Т. Г. Шевченка.

2. Переведите на украинский язык, употребляя в выделенных словосочетаниях конструкции с предлогом *за*.

1) В 1907–1916 гг. в помещении Троицкого народного дома в Киеве выступало „Товарищество украинских артистов” при участии Марии Заньковецкой и Панаса Сақсаганского. 2) Спектакли в Киевской академии были запрещены по распоряжению митрополита Арсения Могилянського (1761–1768). 3) Руководителем театра „Березіль” был Лесь Курбас. 4) Годы прошли, как будто уплыли по воде. 5) Во время действия Эмского указа 1876 г. запрещались

театральные представления на украинском языке. 6) Через місяць в нашому театрі прем'єра.

3. Образуєте порівняльну ступінь даних прикметних і складіть з ними речення, використовуючи конструкції з пропозиціями *за, над*.

Образец: *Гарний*. – *Кращим за всіх був у виставі виконавець ролі Возного.*

Цікавий, привабливий, міцний, швидкий, ніжний.

4. Випишіть із тексту іменні з пропозиціями. Визначте ступінь іменних. З якими ступенями ще можуть використовуватися ці пропозиції? Приведіть приклади.
5. Використовуючи енциклопедії та інші доступні вам видання, зберіть матеріали про творчість композитора Н. В. Лисенка (1842–1912). Підготуйте короткий доповідь про його життєвий шлях.
6. Складіть усний розповідь про театри вашого міста (обласного центру).
7. Спробуйте розповідь про один із проглянутих недавно фільмів. Використовуйте слова із тексту уроку.

УРОК 43

ВПЕЧАТЛЕННЯ ОТ КОНЦЕРТА

Орфографія: Передача на письмі подовжених приголосних, використання апострофа та м'якого знака в запозичених словах.

Львів, 8 липня

Добрий день, бабусю!

Не дивуйся поглянувши на зворотну адресу: я справді пишу зі Львова. Мені стільки наговорили див про це старовинне місто, що я негайно використала першу-ліпшу нагоду для його відвідин. Група студентів їхала сюди на практику, і я вирішила приєднатися до них. Тож нині живу в гуртожитку й маю змогу щодня милуватися неповторною львівською архітектурою: ренесансним ансамблем площі Ринок, бароковими соборами, унікальними спорудами вулиць Руської, Вірменської та інших затишних місць.

Коліги-практиканти дбають про те, щоб не змарнувати жодної години. Не гаю часу і я. Вже встигла подивитися виставу таллінського театру, який тут гастролює, ходила також на прем'єру драми Фрідріха

Шіллера „Вільгельм Телль”. А ще намагаюся відвідувати концерти. Їх зараз напро́чуд ба́гато; не зна́ю, чи то нам пощасти́ло, чи у Льво́ві за́вжди таке насичене мистецьке життя́. Позавчора з нагоди́ вечора на Іва́на Ку́пала відбу́лося фольклорне свя́то в Шевче́нковім Га́ї, де розташо́ваний музе́й наро́дної архіте́ктури й по́буту. Виступа́ли трої́сті музи́ки, хори́, фольклорно-етнографі́чні ансамб́лі з Карпа́т і Воли́ні, кобза́р з Полта́вщини. А вчора в о́перному теа́трі я слухала́ кон́церт камерно́ї музи́ки. У програ́мі бу́ли твори́ Анто́ніо Вива́льді, Джоаккі́но Россі́ні, Джако́мо Пуччі́ні, а також п'є́си для оркестру́ Кло́да Дебю́ссі. Я помі́тила розхо́дження між лібрето́ о́пери Россі́ні „Вільгельм Телль” і одно́ймєнною дра́мою Шіллера, хо́чу коли-небу́дь ува́жніше їх порівня́ти. Найкра́ще вра́ження справив ансамб́ль стру́нних інструме́нтів; віртуозно гра́ли скрипа́ль-солі́ст та віолончелі́ст.

Двічі́ я бу́ла на ме́сі в римо-като́лицькому кафедрально́му собо́рі, слухала́ орга́н. Всти́гли ми з гру́пою й на за́ключний кон́церт фести́валю рок-му́зики, але́, му́шу визна́ти, більші́сть вока́льно-інструментальних ансамб́лів і окре́мих вико́навців вигля́дала за́галом посере́дньо. Не зна́ю, чи то причи́на в пога́ній апарату́рі, чи в репертуа́рі, чи у відсу́тності яскра́вих тала́нтів, але́ жо́дна з компози́цій на слова́ місцевих авторів не схвилюва́ла мене́. Коле́ги вважа́ють, що причи́ни цьо́го – мо́лодість украї́нської рок-му́зики й мали́й до́свід у поєднанні світових і націо́нальних музичних тради́цій у цій га́лузі. А ось спі́вана по́езія справді́ зворуши́ла тепло́ю, щі́рстю й пронизли́вістю почу́тів, високохудожнім те́кстом, майсте́рним аранжува́нням. Приглу́шені зву́ки гіта́рних стру́н і м'який ба́ритон співа́ка різко контрастува́ли з потужним гу́ркотом уда́рника й електрогіта́р, трохи нага́дували гру банду́риста.

За пора́дою друзі́в я придба́ла платі́вки з за́писами о́перних а́рій і наро́дних пісе́нь у вико́нанні Окса́ни Петрусе́нко та Анато́лія Солов'я́ненка. Особли́во мені подо́баються пі́сні з о́пери „Ната́лка Полта́вка” та рома́нс на слова́ Миха́йла Пете́нка „Дивлю́сь я на не́бо...”. А ще, послухавши в госта́х за́писи духо́вної музи́ки Макси́ма Березо́вського, Арте́ма Ве́деля й Дми́тра Борзня́нського, я відкри́ла для се́бе акапел́ний спі́в і ви́ршила, коли́ при́йду до Ки́єва, ува́жно прослу́хати репертуа́р хору́ Володи́мирського собо́ру, який мав би збере́гти специ́фіку ки́ївської хоро́вої тради́ції.

Як ба́чиш, лю́ба, вра́жень у мене́ цілий океа́н. Пе́ред поверне́нням дуже́ хо́чу завіта́ти до те́бе ще́ раз, і тоді́ поговори́мо про все, що не вмі́стилося до цьо́го листá. Хай то́бі до́бре веде́ться!

До зу́стрічі.

Оле́нка.

Примечание:

співана поезія – естрадний жанр; музикальна інтерпретація позитических произведений.

зворóтний – обратный
 негáйно – немедленно
 відвідини – посещение
 гуртожиток – общежитие
 змо́га – возможность
 милува́тися – любоваться
 вірме́нський – армянский
 дба́ти – заботиться
 змарнува́ти – истратить даром
 га́яти час – терять время
 напро́чуд – на удивление
 щастіти – везти, удаваться

загалом – в общем
 посере́дній – посредственный
 відсу́тність – отсутствие
 га́лузь – отрасль
 звору́шити – взволновать
 щірий – искренний
 пронізливий – пронзительный
 потужний – мощный, могучий
 пора́да – совет
 платівка – пластинка
 вра́ження – впечатление
 веде́ться – живет, счастливец

Грамматика: При передаче удлиненного согласного звука в словах иностранного происхождения удвоение букв происходит лишь в некоторых нарицательных именах (*бонна, брутто, ванна, вілла, панна, пенні, манна, тонна*), в основном же удлинённые согласные в нарицательных именах передаются одной буквой: *група, клас, комуна, територія*. В собственных же именах удвоенные буквы сохраняются: *Ніцца, Марокко, Таллінн, Діккенс, Тассо, Шіллер*.

Наличие в заимствованных словах звука [й] перед гласными [а], [е], [у], [і] (графически – я, е, ю, і) передается на письме апострофом (') или мягким знаком (ь).

Если согласный твердый, ставится апостроф: о[б'йе]кт – объект, [п'йе]са – п'еса, пре[м'йе]ра – прем'ера, Монте[с'кйе] – Монте[с'к'е]; если согласный мягкий, пишем мягкий знак: мі[л'йа]рд – мільярд, пор[т'йе]ра – порт'ера, Даві[н'йі] – Давіні. Исключение: а[д'йу]тант – ад'ютант. Мягкий знак пишем также перед буквосочетанием йо: мільйон, бульйон, павільйон.

Мягкий знак в соответствии с произношением пишется и в конце слова (*магістраль, Рафаель*), а после л – перед согласным (*фільм, Нільс*).

Упражнения:

1. Данные слова иностранного происхождения звучат по-украински почти так же, как и в русском языке, но в написании некоторых из них имеются различия. Попытайтесь определить их и записать слова по-украински: коллектив, антвенна, брутто, территория, Геннадий, касса, коллизия, манна, Аккра, Боккаччо.
2. Поставьте в приведенных собственных именах вместо многоточия мягкий знак или апостроф: Адел..гейм, Алляб..ев, Ал..ф..ері, Ам..ен, Брюнет..ер, В..етнам, Віл..ямс, Гел..мгол..ц, Гіл..ен, Д..яконов, Єв..є, Іл..інський, Сар..ян, Сан-Себаст..ян, Віл..якан..яс.

3. Завершите предложения, используя фразы из текста.
- 1) Я слухає різдвяну ораторію Йоганна-Себастьяна Баха, а також...
 - 2) Звуки гітари і м'який баритон співака різко контрастували з...
 - 3) Слухаючи запис херувимської пісні в обробці Дмитра Бортнянського...
4. Выпишите из текста собственные имена, ставя их в звательной форме.
5. Подготовьте на основании данного текста краткие сообщения о концертах симфонической, фольклорной, эстрадной музыки.
6. Дайте несколько различных вариантов ответа на поставленные ниже вопросы, мотивируя свою позицию.
- 1) Чи подобається вам симфонічна (камерна, естрадна, народна) музика?
 - 2) Чому ви часто (рідко) відвідуєте концерти?
 - 3) Хто ваш улюблений співак?
 - 4) Чи маєте ви платівки з його записами і чи часто їх слухаєте?

уроК 44

РАБОТА С МАГНИТОФОНОМ

Грамматика: Междометия.

- Алло, це Богдан?
- Так, Оресте. Добрий день.
- Привіт. Чув, у тебе магнітофон працює? А то щойно принесли касету, треба її терміново переписати, а в мене, сам знаєш, старий магнітофон записує лише на широкі стрічки на бобінах. Потрібен другий касетник.
- Розумієш, я з задоволенням, але він чомусь відмовив: не працює, навіть індикатор не світиться.
- А може, запобіжник перегорів? То я дорогою заскочу до універсагу, куплю, а тоді спробуємо полагодити. У тебе ж дводоріжковий?
- Так. Гарзд, чекаю.

...

- Ну, то що?
- Та, знаєш, уже й так працює. Це щось із системою живлення трапилось. Я замінив батарейки – і все нормально. Його взагалі-то через спеціальний шнур можна підключити й до мережі змінного струму, але навіщо, коли батарейки були? Навушники потрібні?
- Для чого? Ти краще нагадай, як твоїм магнітофоном користуватися.

– А! Нічого складного. Ось клавiші відтворення й запису, це важиль перемотування – бачиш, напрям показаний стрілками. Тут регулятори гучності й тембру. Щоб увімкнути, натискуєш он ту кнопку... Давай спершу прослухаємо запис, чи відразу переписуватимемо?

– На, постав касету, послухаємо трохи. Дуже тихо, зроби голосніше. А тепер саме так. Мабуть, перекути касету на початок, та й ну-мо до справи.

– Тоді давай кабель і підключай до лінійного виходу. Мікрофон вимкнтий? Та цить, не заважай... Готово.

– Давай, вмикай. Тепер притиш трохи звук... Чудово. Можна й перепочити. Овра! Маєш новий програвач?

– Авжеж, тільки-но вчора купив. Власне, давно хотів стереопрогравача, а це натрапив на гарний, і гроші саме були. Колонки, шкודה, немає де ставити: затісно в кімнаті. Але щось вигадаю. А то платівки дістаю, а слухати нема як, хіба що в знайомих.

– Не боїшся, що скоро твої техніка зіпсується?

– Боюся, звичайно, але загалом магнітофон і програвач поставлені на гарантійний ремонт. Та й хлопці говорили, що ці програвачі рідко псуються.

– А платівок назбирав багато?

– Як тобі сказати... Як на мене, досить. Звичайно, в інших є набагато більше, але я практично маю всі диски, що хотів би.

– Ой, здається, вже не грає.

– Це, певно, доріжка закінчилася. Піду переставлю касету.

– А ну покрути трохи назад. Так... Чуєш, якісь перешкоди з'являються, сторонні шуми. Підрегулюй-но магнітофон, а тоді знов будемо записувати з кінця попередньої пісні.

Словарь

термінóво – срочно	гучність – громкость
відмовляти – отказывать	увімкнути – включить
запобіжник – предохранитель	натискати – нажимать
полагодити – починить	гóлосно – громко
дводоріжковий – двухдорожечный	заважати – мешать
живлення – питание	притишити – приглушить
мережа – сеть	перепочити – отдохнуть
змінний – переменный	програвач – проигрыватель
струм – ток	авжеж – конечно, разумеется,
навушники – наушник1	как же
складний – сложный	натрапліти – наталкиваться
відтворення – воспроизведение	вигадати – придумать
важиль – рычаг	зіпсований – испорченный
перемотування – перемотка	перешкода – (тут в зн.) помеха
напрям – направление	

Грамматика: Междометия могут выражать эмоции и чувства человека или же различные акты волеизъявления. Соответственно вы-

деляют эмоциональные и повелительно-побудительные междометия. В украинском языке наиболее распространены междометия:

1. Эмоциональные – Ура! Слава! Ганьба! (Позор!) Ой! О! Ох! Ага! Ого! Ай! А! Ах! Пху! Ху! Бігме! (Ей-богу!) Кут! Леле! (Увы!) Далєбі! (Ей-ей!) Ова!

2. Повелительно-побудительные – Гей! Алло! Киш! Тпру! Вйо! (Но!) Цить! (Цыц!) Тс! Геть! (Вон!) Гайда! Марш! Ну! Нумо! (Ну-ка!) На! Стоп!

К последним примыкают также слова, выражающие приветствие, прощание, извинение, благодарность: Добридень. На добраніч. Моє шанування. На все добре. Дякую. Будь ласка (пожалуйста). Прошу (пожалуйста). Перепрошую (извините). Даруйте (извините).

Упражнения:

1. Прочитайте текст, одновременно изображая действия с магнитофоном, о которых идет речь.
2. Составьте различные варианты вежливого обращения к продавцу радиотоваров с просьбой показать магнитофон, используя известные Вам повелительно-побудительные междометия.
3. Нарисуйте общую схему устройства своего магнитофона и запишите по-украински названия его частей, встречающиеся в тексте. Попытайтесь устно описать устройство магнитофона.
4. Устно объясните по-украински, как пользоваться вашим магнитофоном (проигрывателем).
5. Кратко изложите в письменной форме от третьего лица ситуацию, изображенную в тексте.

УРОК 45

КИЕВСКАЯ РУСЬ

Фонетика: Приставные согласные;
обозначение мягкости согласного перед [о].

На тривалому історичному шляху східнослов'янських народів – українців, білорусів і росіян – Київській Русі належить одне з найпочесніших місць. Утворення давньоруської держави обумовлювалося самою логікою суспільного поступу, складними механізмами стосунків слов'янських, фіно-угорських, тюркських племен Сходу Європи, спричинялося потребою опору руйнівним нападам кочових скотарських племен і боротьбою з потужною Східною Римською імперією та іншими ранньосередньовічними державами.

Наш найдавніший літопис, „Повість временних літ“, під 862 роком подає „варязьку“ (або „норманську“) легенду, згідно з якою державна консолідація руських племін пов'язується з приходом на Русь скандинавських князів Рюрика, Синеуса й Трувора. За літописом, Київ перетворився на столицю Русі, коли його завоював для Рюрикового сина Ігоря його родич Олег. Заснували ж Київ, за літописною легендою, брати Кий, Щек і Хорив.

Княжа династія Рюриковичів стає спільним володарем Київської держави, кордони якої розширювали й зміцнювали Ігор, Святослав, Володимир, Ярослав – визначні політичні діячі свого часу. Доба князювання Володимира і його сина Ярослава, прозваного Мудрим, були періодом найбільшої військово-політичної могутності Русі. Тоді ж починається історія вітчизняного письменства, кам'яної архітектури, шкільництва, іконопису. Свідчення мистецьких здобутків епохи Ярослава Мудрого – Софійський собор у Києві, урочисте казання Іларіона „Слово про закон і благодать“.

Початки християнства в Україні традиція пов'язує з особою апостола Андрія Первозванного, який нібито благословив київські пагорби, підіймаючись угору Дніпром. Чудовний порятунком Царгорода від руського війська змусив навернутися на християнство Аскольда й багатьох дружинників. Християнкою стає велика княгиня Ольга. І ось, нарешті, 988 року великий князь київський Володимир Святославич запроваджує православну віру як державну релігію, а за князювання Ярослава Мудрого завершується становлення національної помісної Церкви на чолі з київським митрополитом.

Поряд із зростанням Києва відбувається зміцнення інших давньоруських міст, перетворення їх на культурні та політичні центри. На північному сході формується російська державність. Недосконалість принципів родового володарювання Рюриковичів викликає не лише децентралізацію, а й князівські чвари, спустошливі набіги один на одного. Так, 1169 року військо Андрія Боголюбського, захопивши Київ, вщент руйнує традиційну столицю України-Русі – „матір міст руських“, як назвав Київ свого часу Олег. І хоча Володимир Мономах, інші політичні діячі здійснювали спроби відвернути від України-Русі небезпеку втрати єдності, нескінченні чвари тривали. Тому-то східні слов'яни виявилися неспроможними протистояти монголо-татарській навалі 1237–1240 років. Центр державного життя України-Русі в XIII – на початку XIV ст. перемістився на захід, до Галича, Володимира, Львова.

На щастя, попри величезні втрати, досі збереглася низка пам'яток нашої середньовічної цивілізації. Це й літописи, проповіді, житія святих та інші писемні твори, і перлини храмової архітектури в Києві, Чернігові, Новгороді, Полоцьку, і окремі ікони, і мистецьки виготовлені речі хатнього вжитку, зброя, реманент. Спостерігаючи їх, захоплюємось величчю духу предків, здатних не лише вистояти у складних історичних умовах, а й за відносно короткий час побудувати оригі-

нальну культуру нового типу, що здобула великий авторитет у Європі й дала потужний імпульс дальшому інтелектуальному розвитку східних слов'ян.

Словарь

шлях – дорога, путь
східнослов'янський – восточно-славянський
утворення – создание
поступ – прогресс, развитие
державний – государственный
перетворитися – превратиться
спільний – общий
володар – властитель
зміцнювати – укреплять
доба – период, эпоха; сутки
шкільництво – школьное дело
казання – проповедь
початок – начало
особа – лицо
пагорб – холм
порятуюнок – спасение
навернутися – обратиться
запроваджувати – вводить

недосконалість – несовершенство
вщент – дотла
руйнувати – разрушать
діяч – деятель
відвертати – предотвращать
небезпека – опасность
втрата – потеря
чвара – междоусобица
неспроможний – неспособный
писемний – письменный
перлина – жемчужина
хатний – домашний
вжиток – употребление
реманент – инвентарь
захопитися – увлечется
здатний – способный
відносно – относительно
дальший – дальнейший

Фонетика: Одно из характерных проявлений орфоэпических законов украинского языка, обеспечивающих благозвучие, мелодичность речи требованием избегать сочетаний нескольких гласных или согласных, – приставные согласные. Это звуки [в] и [з], появившиеся в начале слова перед гласными [а], [о], [у], [і]: *вугілля, вуха, гарба, горіх, вільха*. Русский язык не знает подобных явлений. Сравните: *уголь, ухо, арба, орех, ольха*. Иногда в украинском языке в зависимости от окончания предыдущего слова допускается – особенно в поэтической речи – параллельное употребление слов с приставными согласными и без них: *вогонь – огонь, вуста – уста, від – од*.

В текстах уже встречалось много слов, где мягкость согласного перед [о] обозначал мягкий знак: *давньоруський, ранньосередньовічний, багатьох*. Напомним, что подобным образом передаются и сочетания мягких согласных с [о] в заимствованных словах и иноязычных собственных именах: *вельон (фата), Кльонович, Вратарьов*.

Упражнения:

1. Используя сведения о приставных согласных и чередовании гласных, переведите на украинский язык данные слова: *отчизна, он, овца, острый, овса (от овес), узкий, Анна*.

2. Выпишите из текста имена древнерусских политических и культурных деятелей. Найдите о них материалы в энциклопедии и, используя новые слова, составьте по-украински краткие справки о каждом из них.

Образец: Іларіон – автор славнозвісного казання „Слово про закон і благодать” (1037–1050 роки). Жив у XI столітті. Був священником у Берестовому під Києвом, а потім, 1051 року, став першим київським митрополитом руського роду.

3. На основани данного текста и других известных вам материалов (рекомендуем использовать „Повесть временных лет”) напишите небольшое сочинение „Київ – столиця давньоруської держави”.

4. Устно дайте развернутые ответы на вопросы.

1) Як склалися стосунки Київської Русі з сусідніми племенами й державами?

2) Що ви знаєте про Галицько-Волинське, Переяславське, Чернігівське, Новгород-Сіверське князівства, їхніх володарів та князівські чвари у середньовічній Русі?

3) Яке місце посідають мистецькі здобутки давньоруської держави в історії східнослов'янських культур і якими були ці здобутки?

4) В чому виявилось епохальне значення запровадження на Русі християнства?

УРОК 46

ЗАПОРОЖСКАЯ СЕЧЬ

Грамматика: Модальные слова.

Запорізька Січ виникла, очевидно, близько середини XVI століття на Дніпрі нижче порогів – високого кам'янистого пасма, що було небезпечною перешкодою для судноплавства. Дніпрове плесо за порогами було всіяне сотнями островів; довгою смугою тяглися плавні – непрохідні багністі простори, зарослі очеретом і чагарником. А довкола лежав безмежний незайманий степ, укритий тирсою, татарником, терниною.

Спраглий волі люд, що шукав тут рятунку від панщини, від шляхетських утисків, релігійної нетерпимості, прибрав назву козаків. Поступово склався самобутній політико-адміністративний устрій запорізького, або низового, козацтва. Його осередком стала Січ – укріплене поселення, де жила в куренях постійна залога, перебувала військова старшина – кошовий отаман, суддя, писар, зберігалися військові клейноди. Тут щороку 1 січня відбувалися на козацькій раді перевибори старшини. Значна частина козаків жила в зимівниках – хуторах, розкиданих по степовому Подніпров'ю.

Кожен запорожець приписувався до певного куреня і мав відбувати військову службу в січовій залозі, у різних командах, роз'їздах. Січові пікети в степу охороняли південний кордон від нападів Кримського ханства і сповіщали про наближення ординців. У боротьбі з татаро-турецькими напасниками особливо уславилися гетьман Петро Сагайдачний та кошовий отаман Іван Сірко. Очолюване Сагайдачним козацьке військо здобуло перемогу в Хотинській битві 1621 року, запобігши поразці Речі Посполитої у війні з Туреччиною.

Морські походи запорожців сягли паніку в Оттоманській Порта (Турецькій, або Османській, імперії). На знаменитих чайках, озброєні дрібнокаліберними гарматами-фальконетами, рушницями та шаблями, відчайдушні козаки виходили в Чорне море, нападали на Кафу, Ізмаїл, Кілію, навіть на Стамбул, визволяли бранців, палили турецькі галери, руйнували фортеці.

Безперечно, запорожці були найдійовішою силою визвольних рухів, спрямованих як проти польського королівського уряду, так і проти російського царату. Наражаючись на небезпеку, глузуючи з тортур і страт, ішли вони на бій під проводом Северина Наливайка й Тараса Трясила, Богдана Хмельницького та Семена Палія. І зрозуміло, монархи не могли примиритися з існуванням цього осередку вільнодумства й свавілля. 1709 року була захоплена й зруйнована Стара (Чортомлицька) Січ, а 1775 року – Нова Січ поблизу теперішнього села Покровського на Дніпропетровщині. Частина втікачів заснувала Задунайську Січ, дехто вступив до Чорноморського козацького війська, яке дало згодом початок Кубанському козацтву.

Словарь

виникати – возникать
 пасмо – цепь, гряда
 небезпечний – опасный
 судноплавство – судоходство
 багністий – топкий, болотистый
 очерет – камыш
 безмежний – безграничный
 незайманий – нетронутый
 тирса – ковыль
 тернина – терновник
 спраглий – жаждущий
 ұтиск – притеснение
 прибирати назву – принимать
 имя
 поступово – постепенно
 ұстрой – строй, устройство
 осередок – очаг, центр

залюга – гарнизон, засада
 клейнод – регалия
 щороку – ежегодно
 відбувати службу – проходить
 службу
 сповіщати – извещать
 очолюваний – возглавляемый
 здобути перемогу – одержать
 победу
 запобігти (чомусь) – предотвратить
 (что-то)
 поразка – поражение
 озброєний – вооруженный
 дрібнокаліберний – мелкокалиберный
 гармата – пушка
 шабля – сабля

визво́лити – освобождать
бра́нець – пленник
паліти – жечь, сжигать
рух – движение
спрямо́ваний – направленный
наража́тися (на небезпеку) –
подвергаться (опасности)
глузува́ти – насмехаться

торту́ри – пытки, мучения
стра́та – казнь
свавілля – произвол
захо́пити – захватить
тепе́рішній – настоящий,
нынешний
втікач – беглец

Грамматика: При помощи модальных слов говорящий оценивает свое высказывание или его части, выражая:

– логическую оценку высказывания, реальность сообщаемого: *звичайно* (конечно), *безперечно* (безусловно), *дійсно* (действительно), *безсумнівно* (несомненно), *очевидно*, *правда*, *зрозуміло* (разумеется);
– возможность, вероятность сообщаемого, предположение, сомнение в его достоверности: *можливо*, *здається* (кажется), *може*, *може бути*, *мабуť* (наверное).

В живой речи употребляются часто как слова-предложения; выступают в качестве вводных слов.

Упражнения:

1. Выпишите из текста предложения с модальными словами.
2. Составьте речевые ситуации, в которых модальные слова употреблялись бы в качестве отдельных предложений.
3. Расскажите по-украински, что вы узнали из текста о быте запорожского казачества.
4. Вспомните повесть Н. В. Гоголя „Тарас Бульба“, если есть возможность, перечитайте ее. Расскажите по-украински, какому периоду из истории Запорожья она посвящена и какой представляется в повести жизнь Сечи.
5. Перечитайте текст и попробуйте письменно изложить его содержание по-украински, не пользуясь больше ни им, ни словарем.
6. Напишите небольшой рассказ-миниатюру „В козацькому степу“: используя модальные слова.

УРОК 47

О ПРОШЛОМ И НАСТОЯЩЕМ ХАРЬКОВА

Орфографія: Правописання **и, і** в заимствованных словах.

Хоча на терені сучасного Харькова предки українців жили вже в найдавніші часи, а розташоване тут городище Донець навіть згадується в Руському літописі під 1185 роком у зв'язку зі втечею з половецького полону князя Ігоря, після монголо-татарської навали землі над Сіверським Дінцем збезлюділи. Тільки далеко на півдні Святогірський Успенський монастир лишався незгасним вогнищем, де зберігалися традиції нашої релігійної культури. Та ще раз у раз заглиблювалися в східноукраїнський степ втікачі з чужоземного ярма – уходники, вирушали сюди мисливці, рибалки, відступали під натиском ворожого війська козаки. У XVII ст. було засновано перші „слободи” – поселення, мешканці яких звільнялися на певний час від податків і одержували деякі інші пільги. Так близько 1654 року між річками Лопань і Харків виникло місто Харків, яке невдовзі стало центром одного із слобідських козацьких полків, а пізніше – Харківської губернії та православної єпархії.

Крім козаків і духівництва, в Харкові оселяються ремісники, купці. Серед найпоширеніших занять харків'ян виділяються коцарство, римарство. Закладаються цегельні, млини, броварні, гуральні. З того часу збереглися назви вулиць: Римарська, Коцарська, а також назва району Нова Баварія (від „броварня”). Річний товарообіг харківських ярмарків на середину XIX ст. становив майже 50 відсотків товарообігу всіх ярмарків України – понад 40 мільйонів карбованців.

У 1726 році розпочав діяльність Харківський коле́гіум, зорієнтований на традиції Києво-Могилянської академії. Сюди переїздить визначний український мислитель Григорій Сковорода.

1805 року в Харкові з ініціати́ви Васи́ля Каразі́на було відкрито університет, і Харків перетворився на університетське містечко з доволі насиченим інтелектуальним життям, з друкарнею, театром, газетами і журналами. Невдовзі склалася Харківська школа романтиків – одне з найскравіших явищ в історії українського романтизму. Публікував свої твори прекрасний прозаїк і драматург Григорій Квітка-Основ'яненко. Наукові студії в царині українистики провадили Мико́ла Костомаров, Олекса́ндр Потебня́, Мико́ла Сумцо́в.

Скасування кріпацтва, збільшення попиту на сільськогосподарську техніку, поступ вугільної і залізорудної промисловості, будівництво залізниць – ось чинники, що сприяли перетворенню Харькова на вели-

кий промисловий центр. Первістком великої промисловості тут став завод сільськогосподарського машинобудування Гельферіх-Садé (перша продукція 1882 р.). У 90-ті роки ХІХ ст. відкрилися паровозобудівний, чавуноливарний, машинобудівний, дротовий заводи. В Харкові перебували контори синдикатів „Продамёт”, „Продвугілля”, відбувалися зїзди гірничих промисловців. За умов економічного піднесення сформувалися архітектурні ансамблі Миколаївської площі, Сумської вулиці. Зводяться Благовіщенський собор та багато інших православних церков, кірха, костьол Успення Богородиці, хоральна синагога. Окрасою міста стали споруди, побудовані за проєктами Олексія Бекетова. Ще у 1882 році у Харкові було пущено конку, а у 1906 році – вузькоколейний трамвай. 1904 року запрацював водогін.

У 1856 році в студентському середовищі Харкова виникає таємне політичне товариство. Чимало харків'ян прилучаються до антимонархічної національно-визвольної боротьби, домагаючись знищення системи колоніального гноблення. Високий авторитет у прогресивної громадськості України здобув Борис Грінченко – талановитий науковець, відомий і дуже плідний письменник та публіцист, здібний організатор. Активну педагогічну й культурно-освітню діяльність провадить родина Алчевських. Відкрито місцеву філію товариства „Просвіта”. Істотно сприяли увиразненню патріотичної орієнтації революційної молоді Слобожанщини такі ідеологи нової генерації, як Іван Липа, Микола Міхновський. 1900 року в Харкові створено Революційну Українську партію.

У квітні 1917 року прогресивні партії й патріотичні сили організували Харківську губернську раду. Починається процес державного будівництва. Та в ніч на 16 грудня 1917 року кількатисячний загін з Росії, керований Рудольфом Сіверсом, захопив місто. Було проголошено утворення Центрального Виконавчого Комітету Рад України й Народного Секретаріату – маріонеткових установ, котрі претендували на вищу державну владу в Українській Народній Республіці. Після Берестейської мирної угоди більшовицьке військо мусило відступити з України, поступившись армії кайзерівської Німеччини. І тільки 18 листопада 1918 року українське військо знов визволяє Харків.

Але, послаблені боями з німецькими частинами, з'єднання Директорії не змогли протистояти новій інвазії з півночі. Здобувши перемогу під Козакою Лопанню, Червона Армія 3 січня 1919 року вступає до Харкова, проголошеного після остаточної перемоги більшовиків 11 грудня 1919 року столицею УРСР. У місті діють ВУЦВК, Раднарком, ЦК КП(б)У, формується апарат господарського управління. Звідси органи державної безпеки – ВНК, НКВС* – здійснюють керівництво масовими репресіями; тут у будинку оперного театру 9 березня 1930 року відбувся процес „Спілки визволення України”, яким було

*ВНК – Всеросійська надзвичайна комісія (рус. – ВЧК); НКВС – Народний комісаріат внутрішніх справ (рус. – НКВД).

розпочато ганебну акцію по винищенню національної творчої та наукової інтелігенції.

У двадцяті роки ХХ століття Харків жив досить насиченим культурним життям. Поступує модерне мистецтво, великої популярності набуває театр Лєся Курбаса „Березіль”, панує творча атмосфера в редакціях часописів, у гуртках, студіях, об'єднаннях. Проводиться у життя теоретично обґрунтована Миколою Скрипником політика українізації. Проте у тридцяті роки, коли запанували терор і насильство, ситуація змінюється, а змагання індивідуальних стилів поступається нормативам „соціалістичного реалізму”.

Тяжко позначилася на культурному обличчі Харкова друга світова війна, коли місто кількаразово ставало ареною запеклих боїв.

Харків повоєнної доби – насамперед місто великої машинобудівної промисловості. Однак це також і центр високорозвиненої науки, репрезентованої десятками вузів, академічних і галузевих інститутів. Попри несприятливі умови, не згасли й мистецькі традиції, що їх плекали в колах харківських художників і композиторів, акторів і письменників. Головне ж – збереглися завжди притаманні жителям Слобідської України неприйняття диктату, нав'язування чужої волі, прагнення до експерименту й невпинного суспільного пошуку. Все це визначає місце Харкова в сучасному житті України.

Словарь

терен – територія	доволі – довольно, достаточно
втеча – бегство	друкарня – типография
полон – плен	студії – исследования
навала – нашествие	царина – область (сфера деятельности)
незгасний – неугасимый	скасування – упразднение
чужоземний – иностранный	кріпацтво – крепостное право
ярмо – иго	попит – спрос
мисливець – охотник	вугільний – угольный
рибалка – рыбак	залізорудний – железнорудный
податок – налог, подать	залізниця – железная дорога
невдовзі – вскоре	чинник – фактор
духівництво – духовенство	первісток – первенец
поширений – распространенный	машинобудування – машиностроение
коцарство – ковричачество	чавуноливарний – чугунолитейный
римарство – шорничество	дротовий – проволочный
цегельня – кирпичный завод	гірничий – горнопромышленный
млин – мельница	піднесення – подъем
броварня – пивоваренный завод	водогін – водопровод
гуральня – винокуренный завод	філія – отделение
товарообіг – товарообращение	
відсоток – процент	
діяльність – деятельность	

товариство – общество
істотно – существенно
сприяти – способствовать
генерація – поколение
виконавчий – исполнительный

Берестейський – Брестский
угода – соглашение, договор
інвазія – вторжение
проголосити – провозгласить

Орфографія: В словах иностранного происхождения дифференціація написання букв *и – і* оснований на так называемом *правила девятки*, по которому после букв *д, т, з, с, ц, ж, ч, ш, р* обычно пишется *и*: *диспут, титул, зигзаг, симфонія, циклон, жираф, речитатив, шина, ринг*.

Это правило, однако, не распространяется на иноязычные собственные имена, в которых *і* пишется после всех букв, обозначающих согласные звуки: *Гріг, Шіллер, Чікаго, Діккенс, Лейпціг*. Есть исключения: *Рим, Британія, Атлантика, Арктика, Китай, Париж, Рига*.

Кроме того, буква *і* пишется:

- после букв, не входящих в „девятку” (*зіпс, лінгвістика, нікель, піраміда*);
- в начале слова (*інтервал, ізюм*);
- перед буквами, обозначающими гласные *и [ї]* (*діалект, революційні*);
- в конце неизменяемых слов (*парі, журі*).

Упражнения:

- Перепишите, ставя на место точек буквы *и* или *і*.
Ел..та, акт..в, ..деал..стичний, аквар..ум, ав..ац..я, ..м..тац..я, оп..ум, екс..валент, аукц..он, ех..дний, оф..ц..оз, асп..р..н, ..н..ц..али, ун..ат, еф..р, ал..б.,...хт..озаер, ульт..матум, ..люстрац..я, ет..молог..я, алфав..т, ..нс..нуац..я, ор..ент..р, експер..мент, ..нд..в..дуальний, еп..лог.
- Выпишите из текста цифровые обозначения и запишите названия чисел словами.
Образец: 1654 – тысяча шістсот п'ятдесят чотири.
Устно составьте с каждым числительным предложение.
- Используя новые слова, расскажите, что вам известно о революции 1917–1921 гг. на Украине.
- Составьте к тексту десять вопросов, которые начинались бы частицей *чи* и включали глаголы прошедшего времени.
- Подготовьте заметку для газеты на украинском языке, посвященную годовщине основания Харькова.
- Устно опишите, каким вы себе представляете Харьков.

УРОК 48

КИЕВ – НАША СТОЛИЦА

Ще в княжу добу східнослов'янської історії Київ перетворюється на столицю Русі. Тут знаходилася резиденція Рюриковичів, а також митрополіча кафедра; тутешні монастирі – Михайлівський Золотоверхий, Києво-Печерський, Видубицький – були центрами розвитку книжності й малярства, а при Софійському соборі діяли школа й бібліотека. Особливою пошаною оточила традиція постать князя Володимира Святославича, увічнену в монументі на Володимирській гірці, у храмі-пам'ятнику на бульварі Шевченка, у назві Володимирської вулиці.

Після руйнівної навали степових народів Сходу 1240 року Київське князівство занепадало, місто в 1471 році стало адміністративним центром Київського воєводства Великого князівства Литовського (з 1569 до 1667 – Речі Посполитої). У складі Російської держави Київ мав статус центру намісництва, губернії, а потім генерал-губернаторства.

З початку XV ст. місто одержало Магдебурзьке право, яке передбачало самоврядування, захист від втручання в його справи феодалів. Києвом керував магістрат, на чолі якого стояли виборні вїйт, бурмістер, райці та лавники. Будинок магістрату – ратуша – знаходився на Подолі. Магдебурзьке право зберіглося за містом до 1834 року.

Водночас Київ і надалі лишався головним осередком розвитку української культури. Найпомітнішими віхами в його розвитку було утворення київського братства – громадської організації православних міщан зі школою та Богоявленським монастирем при ньому (1615), Києво-Печерської лаврської друкарні (1615), Києво-Могилянської колєгії (1632) – першої школи вищого типу в європейських країнах „православного кола”, Київського університету (1834). З грудня 1845 до березня 1847 р. в Києві діяла таємна політична організація – Кирило-Мефодіївське товариство, засноване Миколою Гулаком, Миколою Костомаровим і Василєм Білозерським. Виникли наукові товариства; патріотичної спрямованості набула діяльність популярного журналу „Киевская старина” (1882–1907).

З червня 1934 року Київ став столицею УРСР; сюди із Харкова переїздить центральні державні й партійні установи. У тридцятих роках було зведено будівлі Верховної Ради та Кабінету міністрів України на вулиці Грушевського (тоді – вулиця Кірова). У монументальній споруді на Хрещатику – центральній вулиці Києва – працює міський виконком. На Хрещатику й Майдані Незалежності відбуваються мітинги та демонстрації. А багатолюдні урочисті збори й засідання проходять у палаці культури „Україна”, що на вулиці Червоноармійській.

Населення Києва нині перевищує 2,6 млн. чоловік, а територія міста – 790 кв. км. Поряд з такими давніми міськими районами, як Поділ чи Печерськ, в останні десятиріччя з'явилися нові великі житлові масиви: Оболонь, Троєщина, Харківський, Ново-Біличі та інші. Але, звичайно ж, справжній кийвський колорит можна відчути, лише блукаючи вуличками Подолу, алеями Володимирської гірки, заходячи під склепіння старовинних храмів або спускаючись Андріївським узвозом – улюбленим маршрутом туристів і місцем проведення різних містечких свят.

За своїм науковим потенціалом Київ не поступається більшості інших європейських столиць. Тут по Володимирській вулиці розташована президія Академії наук України, у Києві ж розміщені різні академічні інститути, головна астрономічна обсерваторія, Центральний республіканський ботанічний сад, Центральна наукова бібліотека АН України, видавництво „Наукова думка”. Всього в місті близько 350 науково-дослідних, проєктних і конструкторсько-технічних інститутів і установ, а також 18 вузів.

Тут же знаходиться переважна більшість видавництв України, редакції часописів, правління творчих спілок. 1928 року в Києві споруджено одну з найбільших на той час кіностудій, де Олександр Довженко поставив фільми „Земля”, „Іван”, „Щорс”. З 1957 р. Київська кіностудія художніх фільмів носить його славне ім'я. Серед творчих колективів столиці України найвідоміші Український драматичний театр ім. Івана Франка, Театр опери та балету ім. Тараса Шевченка, Російський драматичний театр ім. Лєсі Українки, симфонічний оркестр, Український народний хор ім. Григорія Верьовки, капела бандуристів, ансамбль танцю ім. Павла Вірського. Діє кілька десятків державних і народних музеїв.

З 1925 року почалися передачі Київської студії радіомовлення, з 1951 – Українського телебачення. Мільйони телеглядачів з нетерпінням чекають на трансляції з стадіону, де проходять матчі вищої ліги чемпіонату України з футболу за участю кийвської команди „Динамо”, створеної ще в листопаді 1927 року.

Київ, який посідає особливе місце в житті українського народу, сприймається не лише як столиця України, а й як символ безперервності історичних традицій, осередок національної духовної культури. Віталій Коротич в одному з віршів писав:

Де б такі не вмирали вкраїнці –
По цілім світі –
Поминальні свічки їм
Каштани кийвські палять.

Цей чудовий поетичний образ повертає нас до неповторної картини буйння каштанового цвіту, який вкриває столицю України навесні.

ту́тешній – здешній
 малю́рство – живопись
 пошана́ – почет
 уві́чнювати – увековечивать
 руйні́вний – разорительный
 занепа́дати – приходит в упадок
 намі́сництво – наместничество
 само́врядува́ння – самоуправ-
 ление
 за́хист – защита
 на чо́лі – во главе
 вóйт – войт (уст.)
 бурмі́стер – бурми́стр (уст.)
 ра́йця – советник (уст.)
 ла́вник – заседатель (уст.)
 зберега́тися – сохраняться

мі́щанин – горожанин (уст.)
 ко́ло – круг
 урочи́стий – торжественный
 пала́ц – дворец
 переви́щувати – превышать
 житло́вий – жилой, жилищный
 склепі́ння – сень, свод
 узві́з – подъем, спуск
 думка́ – мысль
 перева́жний – преимуществен-
 ный, подавляющий, преобла-
 дающий
 споруди́ти – построить,
 соорудить
 посі́сти – занять (место)
 буя́ння – буйство (пышный рост)

Упражнения:

1. Выпишите существительные иностранного происхождения, общие для украинского и русского языков. Сравните их морфологический состав.
2. Найдите в тексте качественные прилагательные. Образуйте от них наречия, указывая в скобках степени сравнения.
 Образец:
 давній – давно (давніше, найдавніше).
3. Просклоняйте словосочетания: неповторна країна, каштановий цвіт, цей міський район.

УРОК 49

УКРАИНА

Україна – самостійна демократична держава, розташована на сході од географічного центру Європи. Найвищий орган державної влади – Верховна Рада України, а між її сесіями – Президія Верховної Ради. На чолі держави стоїть Президент України. Вищий виконавчий і розпорядчий орган – Кабінет Міністрів України. Україна – член Організації Об'єднаних Націй. Символами національної незалежності є блакитно-жовтий прапор, герб-тризуб, гімн „Ще не вмерла Україна”.

Населення України становило на 12 січня 1989 року понад 51 мільйон 700 тисяч чоловік. Це переважно українці та росіяни. Поряд з ними в Україні живуть євреї, білоруси, румуни, поляки, болгарі, угорці, кримські татари, греки, гагаузи, цигани, представники багатьох інших національностей. Найбільші міста України – Київ, Харків, Дніпропетровськ, Одеса, Донецьк.

Витоки української державності сягають дохристиянських часів: племенного союзу антів, князівства Рюриковичів. Однак на розвиткові політичної культури України фатально позначилася втрата незалежності в XIII–XIV ст., коли закарпатські землі захопила Угорщина, Галичину й Західну Волинь, – Польща, решта ж території була включена до складу Великого князівства Литовського. Згодом майже вся Україна ввійшла до Польсько-Литовської держави (з 1569 року – Річ Посполита).

У ході визвольної війни 1648–1654 років під проводом Богдана Хмельницького сформувалася нова політична структура козацької держави, очолюваної виборним гетьманом. 8 січня 1654 року на раді в Переяславі було проголошено акт возз'єднання козацької держави з Росією; внаслідок переговорів з російським урядом прийнято Березнівські статті 1654 року, за якими Україні надавалися автономні права. Однак царський уряд відразу почав обмежувати завойовані народом привілеї й вольності, остаточно скасувавши 1764 року гетьманщину, а згодом запровадивши на Україні кріпосне право, російські судочинство, становий і адміністративний поділ.

З кінця XVIII ст. Україна перетворилася на колонію Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперій. Національно-визвольна боротьба народу не припинялася, набуваючи різних форм. Після повалення 12 березня 1917 року російського самодержавства було утворено національний парламент – Центральну Раду на чолі з президентом Михайлом Грушевським. Своєю Четвертим універсалом Центральна Рада 22 січня 1918 р. проголосила самостійність Української Народної Республіки (УНР). 22 січня 1919 року відбулося возз'єднання УНР і утвореної 1 листопада 1918 року Західно-Української Народної Республіки. Але молодій Українській державі забракло сили, аби захистити свою незалежність, і вона була окупована військами сусідніх країн. Більшу частину українських земель було включено до так званої Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР), що протягом 1919–1991 років перебувала під владою тоталітарного більшовицького режиму, підпорядкованого Москві.

Демократичні перетворення в Східній Європі спричинили поживлення визвольних змагань українського народу. Під тиском громадської думки 16 липня 1990 року Верховна Рада прийняла Декларацію про державний суверенітет України, визнавши за необхідне здобуття повної незалежності. А 24 серпня 1991 року Верховна Рада проголосила Україну самостійною державою, правомочність чого була стверджена 1 грудня 1991 року на всенародному референдумі.

Нині Україна – одна з найбільших європейських держав площею близько 603 тисячі 700 квадратних кілометрів. Переважна її частина має рівнинний характер, тільки на заході здіймаються Карпати з найвищою вершиною України – горою Говёрла (висота 2061 м), та ще на півдні Кримського півострова, вздовж чорноморського узбережжя простяглися Кримські гори. Клімат України помірно континентальний, на Південному березі Криму має риси субтропічного. Протікають в Україні Дніпро (з притоками Десною, Прип'яттю, Псьом, Сулою, Інгульцем), Дністер, Південний Буг, Сіверський Донець, Дунай (з притоками Прутом і Тисою) – всього 131 річка довжиною понад 100 тисяч кілометрів. Найбільше озеро України – Світязь, площею 24,2 кв. км, а глибиною до 58,4 м. На заході Україна межує з Румунією, Молдовою, Угорщиною, Словаччиною, Польщею, на півночі – з Білоруссю та Росією, на сході – з Росією. Південний кордон республіки проходить по Чорному морю.

Адміністративно Україна поділяється на 25 областей; міста Київ і Севастополь мають республіканське підпорядкування. Історично виділяють Лівобережну (на лівому березі Дніпра) та Правобережну Україну, а також Західну (на захід від річки Збруч) та Закарпатську Україну. Активно побутують історичні назви територій: Наддніпрянина, Полісся, Волинь, Поділля, Галичина, Буковина, Закарпаття, Полтавщина, Слобожанщина, Таврія, Донбас. Між ними спостерігаються помітні відмінності в побуті, заняттях населення, поширених говорах, фольклорі. Особливою самобутністю відзначаються етнографічні групи поліщуків та карпатських верховинців – гуцулів, бойків, лемків.

Кліматичні умови й багаті чорноземні ґрунти створили в Україні сприятливі умови для землеробства. З давніх-давен вирощували тут збіжжя – жито, пшеницю, гречку, просо, а також буряки, соняшник, городину; славилися українські садки з неодмінними вишніками. На Закарпатті й у Таврії розвинене виноробство. Традиційне в Карпатах полонинне тваринництво. З кінця ХІХ ст., доти аграрна країна, Україна поступово перетворюється на розвинуту промислову державу.

В Україні створено потужний паливно-енергетичний і металургійний комплекси, багатогалузеве сучасне машинобудування, діють десятки підприємств хімічної та нафтохімічної, легкої, харчової промисловості тощо. Розвивається будівельна індустрія.

Супутник науково-технічного прогресу – порушення екологічної рівноваги. Щодалі гострішими стають проблеми забруднення навколишнього середовища відходами виробництва, мінеральними добривами, гербіцидами. Особливе занепокоєння викликає перенасиченість держави підприємствами атомної енергетики. Аварія на Чорнобильській АЕС 26 квітня 1986 року змусила громадянську свідомість відповідальність перед прийдешніми поколіннями за збереження природи нашого чудового краю, забезпечення нормальних умов для життя людини.

Україна має великий інтелектуальний потенціал. Нізка авторитетних наукових закладів об'єднана в мережі Академії наук України. Діють десятки галузевих інститутів; дослідження фундаментальних проблем провадяться в університетах та інших вузах. Варто нагадати, що в Інституті електротехніки АН України було розроблено 1950 року першу в СРСР електронно-обчислювальну машину і що перша в світі Енциклопедія кібернетики вийшла у Києві українською мовою. Все це дозволяє сподіватися, що народ нашої держави знайде розв'язання непростих екологічних, соціальних, національних проблем і закладе підвалини майбутнього розквіту.

Словарь

самостійний – самостоятельный	збіжжя – злаковые, хлеб (зерно)
розпорядчий – распорядительный	жито – рожь
тризуб – трезубец	гречка – гречиха
становити – составлять	вишник – вишневый сад
витік – исток	виноробство – виноделие
позначатися – сказываться	полонина – альпийский луг, горная долина
обмежувати – ограничивать	тваринництво – животноводство
привілей – привилегия	паливний – топливный
скасувати – упразднить	харчовий – пищевой
запровадити – ввести, учредить	промисловий – промышленный
судочинство – судопроизводство	будівельний – строительный
становий – сословный	супутник – спутник
поділ – деление, раздел	порушення – нарушение
повалення – свержение	забруднення – загрязнение
возз'єднання – воссоединение	навколишнє середовище – окружающая среда
збракнути – недоставать	добриво – удобрение
перебувати – пребывать, находиться	занепокоєння – беспокойство
підпорядкований – подчиненный	прийдешній – грядущий
помірно – умеренно	збереження – сохранение
риса – черта	галузевий – отраслевой
межувати – граничить	обчислювальний – вычислительный
підпорядкування – подчинение	підвалини – фундамент, основание
відмінність – отличие	
поширений – распространенный	
сприятливий – благоприятный	

Упражнения:

1. Выпишите из текста отдельно причастия, деепричастия и глаголы на -но, -то.
2. Найдите в тексте предложения с глаголами настоящего времени. Преобразуйте их, ставя глаголы в прошедшем времени (устно).
3. Изготовьте (лучше – используя контурную карту) карту Украины и нанесите на нее известные вам географические названия.

4. Выпишите приведенные в тексте цифры, составьте развернутый план и, пользуясь этими материалами, перескажите текст.
5. На основании текста урока и других доступных вам материалов подготовьте сообщение „Природа України”.
6. Подберите и попытайтесь перевести на украинский язык два-три газетных сообщения из политической жизни страны.

УРОК 50

УКРАИНСКИЙ НАРОД В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

Український народ є другою за чисельністю слов'янською нацією, близько спорідненою з росіянами та білорусами. За офіційними даними, в середині вісімдесятих років у світі налічувалося близько 45 мільйонів українців. Переважна більшість їх, понад 36 мільйонів, живе в Україні, на своїй батьківщині. Чимало питома вага українців у прикордонних районах Росії і Білорусі, Молдови, Словаччини та Румунії, а також у Польщі, де кількасоттисячне українське населення розосереджене по всій країні.

Економічні труднощі – злидні, безземелля, брак робочих місць, зумовлені колоніальною політикою імперіалістичних держав, гнали колись сотні тисяч українців на чужину. Вихідці з України несли вітчизняний сільськогосподарський досвід у Сибір і на Далекій Схід, у Бразилію й Аргентину, освоюючи цілісні землі, рубаючи ліси й сіючи хліб. Вони чимало зробили для становлення хліборобства Канади, прокладали шляхи, будували залізниці, працювали на шахтах і металургійних заводах у Сполучених Штатах Америки. Дісталися українські емігранти навіть до далєкої Австралії.

Господарська інтеграція й примусові переселення зумовили відтік українців до Казахстану, на Крайню Північ, у райони розробки нафтових і газових копалин. Донедавна це майже неминуче призводило до асиміляції, втрати зв'язків з Батьківщиною й рідною культурою. Сьогодні велика увага приділяється збереженню історичної пам'яті, рідної мови, вихованню почуття національної гідності. Таку мету ставить перед собою, зокрема, утворене 1989 року Всеукраїнське товариство „Просвіта” імені Тараса Шевченка.

Наша мова користується дедалі більшою популярністю в світі не лише як одна з найбільш мелодійних, а й як мова з великою давньою традицією, як засіб спілкування багатомільйонної нації. Слід враховувати, що сучасний варіант української літературної мови відносно молодий; його перша друківана пам'ятка – „Енеїда” Івана Котлярев-

ського – з'явилася 1798 року, сучасна ж абетка в загальних рисах оформилася в публікаціях Пантелеймона Куліша (1819–1897). Доти послуговувалися іншими варіантами літературної мови та правопису, орієнтованими на традиції старослов'янської мови й кириличної графіки, причому і книжна мова, й алфавіт поступово еволюціонували, освоюючи народну говірну практику. Тому, наприклад, твори XVI–XVII, а тим більше XVIII ст. часто цілком зрозумілі навіть для нефахівця. Як інтегральна частина європейської цивілізації, українська культура тривалий час користувалася й латиною – мовою міжетнічного спілкування аж до перейняття цих функцій французькою мовою.

Більшість віруючих українців сповідує християнство східного, візантійського обряду і належить до Української Автокефальної Православної, Української Православної, Української Католицької (Греко-Католицької) Церкв. Відмінності поміж цими конфесіями пов'язані головно з деталями канонічної дисципліни, догматики й правним статусом. На Берестейському соборі 1596 року частина українських єпископів визнала владу папи римського й утворила помісну католицьку Церкву. 1686 року Київська православна митрополія ввійшла до складу Російської Православної Церкви, віділеної з Київської митрополії 1458 року, чим було започатковано теперішню Українську Православну Церкву. Провід Української Автокефальної Православної Церкви стоїть на засаді відновлення повної незалежності (автокефалії) помісної православної Церкви як рівноправної частини світової православної спільноти. Є серед українців прихильники Римо-Католицької Церкви, протестантських визнань, особливо баптистів, п'ятдесятників, адвентистів сьомого дня. Останнім часом посилюють вплив орієнтальні й синкретичні культу.

У XX ст. український народ опинився в епіцентрі кривавих політичних конфліктів. Запеклі бої точилися на терені України в роки першої світової війни (1914–1918). Спроби здобути власну державу в ході визвольних змагань 1917–1921 років закінчилися поразкою; тисячі українських борців за свободу тоді загинули від рук окупантів або змушені були емігрувати. Україна стає об'єктом неприхованого геноциду з боку комуністичної адміністрації, яка розгортає масові репресії проти національної інтелігенції та знищує 6 чи 7 мільйонів селян у ході штучно створеного голоду 1932–1933 років. Коли нацистська Німеччина розпочала другу світову війну, земля України стає ареною найжорстокіших боїв. Перемога СРСР обернулася подальшою повною руйною економіки України й встановленням на всій території нашої Батьківщини ще суворішого режиму. Ліше у вісімдесятих роках цей режим захитався й після спроби реставрації комуністичної диктатури 1991 року був повалений. Україна проголошена самостійною демократичною державою.

Трагічні випробування, пережиті народом, не змогли, однак, здолати властивих національному характерові доброзичливості, гостинності, працьовитості, тонкого естетичного й емоційного чуття, відразу до

брутальності, гніту, насильства. Народ витримав суворої іспит, не раз засвідчуючи свою життєздатність, зумів знайти власне місце в країнах поселення, діти не лише рівних фермерів, а й творчу та наукову інтелігенцію, політиків, спортсменів, які зажили собі визнання в усьому світі. Рівними серед рівних, у приязні й мирі з усіма народами світу бачать себе українці в майбутньому.

Словарь

чисельність – численность
 споріднений – родственный
 питома вага – удельный вес
 злидні – бедность, нищета
 брак – отсутствие
 чужина – чужбина
 копалина – ископаемое
 виховання – воспитание
 засіб – средство
 спілкування – общение
 враховувати – учитывать
 пам'ятка – памятник (языка)
 абетка – азбука
 загальний – общий
 сповідувати – исповедовать
 головно – главным образом
 правний – юридический,
 правовий
 спільнота – общность
 прихильник – сторонник
 визнання – 1. исповедывание;
 2. признание
 орієнтальний – восточный
 запеклий – яростный

точитися – вестись (о войне)
 неприхований – неприкрытый
 розгортати – развертывать
 знищувати – уничтожать
 вояк – воин, солдат
 боронити – защищать
 приречений – обреченный
 захитатися – шатаваться
 випробовування – испытание
 здолати – одолеть
 властивий – присущий
 доброзичливість – доброжела-
 тельность
 гостинність – гостеприимство
 працьовитість – трудолюбие
 чуття – чувство, чутье
 відраза – отвращение
 брутальність – грубость
 витримати – выдержать
 життєздатність – жизнеспособ-
 ность
 рівний – усердный
 зажити – снискать
 приязнь – дружба

Упражнения:

1. Назовите вопросительные местоимения, встречающиеся в украинском языке, составьте с каждым из них по два вопроса к тексту.
2. Выпишите из текста местоимения, указывая в скобках их разряд.
3. Выпишите из текста собственные имена, разместите по алфавиту и устно прокомментируйте написание.
4. Расскажите, где живут украинцы за пределами Украины и какова история их поселения в этих регионах и странах.
5. Опишите историю украинского языка, насколько она вам известна. Используйте вводные главы самоучителя.
6. Напишите сочинение „Український народ серед інших слов'янських націй”.

МАТЕРІАЛИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЯ

Урок 1

Грамматика:

2. Рукою, зіркою, водою, правдою, землею, неправдою.
3. Невісткою, Галиною, мамою, бабусею, Машею.
4. Війні, палатку, думкою-мрією, праці, красі, душі, в тиші, ласки.

Урок 2

Фонетика:

2. [г]орох, [г']удзик, [г]рад, [г]нат, [г]олос, [г]ордий, [г]алина, а[г']рус, [г]орщик, [г]руша.

Грамматика:

1. 1) Маленька, велике; 2) червону; 3) білі, чорне; 4) гірка, солодка.
3. Холодні, гарячі, чуже, широкі, брудна.

Урок 3

Фонетика:

3. Праця, кінець, розширюється, сміються.

Грамматика:

3. Сказати батькові, написати синові, подарувати братові, пояснити вчителю, повернути Андрієві.

Урок 4

Фонетика:

5. Тадейович, Васильович, Корольов.

Грамматика:

2. Жиемо, любимо, припвдаємо.
3. Ми живемо в новому будинку недалеко від лісу і часто ходимо на прогулянку. Брат Сашко і я спимо в одній кімнаті.

Урок 5

Фонетика:

5. 1) бвзсмертя, життя; 2) кохання, мовчання; 3) століття; 4) соаістю, нещастям; 5) заллю.

Грамматика:

2. 1) Поряд із прізвищем мого товариша стояло моє прізвище. 2) Що в тебе з плечем? 3) Принеси молока теляткові. 4) У прізвищі Винник пишеться два н.

Урок 6

Фонетика:

1. Воля – вільний, лебідь – лвбеда, батькова – батькіа, коса – кіс, гора – гірка, корінь – корвня, бійця – боєць, шість – шести.

Грамматика:

1. Товаришем, лікврем, бійцем, токарем, гвзвтярем, дощем, бібліотекарем, дідусем.

2. Поговори з дідусем, нагадай батькові, допомога школяреві, день шахтаря, допоможи газетяреві, зустрівся з викладачем.

Урок 7

Грамматика:

2. Немає вітру, без великого шуму, не відчувати страху, виїхати з Сибіру, повернутися з Уралу, не розуміти природи капіталізму.
3. 1) дощу; 2) вечора; 3) озера Хасану; 4) походу; 5) свинцю; 6) металу; 7) часу, упину, Кавказу, Берліна.
4. 1) спокою; 2) меду; 3) обіду; 4) киселю; 5) цукру; 6) смаку; 7) борщу; 8) сну, кожуха.

Урок 8

Грамматика:

5. 1) Які секції є на першому поверсі в універмазі? 2) Збираюся купити подарунки подрузі і свекрусі. 3) Май на увазі: туплі зараз (тепер) носять на високому каблучі.
7. (На) товаришваї, школяреві, кобзареві, вівчареві, писареві.

Урок 9

Грамматика:

2. 1) Мамо, з ким ти розмовляєш? 2) Добрий день, Іване Лукичу. 3) Дайте руку, Ольго Андріївно. 4) Похолодало (похолоднішало), Катерино Петрівно.
3. 1) безодне, просторе, сило; 2) Україно, ньенько; 3) поете, рицарю; 4) доле, воле, розкоше.
4. 2) Гривку; 4) Грицю.

Урок 10

Фонетика:

3. Роздягаєшся, опускаєшся, смієшся.

Грамматика:

1. 1) блакиттю; 2) свіжістю; 3) матір'ю; 4) моральністю; 5) сталлю.
2. 1) осінню; 2) любов'ю; 3) смертю.

Урок 11

Грамматика:

2. 1) У театрі імені Тараса Шевченка сьогодні прем'єра. 2) Перед Львівським університетом встановлено пам'ятник великому українському поетові і вченому Іванові Франку.
8. Переслідувати – йти по п'ятах; мандрувати – ганяти по світах; дійти згоди – вдарити по руках; позбавити самостійності – зв'язати по руках і ногах.

9. 1) по горобцях; 2) по латках; 3) по вухах, по рогах, по словах; 4) по рейках, по шпалах.

Фонетика:

1. 1) Чоло, учора, щока, йому, шостого, чоловік. 2) Пшениця, щетина, четвер, щеміти, честь.

Урок 12

Фонетика:

2. 1) У батька добре серце. 2) Були це найщасливіші дні в житті Миколи.
3) Радісна посмішка осяяла обличчя матері. 4) Дівчина переживала свою шістнадцяту весну.

Грамматика:

2) 1) в темнім; 2) на синім; 3) в чужому; 4) в зеленому.

Урок 13**Грамматика:**

5. Сміливіший, найсміливіший; добріший, найдобріший; товщий, найтовщий; простіший, найпростіший.

6. 1) Дніпро ширший і довший за Десну. 2) Альпи вищі від Карпат. 3) Дніпро – найбільша ріка України.

7. 1) Думка найпрудкіша, земля найсильніша, сон наймиліший. 2) Найкраще в роботі слово: „Готово!” 3) Найліпша школа – саме життя. 4) Слово старше, ніж гроші. 5) Чим хто дурніший, тим гордовитіший. 6) Не хвастайся, що сильний, натрапиш на сильнішого. 7) Розумніші тепер яйця, ніж кури; 8) Найкращий клад, коли а родині лад. 9) Найліпша спілка – чоловік та жінка.

Фонетика:

2. Щодня підмітати подвір'я, чисто підмести кімнату, літав літаком, летіти дві доби.

Урок 14**Грамматика:**

2. 1) Не виходь на вулицю без пальта. 2) До крамниці завезли партію зимоаих пальт. 3) У чорному пальті тобі краще, ніж у сірому. 4) До секції верхнього одягу підвезли контейнер з осінніми пальтами.

Фонетика:

2. Кавказький, чеський, словацький, владивостоцький, нью-йоркський, воронезький, калузький, запорізький, заліський, одеський, вільнюський.

3. Черкаська, Чернівецька, Закарпатська, Хмельницька, Вінницька.

4. 1) У конкурсі перукарів брали участь чехо-словацькі, французькі, голландські, шведські, норвезькі, грецькі майстри. 2) Першими на з'їзд учителів прибули предстаанники Запорізької, Кіровоградської, Черкаської, Вінницької, Закарпатської областей. 3) У Кременчуцькому районі Полтавської області відкрилась нова перукарня-салон.

Урок 15**Грамматика:**

2. 1) гарячою; 2) молодшою; 3) саїжою; 4) коротшою і простішою дорогою.

3. 1) Сонце сховалось за високою горою, але прохолодніше не стало. 2) Від гарячої землі піднімався пар (підіймалася пара). 3) Над прозорою гладінню озера низько нахилилася верба, наче прислухаючись до тихої пісні аоди.

Орфографія:

3. 1) Край дороги росли в'язи. 2) З цього питання ми дістали (одержали) роз'яснення. 3) Від'їзд було призначено на п'ятницю. 4) Рум'яна дівчинка років дев'яти принесла суп із м'ясом.

4. Здоров'я, м'який, безвір'я, свято, пам'ятати, з'єднати.

5. 1) м'ясо; 2) безриб'ї; 3) в п'ятах; 4) зв'язати; 5) з'їсти; 6) в'януть; 7) п'яте.

Урок 16**Словообразование:**

1. Читач, слухач, доповідач, носій, водій, бігун, стрибун, вихователь, переможець.

5. Величезний зал (величезна зала), страшений звір, жовтуватий шовк, голубувате небо, довжелезний язик.

Урок 17

Грамматика:

4. Я зайшов за товаришем п'ятнадцять хвилин на сьому. За (через) двадцять хвилин ми вийшли. Поїзд був о пів на сьому. За чаерть до дев'ятої ми підходили до будинку моєї бабусі. Між одинадцятою і дванадцятою годинами мала прийти мама.

6. 1) по обох сім'ях; 2) по обох боках; 3) по обох кутках.

Урок 18

Фонетика:

2. Чіткий ритм, чистий сніг, широкий степ, жива розмова, вечірня година, свіжа печінка.

Грамматика:

2. Шістдесятма, п'ятисот шістдесяти восьми, восьмистах сімдесяти семи, п'ятдесяти шести.

4. 1) Населення України становить понад п'ятдесят три мільйони (більше п'ятдесяти трьох мільйонів) чоловік. 2) Із внесених до списку виборців тридцять семи мільйонів вісімсот асімдесяти п'яти тисяч п'ятисот п'ятдесяти п'яти (п'ятьох) чоловік у референдумі взяли участь тридцять один мільйон вісімсот дев'яносто дві тисячі чотиреста п'ятнадцять чоловік. 3) Акт проголошення незалежності України було підтверджено двадцятьма вісьмома (вісьма) мільйонами вісьмомастами чотирма тисячами сімдесятма одним виборцем.

Урок 19

Грамматика:

2. 1) Я тебе запрошую до себе на обід. 2) Мені треба поспішати, щоб не спізнитись. 3) Разом з тобою ми вдвічі сильніші. 4) Василь купив книжки для себе і для мене. 5) Тобі доводилося обідати в шкільній їдальні?

Фонетика:

2. Легкі, робітники, всякій, глухі, свекрухи.

Урок 20

Грамматика и фонетика:

1. 1) На ярмарок їдуть продавати або купувати. 2) Багато цікавого можна побачити й почути на ярмарку. 3) Покажіть, будь ласка, блакитну сукню (блакитне плаття). 4) Чоловік і жінка вибирають подарунки дітям.

Урок 21

Грамматика:

3. 1) Весь аечір бабуся розповідатиме нам чудові казки. 2) Друзі поклялися (заприсяглися), що будуть завжди чесно служити ідеалам добра й справедливості. 3) Молоде подружжя подорожуватиме весь місяць. 4) Квитки на поїзд Богдан купуватиме у касі вокзалу.

Урок 22

Грамматика:

3. В усьому світі, усією ланкою, усі селяни, з усіх сил, працював увесь день, на всій планеті.

Урок 23

Грамматика:

3. Цьому, того, ці, тому, те.

Урок 24

Грамматика:

2. 1) йому; 2) її; 3) (до) нього; 4) (від) неї; 5) їм.

Фонетика:

3. 1) Дочка допомагає мамі прибирати кімнату. 2) Козаки готувалися в похід. 3) Тонка крига ламалася під ногами, йти по ній було небезпечно. 4) У червні в студентів гаряча пора – екзамени (іспити). 5) Страйк тривав багато днів. 6) Хазяйка затишного кафе (затишної кав'ярні) запросила гостей до нового залу.

Урок 25

Грамматика:

3. 1) Дніпровський край зачарував гостей неповторною красою природи. 2) По небу пливли великі білі хмари. 3) Мій товариш провів літню відпустку на морі. 4) Поїздка на Закарпаття залишила незабутні враження.

Фонетика:

2. Тривога, блискавка, кришити, грому, гриміти, блиск.

Урок 26

Грамматика:

3. 1) (з) ким; 2) (в) чім; 3) скільком; 4) (ні за) чим.

Урок 27

Фонетика:

2. Коло – около, мати – иметь, не має – не имеет.

Урок 28

Грамматика:

3. 1) Вона з нетерпінням чекала мого приходу. 2) Ця лікарня поряд з нашим будинком. 3) Ми давно знайомі з твоїм братом. 4) Усе це ми будували своїми руками. 5) Радісно нам працювати на своєму полі. 6) Ми вдячні вашому вчителю.

Урок 30

Грамматика:

2. 1) самі; 2) кожній; 3) інші; 4) сам; 5) жоден.

Урок 31

Грамматика:

2. 1) нікого; 2) ні за які; 3) нічого, ні про що; 4) ніякі.

3. 1) Він ні з ким не радиться. – Йому порадитися ні з ким. 2) Їх нічим не здивуєш. – Їй похвалитися було нічим. 3) Розбиратися було ні в чому. – Вони ні в чому не поступалися одне одному.

5. 1) до занять; 2) дівчинці; 3) про батьків; 4) допомоги; 5) з успіхів; 6) до дідуся.

Урок 32

Грамматика:

2. Зеленіти, судити, ночувати, вершити, телефонувати, подвоїти, силувати (або підсилити та ін.).

Урок 33

Грамматика:

2. Глибше, найглибше; тихіше, найтихіше; сумлінніше, найсумлінніше; давніше, найдавніше; важче, найважче; радісніше, найрадісніше.

3. 1) Перший кандидат у депутати говорив досить переконливо, а другий – ще переконливіше. 2) На останньому концерті було значно веселіше, ніж на попередньому. 3) Сьогодні сонце світить яскравіше, ніж учора. 4) Викладати свої думки слід якомога ясніше і коротш.

Урок 34

Грамматика:

3. 1) Відстань було визначено на око. 2) На дозвіллі вони часто згадували те спортивне свято. 3) З переляку хлопчик не міг сказати жодного слова. 4) Незнання ситуації призвело їх до скрутного (безвихідного) становища. 5) Спортсмени тренувалися над силу.

Урок 35

Фонетика:

1. 1) Переможуть, 2) обтеше, 3) покажу, 4) стережися.

2. 1) Професор згадував іспит, що його ускладнила відсутність студентів. 2) Тема семінару, що її добре висвітлила преса, – фінансові відносини за умов господарської реформи. 3) Однокурсники зайняли місця, що їх спеціально залишили в аудиторії. 4) Учорашній абітурієнт з хвилюванням дивився на залікову книжку, що її одержав у деканаті.

3. Час, що лишився, можна провести у кав'ярні (кафе). Я бачила всього кількох чоловік, які слухали музику й пили каву. А хлопців, які приїхали з Кубані, ми там не зустрінемо? Я б дуже хотіла дізнатися про традиції, що побутують у них на батьківщині.

Урок 36

Грамматика:

1. Повсталий, зрадлий, прибулий.

2. Слышщийся голос, мерцающий огонек, заполняющая заказ, читающий книгу. – Голос, який чується; вогник, що блимає, яка заповнює бланк замовлення; який читає книгу.

3. 1) Про що, власне, йдеться? 2) Передусім слід відшукати зал довідкових видань. 3) У бібліографічному описі бракує вихідних даних енциклопедії. 4) Низка словників знаходиться на науковому абонементі. 5) Число доплитливих читачів, які цікавляться стародруками, не таке вже й велике. 6) Справа радше не в обмеженнях для читачів, які користуються світлокопіювальною технікою, а в тому, що бракує матеріалів для ксерокопіювання.

Урок 37

Фонетика:

2. 1) Я тобі ніскільки не лещу. 2) Орест відповів: „Я зараз переходжу на третій курс”. 3) Якщо мені пропонуватимуть іти до музею, я погоджуся. 4) Хіба я лечу вже сьогодні?

3. 1) У вівтарі за іконостасом знаходяться престол і жертovníк. 2) Святоке богослуження складається зі всеношної служби й літургії (Служби Божої). 3) Священик звичайно виголошує казання (проповідує) після читання Євангелія чи після причащення парафіян. 4) Праворуч від царських дверей розташована намісна ікона Ісуса Христа, а ліворуч – Богородиці.

Урок 38

Грамматика:

1. 1) Чомусь, 2) будь-які, 3) коли-небудь, 4) який-небудь, 5) будь-хто.

2. 1) Я хотів був прийти на вернісаж, але автор мене не запросив. 2) Орест спершу намагався був поступити до художнього училища, але він не пройшов за конкурсом. 3) Оленка ходила була до художньої студії, але за браком часу довелося залишити її.

3. Висловлю, висловлять, висловлений. Зліплю, зліплять, зліплений. Присоромлю, присоромлять, присоромлений. Затоплю, затоплять, затоплений. Зроблю, зроблять, зроблений.

Урок 39

Грамматика:

2. 1) Науковцями налічено сотні тисяч українських пісень. 2) Більшість цих пісень зібрано окремими фольклористами й фольклорними експедиціями. 3) Збирачами записи передано до архіву Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Рильського АН України. 4) Окремі твори у виконанні професійних і самодіяльних колективів було записано на платівки.

3. 1) Годі тобі ховати намисто (коралі) до скрині, адже воно знову ввійшло в моду. 2) Нехай хоч на свято одягне старовинне вбрання. 3) Ну, а якби полив'яні кухлі, миски й глечики продавали в нашій крамниці? 4) Давай зупинимось й поглянемо на уквітчану зеленим гіллям криницю. 5) Хай би її покликали до купальського увгнища дещо пізніше.

Урок 40

Грамматика:

1. Відзначаючи, розповідаючи, читаючи, послухавши, зазнавши, потерши, помандрувавши, назриваючи, лишаючись, діставши, навчаючись.

2. 1) мало не; 2) ось; 3) не, адже; 4) лише (тільки); 5) значно.

4. 1) Власне, у панському маєтку Шевченко пробув недовго. 2) Переїхавши до Вільна, поміщик забрав з собою майже всіх слуг. 3) Ось-у їх числі й потрапив Тарас до столиці Литви. 4) Тоді ж, живучи у Вільні, Шевченко міг відвідувати лекції художника Йонаса Рустемаса. 5) Але справжню художню освіту він здобув значно пізніше, потрапивши до Академії мистецтв.

Урок 41

Грамматика:

3. Загальна цікавість до художніх пошуків двадцятих років викликала зростання передплати на журнали, які або обіцяли друкувати твори цього періоду, або анутовали літературознавчі дослідження про нього. Справжнім відкриттям для сучасного українського читача стала проза Миколи Хвильового, багато років не доступна ані для передплатників літературних журналів, ні для відвідувачів бібліотек. Чи то повісті Хвильового, чи романи Винниченка – складний художній світ цих творів вимагає аналітичного осмислення, а не просто критики чи заперечення. Але тільки зараз формується надійна основа для неупередженого їхнього аналізу.

Урок 42

Грамматика:

2. 1) У 1907–1916 рр. у приміщенні Троїцького народного дому в Києві виступало „Товариство українських артистів” за участю Марії Заньковецької й Панаса Саксаганського. 2) Вистави в Київській академії були заборонені за розпорядженням митрополита Арсенія Могилянского (1761–1768). 3) За керівника театру „Березіль” був Лесь Курбас. 4) Роки минули, неначе попливли за водою. 5) За часу дії Емського указу 1876 р. були заборонені театральні вистави українською мовою. 6) За місяць у нашому театрі прем'єра.

Урок 43

Грамматика:

1. Колектив, антена, брутто, територія, Геннадій, каса, колізія, манна, Аккра, Боккаччо.

2. Адельгейм, Аляб'єв, Альф'єрі, Ам'єн, Брюнет'єр, В'єтнам, Вільямс, Гельмгольц, Гільєн, Дьяконов, Єв'є, Ільїнський, Сар'ян, Сан-Себастьян, Вільяканьяс.

Урок 45

Фонетика:

1. Вітчизна, він, вівця, гострий, вівса (від овес), вузький, Ганна.

Урок 47

1. Еліта, актив, ідеалістичний, акваріум, авіація, імітація, опіум, еквівалент, аукціон, східний, офіціоз, аспірин, ініціали, уніват, ефір, алібі, іхтіозавр, ультиматум, ілюстрація, етимологія, алфавіт, інсинувація, орієнтир, експеримент, індивідуальний, епілог.

ТАБЛИЦЫ СКЛОНЕНИЯ ИМЕН СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ

I склонение

Единственное число					
Твердая группа		Мягкая группа		Смешанная группа	
И.	подруг-а	судд-я	станці-я	груш-а	
Р.	подруг-и	судд-і	станці-і	груш-і	
Д.	подруз-і	судд-і	станці-і	груш-і	
В.	подруг-у	судд-ю	станці-ю	груш-у	
Т.	подруг-ою	судд-ею	станці-ею	груш-ею	
П.	(при) подруз-і	судд-і	станці-і	(на) груш-і	
З.	подруг-о	судд-я	станці-є	груш-о	

Множественное число					
Твердая группа		Мягкая группа		Смешанная группа	
И.	подруг-и	судд-і	станці-ї	груш-і	
Р.	подруг	судд-ів	станцій	груш	
Д.	подруг-ам	судд-ям	станці-ям	груш-ам	
В.	подруг	судд-ів	станці-ї	груш-і	
Т.	подруг-ами	судд-ями	станці-ями	груш-ами	
П.	(при) подруг-ах	судд-ях	станці-ях	(на) груш-ах	
З.	подруг-и	судд-і	станці-ї	груш-і	

II склонение

Единственное число

Мужской род						
Твердая группа			Мягкая группа		Смешанная группа	
И.	батьк-о	брат	кобзар	вогонь	доц	школяр
Р.	батьк-а	брат-а	кобзар-я	вогн-ю	доц-у	школяр-а
Д.	батьк-ові,	брат-ові,	кобзар-еві,	вогн-ю	доц-у	школяр-еві,
	батьк-у	брат-у	кобзар-ю			школяр-у
В.	батьк-а	брат-а	кобзар-я	вогонь	доц	школяр-а
Т.	батьк-ом	брат-ом	кобзар-ем	вогн-ем	доц-ем	школяр-ем
П.	(на)					
	батьк-ові	брат-ові	кобзар-еві	вогн-і	доц-і	школяр-еві
З.	батьк-у	брат-е	кобзар-ю	вогн-ю	доц-у	школяр-е

Средний род				
Твердая группа		Мягкая группа		Смешанная группа
И.	ок-о	обличч-я	пол-е	плеч-е
Р.	ок-а	обличч-я	пол-я	плеч-а
Д.	ок-у	обличч-ю	пол-ю	плеч-у
В.	ок-о	обличч-я	пол-е	плеч-е
Т.	ок-ом	обличч-ям	пол-ем	плеч-ем
П.	(на) оц-і	обличч-і	пол-і	плеч-і
З.	ок-о	обличч-я	пол-е	плеч-е

Множественное число

Мужской род						
Твердая группа		Мягкая группа		Смешанная группа		
И.	батьк-и	брат-и	кобзар-і	вогн-і	доц-і	школяр-і
Р.	батьк-ів	брат-ів	кобзар-ів	вогн-ів	доц-ів	школяр-ів
Д.	батьк-ам	брат-ам	кобзар-ям	вогн-ям	доц-ам	школяр-ам
В.	батьк-ів	брат-ів	кобзар-ів	вогн-і	доц-і	школяр-ів
Т.	батьк-ами	брат-ами	кобзар-ями	вогн-ями	доц-ами	школяр-ами
П.	(на)					
З.	батьк-ах	брат-ах	кобзар-ях	вогн-ях	доц-ах	школяр-ах
	батьк-и	брат-и	кобзар-і	вогн-і	доц-і	школяр-і

Средний род				
Твердая группа		Мягкая группа		Смешанная группа
И.	оч-і	обличч-я	пол-я	плеч-і
Р.	оч-ей	облич	пол-ів	плеч-ей
Д.	оч-ам	обличч-ям	пол-ям	плеч-ам
В.	оч-і	обличч-я	пол-я	плеч-і
Т.	оч-има	обличч-ями	пол-ями	плеч-има
П.	(на) оч-ах	обличч-ях	пол-ях	плеч-вах
З.	оч-і	обличч-я	пол-я	плеч-і

III склонение

Единственное число			Множественное число	
И.	ніч	мати	ноч-і	матер-і
Р.	ноч-і	матер-і	ноч-ей	матер-ів
Д.	ноч-і	матер-і	ноч-ам	матер-ям
В.	ніч	матір	ноч-і	матер-ів
Т.	нічч-ю	матір'-ю	ноч-ами	матер-ями
П.	(при) ноч-і	матер-і	ноч-ах	матер-ях
З.	ноч-е	мвти	ноч-і	матер-і

IV склонение

Единственное число			Множественное число	
И.	тел-я	ім'-я	телят-а	імен-а
Р.	телят-и	імен-і	телят	імен
Д.	телят-і	імен-і	телят-ам	імен-ам
В.	тел-я	ім'-я	телят	імен-а
Т.	тел-ям	ім'-ям	телят-ами	імен-ами
П.	(на) телят-і	імен-і	телят-ах	імен-ах
З.	тел-я	ім'-я	телят-а	імен-а

ТАБЛИЦЫ СКЛОНЕНИЯ ИМЕН ПРИЛАГАТЕЛЬНЫХ

Твердая разновидность склонения

Единственное число			Множественное число
Мужской род	Средний род	Женский род	
И.	гарн-ий	гарн-е	гарн-а
Р.	гарн-ого	гарн-е	гарн-оі
Д.	гарн-ому	гарн-і	гарн-ій
В.	= И. или Р.	гарн-е	гарн-у
Т.	гарн-им	гарн-ю	гарн-ою
П.	(на) гарн-ому (-ім)	(на) гарн-ій	(на) гарн-их

Мягкая разновидность склонения

Единственное число			Множественное число
Мужской род	Средний род	Женский род	
И.	син-ій	син-е	син-я
Р.	синь-ого	син-е	синь-оі
Д.	синь-ому	син-і	син-ій
В.	= И. или Р.	син-е	син-ю
Т.	син-им	синь-ою	син-ою
П.	(на) синь-ому (-ім)	(на) син-ій	(на) син-их

Прилагательные на -лиций

Единственное число			Множественное число
Мужской род	Средний род	Женский род	
И.	білолиц-ий	білолиц-е	білолиц-я
Р.	білолиць-ого	білолиц-е	білолиць-оі
Д.	білолиць-ому	білолиц-і	білолиць-ій
В.	= И. или Р.	білолиц-е	білолиц-ю
Т.	білолиц-им	білолиць-ою	білолиць-ою
П.	(на) білолиць-ому (-ім)	(на) білолиць-ій	(на) білолиць-их

ТАБЛИЦЫ СПРЯЖЕНИЯ ГЛАГОЛОВ

Действительное наклонение

Настоящее время

Единственное число		Множественное число		
1 л.	я	зна-ю	зна-ю	зна-ю
2 л.	ти	зна-єш	зна-єте	зна-єте
3 л.	він вона воно	зна-є	зна-ють	зна-ють
		ід-у	ід-уть	ід-уть
		ід-еш	ід-ете	ід-ете
		ід-е	ід-ють	ід-ють
		спл-ю	спл-ють	спл-ють
		спл-иш	спл-ите	спл-ите
		спл-ить	спл-ять	спл-ять
		до-ю	до-ють	до-ють
		до-їш	до-їте	до-їте
		до-їть	до-їть	до-їть

Будущее простое время

Единственное число		Множественное число		
1 л.	я	скаж-у	скаж-уть	скаж-уть
2 л.	ти	скаж-еш	скаж-ете	скаж-ете
3 л.	він вона воно	скаж-е	скаж-уть	скаж-уть
		зробл-ю	зробл-ють	зробл-ють
		зробл-иш	зробл-ите	зробл-ите
		зробл-ить	зробл-ять	зробл-ять

Будущее сложное время

Единственное число		Множественное число	
1 л. 2 л. 3 л.	я ты він вона воно	спати-м-у спати-м-еш спати-м-е	ми ви вони
			іти-м-емо іти-м-ете іти-м-уть
			спати-м-емо спати-м-ете спати-м-уть

Будущее составное время

Единственное число		Множественное число	
1 л. 2 л. 3 л.	я ты він вона воно	буд-у буд-еш буд-е	ми ви вони
			буд-емо буд-ете буд-уть
		іти, спати	іти, спати

Формы повелительного наклонения

Единственное число		Множественное число	
1 л. 2 л. 3 л.	я ты він вона воно	знай ід-и хай	ми ви вони
			ід-імо ід-іть хай
		сп-и стій	сп-імо сп-іть
			знай-мо знай-те ід-уть зна-ють спл-ять сто-ять
			стій-мо стій-те

ТЕКСТЫ ДЛЯ ЧТЕНИЯ

УКРАИНСКИЙ ФОЛЬКЛОР

НАРОДНЫЕ ПЕСНИ

1. Щедрик, щедрик, щедрівочка

Щедрик, щедрик, щедрівочка,
Прилетіла ластівочка,
Стала собі щебетати,
Господаря викликати:
„Вийди, вийди, господарю,
Подивися на кошару,
Там овечки покотились,
А ягнички народились.
В тебе товар весь хороший,
Будеш мати мірку грошей.
Хоч не гроші, то полова,
В тебе жінка чорноброва”.
Щедрик, щедрик, щедрівочка,
Прилетіла ластівочка.

2. Ой на горі та женці жнуть

Ой на горі та женці жнуть,
А попід горою,
Яром-долиною
Козаки йдуть.
Гей, долиною,
Гей, широкою,
Козаки йдуть.

Посередині пан хорунжий,
Під ним кониченько,
Під ним вороненький
Сильне-дужий!
Гей, долиною,
Гей, широкою,
Сильне-дужий.

Попереду Дорошенко
Веде своє військо,
Військо залорізьке
Хорошенько.
Гей, долиною,
Гей, широкою,
Хорошенько.

А позаду Сагайдачний,
Що проміняв жінку
На тютюн та люльку,
Необачний.
Гей, долиною,
Гей, широкою,
Необачний.

„Гей, вернися, Сагайдачний,
Візьми свою жінку,
Оддай тютюн-люльку,
Необачний!
Гей, долиною,
Гей, широкою,
Необачний!”

„Мені з жінкою не возиться,
А тютюн та люлька
Козаку в дорозі
Знадобиться!
Гей, долиною,
Гей, широкою,
Знадобиться!”

Гей, хто в лісі, озовися!
Та викрешем огню,
Та потягнем люльки,
Не журися!
Гей, долиною,
Гей, широкою,
Не журися!”

3. Ой гай, мати

Ой гай, мати, ой гай, мати,
Ой гай зелененький;
Ой поїхав з України
Козак молоденький.

Виїжджавши, шапку знявши,
Низенько вклонився:
„Ой прощайте, слобожани,
Може, з ким сварився!”

Хоч сварився, не сварився,
Аби помирився.
Як виїхав на битий шлях,
Слізюньками вмився.

Приливайте доріженьку,
Щоб не курилася;
Розважайте рідну неньку,
Щоб не журилася!

Приливайте доріженьку,
Що куриться курно;
Розважайте дівчиноньку,
Що журиється журно!

Приливали доріженьку –
Вона все куриться;

Розважали рідну неньку –
Вона все журиться.

Не жаль мені доріженьки,
Що пилом припала,
А жаль мені дівчиноньки,
Що дурно пропала!

ДУМА

Плач невольників

Що на Чорному морю,
Потребі царській,
Громаді козацькій,
Там много війська понажено,
У три ряди бідних, безщасних невольників посаджено,
По два та по три докупи посковано,
По двоє кайданів на ноги покладено,
Сирою сирицею назад руки пов'язано.
Тоді бідні, безщасні невольники на коліна упадали,
Вгору руки підіймали,
Господа милосердного прохали та благали:
„Господи милосердний, створи з неба ясне сонце-мати.
Нехай будуть кайдани коло ніг ослабати,
Сирая сириця коло рук ослабати,
Хай ми будем, бідні, безщасні невольники,
У чужій землі хоч мале число полегкості собі мати”.
Тоє промовляли,
Землю турецьку кляли-проклинали:
„Земле турецька,
Проклята віро бусурманська,
Розлуко ти на світі християнська!
Що ти не одного розлучила мужа з жоною,
Або брата з сестрою,
Альбо кровну родину з родиною,
Альбо близьку сусіду з сусідою.
Хто у тобі срібло-злато виробляє,
По всіх землях проходжає,
У турецькій землі нікогда собі отрадності не має”.
Визволь, Господи, невольника з неволі,
На простії дороги,
На ясні зорі,
На руський берег,
На край веселий,
Меж мир хрещений!

ПОСЛОВИЦЫ И ПОГОВОРКИ

Не пізно до свого дому і опівночі.
Чужа хата гірше ката.
Добра свита, та не на мене шита.
В гурті каші не наїсися.
Не усе вовк, що сіре.
Своя стріха – своя втіха.
Собором і чорта поборем.
Добре роби, добре й буде.
Що правда, то не гріх.
Без гетьмана військо гине.
До булави треба голови.
Мокрого поліна вогонь не йметься.
Не питай старого, а питай бувалого.
Людей питай, а свій розум май.
Чужим добром не забагатієш.
Прилип, як шевська смола до чобота.
Голка мала, а коле дуже.
У ледачого пасічника і бджоли ледачі.
Не брудни криниці, бо схочеш водиці.
Яке коріння, таке і насіння.
До свого роду хоч через воду.
В Великім пості не ходи в гості.
Ситого гостя добре годувати.

СКАЗКА

Сірко

В одного чоловіка був собака Сірко – тяжко старий. Хазяїн бачить, що з нього нічого не буде, що він до хазяйства не schopний, і прогнав його од себе. Цей Сірко никає по полю: коли це приходить до нього вовк та й питає його: „Чого ти тут ходиш?” Сірко йому одвічає: „Що ж, брате, прогнав мене хазяїн, а я і ходжу тут”. Тоді вовк йому каже: „А зроби так, щоб тебе хазяїн ізнов прийняв до себе?” Сірко каже: „Зроби, голубчику, я вже таки чимсь тебе одблагодарю”. Вовк каже: „Ну, гляди: як вийде твій хазяїн із жінкою жать і вона дитину положить під копою, то ти будеш близько ходити коло того поля, – щоб я знав, де те поле, – то я візьму дитину, а ти будеш однімати од мене ту дитину, – тоді будьто я тебе ізлякавсь та й пуцу дитину”.

У жнива той чоловік і жінка вийшли у поле жать. Жінка положила свою маленьку дитину під копою, а сама і жне коло чоловіка. Коли це вовк біжить житом та за ту дитину – і несе її полем. Сірко за тим вовком. Доганяє його. А чоловік кричить: „Гидж-га, Сірко!” Сірко якось догнав того вовка і одняв дитину, приніс до того чоловіка та й оддав

йому. Тоді той чоловік вийняв із торби хліб і кусок сала та й каже: „На, Сірко, їж, – за те, що не дав вовкові дитини з'їсти!“ Ото увечері ідуть із поля, беруть і Сірка. Прийшли додому, чоловік і каже: „Жінко, вари лишень гречані галушки та сито їх із салом затовчи“. Тільки що вони ізварилися, він садовить Сірка за стіл, та й сів сам коло нього, та й каже: „А сип, жінко, галушки та будем вечерять“. Жінка і насипала. Він Сіркові набрав у полумисок; так уже йому годить, щоб він не був голодний, щоб він часом гарячим не опікся!

Ото Сірко і думає: „Треба мені поблагодарить вовкові, що він мені таку вигоду зробив“. От той чоловік оддає свою дочку заміж. Сірко пішов у поле, знайшов там вовка та й каже йому: „Прийди у неділю увечері до горіда мого хазяїна, а я тебе узву в хату та одблагодарю тобі за те, що ти мені добро зробив“.

Ото вовк, діждавши неділі, прийшов на те місце, куди йому Сірко сказав. А в той самий день у того чоловіка було весілля. Сірко вийшов до нього та й увів його в хату і посадовив під столом. Ото Сірко на столі узяв м'яса доволі і поніс під стіл. А люди хотіли ту собаку бити. Чоловік каже: „Не бийте Сірка: він мені добро зробив, то я і йому добро буду робить, поки його й віку“.

Сірко, що саме лучче на столі лежить, бере та подає вовкові. Обгодував так, що вовк не витерпить та каже: „Буду співать!“ Сірко каже: „Не співай, бо тут тобі буде лихо!“ А вовк як завив під столом... Тоді деякі люди повтікали з хати, а деякі хотіли бити вовка. А Сірко і ліг на вовкові, наче хоче задушити. Хазяїн каже: „Не бийте вовка, бо ви мені Сірка уб'єте! Він і сам із ним розправиться добре“. Ото Сірко вивів вовка аж на поле та й каже: „Ти мені добро зробив, а я тобі!“ Та й розпрощались.

ЛЕГЕНДА

Довбуш на Закарпатті

В одного буковинського ґазди Довбуш пас вівці. Погнав їх у полонину і довго там жив. Аж ось прийшли до нього пани за податком.

– Вам податків треба?

І почав їх щосили бити палицею. Одного на смерть убив. Тоді погнав вівці в ліс, сказав знайомому вівчареві, щоб повернув ґазді, а сам подався на Закарпаття, зібрав собі там товаришів, поробив печери, і грабували вони панів. Сам Довбуш був невразимий, бо мав панцир. Тому до нього нічого не бралось. Лише під лівим плечем у панцирі була дірка, та про те ніхто не знав.

Ось що переказували про Довбуша люди родом із Закарпаття. Продавав чоловік віники і не втругував жодної копійки. Не було навіть за що купити дітям хліба. Коли він повертався з ярмарку, то зустрів Довбуша під лісом. Довбуш закликав його до себе, дав їсти й на хліб дітям, а потім попередив, аби він не говорив нікому, кого бачив і де

був. Чоловік пішов собі. Тим часом Довбуш перебрався у друге вбрання, сів на коня і виїхав коротшою дорогою назустріч тому чоловікові та й запитав, чи не бачив він Довбуша. Чоловік сказав, що ні. За це Довбуш дав йому сто червінців.

Було ще й таке. Їхали фірмани в ліс по дуби і взяли з собою молодого фірмана. Вони гуртом повисаджували дуби на фіри й поїхали, а молодому не допомогли, лишили його самого. Сів він та й зачав плакати. Підійшов Довбуш й поміг йому висадити дуби. Як ударив сокирою, то все топорщице зайшло у дерево. Довбуш сказав, щоб хлопець не плакав і розказав людям, хто йому допоміг.

Слава про Довбуша линула по всьому Закарпаттю, але прожив він там недовго, бо почали дуже допікати жандарми. Тому Довбуш назад перейшов гори.

Село, в якому оселився Довбуш, дуже бідувало. Був там Степан Дзвінчук, який знущався над людьми. Довбуш з хлопцями вирішив навідатись до Дзвінчука й порахуватися з ним за кривди. Але Дзвінчука піднайшла штука до нього, дізналася, як можна Довбуша вбити. Пан зробив засідку на полі і вбив ватажка. Влучив саме під ліве плече, де в панцирі була дірка.

НАРОДНИЙ ЮМОР

Бісова тіснота

Варив чумак у степу куліш. Але якось повернувся незграбно, зачепився за казан і геть куліш вилив. А тоді й каже:

– Ну й бісова тіснота тут – ніде й повернутись.

Доторгувалися

Поїхали батько з сином на ярмарок пшоно продавати. От син і каже батькові:

– Ви, тату, будете торгувати, а я здачі давати.

Пройшло трохи часу, син і кричить батькові:

– Годі, тату, торгувати!

– Чому? – питає батько.

– Та вже немає чим здачі давати.

Домовилися

Їхали в гості чоловік і жінка. Чоловік править кінями, а жінка сидить та все повчає його:

– Гляди ж мені, чемно поведься, не лайся, не пий горілки, на чужих жінок не дивись...

– Тпру, – крикнув чоловік на коней, – поїдемо назад.

– Це ж чому? – здивувалася жінка.

– Нема мені чого там робити, – відповів чоловік.

Ходити розучився

Двоє по вулиці ведуть під руки огрядного чоловіка. Підходить міліціонер:

– Коли це він встиг напитися?

– Та він не п'яний. Це наш директор. У нього відібрали машину, і зараз ми вчимо його ходити.

Просять повторити

Телеграма: „Як екзамени? Повідом терміново”.

Відповідь: „Екзамен пройшов блискуче. Професура в захопленні. Просьть повторити восени”.

Нема за що

Студент, закінчивши курс наук, прощався з професором, щиро дякував за все добре, а потім додав:

– Вам я зобов'язаний усім, що знаю.

– Даруйте, – відповів професор теж ввічливо, – чи варто дякувати за таку дрібницю.

ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ПРОЗА XIX–XX ВВ.

Григорій Квітка-Оснєв'яненко

От тобі і скарб

(Уривок з оповідання)

От же і великодня субота (...) Стара звеліла невісткам послати на стіл скатерть та й становити усе, що треба завтра на посвященіє. Постановили зараз паску... Та й мудра ж придалась!.. височенька, легесенька, чепурна, не репнула; а як її помазали зверху шапраном, так аж полискується, жовта та прежовта! Хоч би і у якого пана така була!.. Затим-то старша невістка, уносячи її у хату, йде і землі від радощів під собою не чує, бо бачить, що як уздріла її свекруха, так і видно, що радесенька, і не грима на неї, і хоче б то всміхнутись, та здержується, щоб невістка не закопилила губи, що вже вона все зна. От свекруха, оглядівши усю кругом, бачить, що нічого притьмом сказати, та усе-таки, звісно як свекруха, зирнула на старого, що лежав на полу, спочивав після трудів, та й каже: „Як я ще була дівкою та жила у дядини, то, було, як спечу паску, так отака!” Та й приміря рукою у аршин заввишки.

От же ж невістка таки сього їй не спустила та зараз і відрізала: „Адже ж ви, мамо, і тутечка усе порядковали: і чого скільки положи-

ти, і як запарювати, і місити..." Нічого свекрусі робити, перехопила зараз і каже: „А баранець де?“

От постановили невістки і баранця, і поросля, і крашанки, і сало, і солі грудку, і хрину корінець, і усе, та й покрили хустками, у чому завтра нести усе на посвященіє.

Се ж пораються невістки, а дочки, дівки де? Еге! Звісно, що мати їми не так орудує, як невістками. На невістку скаже: „А внеси, доню, дрівець; а затопи, доню, піч; а перестав сюди, доню, жлукто...“, та усе доню, та усе з ласкою. А на дочку так усе гримаючи: „Чи довго тобі казати, щоб ти достала оттам борщ та пополудновала; чи ти, дурна, знаєш, що як ти обідала, та й досі нічого не їла?“ Або: „Чи договорюсь я тобі, щоб ти покинула прясти та ляговилась швидше спати? Бач, яка неслухняна! Лихо з нею“. Оттак-то усі матері нападають на дочок. Так і тут: мати застановила дівчат-дочок свічку засвітити та перед образами приліпити; голуби, що наробили за піст з шпалерів, попричіпляти до стелі...:

Іван Нечуй-Левицький

Хмари

(Уривок з повісті)

Раз над Києвом стояла чудова весняна ніч, що так надихувала духом поезії Гоголя й Пушкіна. Повний місяць дивився в синій, гладенький, як дзеркало, Дніпро. Небо було ясне й синє. На заході, над чорною смугою лісу й гір небо блищало дуже пізнім рум'яним вечором. Було ясно, як удень. На Братській церкві можна було читати золоті написи на стінах. Повітря було тихе, запашне. Здається, не тіло, а сама душа ним дихала. На серці ставало легко, на душі – спокійно. Розум засипав перед великою красою природи, зате ж прокидалась фантазія навіть в черствій, твердій душі. Співуча душа виливалась піснею по-солов'їному, поетична душа марила тисячею пишних картин. Душа любляча любила гарячіше, душа безщасна заспокоювала своє замучене серце. Вся природа з небом і землею, з водою, квітками, лісами й горами здавалась однією піснею, однією гармонією.

Борис Грінченко

Брат на брата

(Уривок з оповідання)

Корецький бачить перед собою море голів, а над ними – геть скрізь по майдану – купаючись у золотому сльві, в'ються, то згортаючись, то розгортаючись, червоні прапори з якимись написами... А он

один білий – це той, що написано: „Амністія“... і чорний... Прапори мають, море голів хвилюється, руки знімаються вгору – махають брилями, білими хустками... І навкруги з будинків – у вікнах, на ганках і навіть на покрівлях теж товпляться люди, махають хустками, прапорцями, і могутий голос визволеного народу гримить аж до осяйного, радісного щасливого неба:

– Хай живе воля!.. [...]

Лавренко повертається до Корецького.

– Мусите говорити.

Корецький блідне і, не змагаючись, устає. Про що він говоритиме, – сам не знає, але почуває, що те велике й гарне, що наростало йросло у його душі, зараз вихопиться на волю. Він простягає руку, і весь майдан стихає.

– Громадяни! – починає він. – Не вам мушу розказувати, якими святими сльозами, якою благородною кров'ю змочено шлях визволення... І ніколи цих сліз і крові не пролилося стільки, як тепер, та зате ж і ніколи не добувалися ми такої відповіді, як тепер. Це вперше почули ми слово, що нагадує те, чого ми хочемо. Поки що – це тільки слово, на папері написане, але від нас залежить, щоб воно сталося ділом... І на це ми повинні тепер оддати усю свою силу, ввесь свій розум, всю свою любов до волі.

Він говорить і враз помічає там, серед стовпища, просто помосту, щось знайоме... Блакитна вуалька на простенькому бриликові, а під ним... Невже це вона? Невже це Таля?.. Так-так, – вона, запевне вона!.. Дивиться на його, сміється, киває йому... Безмірна радість обнімає його всього, він усміхається широким щасливим усміхом, і слова самі рвуться йому з уст.

– Тут, у нашому горі, може на цьому саме майдані, де ми тепер зібралися відсвяткувати зорю нового життя нашого, сходилася колись козацька рада, рада вільного, рада визволеного українського народу. Тяжкою боротьбою добув собі народ волю, визволився з пут, щоб справдити в рідному краї ідеали громадської волі, рівності... Правда, ми програли тоді, сили темряви й неволі, сили похмурого деспотизму були дужчі за нашу молоду новонароджену волю, – вони зламали її... Але ті ідеали, за які наш народ боровся, не жаліючи свого життя, – ті ідеали не могли в душі його зламати ніякий деспотизм, ніяка темрява. І та велика переміна, яка тепер робиться, – не чужа вона нам: ми ждали її, виглядали її в темній неволі кріпацтва, в тяжкому поневірянні після кріпацького життя, боролися за неї, – і ось вона прийшла, сподівана й рідна нам! І коли був час, що народ наш порізнівся з інтелігенцією, то тепер цей час минувся: народ виріс, народ зробився вже свідомим творцем свого власного щастя і та свідомість об'єднує його з інтелігенцією в одну велику сім'ю. І ця сім'я борців іде назустріч золотому сонцеві визволення робочих мас, визволення рідного народу і всіх народів з іржавих пут старої неволі... Воно горить, сяє вже, це золоте сонце, і кличе нас: вперед! вище! до високостей щасливого, вільного, могутого робітницького життя!..

Буря оплесків, криків: „браво! слава!“ громом гримить серед майдану, і знову мають хустки й прапорці, і сяють радісні очі з-під брилика з синьою вуалькою...

Михайло Коцюбинський

На острові

(Уривок з оповідання)

Завжди хвилююсь, коли бачу агаву: сіру корону твердого листу, зубатого по краях і гострого на вершечку, як затесаний кіл. Розсілася по терасах і коронує скриту силу землі.

Або її цвіт – високий, до щогли подібний зелений стовбур з вінцем смерті на чолі.

Бо така таємниця агави: вона цвіте, щоб умерти, і умирає, щоб цвісти.

Ось вона – та, що вічно мене хвилює, що тільки раз розцвітає квіткою смерті. Сиза серединка міцно згорнулася і в муках, зціпивши зуби, одриває од серця листок за листком. Закаменіла на каменистому ґрунті і прислухається з жахом, як росте, стигне і рветься з неї душа.

І так роками.

Там десь, глибоко, під сірим дзвоном коріння, щось вистигає таємно, витягаючи силу з серця землі, а агава з одчаєм стулює листя, немов почуває, що родини принесуть смерть.

І на кожному листку, який з болем одриває од серця, лишається слід од зубів.

Все має пору, для всього приходиться свій час.

І для агави. Те, що таїлося в ній, продирає нарешті тісні обійми і виходить на волю, як велет, несучи на могутньому тілі, яке може зрівнятися хіба з сосною, цвіт смерті.

Обвіяна вітром, ближча до неба, агава бачить тепер, чого не бачила перше. Вона бачить море і скелі, перша стрічає схід сонця, остання ловить червоний захід, а вітер шумить коло неї так само, як і в короні дерев.

Сизі листя в'януть тим часом під нею, одхиляються, як недужі, по них стікають дощі, сині зуби мертво блищать на сонці, корона сохне і м'якне, наче ганчірка, а квітка на високому пні вітає сонце і море, скелі та далекі вогні вітри гордим і безнадійним привітом засуджених передчасно на смерть.

Одчиняючи вранці вікно, я раз у раз бачу ряд цвітучих агав. Стоять, стрункі і високі, з вінцем смерті на чолі, й вітають далеке море.

– Ave, mare, morituri te salutant!..*

*Будь здорове, море, ті, що йдуть на смерть, вітають тебе!.. (італ.) – Ред.

Жаль за горами

(Уривок з новели)

Гори мої, гори, любі мої верхи... Ходив я вами – тужу я за вами...

Розкрив я свою душу вам назустріч, повними радості очима дивився на тебе, блакитна смерічка, що ген стоїш на ґруні, на тебе, таємна Чорногоро, на тебе, синьоокий Черемоше... Затаївши дихання, заглядав у пропасті, годинами слухав задумчивого шепоту потоків і зливався душою з кожним звуком, з кожним подихом, з кожним останнім відблиском сонця на заході... Дивився, як потопають вершини у синій млі, як над змією-рікою встає легкокрилий співучий туман... І блисне ріжок молодого місяця над кичеров, задзвонить маржина дорогою калаталами, а над рікою керманічі розведуть велику ватру. [...]

Ніч іде! Непорушними очима дивляться велетні гори, а ти сам... сам-один у глибокій многозвучній тишині ідеш ґрунем, ледве вловлюючи стежку очима, і потопаєш у красі... І сльози радості переповняють очі.

Гори ж мої, гори, любі мої верхи!.. Ходив я вами – тужу я за вами...

Слово я розумів серед вас, велике слово любові! Ви мою душу широко робили, ви моє серце радістю переповняли вкрай. Упившись вашою красою, я приходив додому світлий, тихої радості повний і в нещастях своїх щасливий.

Гори мої, гори... любі мої верхи... Ходив я вами – тужу я за вами...

Тужу за тобою, Чорногоро, дика, могутня красуне спляча. Хто збудить тебе? З твоїми урваними скалами, з твоїми верхами грізними, необзорними полонинами – будь довіку прекрасною царицею мовчазливою, багатою! Нехай сіють вівчарики співаночки шуварами, нехай звуками трембіти будиться ранок, нехай дише тут усе неприступності дикої красуні, що на зневагу чужинця відповідає смертельним ударом, а береже весь жар свого серця, і жагучі обійми, й поцілунок для нього, для князя свого, такого ж дикого, такого ж гордого, і смілого, і прекрасного... А мені, Чорногоро-красуне, дозволь бути слугою у тебе...

Примечания:

смерічка – ель, порода хвойних деревьев

ґрунь – хребет гори (диал.)

Черногора – самый высокий горный массив Украинских Карпат

Черемош – река в Карпатах

кічера – гора, покрыває лесом (диал.)

маржина – скот (диал.)

керманіч – рулевой (здесь – плотогон)

шувар, – камыш (диал.)

трембіта – народный духовой музыкальный инструмент (длинная труба), распространенный в Карпатах

Записки кирпатого Мефістофеля

(Уривок з роману)

– ... От уже й весна!.. – зітхає Нечипоренко. Я почуваю, що він це говорить тільки для того, щоб почати розмову про роботу.

Я переходжу на бульвар і сідаю на лавочку, нічого не кажучи Нечипоренкові й не питаючи його, чи хоче він сидіти.

– Атож, атож, весна, – кажу я. – Чудесна пора. А пам'ятаєте, як ми колись у таку пору революцію пущали? Так-так. Ну, так, значиться, роботу? Чудесно, можна. Це можна, можна. Що ж ми вам придумуємо? Тільки от що, голубчику: я вже з вас наперед візьму слово, що ви триматимете в секреті нашу розмову. Діло наше, знаєте, професіональне, адвокатське. Людина ви, я знаю, конспіративна, але попередити треба.

Місяць одсунувся до будинків і звідти дивиться мені в лице. Пахне мокрими кущами та торішнім листям. Голова горить від безсонної ночі. Соня чекає на мене. Тепер ще нема восьмої, значить, Андрійко ще не спить.

– Я не розумію... А втім, даю, розуміється, слово.

– От і добре. Значить, даєте. Ну от. А роботу поки що ми вам прибудуємо таку. Часово, звичайна річ, так, щоб перебитись. Знання ніякого не треба. Так би мовити, дипломатичного характеру. Треба, розумієте, поїхати в один город і вмовити одного чоловіка, що абсолютної істини на світі немає й що світ є не що інше, як тільки наша уява. Простішими словами, дорогий мій, треба, аби цей чоловічок змалював на суді деякі речі так, як ми їх уявляємо собі. А щоб це легше було зробити йому, ви допоможете йому. Це все ж таки праця – направляти свою уяву по іншому напрямку. А кожна праця оплачується. Агітатор з вас добрий, і вам це легко буде зробити. Як ви на це, га?

– Себто як же це?

– Що саме? Ви про віщо?

Нема нічого більш зворушливого, як оця настовбурченість чесності. З самого початку свого падіння.

– Ні, ви це серйозно?

– Цілком серйозно, голубе. А що таке? Можете взяти на себе це доручення?

Нечипоренко раптом поривчасто підводиться й говорить поважним, колишнім своїм тоном, тим самим, яким колись давав мені накази по організації.

– Слухайте, товаришу Антоне (мене в дійсності звать Яковом), – коли це жарт, то я знаходжу, що він досить дурний. Коли ж серйозно, то... то...

Він не знаходить слова, яке відповідало б його почуванням.

– Та що таке, любчику? Які жарти? Цілком серйозно. Ага, я ще забув сказати: гонорар вам я можу запропонувати триста карбованців за удачне виконання і сто за неудачне. Видатки, звичайно, на мій кошт. Їхати якомога швидше.

Триста карбованців для чесноти при голодних очах і діточках – це поважний удар їй. Нечипоренко усміхається.

– Одначе, цього я не сподівався. Чого-чого, а цього не сподівався навіть від вас.

– Ну, голубчику, я не маю часу. Ви подумайте і приходьте з відповіддю. Тільки швидше. Бувайте!

Я встаю і злегка підіймаю циліндра.

– Здорово! – з непорозумінням говорить Нечипоренко. Він одсуває свою собачу шапку на потилицю й неодривно дивиться не мене. Я хитаю головою і йду вгору по бульварі. На лавах, по тім боці, що в затінку, кудовчаться темними купками людські постаті. Я згадую, що сьогодні неділя.

Примечания:

пуццали – жаргонізм. Норм.: пускали, (тут в зн.) організовували, влаштоували.

город – (тут) місто (русизм.)

Іван Багрянний

Огненне коло

(Уривок з повісті)

Бій за Олесько був ще тяжчий, ніж за Підгірці.

Ворог натискав зі сходу й з півночі, й не було сили його зупинити.

Багато тут полягло смертю героїв. Стримуючи ворожий наступ, одчайдушно билися хлопці, але з великими втратами мусили знову відступити... Зрештою, вони виконують свій обов'язок – прикривають шлях утечі іншим, в тому й своїм товаришам...

З Петроаї батареї лишилося тільки дві гармати й половина обслуги. Але ті, що лишилися живі, билися далі завзято.

Ще коли тривав бій під Олеськом, чути було ураганний вогонь десь на півдні. З свідчень утікачів, що панічно бігли звідти на північ, було встановлено, що то йде жорстокий бій за Білий Камінь. Ворог там перетяв шлях якійсь їхній частині – й Білий Камінь підпливав червоною кров'ю.

З-під Олеська змучені відділи ще не зовсім розгромленої групи відступили з боєм в напрямку Гавареччини.

Тут вони побачили видовище, від якого терпне все й нерви відмовляють в послухові... І тут, власне, їх було розбито дощенту...

До Гавареччини кількома дорогами й так навпростець, під бомбами стікалися звідусіль велетенські обози цілої дивізії, кинені напри-

зволяще, – санітарні валки, господарчі відділи, боєпостачання, машини Червоного Хреста, підводи з раненими... Вони збилися під лісом, наповнили увесь ліс і все навколо і ще йшли й ішли, плавом пливли... Бідолашні, беззбройні і безборонні люди, стерявшись від жаху, періщили коней, квапилися вихопитися якось з котла смерті, урятуватися... І от налетів на них ворог... Спочатку нагрянули з'єднання авіації і з сатанинським кихкотінням падаючих бомб чорні бомбовози закружляли танок смерті; їм допомагали винищувачі, вони знизилися до самої землі і зі скаженим виттям стригли низом, кружляли, як навіжені, й сікли все з кулеметів... А потім вихопилися звідкілься танки і, женучи по дорогах, чавили все на своїм шляху, звертали з доріг, ганялися за підводами й за людьми, розстрілювали все з кулеметів і з гармат усторч... Бідолашні люди підіймали руки, благаючи пощади, але то не допомагало, – цей ворог на знає пощади. Люди з піднесеними руками щезали під тоннами грохочущого заліза...

Того не можна переповісти словами, що відбувалося на невеликім клапті землі та на дорогах під Гавареччиною...

У такій ситуації група оборонців, що підійшла від Олеська, прийняла бій.

Вони швидко зайняли позиції погід лісом Гавареччина й погід селом тієї ж назви, окопалися похапцем, як могли, а більшість так, не прикриті й неокопані, лежачи по ямках, по межах, по обніжках, по вирвах, повели бій... Артилерія розстрілювала ворожі танки й машини прямою наводкою. Протипанцерні гармати, й кулемети, й міномети захилялися від власного вогню...

Олександр Довженко

Зачарована Десна

(Уривок з кіноповісті)

...Я не приверженець ні старого села, ні старих людей, ні старовини в цілому. Я син свого часу і весь належу сучасникам своїм. Коли ж обертаюся я часом до криниці, з якої пив колись воду, і до моєї білої привітної хатини і посилаю їм у далеке минуле своє благословення, я роблю ту лише „помилку”, яку роблять і робитимуть, скільки й світ стоятиме, душі народні живі всіх епох і народів, згадуючи про незабутні чари дитинства. Світ одкривається перед ясними очима перших літ пізнавання, всі враження буття зливаються в невмирущу гармонію, людяну, дорогоцінну. Сумно й смутно людині, коли висихає і сліпне уява, коли, обертаючись до найдорожчих джерел дитинства та отроцтва, нічого не бачить вона дорогого, небуденного, ніщо не гріє її, не будить радості ані людяного суму. Безбарвна людина ота, яку посаду не посідала б вона, і труд її, не зігрітий теплим промінням часу, безбарвний.

Сучасне завжди на дорозі з минулого в майбутнє. Чому ж я мушу зневажати все минуле? [...].

Благословенна будь, моя незаймана дівце Десно, що, згадуючи тебе вже много літ, я завжди добрішав, почував себе невичерпно багатим і щедрим. Так багато дала ти мені подарунків на все життя.

Далека красо моя! Щасливий я, що народився на твоєму березі, що пив у незабутні роки твою м'яку, веселу, сиву воду, ходив босий по твоїх казкових висипах, слухав рибальських розмов на твоїх човнах і казання старих про давнину, що лічив у тобі зорі на перекинутому небі, що й досі, дивлячись часом униз, не втратив щастя бачити оті зорі навіть у буденних калюжах на життєвих шляхах.

Олесь Гончар

Собор

(Уривок з роману)

З козацького хутора-зимівника постало й виросло до гіганта, що здатен небо захмарювати своїми димами. Не вміщається вже на своїх кряжах. І далі нарощує свою силу, і невідомо, де їй буде межа. Будувало помпезні палаци жорстокій розпусній цариці, виламувало бруки для барикадних боїв, і одна з вулиць носить тепер найменування Барикадної... Місто-барикадник, місто-трудоар вбирало в себе силу довколишнього краю, і гнів його, і легенди, й поезію. Чи зберігає усе це в душі своїй зараз? Яку пам'ять про себе передасть, запрограмує нащадкам, понесе їм на бурих вітрилах своїх димів?

Строкате, товкуче, чорне, з суворою думою звершує свій циклопічний труд. Суворі епічність є в його диханні, можуть доби – у чорних його раменах. Всьому світові дає свій метал, дзвінка сталь його вібує у космосі. Трудяться днями й ночами, само перетворюватиме себе, шукатиме іншу, нову якусь досконалість. Якою ж буде вона? Стрункі, із сталі й скла, хмаросяги відіб'ються в блакиті Дніпра? Чи обриси якихось інших дивовижних конструкцій? Який дух знайде у них свій вияв? Кажуть, чим вродливіша жінка, тим жадібніше прагне вона ще більшої вроди. Буде чистота, впорядкованість, буде бездимність, будуть росяні троянди в цехах. Білосніжно квітватимуть вишні на подвір'ях заводів... Естетика прийдешності, не може ж вона не прийти? В чому ж вона? Які житла, які споруди мають піднятися на цих берегах, щоб кожен з людей міг сказати нарешті: „Мені легко. Мені прекрасно. Я щасливий жити на цій планеті”.

Душа міста, чим вона снить? Коли відкривається? Чи не в отаке надвечір'я, коли мерехтить, попеліє далеч, чи світлого літнього ранку, коли ти після тривалої розлуки під'їздиш до цього міста і враз виникне перед тобою за Дніпром, на потойбічних висотах, щось майже фан-

тастичне, не суворе, кіптявне, чорне й гуркітливе, а якесь місто-міраж, місто ніжності постане у тихих вранішніх серпанках? Повітряно-легке, воно тоді – як висячі античні сади, воно тоді ніби тільки народжується в сріблястому світлі ранку: відкриваючи сонцю ажурність телевізійних веж, вигини мостів, каскади будинків, шпилі заводських труб. Місто ранків твоїх юнацьких, воно виростає перед тобою, мов єдина споруда, зіткана з найніжніших матеріалів майбутнього, немов гігантський корабель, воздвигнутий не малими земними створіннями, а руками велетів фантастичних... Величаво-байдуже до всього земного, ранково висвітлюючись на скелястих своїх кряжах, воно мовби дослухається до якогось іншого життя і бачить з усього найважливіше: сонце... червоне, росяне сонце, що підіймається перед ним із плавнів, із туманів Скарбного.

Потім ти бачитимеш своє місто без серпанків, воно постане перед тобою, як пекло віадуків, переїздів, світлофорів, пекло сажі, кіптяви, бакаїв, гуркоту, скаже тобі про себе двиготом землі, кострубатістю проваленого бруку, горами сирої руди та агломерату, різоне око Палацом культури металургів з потворно важкими колонами, які нічого не тримають і які лише вказують на важкість пережитого...

Але ти й таким його любиш. Ти приймаєш і любиш його нероздільно, все!

Роман Іваничук

Мальви

(Уривок з роману)

Мальва порум'яніла, посвіжіла. Підстрибуючи на одній нозі, бігла попереду і наспівувала ту саму пісню, яка недавно гомоніла попереду кантари: про овець, про пахучі яйли, про красуню, що жде не діждеться молодого чабана із степів.

А з уст Марії підсвідомо спливала одна й та ж мелодія, що невідступно йшла за долею двох людей з України в неволю. Блукала вона курними дорогами Криму, пантрувала ту долю, щоб не загубилася бува, не пропала в розпеченому міражі чужого світу.

– Ой що ж бо то за бурлака,

Що всіх бурлак скликає.

Мальва перестала співати, допитливо глянула на матір.

– Чому ти завжди цю пісню співаєш, мамо?

– Це пісня твоєї коліски, доню. З нею ти народилася, з нею і вмирати повинна.

Мальва не зрозуміла загадкових материних слів, вона погано розуміла й ту мову, якою мама іноді розмовляла.

– По-якому ти говориш, мамо, зі мною, коли нема чужих людей?

– По-українському, дитино. Чому ти так швидко забула?

– А навіщо тут пам'ятати, так ніхто не говорить...

Марія похитала головою. Боже, Боже, якою ціною вона купує дочці життя...

Дорога зіп'ялася на невисокий перевал і круто збігла вниз по вапняному білому схилу. Далі пішла долиною, зрідка минаючи невеликі аули. Марія здалеку побачила село, що сховалося внизу між горами. Догадалася, що це Мангуш. Забіліло стінами з-поміж садів, заскрипіло колодязними журавлями – всміхнулося відслоненим обличчям, і Марія зірвала яшмак. Стояла й милувалася шматочком України, що якось заблукав у Кримські гори. Правда, по дорозі він прибрався трохи по-чужинецькому: приплюснуті дахи замість високих солом'яних стріх, мечеть під горою, кам'янистий ґрунт замість пухкого чорнозему, піщані гори замість степу, та все-таки повіяло знайомим рідним вітром з чужої долини, і перехрестилася Марія.

Валерій Шевчук

Три листки за вікном

(Уривок з роману)

Дивився на розмитий водою світ, де нерозмитими лишалися тільки мої думки, і сльози підступали мені під горло. „Ну що ти шукаєш у цьому світі, бідний блукачу? – запитував я сам себе. – Що непокоїть тебе і що кличе? Що сподіваєшся знайти, адже й шляхи можуть бути манівцями, принаймні три із них? Яка сила штовхнула тебе у світ доріг, де вже не однієї зазнав прикрості, і чому не хочеш повернутися додому? Чому не бажаєш захити звичайним мирним життям, що тобі заважа?“

Відчував тихий колисливий смуток, жовтий, як осіннє листя, і сірий, як цей дощ. Був він незвичайний, той смуток, – хотілося мені сміятися і плакати водночас. Хотілося особливого, гарного зворушення, хоч я і знав: те гарне – біль у душі. За кожне гарне, вділене тобі у світі, майже завжди треба платити міхом гіркоти, отож і гарного мимоволі починаєш остерігатися.

І все-таки здавалося, що в тих сіро-зелених водяних товщах я щось бачу. Щось ніби розмиті білі стіни, наче палац, який казково вишастається від землі до неба. Прислухався й почув тиху, але напрочуд гармонійну музику. Так, у тому палаці співали, і то був не такий спів, який знав я. Був то спів великої матінки природи нашої, спів трави, дерев, листя і водяних струменів. Була то музика, яка не тривожить серця, а втихомирює його.

Я схилив голову на коліна, відчуваючи, що омиваюся дощем і що немає ані сухої нитки на мені. Сльози покотилися з моїх очей, обла-

люючи розтопленням металом холодні й заляклі щоки, – очі мої прочинилися в особливому баченні і таки здобули сокровенного світла – так, я придумав ще одну притчу до драми, яку помаленьку собі пишу.

Примечания:

блукáчу – звательный падеж от блукач (скиталец)

міхом – творительный падеж от міх (мешок)

еввишається – индивидуально-авторское, синонимы – „підноситься“, „підвищується“ (возвышается)

натурв – (арх.) природа

ПОЕЗИЯ КОНЦА ХVІІІ–ХХ ВВ.

Іван Котляревський

Енеїда

(Уривок з поеми)

В тім городі жила Дідона,
А город звався Карфаген,
Розумна пані і моторна,
Для неї трохи сих імен:
Трудяща, дуже працьовита,
Весела, гарна, сановита.
Бідняжка – що була вдова;
По городу тогді гуляла,
Коли троянців повстрічала,
Такі сказала їм слова:

„Відкіль такі се гольтіпаки?
Чи рибу з Дону везете?
Чи, може, виходці-бурлаки?
Куди, прочани, ви йдете?
Який вас враг сюди направив?
І хто до города причалив?
Яка ж ватага розбишак?“
Троянці всі замурмотали,
Дідоні низько в ноги пали,
А вставши, їй мовляли так:

„Ми всі, як бач, народ хрещений,
Волочимся без талану,
Ми в Трої, знаєш, породженні,
Еней пустив на нас ману,
Дали нам греки прочухана

І самого Енея-пана
В три вирви вигнали відтіль;
Звелів покинути нам Трою,
Підмовив плавати з собою,
Тепер ти знаєш, ми відкіль.

Помилуй, пані благородна!
Не дай загинуть головам,
Будь милостива, будь незлобна,
Еней спасибі скаже сам.
Чи бачиш, як ми обідрались!
Убрання, постולי порвались,
Охляли, ніби в дощ щеня!
Кожухи, свити погубили
і з голоду в кулак трубили,
Така нам лучилась пеня”.

Віктор Забіла

„Гуде вітер вельми в полі...”

Гуде вітер вельми в полі!
Реве, ліс ламає;
Плаче козак молоденький,
Долю проклинає.
Гуде вітер вельми в полі,
Реве, ліс ламає;
Козак нудиться, сердешний,
Що робить, не знає.
Гуде вітер вельми в полі!
Реве, ліс ламає;
Козак стогне, бідолаха,
Сам собі гадає:
„Ревеш, вітре, да не плачеш,
Бо тобі не тяжко,
Ти не знаєш в світі горя,
Так тобі й не важко.
Тобі все одно, чи в полі,
Чи де ліс ламаєш,
Чи по морю хвилю гониш,
Чи криші здираєш:
Солом'яні і залізні, —
Яку де зустрінеш,
Снігом людвій замітаєш,
В полі як застигнеш
Одрви ж од серця тугу.

Рознеси по полю!..
Щоб не плакався я, бідний,
На нещасну долю.
А коли сього не зробиш,
Кинь мене у море!
Нехай зі мною потоне,
Нехай моє горе”.

Тарас Шевченко

„Мені однаково, чи буду...”

Мені однаково, чи буду
Я жить в Україні, чи ні.
Чи хто згадає, чи забуде
Мене в снігу на чужині –
Однаковісінько мені.
В неволі виріс меж чужими,
І, неоплаканий своїми,
В неволі, плачучи, умру,
І все з собою заберу,
Малого сліду не покину
На нашій славній Україні,
На нашій – не своїй землі.
І не пом’яне батько з сином,
Не скаже синові: – Молись.
Молися, сину: за Україну
Його замучили колись. –
Мені однаково, чи буде
Той син молитися, чи ні...
Та не однаково мені,
Як Україну злії люде
Присплять, лукаві, і в огні
Її, окраденую, збудять...
Ох, не однаково мені.

Княжна

(Уривок з поеми)

Зоре моя вечірняя,
Зійди над горою,
Поговорим тихесенько
В неволі з тобою.
Розкажи, як за горою

Сонечко сідає,
Як у Дніпра веселочка
Воду позичає.
Як широка сокорина
Віти розпустила...
А над самою водою
Верба похилилась;
Аж по воді розіслала
Зелені віти,
А на вітах гойдаються
Нехрещені діти.
Як у полі на могилі
Вовкулак ночує,
А сич в лісі та на стрісі
Недолю віщує.
Як сон-трава при долині
Вночі розцвітає...
А про людей... Та нехай їм.
Я їх, добрих, знаю.
Добре знаю. Зоре моя!
Мій друже єдиний!
І хто знає, що діється
В нас на Україні?
А я знаю. І розкажу
Тобі; й спать не ляжу.
А ти завтра тихесенько
Богові розкажеш.

Леонід Глібов

Громада

Одваживсь Вовк у Лева попросити,
Щоб старшиною до овець
Наставили його служити...
Лукавий молодець!
Попереду він кинувсь до Лисиці,
Щоб тая нищечком у Львиці
Поворожила про його.
Лисичка здатна до сього:
Крутнула хвостиком – і помоглося, –
Все до ладу й прийшлося.
Став думать Лев, що, може б, і не слід,
Бо препоганий вовчий рід, –
Та треба ж іноді і жінці догодити...

Тут як би владить так,
Щоб який-небудь неборак
Не здумав шелесту зробити:
Скрутив, мов, як хотів...
І Лев звелів
Кликнуть громаду на пораду.
Ну, чи громаду, то й громаду...
Зійшлись... Ніхто нічого не сказав...
І Вовчик старшиною став.
А Вівці ж що? Хіба ж вони поснули,
На раді стоячи? Про їх же діло йшло!..
Ото ж то й лишенько! Овечок не було,
Бо не покликали – забули...
А слід побуть їм там!
Шановні громадяне!
Ся байка вам, –
В пригоді, може, стане...

Іван Франко

Сонет

Благословенна ти поміж жонами,
Одрадо душ і сонце благовісне,
Почата в захваті, окроплена сльозами,
О раю мій, моя ти муко, Пісне!

Царице, ти найнижчого з-між люду
Підносиш до вершин свого трону
І до глибин твргіння, сліз і бруду
Ведеш і тих, що двигаютъ корону.

Твій подих всі серця людські рівняє,
Твій поцілуй всі душі благородить
І сльози на алмаз перемінє.

І дотик твій із терня рожі родить,
І по серцях, мов чар солодкий, ходить,
І будить, молодить, і оп'яняє.

Contra spem spero!*

Гетьте, думи, ви, хмари осінні!
Тож тепера весна золота!
Чи то так у жалю, в голосінні
Проминуть молодії літа?

Ні, я хочу крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Жити хочу! Геть думи сумні!

Я на вбогім сумнім перелозі
Буду сіять барвисті квітки,
Буду сіять квітки на морозі,
Буду лить на них сльози гіркі.

І від сліз тих гарячих розтане
Та кора льодовая, міцна,
Може, квіти зійдуть, і настане
Ще й для мене весела весна.

Я на гору круту крем'яную
Буду камінь важкий підіймать
І, несучи вагу ту страшную,
Буду пісню веселу співать.

В довгу, темную нічку невидну
Не стулю ні на хвильку очей,
Все шукатиму зірку провідну,
Ясну владарку темних ночей.

Так! Я буду крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Буду жити! Геть думи сумні!

*Без надії сподіваюсь! (лат.) – Ред.

Віра жива

Віра жива!
В дні легкодукості, в дні безнадійності,
В чорні хвилини нудьги і безмрійності
Хтось мені шепче слова:
„Віра жива!“
Злий час мине.
Зникне все те, що гнітило зневірою;
Серце, надихане чистою вірою,
Легко і вільно зітхне.
Злий час мине.
Щастя як сон –
Сон золотий з голубими примарами,
З ясними мріями, з любими чарами,
Котрим нема заборон.
Щастя як сон.
Сни ж і люби!
Будь молодий, золотий, опромінений.
Слий, ніби прапор на сонці розвинений,
Щастя свого не губи, –
Сни і люби!

Олександр Олесь

Лебідь

На болоті спала згряла лебедина,
Вічна ніч чорніла, і стояв туман...
Спало все навколо, тільки білий лебідь
Тихо-тихо сходив кров'ю своїх ран.
І співав він пісню, пісню лебедину,
Про озера сині, про красу степів,
Про велике сонце, про вітри і хмари,
І далеко нісся лебединий спів.
Кликав він проснутись, розгорнути крила,
Пролетіти небом в золоті краї...
Тихо-мирно спала згряла лебедина,
І даремно лебідь звав, будив її.
І коли він вгледів, що брати не чують,
Що навік до себе прикував їх став, –
Закричав від муки, вдарився об камінь,
Зранив собі груди, крила поламав.

Чорна ніч чорніла, не світало вранці,
Ввечері далекий захід не палав...
Тихо згряя спала, тихо плакав лебідь,
Тихо кров'ю сходив, тихо умирав.
 Аж колись уранці зашуміли хвилі!
 І громи заграли в сурми голосні,
 Вирвалося сонце, осліпило очі,
 Роздало навколо обрії ясні.
Стрепенулась згряя, закричала біла:
„Тут гниле повітря, тут вода гнила!..
А над нами сонце, небо, простір, воля!..” –
І ганебно спати більше не змогла.
 Зашуміла згряя піною на хвилях,
 Зашуміла вітром... ще раз! І – прощай!..
 І летіла легко, наче біла хмара,
 І кричала з неба про щасливий край.
.....
Тихо, тихо сходив білий лебідь кров'ю,
То, здавивши рани, крила рознімав...
І в знесиллі бився... Згряє лебедина!
Чи хто-небудь в небі лебедя згадав?

Павло Тичина

„Ви знаєте, як липа шелестить...”

Ви знаєте, як липа шелестить
У місячні весняні ночі? –
 Кохана спить, кохана спить,
 Піди збуди, цілуй їй очі.
 Кохана спить...
Ви чули ж бо: так липа шелестить.
Ви знаєте, як сплять старі гаї? –
Вони все бачать крізь тумани.
 Ось місяць, зорі, солов'ї...
 „Я твій” – десь чують дідугани.
 А солов'ї!..
Та ви вже знаєте, як сплять гаї!

Євген Маланюк

Ода до прийдешнього

Дні Твої скалічено криваво,
За туманом мерехтить мета...

Так обридла підозріла слава,
Так гнобить нещадна самота.

Вию псом на мертвім полі бою,
Стережу цей попіл і кістки, –
Знаю, Бог розсудить нас з Тобою:
Сходять зерна, пружаться рістки.

Під морозним вітром – біла тризна.
Сніг сліпить, вирує рівнина, –
Та встає озимина залізна,
Крізь крижаний сніг – озимина.

Бачу їх – високих і руслявих,
Зовсім інших, не таких, як ми, –
Пристрасників висоти і слави,
Ненависників тюрми і тьми.

Ось їх стислі руки, ясні лиця,
Голос неблаганний, як наказ,
В гострім зорі зимно-синя криця –
Вірний щит від болю і образ.

Спадкоекмці бою, бурі діти!
Загримить ще раз така пора –
Сміливо могили перейдіте,
Коли треба – розтопчіть наш прах!

Щоб без вшанувань, без академій
Кров жадала неминучих кар,
Криця зустрічала серця кремінь,
Викресала іскрами удар!

Щоб тверезі зимно-сині очі
Загорялись, гострі і палкі,
Лиш тоді, як обрій зарокоче,
Боєм зустрічаючи полки.

І коли доба металним словом
Збудить в серці переможний ямб,
Присуд Божий в даль Твою громово
Ознаймить гарматний дифірамб.

Слово до розстріляних

Це правда:

кров з каміння може змити дощ,
червона місяця хустина може стерти,
але наймення ваші,

багряніш від рож,
горять у пам'яті на плитах незатертих.

Змагались ви уперто й мріяли й жили,
кохалися в суворості, як ми у гулях,
і ваші очі

сяли вічністю,

коли

у серці, мов зоря, застрягла біла куля.

Андрій Малишко

Пісня про рушник

Рідна мати моя, ти ночей не доспала
І водила мене у поля край села,
І в дорогу далеку ти мене на зорі проводжала,
І рушник вишиваний на щастя дала.

І в дорогу далеку ти мене на зорі проводжала,
І рушник вишиваний на щастя, на долю дала.

Хай на ньому цвіте росяниста доріжка,
І зелені луги, й солов'їні гаї,
І твоя незрадлива материнська ласкава усмішка,
І засмучені очі хороші твої.

І твоя незрадлива материнська ласкава усмішка,
І засмучені очі хороші, блакитні твої.

Я візьму той рушник, простелю, наче долю,
В тихім шелесті трав, в щебетанні дібров.
І на тім рушничкові оживе все знайоме до болю:
І дитинство, й розлука, і вірна любов.

І на тім рушничкові оживе все знайоме до болю:
І дитинство, й розлука, й твоя материнська
любов.

„Нашої заслуги в тім не бачу...”

Нашої заслуги в тім не бачу,
Нашої не знаю в тім вини,
Що козацьку бунтівливу вдачу
Нам лишили предки з давнини.

Нам і те не добавляє слави,
Що вони од чужоземних сил
Заступили землю кучеряву
Горами високими могил.

Бо коли, закохані в минуле,
Прокуняєм свій великий час,
Наша лінь нікого не розчулить,
Слава ж та відмовиться від нас.

Спогади докучливі, як нежить,
Що тій славі принесуть нове?
Тільки тим історія належить,
Хто сьогодні бореться й живе.

Ліна Костенко

Незнятий кадр незіграної ролі

Іванові Миколайчуку

Його в обличчя знали вже мільйони.
Екран приносить славу світову.
Чекали зйомки, зали, павільйони, –
чекало все!

Іван косив траву.

О, як натхненно вміє він не грати!
Як мимоволі творить він красу!
Бур'ян глушив жоржини біля хати,
і в генах щось взялося за косу.

Чорніли вікна долями чужими.
Іван косив аж ген десь по корчі.
Хрести, лелеки, мальви і жоржини
були його єдині глядачі.

і не було на вербах телефону.
Русалки виглядали із річок.
Щоденні старты кіномарафону
несли на грудях фініші стрічок.

Десь блискавки – як бліци репортера,
проекція на хмару грозову.
На плечі стрибне слава, як пантера, –
він не помітив, бо косив траву.
Іваночку! Чекає кіноплівка,
Лишай косу в сусіда на тину.
Іди у кадр, екран – твоя домівка,
два виміри, і третій – в глибину.
Тебе чекають різні дивовижі.
Кореспонденти прагнуть інтерв'ю.
Москва. Гран-Прі. Овації в Парижі!..
Іван косив у Халепті траву.

Дмитро Павличко

Гранослов

(Із циклу сонетів)

В його житті ще раз вони страждали,
Ще раз пройшли чистилище вигнать,
І їх поем щонайтонкішу грань
Він в українські переніс кристали.

На мить вони в липневу ранню рань
Покинули високі п'єдестали,
В почесній варті біля нього стали,
І плечі їх здригались від ридань.

Та він із ними перейде межу,
Де не питають паспорта, ні мита –
Пускають правду, завертають лжу...

Світитиме народам із п'їтьми
Зоря Максима Рильського, умита
Міцкевича і Пушкіна слізьми.

Іван Драч

Мачинка

(Марії)

Мороз вже сивий доцвітає,
Вже день од холоду заклк,
А тут, де падолист витає,
Між листом жовтим сляє мак.

Мала мачинка і кульгава,
На ній я душу зупиню:
Йде Панна Осінь золотава
З маленьким келихом вогню.

Пелюстки скоро спалить іній,
А з ними вигаснем і ми,
І скільки дивних ніжних ліній
Згорить у кратері зими.

Є виклик силі тій вогненній,
Провіщий є і дивний знак –
Над смерть горить манюній геній:
Кульгавий, впертий, точний мак.

Чом нас так вабить це палання,
Аж завмираєм лячно ми,
Мов вогневинка ця остання
Перед лихим вогнем зими?!

Василь Стус

* * *

Сосна із ночі випливла, як щогла,
грудей торкнулась, як вода – весла
і уст – слова. І спогади знесла,
мов сонну хвилю. І подушка змокла.
Сосна із ночі випливла, мов щогла,
і просвітилась болем далина.
Кругом – вона, геть доокруж – вона,
та тільки терням поросла дорога.
Сосна росте із ночі. Роєм птиць
благословенна свінула Софія,
і галактичний Київ бронзовіє
у мерехтінні найдорожчих лиць.
Сосна пливе із ночі і росте,
як полохке вітрило всечекання.
А ти уже – по той бік, ти – за гранню,
де видиво гойдається хистке.
Там – Україна. За межею. Там.
Лівіше сонця. З горя молодого
сосна спливає ніччю, ніби щогла,
а Бог шепоче спрагло: Аз воздам!

Напучування сільського вчителя

Хай це, можливо, і не найсуттєвіше,
але ти, дитино,
покликана захищати своїми долоньками
крихітну свічку букви „Г”,

а також,
витягнувшись на пальчиках,
оберігати місячний серпик

букви „Є”,
що зрізаний з неба
разом із ниточкою.

Бо, кажуть, дитино,
що мова наша – солов'їна.
Правильно кажуть.

Але затям собі,
що колись
можуть настати і такі часи,
коли нашої мови
не буде пам'ятати
навіть найменший соловейко.

Тому не можна покладатися
тільки на солов'їв,
дитино.

ПУБЛИЦИСТИЧЕСКАЯ, ДЕЛОВАЯ И НАУЧНАЯ РЕЧЬ

Михайло Драгоманов

Листи на Наддніпрянську Україну

(Уривок)

...Іскорки лібералізму можна бачити тільки в грамотах запорожців кінця XVII ст., а верхом може служити умова Костя Гордієнка з Орликом і Карлом XII у 1710 р. – умова цілком для того часу утопічна, та до того й емігрантська (про це ми говорили докладно у I вип. „Політичних пісень українського народу XVIII ст.”). Далі лібералізм проявляється перед самою смертю гетьманщини в петиції козацької шляхти 1767 р. (требовались, між іншим, с е й м и), а також в шляхетських на-

казах депутатам всеросійської комісії 1767 р. Тут можна вже бачити вплив західноєвропейського парламентаризму через молодих козацьких шляхтичів, що, як Скоропадський, побували в Західній Європі. Тільки ж той лібералізм лучився з замірами обернути постільство наше в кріпаки і через те тим паче зостався безплідним. Катерина не дала се й мів, а дала кріпацтво, а потім „дворянские собрания” багатшої шляхти і тим задовольнила нашу „історичну шляхту”.

Свідомий лібералізм, як і свідомий демократизм, зародився на Україні вже після смерті наших історичних автономних інституцій і далеко більше на абстрактно-європейському, ніж на історично-національному ґрунті, – і що інтересно, хоч і гірко те признати, появився вперше зовсім не на нашій етнографічній мові.

Іван Франко

Присвята

Він був сином мужика і став володарем у царстві духа.

Він був кріпаком і став велетнем у царстві людської культури.

Він був самоуком і вказав нові, світлі і вільні шляхи професорам і книжним ученим.

Десять літ він томився під вагою російської солдатської муштри, а для волі Росії зробив більше, ніж десять переможних армій.

Доля переслідувала його в житті скільки могла, та вона не зуміла перетворити золота його душі в іржу, ані його любові до людей в ненависть і погорду, а віри в Бога у зневіру і песимізм.

Доля не шкодувала йому страждань, але й не пожаліла втіх, що били із здорового джерела життя.

Найкращий і найцінніший скарб доля дала йому лише по смерті – невмирущу славу і всерозквітаючу радість, яку в мільйонів людських сердець все наново збуджуватимуть його твори.

Отаким був і є для нас, українців, Тарас Шевченко.

Михайло Грушевський

Ілюстрована історія України

(Уривки з книги)

Хмельниччина на довгий час викинула з великих просторів Східної України, з воєводств Київського, Браславського і Чернігівського всяке інше начальство, zostалися тільки виборні уряди міські, zostалися маєтки монастирські й церковні, де далі задержалися старі порядки і управа, а поза тим була сама свобідна, переважно покозачена людність. Ті, що не приставали до козаків, писалися в міщани, од-

наково, чи сиділи по містах, чи по селах, і з них збиралися різні доходи до козацького військового скарбу. Людність козацька не платила податків, тільки служила службу військову. В часах тих неустанних воєн військо козацьке старалося мати тої козацької людності якнайбільше, та й самі люди за безпечніше вважали писатися в козаки, щоб не попасти назад під панщину.

Число полків за Хмельницького було неоднакове. В реєстрі 1649–1650 рр. на правім березі Дніпра бачимо 9 полків: Чигиринський, Черкаський, Канівський, Корсунський, Білоцерківський, Уманський, Браславський, Кальницький і Київський, а на лівім боці сім: Переяславський, Кропивенський, Миргородський, Полтавський, Прилуцький, Ніжинський і Чернігівський. Полки поділилися на сотні, але неоднаково: в іншій полку не було і десяти сотень, а в іншій до двадцяти, і число козаків було в них нерівне: в реєстрі 1649 р. в одних сотнях бачимо козаків по двісті і по триста, в інших по кількадесять тільки. Полковник був начальником свого полкового округу; полкова старшина: полковий обозний, суддя, осавули, писар – рада при полковнику у всіх ділах свого полку; сотник правив своїм сотенним округом, козацькими громадами завідували отамани.

Гетьман став володарем краю, головою правительства українського, і все, що було на Україні, мусило йому підлягати. Але гетьман був головою військової організації, значить і її обласні представники – полковники – повинні були мати значення власті загальної, всенародної. Військовий штаб гетьмана займає місце кабінету міністрів, правительства українського. Генеральна старшина: обозний, суддя, осавул, писар, що зветься генеральними для відміни від таких же чинів полкових, – стає радою міністрів при гетьмані і рішає у всіх справах загальних, політичних. Рада старшинська – генеральної старшини і полковників і військова рада загальна збираються в важніших справах і рішають про долю краю.

Примечания:

правітельство (устар.) – правительство. *Совер.* – уряд
власть (устар.) – влвсть. *Совер.* – влада

**З постанови ВУЦВК і Раднаркому УСРР
„Про забезпечення рівноправності мов
та про сприяння розвитку української культури”
(1927)**

I. Засади

1. Мови всіх національностей, що залюднюють територію Української Соціалістичної Радянської Республіки, є рівноправні.
2. Кожний громадянин будь-якої національності має право в своїх зносинах з державними органами користуватися рідною мовою, дер-

жавні органи повинні на бажання кожного громадянина свої зносини з ним провадити його рідною мовою.

3. Кожний громадянин на всіляких прилюдних виступах, а також у цілому громадському житті має право вільно користуватися рідною мовою.

4. Відповідно до переважного числа людності в УСРР, що говорить українською мовою, обрати, як переважну мову для офіційних зносин, українську мову.

11. Урядничі накази, бюлетені, збірники наказів, журнали, а також окремі обіжники, інструкції й т. д., призначені для керівництва місцевих органів влади, друкуються українською мовою з тим, що для обслуговування національно-територіальних адміністративних одиниць їх також видається мовами відповідних нацменшостей в УСРР.

15. Всілякі вивіски, штампи, печатки, а також всілякі оголошення, подавані до загального відому, а також плакати, афіші, оповістки тощо належить укладати українською мовою з тим, що припускається вживання паралельного тексту кожною іншою мовою.

Віталій Коротич

Кубатура яйця

(Уривок з книги)

Олександр Порфірович Архипенко народився в Києві, там же вчився й, перед тим як емігрувати в 1908 році, у Києві ж почав виставлятися, показавши кілька кольорових скульптур. На першій його виставці, де вирізьблений „Мислитель” був червоного кольору, поліцейський чин поторсав фігурку рукавичкою, покликав автора і запитав, про що цей мислитель мислить і чому він червоного кольору. Згодом в автобіографіях Архипенко згадував цей епізод багаторазово, розмірковуючи про специфіку сприйняття художніх символів нижніми чинами поліції. На початку століття Олександр Порфірович з Києва виїхав, пожив у Петербурзі, в Москві, а тоді подався за кордон – засідав у паризькій „Ротонді”, артистичному кафе, де збирався мистецький паризький авангард початку століття. Ілля Еренбург, Віра Мухіна, Ігор Грабар багато й гарно писали про нього; давні його праці збереглися в деяких музеях (у Київському музеї українського мистецтва одна експонується досі). Але життя Олександра Архипенка – кризь творчі успіхи та невдачі, кризь родинні та ділові перетурбації, кризь пів-Європи, тріумфально пройдені з виставками, – продовжилося в Америці – на кораблі „Монголія” він прибув до Нью-Йорка тридцятих років. Учні вже розкланювалися перед ним; Мур, Кальдер, що стали класиками скульптури, велично-вдячно привітали його. А він сам, демонстративно уникаючи політики, шукав і зводив у Нью-Йорку власне місто для душі – місто, приступне небагатьом, навіть містечко – для друзів.

Але міста не було. Жах охоплює, коли читаєш авторські – олівцем – карлочки на шкідках Архипенка, де переплутались українські, російські, англійські слова. Він, один з творців нової мови скульптури, – як сам вважав, мистецтва для мас, – доживав у безсловесності й самоті. Одного разу серце Олександра Архипенка зупинилось, і скульптора поховали в нью-йоркському Бронксі на цвинтарі Вудлаун. Роботи живуть – зухвалі, рідня Пікассового живопису, і загадкові й строгі, як східна кераміка, – дивний сад з широко розгалуженим корінням. Але свого міста у Нью-Йорку не було в Архипенка ані в живого, ні в мертвого; я ходив холодною і порожньою галереєю „Забріскі“, роздивлявся на дивовижні Архипенкові праці й хотів плакати...

Дмитро Степовик

Українська графіка XVI–XVIII століть

(Уривки з книги)

Пряма й зворотна перспективи є антиподами, за якими стоять певні ідейно-художні концепції. Пряма перспектива – це спосіб зображення видовжених предметів, коли внаслідок віддалення від глядача лінійні розміри прогресивно зменшуються. Зворотна ж перспектива – протилежний спосіб зображення, при якому характерні лінійні розміри із збільшенням відстані збільшуються. Всупереч законам зорового сприйняття близькі предмети тут є малими, а далекі – великими. Дивлячись на фрески, ікони, мініатюри візантійського, давньоруського, давньукраїнського походження, сучасний глядач мимохіть ставить перед собою запитання: „Навіщо, з якою метою середньовічні майстри так дивно і „нелогічно“ зображали світ?“

Однозначної, а тим паче категоричної відповіді на це запитання сьогодні дати неможливо. Потрібні подальші дослідження, заглиблення в ідейні джерела художньої творчості середніх віків, ґрунтовніші знання тогочасної психології сприймання агіографічного образу, оптико-бінокулярних уявлень давніх майстрів.

З кількох теорій походження зворотної перспективи найбільш прийнятною для українського мистецтва середніх віків є та, яка пояснює зворотність специфічним призначенням художнього твору. Не малярська наївність, не інфантильність і не прагнення до оптичних хитрощів примушувало майстрів ікони (в ній згадана перспектива втілювалася найпоследовніше і найтриваліше) взаємно обертати далечин і близькість. Основною причиною цього засобу був філософсько-ідеалістичний погляд на простір як наземний, ірреальний, де перебував незбагнений візаві, котрий дивився на глядача у прямій перспективі, а глядач на нього – у зворотній.

3 „Енциклопедії кібернетики” (1973)

На різних етапах розв'язування задачі взаємодія людини з обчислювальною машиною має різне функціональне навантаження. На початковому етапі розв'язування взаємодія забезпечує реєстрацію користувача, наведення ним довідок про можливості даної машини (системи) й замовлення ресурсів, потрібних для того, щоб розв'язати цю задачу. Далі, коли людині відомо алгоритм розв'язування задачі, внаслідок взаємодії здійснюється введення повідомлення, встановлюється граматична правильність його й виконується перевірка (й вироблення) алгоритмічної правильності повідомлення, тобто налагоджується програма. І нарешті, треба, щоб взаємодія людини з обчислювальною машиною забезпечила побудову невідомого раніше алгоритму, тобто методу розв'язання задачі. При цьому можна використувати й творчі можливості людини, й відповідні евристичні алгоритми, закладені в машину. В першому випадку припускають, що основну творчу роботу по складанню алгоритму виконує людина, а машина, в кращому разі, інформує її про свої можливості (про склад бібліотеки стандартних підпрограм і про вхідні мови програмування). В другому випадку людина виконує тільки ті дії, які потрібні для роботи евристичних алгоритмів, закладених у машину. За приклади таких дій можуть правити: описування (вхідною мовою програмування) проблемних ситуацій, до яких машина не має доступу, встановлювання кращих оцінок для запропонованих машиною альтернатив тощо.

Володимир Єфімов

Від детекторного до телевізійного приймача

(Уривок з книги)

Транзисторний приймач потребує електричного струму для живлення анодних кіл, а ламповий – ще й для живлення кіл розжарювання.

Приймачі, що живляться від сухих батарей або акумуляторів, називаються батарейними. Такими є майже всі транзисторні і всі автомобільні приймачі. Приймачі стаціонарного типу живляться від електромережі і називаються сітковими.

Блок живлення сіткового приймача складається з силового трансформатора, дроселя фільтра, випрямних пристроїв та електrolітичних конденсаторів великої ємності.

Первинна обмотка силового трансформатора дає змогу ввімкнути його в мережу будь-якої стандартної напруги: 110, 127, 220 В. Напруга вторинної обмотки забезпечує нормальну роботу випрямляча для живлення анодних кіл. Крім того, є ще обмотка для живлення кіл розжарювання ламп (6, 3 В).

Оскільки анодна напруга має бути сталою, то у вузлі живлення монтують випрямляч. Це може бути випрямна лампа, селенові стовп-

чки або напівпровідникові діоди. Останні набули найбільшого поширення.

Після випрямлення напруга ще пульсує і потребує згладжування, або фільтрації. Це роблять за допомогою пристрою, який називається згладжувальним фільтром і складається з дроселя, кількох конденсаторів та резисторів.

Василь Скуратієвський

Берегиня

(Уривки з книги)

Колискова пісня. Скільки їх створив народний геній! Цей особливий фольклорний жанр позначений високим поетичним світосприйняттям, глибиною мелодійного звучання, багатством образів. Лагідний материн наспів засівав дитячу душу любов'ю до людей, до природи, до усього живого. Під спів ньеньчиної пісні виростили поети і композитори, хлібороби і захисники рідної землі, філософи та мудреці, просто люди. Якби не мамина пісня, сказав якось один древній історик, яким убогим було б наше життя.

Ай ну, люлі-люлі, люлі,
Налетіли з поля гулі
Та й посіли на воротях
У червоних та чоботях...

Спить натружене село, тільки у нашій хаті допізна поблимує вогник. Чіпка не по літах ньеньчина пам'ять дбайливо розсновує золоті ниті народної поезії, і дзвенять вони, немов струни бандури, живою мовою поколінь. Кожна прибережена співаночка оддзеркалює поетичною неповторністю, казковим дивосвітом, дитинним світосприйняттям образів: „буде листя з дуба опадати та синочка забавляти”, „буде дощик іти, дитину купати”, „буде сонечко сіяти, через листя заглядати і синочка цілувати”, „будуть пташки прилітати, дитиньку годувати”...

Вслухаюся в поетичні образи колискових і уявляю немовлятку, котре покліпує віями, – дрімота-сон ходить біля вікон, заглядає ув шиби, а там, на воротях, стоїть кіт у червоних чоботях, легеньким помахом крил птахи поза точком приносять кашку з молочком, тільки зозуля, примостившись на покуті, не послішає – хоче сплести тугого барвистого віночка з рути-м'яти, хрещатого барвінку й запашних василечків та десь далеко-далеко виряджається козак у військо, щоб татарин-бусурман не заповонив сестрицю. „Художні образи в колискових піснях нечисленні, – приходять на спомин вислів з монографічного дослідження про цей своєрідний жанр, – але всі вони виписані пензлем щедрої любові. Тут бачимо kota, голуба, зозулю, сон, дитину, батька. А над усіма ними – величний образ жінки-матері, ніжне серце якої переповнене безмежною любов'ю до дитини”.

А

абётка – азбука
а́грус, -у – крыжовник
адже́ – ведь
адреса – адрес

Б

бага́то – много
багатотира́жка – многотиражка
багні́стий, -а, -е – топкий, боло-
ти́стий, тинистый
бадьо́рість, -рості – бодрость
бажа́ння – желание
бажа́ти, -аю, -аєш – желать
байдю́жий, -а, -е – раенодушный
байдю́жість, -жості – равнодушие
ба́ня – купол
ба́рва – краска, цвет
барви́стий, -а, -е – цветастый,
пестрый
барви́к, -а – краситель
ба́тьки – родители
ба́тьківський, -а, -е – отцовский,
родительский
ба́тьківщина – родина, отечество
ба́тько – отец
ба́чити, -чу, -чиш – видеть
ба́штан, -у и -а, м. – бахча, ж.
ба́штанний, -а, -е – бахчевой
бджі́льництво – пчеловодство
бездога́нно – взыпречно
безза́стережний, -а, -е – безогово-
рочный
безме́жний, -а, -е – безграничный
безпе́речно – безусловно
безсу́мнівно – несомненно
безхма́рний, -а, -е – безоблачный
бере́зень, -зня – март
бі́гун, -а – бегун
бі́да разг. – здесь деуколка
бік, боку – сторона, бок
бі́льшість, -шості – большинство
бі́ля – около (возле, у)
блакитний, -а, -е – голубой
блакитноо́кий, -а, -е – голубоглазый
блакить – голубизна

блі́жчим (найблі́жчим) часом –
в ближайшее время
блі́знюк, -а́ – близнец
блі́зько – около (близко, вблизи,
поблизости)
блі́скавка – молния
блі́скучий, -а, -е – блестящий
блукáти, -аю, -аєш – бродить
бо – потому что, ибо
боротьба́ – борьба
бо́рошно – мука
бра́к, -у – 1. брак; 2. отсутствие
бракува́ти, бракує безл. – недоста-
вать
бра́нець, -нца – пленник
бра́ти участь – принимать участие
брехня́ – ложь
брова́рня – пивоваренный завод
брукі́вка – мостовая
бруна́тний, -а, -е – коричневый
брута́льність, -ності – грубость
буді́нок, -нку – дом
будіве́льний, -а, -е – строительный
будіве́льник, -ника – строитель
буді́вництво – строительство
„Бу́дьмо ува́жні!“ – „Вонем!“ цсл.
бу́дь ла́ска – пожалуйста
бу́ре́мний, -а, -е – грозовой (бурный,
неспокойный)
бу́рмістер, -тра м. – бурмистр ист.
бу́ряк, -а один., -у собират. – свекла
бу́ряко́вий, -а, -е – свекольный
бу́ти, бу́ду, бу́деш – быть
бу́яння – буйство (пышный рост)

В

ва́бити, -блю, -биш – прилекать,
манить
вага́ ж. – вес, м.
піто́ма вага́ – удельный вес
ва́жко – трудно
ва́жіль, -желя – рычаг
ва́жкоатле́т, -а – тяжелоатлет
валі́за ж. – чемодан, м.
ва́пняк, -ку – известняк
ва́пняко́вий, -а, -е – известняковый

варто — стоит
вбійчий, -а, -е — убийственный
вбраній, -а, -е — одвтый
вбраній ср. — одежда, ж.
вважати, -аю, -аеш — считать
ввікнути, -ну, -неш — включить
вдаватися, вдаюся, вдаєшся —
обращаться (удаваться, уро-
диться)
вдалині — вдали
вдень — днем
вдячний, -а, -е — благодарный
ведеться — живется; счастливится
Великдень — Пасха
великий, -а, -е — большой, великий
велика рогата худоба — крупный
рогатый скот
вельчж. — величие, ср.
величезний, -а, -е — огромный
вельми — весьма (очень)
верболіз, -лізу — ивняк, ракитник,
чернолоз
вересень, -сня — сентябрь
верства ж. — слой, м.
верхованець, -ця — горец
вершки, -кіе — сливки
веселка (райдуга) — радуга
весілля — свадьба
вєслування ср. — гребля, ж.
вєслувати, -ую, -уєш — грести
вєсляр, -ра — гребец
вечєрати, -ю, -яєш — ужинать
вживання см. уживання
вжиток, -тку м. — употребление,
применение, ср.
взагалі — вообще
вздєвж (уздєвж) — едоль
взїрець, -рця — пример, образец
взїрецьвий, -а, -е — образцовый
взнаки, см. даватися взнаки
взуття ср. — обувь, ж.
вимагливий, -а, -е — требовательный
(взыскательный)
вїбачитися, -чуся, -чишся — изви-
ниться
вїборний, -а, -е — избираемый
вїбжнути, -ну, -неш — взорваться
вїгадати, -даю, -даєш — придумать
вїгадувати, -ую, -уєш — выду-
мывать
вїгапуваний, -а, -е — вышитый
вїглядати, -аю, -аєш — выгладеть
(смотреться)
вїголос, -у — возглас

вїголошувати, -ую, -уєш — произ-
носить
вїготовлений, -а, -е — изготов-
ленный
вїдавати, -даю, -даєш — издавать
вїдаватися, -даюся, -даєшся —
казаться
вїдавництво — издательство
вїданий, -а, -е — изданный
вїдання — издание
вїдатний, -а, -е — выдающийся
вїделка — вилка
вїдовжений, -а, -е — удлиненный
вїдужати, -аю, -аєш — выздороветь
вїдужування — выздоровление
вїдужувати, -жую, -жуєш — выздо-
равливать
вїзволення — освобождение
вїзволіти, -яю, -яєш — освобождать
вїзнавати, -наю, -наєш — признавать
вїзначати(ся), -чаю(ся), -чаєш(ся) —
определять(ся)
вїзначити, -чу, -чиш — определить
вїзначний, -а, -е — выдающийся
вїкладати, -аю, -аєш — преподавать
вїкладач, -а — преподаватель
вїкликати, -аю, -аєш — вызывать
вїкликати, -личу, -личеш — вызвать
вїключно — исключительно
вїконавєць, -вця — исполнитель
вїконавчий, -а, -е — исполнительный
вїконувати, -ую, -уєш — исполнять
вїкористовувати, -ую, -уєш —
использовать
вїлискувати, -ую, -уєш — мягко
блестеть (отсвечивать, сверкать)
вїкнути, -ну, -неш — выключить
вїнаходливий, -а, -е — находчивый
вїникати, -аю, -аєш — возникать
вїнерєбство — виноделие
вїнятково — исключительно
вїпадати безлич. — приходится,
случаться, выпадать
вїпадково — случайно
вїплєкати, -аю, -аєш — выплевывать,
вырастить
вїправити, -влю, -виш — исправить
вїправлений, -а, -е — выглаженный
вїпробування — испытание
вїрєвно — выразительно
вїрєпати, -аю, -аєш — выныривать
вїрє робу м. — изделие ср.
вїрєзнити, -ню, -ниш — выделывать
вїрєшити, -шу, -шиш — вышить

вирішувати, -ую, -уєш — решать
вирощування — выращивание
вирушати, -аю, -аєш — отправляться
вирушити, -шу, -шиш — отправиться,
двинуться

висвітлений, -а, -е — освещенный
(выясненный)

висловити, -влю, -виш — высказать

висновок, -вку — вывод

вистава — спектакль (представ-
ление)

вистачити, -чу, -чиш — хватить

виствір, -вору — произведение
(создание, творение)

віткі, -току — исток

вітончений, -а, -е — утонченный,
изящный

вйтримати, -аю, -аєш — выдержать

вихідний, -а, -е — исходный

вихідні дані — исходные данные

виховання — воспитание

вихователь — воспитатель

виховувати, -ую, -уєш — воспиты-
вать

вишиваний, -а, -е — вышитый

вишник, -у — вишневый сад

вишуканий, -а, -е — изысканный,
изящный

вишуканість, -ності — изысканность,
изящество

виявитися, -влюся, -вишся — ока-
заться

виявлятися, -ляюся, -ляєшся — ока-
зывается

вітвар, -я — алтарь

відбірковий, відбірний, -а, -е —
отборочный

відбувати (службу), -аю, -аєш —
проходить (службу)

відбуватися, -аюся, -аєшся — про-
исходит

відвертати, -аю, -аєш — предотвра-
щать

відвідати, -аю, -аєш — посетит

відвідини — посещение

відвідувати, -ую, -уєш — посещать

відвідувач, -а — посетитель

відволікати, -аю, -аєш — 1. отвол-
кивать; 2. отвлекать (перен.)

відділ, -у — отдел

відділення — отделение

відзначати(ся), -чаю(ся), -чеєш(ся) —
отличать(ся), выделять(ся)

відкинути, -ну, -неш — отбросить

відкриття — открытие

відмінність, -ності ж. — отличие
(различие), ср.

відмовляти(ся), -яю(ся), -яєш(ся) —
отказывать(ся)

відносини — отношения

відносно — относительно

відомий, -а, -е — известный

відомості — сведения

відплив, -у — отток

відповідальність, -ності — ответ-
ственность

відповідати, -аю, -аєш — отвечать

відповідний, -а, -е — соответст-
вующий

відповідь, -віді ж. — ответ, м.

відповісти, -вім, -віси — ответить

відпочивати, -аю, -аєш — отдыхать

відпочинок, -нку — отдых

відпочити, -чину, -чинеш — отдохнуть

відправа ж. — богослужение, ср.,
церковн.

відпрацювати, -юю, -юєш — отра-
ботать

відпроситися, -ошуся, -ошишся —
отпроситься

відпустка ж. — отпуск, м.

відраза — отвращение

відразу — сразу же

відрізнати(ся), -яю(ся), -яєш(ся) —
отличать(ся)

відродження — возрождение

відрядження — командировка

відсвяткувати, -ую, -уєш — отпразд-
новать

відсоток, -тка — процент

відсутність, -ності ж. — отсут-
ствие, ср.

відтак — после того, затем

відтворення — отражение; воспро-
изведение

відтоді — с тех пор, с того времени

відчайдушний, -а, -е — отчаянный

відчепитися, -плюся, -чепишся —
отстать

відчинитися, -нюся, -чїнишся —
открыться

відчувати, -аю, -аєш — чувствовать

відчуті, -ую, -уєш — почувствовать

відшукати, -аю, -аєш — отыскать

візерунок, -нка — узор

війт, -а — войт ист.

вік, -у — возраст

вільний, -а, -е — свободный

вільнодумство — свободомыслие
віно — приданое *уст.*
вірменський, -а, -е — армянский
вірний, -а, -е — верный, верующий
вирозизнання — вероисповедание
вірорідність, -ності — достоверность
вірш, -а м. — стихотворение, *ср.*
віршовий, -а, -е — стихотворный
вість, -і ж. — известие, *ср.*
вітальний, -а, -е — поздравительный
вітальня — гостиная
вітатися, -аюся, -аєшся — здоро-
ваться
віття — ветви
вітчийзна — отчизна
віщувати, -ую, -уєш — предвещать
влада — власть
власне — собственно
власний, -а, -е — собственный
властивий, -а, -е — свойственный
влаштувати, -ую, -уєш — устроить
влаштувати(ся), -ую(ся), -уєш(ся) —
расположиться, устроиться
вмотітисся, -щусь, -стишся — при-
строиться
вміщувати, -ую, -уєш — помещать
внаслідок — вследствие
вовна — шерсть
вовнийний, -а, -е — шерстяной
вогнище — костер
водій, -я — водитель
водночас — одновременно
водогін, -гону — водопровод
возз'єднання — еоссоединение
володар, -я — владелец
волосся — волосы
волошка ж. — василек, м.
ворожити, -жуй, -робиш — гадать
воротар, -я — вратарь
впізнати, -аю, -аєш — узнать
впливати, -аю, -аєш — влиять
вподобати, -аю, -аєш — полюбить,
облюбовать
вражати, -аю, -аєш — поражать
вражений, -а, -е — пораженный
враження — впечатление
вразити, -ажу, -азиш — поразить
вранці (уранці) — утром
врахування — учет
врешті — наконец
врода — красота
вроджений, -а, -е — прирощенный
вродливий, -а, -е — красивый
всеношна служба — есенощное
бдение

всесвітньовідомий, -а, -е — всемир-
ноизвестный
всіяний, -а, -е — усеянный
встановлювати, -ую, -юєш — уста-
навливать
встигати, -аю, -аєш — успевать
втискати, -аю, -аєш — втискивать
втікач (утікач), -а — беглец
втрата — потеря
втрачати, -чаю, -чаєш — терять
втрутитися, -учуся, -утишся — вме-
шаться
втручання — вмешательство
втручатися, -аюся, -аєшся — вмеша-
ваться
вчасно — своевременно
вщент — дотла
вщерт (ущерт) — до предела

Г

гай, гаю м. — роща, ж.
галасливий, -а, -е — шумливый
(шумный)
галузівий, -а, -е — отраслевой
галузь — область (деятельности),
отрасль
гальмо *ср.* — тормоз, м.
гальмовий, -а, -е — тормозной
галіва, галівина — поляна, про-
галина
гамір, -мору — шум (гам)
ганчірка — тряпка
гарзд — хорошо (ладно, идет,
согласен)
гармата — пушка
гарненький, -а, -е — хорошенький
(красивенький)
гарний, -а, -е — хороший (красивый)
гарт, -у м. — закалка, ж.
гарячковість, -вості — вспыльчи-
вость
гас, -у — керосин
гасло *ср.* — лозунг, м.
гяти (час), гаю, гаєш — терять
(время)
генерація ж. — генерация, поколе-
ние, *ср.*
гідність, -ності ж. — достоинство, *ср.*
гілка — ветка, ветвь
гілля *ср.* — ветви, собирает.
гірничий, -а, -е — горнопромышлен-
ный
гірший, -а, -е — худший, хуже
гладінь, -ні — гладь

глічк, -а – кувшин
глузувати, -зую, зуюш – насме-
хаться, издеваться
глядач, -а – зритель
гноблення – угнетение, притесне-
ние, гонение
говірний, -а, -е – разговорный
годинник – часы
годі – довольно, достаточно
годувати, -ую, -уєш – кормить
гоління – бритье
голова – председатель
головним чином – главным образом
голосно – громко
горіх, -а – орех
горішина – дерево ореха, орешина
горішник, -а – орешник
горобець, -бця – воробей
горобина – рябина
городина – овощи
гортати, -аю, -аєш – листать (пере-
листьявать)
горщик, -а – горшок
Господа ж. – дом, м.
господар, -ря – хозяин
Господарство – хозяйство
господарський – хозяйский
господарський, -а, -е – хозяйствен-
ный
господарчий, -а, -е – хозяйственный
господиня – хозяйка
гостинність, -ності ж. – гостепри-
имство, ср.
готель, -телю м. – гостиница, ж.
готувати(ся), -ую(ся), -уєш(ся) – го-
товить(ся)
гра – игра
гравець, -вця – игрок
грати(ся), -аю(ся), -аєш(ся) –
играть
грєбля – плотина
грєчка – гречиха
громада – община
громадський, -а, -е – общественный
громадськість, -кості – обществен-
ность
громадянин, -а – гражданин
гроші – деньги
грубощі – грубости
груддя – комья, кочки
грудень, -дня – декабрь
гумор, -у – юмор
Гуральня – винокурный завод
гурит, -коту – грохот

гурт, -у – толпа (гурьба), группа
гуртожиток, -тку – общежитие
гурток, -тка – кружок
гучність, -ності – громкость (звон-
кость, звучность, зычность)
гучномовець, -еця – громкоговори-
тель
гущина – чаща, заросли

Г

гáва – еорона
гавеня, -яти ср. – вороненок, м.
гáнок, -нку м. – крыльцо, ср.
гáтунок, -нку – сорт, род (разновид-
ность)
гедзь, -я – овод
гирлига – (пастушья) палка
глей, -ею – клей
гніт, гнота – фитиль
грати, грат, мн. ч. – решетка
грєчний, -а, -е – учтивый
гринджоли, -джол – розвальни,
дровни
грунт, -у – грунт, почва
гудзик, -а м. – пуговица, ж.
гуля ж. – шишка, волдырь, м.

Д

давати(ся) взнакі (даюся, даєшся) –
давать себя знать
давнина – старина (далекое прош-
лое)
давній, -я, -є – древний
давньоруський, -а, -е – древнерус-
ский
ДАІ – ГАИ
Далєкий Схід – Дальний Восток
далєкозорий, -а, -е – дальнезоркий
далі – дальше
дальший, -а, -е – дальнейший
дарохоронільниця – дарохрани-
тельница церк.
даруйте – извините
дарунок, -нка – подарок
датувати, -ую, -уєш – датировать
дбати, дбаю, дбаєш – заботиться
двдоріжковий, -а, -е – двухдорожеч-
ный
дворічний, -а, -е – двухлетний
де-не-де – кое-где, местами
день народження – день рождения
держав ж. – государство ср.
державний, -а, -е – государственный

державність, -ності — государственно-
ность

дехто — кое-кто

дещо — кое-что, что-нибудь

дещо пізніше — несколько позже

деякий, -а, -е — некоторый

джерело, ср. — источник, родник, м.

джерельний, -а, -е — родниковый

дзвін, -еону — колокол, звон

дзвіниця — колокольня

дзвоник (дзвонік), -а(-нка) — звонок

дзенькнути, -кну, -кнеш — зазвенеть
(прозвенеть)

дивитися, дивлюся, дивишся —
смотреть

дивно — удивительно

дивовижний, -а, -е — диковинный,
изумительный, невиданный, чу-
десный

дивувати(ся), -ую(ся), -уєш(ся) —
удивлять(ся)

дитина ж. — ребенок, м.

дитинство — детство

дитсадок, -дка — детский сад

дитячий, -а, -е — детский

дівка красна — красная девица

дівча, -ати ср. — девочка (деечка),
ж.

дівчина — девушка

діжка (діжка) — кадка

дізнаватися, -наюся, -наєшся — уз-
навать

дізнається, -аюся, аєшся — узнать

дійовий, -а, -е — действительный

дійсно — действительно

дільниця ж. — участок, м.

дільничний, -а, -е — участковый

ділянка ж. — участок, м.

дістати, -ану, -анеш — достать, по-
лучить

дістати право — получить право

дістатися, -ануся, -анешся — до-
браться

дітлахі — ребятишки (детишки)

діяльність, -ності — деятельность

діяти, дію, дієш — действовать

діється безличн. — делается, про-
исходит

діяч, -а — деятель

доба — сутки; период, эпоха

добір, -бору — подбор (отбор)

добраніч (на добраніч) — доброй
(спокойной) ночи

добре — хорошо

добре намісто — коралловое оже-
релье

доброво — удобрение

довга́стий, -а, -е — продолговатый

довгий, -а, -е — длинный

довідка — справка

довідковий, -а, -е — справочный

довкола — вокруг

довко́лишній, -я, -є — окружающий

доє́дити, -джу, -диш — доказывать

до́водитися, -джуся, -дишся — при-
ходиться

дово́лі — довольно, достаточно

поглядати, -аю, -аєш — ухаживать

догоджати, -аю, -аєш — угождать

дода́ти, -дам, -даси — прибавить

до́двлятися, -ляюся, -ляєшся — до-
сматривать

до́дому — домой

до за́питання — до востребования

до́звіл, -волу, м. — разрешение, ср.

до́зволити, -лю, -лиш — позволить

докі́рливий, -а, -е — укоризненный

дола́ти, -аю, -аєш — преодолевать

до́лівка — пол (глинобитный)

до́ля — судьба

до́мовитися, -влюся, -еишся — до-
говориться

до́мовлятися, -яюся, -яєшся — дого-
вариваться

до́неда́вна — до недавнего времени

до́ня, до́нька — дочка

до́питливий, -а, -е — любознательный

до́повідач, -а — докладчик

до́повідь, -віди ж. — доклад, м.

до́помагати, -гаю, -гаєш — помогать

до́помо́га — помощь

до́помогти, -можу, -можеш — помочь

до́радянський, -а, -е — досоветский

до́робок, -бку — сделанное

до́рослий, -а, -є — взрослый

до́свід, -у — опыт (жизненный)

до́свідчений, -а, -е — опытный

до́сити — достаточно, весьма

до́сі — до сих пор

до́слід, -у — опыт научн.

до́сліджений, -а, -є — исследованный

до́слідний, -а, -є — исследовательский

до́тримання — соблюдение

до́че́натися, -ануся, -аєшся — до-
ждатся

дошкі́лля, -яти, ср. — дошкольник, м.

дрі́бний, -а, -є — мелкий, малый

дрі́бні (гроші) — мелочь

дрібнокаліберний, -а, -е – мелкокалиберный
дротовий, -а, -е – проеолочный
дрўгий, -а, -е – второй
дружина – жена
друкарня – типография
друкований, -а, -е – печатный
дублювати, -юю, -юєш – дублировать
дуже – очень
думка – мысль
дурниця – глупость (ездор, чепуха)
духівництво – духоеенство
дяк – дьячок, псаломщик
дякувати, -ую, -уєш – благодарить

Ж

жарт, -у м. – шутка, ж.
жартомā – шутя
жартувати, -юю, -юєш – шутить
жах, -у – ужас
жахливий, -а, -е – ужасный
жваво – живо, подвижно
жєврєє надїя – теплится надежда
жєртєвний, -а, -е – жертвенный
жєртєвник – жертвенник
жївлення – питание термин.
жїти собі на втїху – жить в себе
удовольствие
житловий, -а, -е – жилой, жилищный
жїто ср. – рожь, ж.
жїттєвий, -а, -е – жизненный
жїттєздātність, -ності – жизнеспособность
жїттєпис, -у – жизнеописание (биография)
жїттї ср. – жизнь, ж.
жїнка – женщина, жена
жїночий, -а, -е – женский
жнивā – жатва
жєвтьєнь, -тня – октябрь
жєвтьєгарячий, -а, -е – оранжевый
жєдєн, -дна, -дне – ни один
журба – печаль
журитися, журюся, журїршя – печалиться

З

з давніх-давєн – издавна, с давних времен (пор),
з оригіналом згїдно – с подлинным верно
з щирєю душєю – с открытой душой
за віком – по возрасту

за всяку ціну – любой ценой
за нашєго часу – в наше время
заарєштувати, -юю, -юєш – арестовать
забарвлення – окраска
забаритися, -юся, -барїршя – задержаться
забарливий, -а, -е – медлительный
забивати бāки кому – сбивать с толку кого
заборгованість, -ності – задолженность
заборєна ж. – запрет, м.
забрўднення – загрязнение
заважати, -аю, -аєш – мешать
завбāчливий, -а, -е – предупредительный
завдавати клєпоту – причинять хлопоты
завданнє – задание
завдати прикрєцїв – доставить неприятности
завертай голєблї – от ворот поворот
завждї – всегда
завїса ж. – занавес, м.
завїтати, -таю, -таєш – посетить кого, зайти
завчасно – заранее (заблагодєєременно)
загāл, -у м. – масса, ж., общество, ср.
загалєм – в общем
загāльний, -а, -е – общий
заглибитися, -блюся, -бишя – углубиться
загортати, -аю, -аєш – завертывать, окутывать
загукати, -аю, -аєш – закричать, позвать
задерїкуватий, -а, -е – задорный, задиристый
задовєлення – удовлетворение
задовєлено – довольно, удовлетворенно
задовєльнитї, -ню, -ниш – удоелетворить
задовєльнитї, -яю, -яєш – удоелетворять
зādум, -у – замысел
зādумливо – задумчиво
зажити, -иву, -ивєш – снискать
заздєлєгїд – заблагодєєременно
заздрити, -рю, -риш – завидовать

зідри́сність, -ності — завистливость
заснава́ти (ударіє), -наю, -наєш — испытывать (удары)
за́йво — излишне
займа́ти, -маю, -маєш — трогать
займа́тися, -маюсь, -маєшся — заниматься
закі́чення — окончание
заква́лятися, -плюся, -пишся — поспешить
за́клад, -у м. — учреждение, ср.
закла́сти, -аду́, -аде́ш — заложить
заклика́ти, -каю, -каєш — призывать
заколи́сувати, -ую, -уєш — убаюкивать
зако́ханий, -а, -е — влюбленный
залиша́ти, -аю, -аєш — оставлять
залиша́тися, -аюся, -аєшся — оставаться
залиши́тися, -шүся, -лиши́ся — остаться
залі́зниця — железная дорога
за́лік, -у — зачет
залі́кова кни́жка — зачетная книжка
зало́га — гарнизон, засада
заломле́ний, -а, -е — преломленный
залу́чення — вовлечение (приобщение)
залю́би — охотно (с удовольствием)
замі́слитися, -люся, -ли́ся — задуматься
замету́шиться, -шүся, -ши́ся — засуетиться
за́мість — вместо
замо́влення ср. — заказ, м.
замо́вити, -влю, -ви́ш — заказать
замовля́ти, -яю, -яєш — заказывать
замря́ний, -а, -е — мечтательный
занеду́жати, -жаю, -жаєш — заболеть
занепа́дати, -даю, -даєш — приходиться в упадок
занепоко́єння — беспокойство, тревога
зану́рений, -а, -е — погруженный
зая́ття — занятие
запа́лення легі́в (легéнь) — воспаление легких
запа́лювання — зажигание техн.
запальний, -а, -е — зажигательный
запам'я́тати, -аю, -аєш — запомнить
запа́ска — запаска (жен. одежда, заменяющая юбку), фартук
запа́шний, -а, -е — душистый
запе́клий, -а, -е — яростный

заперече́ння — отрицание
заперече́увати, -ую, -уєш — отрицать
запита́ти, -таю, -таєш — спросить
запі́знення — опоздание
запо́бит, -іжу́, -іжи́ш чомусь — предостеречь что-то
запо́біжник, -а — предохранитель
запо́віт, -у м. — завещание, ср.
запрова́дити, -джу, -ди́ш — ввести, учредить
запрова́джувати, -ую, -уєш — вводить, учреждать
запропонува́ти, -ую, -уєш — предложить
запроси́ти, -ошу́, -о́сиш — пригласить
запро́шений, -а, -е — приглашенный
запро́шення — приглашение
запро́шувати, -ую, -уєш — приглашать
за́раз — сейчас
зарахо́вувати(ся), -вую(ся), -вуєш(ся) — зачислять(ся)
зарахува́ти, -ую, -уєш — зачесть
засві́дчити, -чу, -чи́ш — засвидетельствовать
засві́дчувати, -ую, -уєш щось — свидетельствовать о чем-то
за́сіб, засо́бу, м. — средство, ср.
засма́жити, -жу, -жи́ш — поджарить
засно́ваний, -а, -е — основанный
заснува́ти, -ую, -уєш — основать
заспівати́, -ваю, -ваєш — запеть
заспо́кійливий, -а, -е — успокоительный
заспо́кійливо — успокаивающе
засу́джувати, -джую, -джуєш — осуждать
зати́шний, -а, -е — тихий, уютный, укромный
зати́сно — слишком тесно
затри́мка — задержка
затри́мувати(ся), -ую(ся), -уєш(ся) — задерживать(ся)
заува́ження — замечание
заува́жити, -жу, -жи́ш — заметить
заува́жувати, -жую, -жуєш — замечать, делать замечание
за́хват, -у — восхищение, восторг
захво́рити, -ію, -ієш — заболеть
захво́рювання — заболевание
за́хист, -у, м. — защита, ж.
захи́щати, -щаю, -щаєш — защищать
захо́пити, -плю́, -хо́пиш — захватить
захо́питися, -плю́ся, -хо́пи́ся — увлечься

захоплений, -а, -е – захваченный, увлеченный
захоплення – восхищение
захоплено – увлеченно, восторженно
захоплючий, -а, -е – увлекательный
захрясати *редк.*, -саю, -саєш – запружаться, заполняться
зацікавлення *ср.* – интерес, *м.*, заинтересованность, *ж.*
зацікавити(ся), -влю(ся), -виш(ся) – заинтересовать(ся)
зачекатися – заждаться
зачинений, -а, -е – закрыт, закрытый
зачинити, -ню, -чиниш – закрыть
зачіска – прическа
зашарітися, -іюся, -ієшся – зардеться, покраснеть
збагачувати(ся), -ую(ся), -уєш(ся) – обогащать(ся)
збентежений – взволнованный
зберегти, -режу, -режеш – сохранить, уберечь
збережений, -а, -е – сохраненный
зберігати(ся), -аю(ся), -аєш(ся) – сохранять(ся)
збирач, -а – собиратель
збіжжя – злаковые, хлеб (зерно)
збільшити(ся), -шу(ся), -шиш(ся) – увеличить(ся)
збірка – сборник
збліднути, -ну, -неш – побледнеть
збори *мн.* – собрание, *ср.*
збройний, -а, -е – вооруженный
зброя *ж.* – оружие, *ср.*
збуджений, -а, -е – возбужденный
збуджено – возбужденно
збуджувати, -ую, -уєш – возбуждать
зважати, -жу, -жиш – учесть; взвесить
звернути(ся), -ну(ся), -єрнеш(ся) – обратиться(ся)
звернути увагу – обратить внимание
звертати(ся), -аю(сь), -аєш(ся) – обращаться(ся)
звести, -ду, -деш – поднять
звичай, -аю – обычай
звичайно – конечно, обыкновенно (обычно)
звідки – откуда
звідси – отсюда

звільнений, -а, -е – освобожденный, уволенный
зайняти(ся), -ню(ся), -ільниш(ся) – освободить(ся)
звісно – известное дело, конечно
звістка – весть, известие
зводить, -джу, -диш – возводить
зворотний, -а, -е – обратный
зворушити, -шу, -рушиш – взволновать, растрогать
звужуватися, -жуюся, -жуєшся – суживаться
зв'язок, -зку *м.* – связь, *ж.*
згадати(ся), -даю(ся), -даєш(ся) – вспомнить(ся)
згадувати, -ую, -уєш – вспоминать
згадуватися – вспоминаться
згідно – согласно
згода *ж.* – согласие, *ср.*
згоден, -дна, -дне – согласен
згодом – со временем
зголодніти, -ю, -ієш – проголодаться
зграйка – стайка
згуртованість, -ності – сплоченность
здаватися, здаюся, здаєшся – казаться
здавна – издавна (с давних пор)
з давніх-давен – с давних пор
здалеку – издали
здаля – издали
здатний, -а, -е – способный
здебільшого – преимущественно
здібний, -а, -е – способный
здіймати(ся), -аю(ся), -аєш(ся) – поднимать(ся)
здобувати, -аю, -аєш – приобретать, добывать, доставать
здобути (перемогти), -уду, -удеш – победить, одержать (победу)
здобуток, -тку *м.* – достижение, завоевание, *ср.*, плод, *м.*
здолати, -аю, -аєш – одолеть, покорить
здоровий (значит. по розмірам) – большой
Зелена неділя – Троица (нар.)
землеробство – земледелие
зимівник, -а – омшаник
зілля *ср.* – зелень, *ж.*, зелье, *ср.*
зіпсований, -а, -е – испорченный
зір, зору – взор, зрение
зірка – звезда
зітхати, -аю, -аєш – вздыхать
зітхнути, -ну, -неш – вздохнуть

з'їзд, -у - съезд
злагоджений, -а, -е - сложенный
зле - плохо, худо
злякати, -аю, -аеш - напугать
змагання - состязание, соревнования; борьба
змарнувати, -їю, -їеш - истратить даром
змахувати, -ую, -уеш - взмахивать
змінний, -а, -е - переменный
зміцнення - укрепление, усиление, упрочение
зміцнювати, -юю, -юеш - укреплять
змога - возможность
зморшка - морщина
знайти, -їду, -айдеш - найти, отыскать
знаний, -а, -е - известный
знаходити(ся), -джу(ся), -диш(ся) - находить(ся)
значний, -а, -е - значительный
значно - значительно
зневужений, -а, -е - бесщелочной
зникати, -аю, -аеш - исчезать
знищення - уничтожение
знітяться, знічусь, знітишся - растеряться
зображення - изображение
зовицл - золовка
зовні - внешне
зовнішній, -я, -є - внешний
зозуленька - кукушечка
зокрема - в частности (в том числе)
золотавий, -а, -е - золотистый
зосереджений, -а, -е - сосредоточенный
зошит, -а м. - тетрадь, ж.
зрадіти, -їю, -їеш - обрадоваться
зразок, -зка - образец
зразу - сразу
зранку - с утра (утром)
зробити, -блю, -обиш - сделать
зрозуміло - понятно
зрозуміти, -їю, -їеш - понять
зростання - рост, возрастание
зруйнування - разрушение
зручний, -а, -е - удобный
зумовлений, -а, -е - обусловленный
зупинити(ся), -ню(ся), -иниш(ся) - остановить(ся)
зупинка - остановка
зустрінути (зустріти), -ну, -неш - встретить
зустрітися, -їнусь, -їнешся - встретиться

зустріч - встреча
зустрічати(ся), -аю(ся), -аеш(ся) - встречать(ся)
з'явиться, -влюся, з'явишся - появиться

І

і в голову не кладі - и не помышлай
і сам не дам і другому не дам - ни себе ни людям
і ціни не можна скласти - и цены нет
іконопис, -у м. - иконопись, ж.
інакше - иначе
індик, -а - индик
імпреза - мероприятие обычно торжественное.
іноді - иногда
інша річ - другое дело
інший, -а, -е - иной (другой)
існування - существование
існувати, -їю, -їеш - существовать
іспит, -у - экзамен
істотно - существенно

І

їдальня - столовая
їжа - еда

Й

їдеться (їде мова) - идет речь
йорж, -а - ерш

К

кава - кофе
кавун, -а - арбуз
кав'ярня - кафе
кадіня - каждение церк.
казання ср. - проповедь, ж.
казати, кажу, кажеш - говорить
камера схову - камера хранения
кам'янистий, -а -е - каменистый
капелюх, -а - шляпа
карафа ж. - графин, м.
карбованець, -нця - рубль
картатий, -а, -е - клетчатый
картка - карточка
картопля ж. - картофель, м.
касірка - кассирша
кахлі - изразцы
качка - утка

качур, -а — селезень
квасоля — фасоль
квітток, -тка — билет
каітень, -тня — апрель
квіти — цветы
квітчати, -аю, -аеш — убирать цвета-
ми (зеленью)
келпська справа — дело плохо, дело
табак
керівний, -а, -е — руководящий
керівник, -а — руководитель
керівництво — руководство
кермо влади — бразды правления,
кормило власти
керсетка — женская безрукавка
кєтяг, -а м. — гроздь, ж.
килим, -а — ковер
кирп'ятій, -а, -е — курносый
кирпу гнүти — задирать нос
кишєня ж. — карман, м.
кййини, -а — киевлянин
кілька — несколько
кількість, -кості ж. — количество ср.
кінєць кінцєм — в конце концов
клейнод, -а — регалия (атрибуты
власти)
кльікати, -ичу, -ичеш — звать
кльіпати очима — хлопать глазами
кльіпїт, -поту — хлопоты
кльіня — рига
книгозбірня уст. — библиотека
князювання — княжение
коваль, -ля — кузнец
ковальський, -а, -е — кузнечный
ковбаня — колдобина, рытеина
ковзаня, -ра — конькобежец
кожний, -а, -е — каждый
кожух, -а — тулуп
козацтво — казачество
козєня, -яти — козленок
колясь — когда-то
колийшній, -я, -є — бывший
кєліє, -льору — цвет
кєлія, -їі — путь
кєло ср. — круг, м.
кольєрєвий, -а, -е — цветной
кємашня, -ні — насекомые (бунашки)
кємір, -міра — воротник
кємірчина — кладовна
кєнаєчий, -а, -є — умирающий
кєпалїна ж. — ископаемое, ср.
кєрдєн, -у м. — граница, ж.
кєрїстуватися, -уюся, -уєшся —
пользоваться

кєрїсть — польза
кєрмопєстачання — поставка кор-
мов (снабжение)
кєрєп, -а — карп
кєрєткєзєрїй, -а, -є — близорукий
кєсєвїця ж. — сенокос, м.
кєтрїй, -а, -є — который
кєфтїнка — кофточка
кєхання, ср. — любовь, ж.
кєхати, -аю, -аеш — любить
кєцїєство — изготовление ковров
кєшеня, -яти ср. — котенок, м.
кєшїк, -а — корзина
кєшлєтїй, -а, -є — мохнатый
кєштовнїсть, -ностї — драгоценность
кєштувати, -ую, -уєш — стоить
кєвєткє — галстук
кєвєць, -вця — портной
кєвчїня — портниха
кєвєїд, -у — пейзаж, вид
кєвєзнєвчїй, -а, -є — краеведческий
кєрїна — страна
кєрєм, -рєя — торговец, лавочник
кєрєплїстїй, -в, -є — крупный, боль-
шими каплями
кєрєсє — красота
кєрєсїня — красавица
кєрєшєнка — крашенка (пасхальное
їїцє, окрашенное в один цвет)
кєрєщє — лучше
кєрєшїй, -а, -є — лучше
кєрєїда ж. — мел, м.
кєрєвда — несправедливость
кєрєлас, -у — клирос
кєрєшлєбєвїй, -а, -є — хрустальный
кєрєшлє, -ю — хрусталь
кєрєзь зїбї цїдїти — сквозь зубы го-
ворить
кєрєпєк, -а — крепостной
кєрєдлєтїй, -а, -є — мохнатый
кєрєлькє — шарик
кєрємєднїй, -а, -є — смешной
кєрєпєльськє вєгнїщє — купальский
кєстєр (в Ивановє дєнь)
кєрєпїло прїтупїло — нет дєнєг, ку-
пить не за что
кєрєвїнь, -рєнєя — курень
кєрєвкє — курица
кєрєчє, кєрєчєтєво ср. — цыпленок,
цыпленочек, м.
кєрєтовїй (удєр) — угловой (удар)
спорт.
кєрєтєк, -ткє — угол
кєрєтїя — кутья (отварные зерна пше-
нїцы)

кухоль, -хля м. — кружка, ж.
кучерлявий, -а, -е — кудрявый
куштувати, -ую, -уєш — пробовать
кущ, -а — куст

Л

лава — скамья
лавіник — заседатель ист.
лагідний, -а, -е — кроткий, мягкий,
нежный
лан, -у — поле, нива
ланка ж. — звено, ср.
лантух, -а — мешок, (большой) куль
ласкаво просимо — добро пожаловать
латиць — латынь
латка — заплатка
ладчий, -а, -е — ленивый, лентяй
ледь — едва
лелєка — аист
лелеха — аир
липень, -пня — июль
лист, -а м. — письмо, ср.
листка — открытка
листопад, -а — ноябрь
лихий, -а, -е — злой
лиш, лишє — лишь
лишати, -аю, -аєш — оставлять
лишатися, -аюся, -аєшся — оставь-
ся
лишитися, -шўся, -шишся — оста-
ть-ся
ліворуч — слева, налево
ліжко ср. — кровать, ж.
лікар, -я — врач, доктор
лікарня — больница
ліки — лекарства
лікування — лечение
лікувати(ся), -ую(ся), -уєш(ся) — ле-
чить(ся)
літак, -а — самолет
літера — буква
літній, -я, -є — пожилой
локсина — лапша
лунати, -аю, -аєш — звучать
льох, -у — погреб, подземелье
любий, -а, -е — дорогой
любисток, -тку — любим, кукушка
(раст.)
людина ж. — человек, м.
лютий — февраль
лютувати, -ую, -уєш — свирепство-
вать, злиться

лягти, ляжу, ляжеш — лечь
лялька — кукла
ляльковий, -а, -е — кукольный
ліпас, -а м. — пощечина, ж.

М

мабуць — наверное
маєток, -тку — имение
майбутній, -я, -є — будущий
майдан, -у — площадь
майданчик, -а — площадка
майже — почти
майнати, -ну, -неш — броситься (ри-
нуться)
майстерно — мастерски
майстерня — мастерская
малєча ж. — малыши
малювати, -ую, -уєш — рисовать
малюк, -а — малыш
малярство — живопись
малєс, -у (мелєса, -и) — патока
мальовничий, -а, -е — живописный
мандрівник, -а — путешественник
мандрувати, -ую, -уєш — путешест-
вовать
марно — напрасно
мати, маю, маєш — иметь
мастило — смазочное масло
мати надію — питать надежду
матися на увазі — иметься а виду
машинобудування — машинострое-
ние
меблі — мебель
мерєжа — сеть
мерєживо — кружево
мерехтити, -хчу, -хтиш — мерцать
мета — цель
металургійний, -а, -е — металлурги-
ческий
метушитися, -шўся, -шишся — сует-
иться, метаться, аозиться
мешкати, -аю, -аєш — жить, прожи-
вать
мигдалеподібний, -а, -е — миндале-
видный
мигдальний, -а, -е — миндальный
милуватися, -уюся, -уєшся — любо-
ваться
мимоволі — невольно
минати, -аю, -аєш — проходить, ми-
новать
минування — прошлое (былое)
минули, -а, -е — прошлый

мисливець, -вця — охотник
 місник, -а — полка, шкаф для
 посуду
 мистецтво — искусство
 мистецький, -а, -е — художест-
 венный
 митець, -тця — художник (деятель
 искусства)
 мить ж. — мгновение, ср.
 між іншим — между прочим
 міжміський, -а, -е — междугородный
 міститися, міщуся, містишся — по-
 мещаться, находится
 місто ср. — город, м.
 місце, -я — место
 місцевий, -а, -е — местный
 місцевість, -вості — местность
 міський, -а, -е — городской
 міцний, -а, -е — крепкий
 міць — крепость, сила
 міщанин, -а — горожанин (мещанин)
 ист.
 млин — мельница
 мова — речь, разговор, язык
 мовчазний, -а, -е — молчаливый
 мовник, -а — языковед, учитель
 языка
 мовчки — молча
 могутній, -я, -є — могучий
 можливість, -вості — возможность
 можливо — возможно
 молебень, -бня — молебен
 молитовник — молитвослов, молит-
 венник
 молоті язиком — болтать языком,
 чесать язык
 морквяний, -а, -е — морковный
 морозиво — мороженое
 мощений, -а, -е — выложенный
 мрія — мечта
 мріяти, -ію, -ієш — мечтать
 мріятися безличн. — мечтаться
 музичний, -а, -е — музыкальный
 муляти очі — мозолить глаза
 мур, -у — каменная (кирпичная)
 стена
 мусити, мушу, мусиш — быть обя-
 заным, должным
 м'який, -а, -е — мягкий

Н

на батьківських — на своих двоих
 на відчай (душі) — очертя голову

на ґрунті чого — на почве
 на краще — к лучшему
 на самоті — наедине
 наближати(ся), -жаю(ся), -жаєш(ся) —
 приближать(ся)
 наближення — приближение
 набувати, -ваю, ваєш — приобретать
 набурмосений, -а, -е разг. — мрач-
 ный, надутый
 навала ж. — нашествие, ср.
 наддивовижу — удивительно, по-
 разительно
 навірнення — обращение, направ-
 ление
 навесні — весной
 навіть — даже
 навколошки — на коленях
 навколо — вокруг, кругом
 навмисне — нарочно
 навскосі — наискось, вкось
 навчальний, -а, -е — учебный
 навчання — обучение, учеба
 навчати(ся), -чаю(ся), -чаєш(ся) —
 учить(ся)
 нагадати, -даю, -даєш — напомнить
 нагадувати, -ую, -уєш — напоминать
 нагода ж. — (удобный) случай, м.
 нагримати, -маю, -маєш — накричать
 надавати, -даю, -даєш — предостав-
 лять
 надавати перевагу — оказывать (от-
 давать) предпочтение
 надалі — в дальнейшем, впредь
 надати, -дам, -дасі — дать, предо-
 ставить, придать
 надбання — достояние, приобретение
 надбрамний, -а, -е — надвратный
 надвечір'я ср. — предвечерняя
 пора, ж.
 надзвичайно — чрезвычайно, не-
 обыкновенно, исключительно
 надіслати, -ішлю, -ішлеш — послать,
 прислать
 надія — надежда
 надмірний, -а, -е — чрезмерный
 надто — слишком (чересчур)
 надходження — поступление
 на жалі — к сожалению
 назбирати, -раю, -раєш — собирать
 назва ж. — название, ср.
 назустріч — навстречу
 найбільше — больше всех (всего)
 найгірший, -а, -е — самый плохой

найду́же — больше всех
найкра́щий, -а, -е — самый лучший
нака́з, -у — приказ
нака́зувати, -ую, -уєш — приказывать
накрита́ — прикрытие, навес
нале́жати, -жу, -жиш — принадле-
жать
намага́тися, -гаюся, -гаєшся — ста-
раться, пытаться
намісто — бусы
намір, -у м. — намерение, ср.
напа́д, -у м. — нападение, ср.
напа́сник, -а — нападающий, обидчик
напе́вне (напе́вно) — точно, навер-
но, несомненно
напі́й, -по́ю — напиток
наполе́гливість, -вості — настойчи-
вость
наприкінці — в конце
напрочу́д — на удивление, на диво,
изумительно
напру́жений, -а, -е — напряженный
напру́жені відно́сини — натянутые
отношения
на́пря́м, -у м. — направление, ср.
наража́ти(ся), -жаю(ся), -жаєш(ся) на
що (на безпе́ку) — подвергать-
ся чему (опасности)
нара́з — вдруг
нарече́ний, -а — жених, невеста
наре́шті — наконец
наро́дження — рождение
наро́дити(ся), -джу(ся), -ро́диш(ся) —
родить(ся)
наро́довла́ддя — народовластие
наса́мкінець — в самом конце
наса́мперед — прежде всего, в пер-
вую очередь
насі́ння — семя, семена
наслу́хатися, -хаюся, -хаєшся — на-
слышаться, послушать
наспра́вді — в самом деле, в дей-
ствительности
наста́йно — настоятельно
на́стрій, -рою м. — настроение, ср.
насту́пний, -а, -е — следующий
натиска́ти, -каю, -каєш — нажимать
на́товп, -у м. — толпа, ж.
нато́мість — вместо того, зато
натра́пляти, -яю, -яєш — наталки-
ваться, наткаться
натхне́ння — вдохновение
натще́серце — натошак
науко́вець, -вця — ученый

науко́вий, -а, -е — научный
на́фтовий, -а, -е — нефтяной
на́че — будто (словно, точно)
на́черк, -у — набросок
на́чебто — будто бы, как будто
начиння́ — сосуды, посуда, утварь
нашто́вхувати(ся), -ую(ся), -уєш(ся) —
наталкивать(ся)
на́що — зачем
небага́то — немного
небезпе́ка — опасность
небезпе́чний, -а, -е — опасный
нездо́віз — вскоре
невиліко́вний, -а, -е — неизлечимый
невиму́шено — принужденно
неві́триманість, -ності — невыдер-
жанность
невихова́ність, -ності — невоспитан-
ность
невіде́мний, -а, -е — неотъемлемый
нега́йно — немедленно
неді́ля — воскресенье
неді́льний, -а, -е — воскресный
недо́лугий, -а, -е — бессильный, тще-
душный, хилый
недо́коналість, -лості — несовер-
шенство
недо́статній, -я, -є — недостаточный
не́жить, -тю — насморк
незаба́ром — вскоре, скоро
неза́йманий, -а, -е — нетронутый
неза́лежність, -ності — независи-
мость
незахи́щеність, -ності — незащищен-
ность
незвичай́ність, -ності — необычность
незчу́тися, -уюся, -уєшся — не заме-
тить, не опомниться
неква́пливий, -а, -е — неторопливый
нема́ (нема́є) — нет
нема́ за́ що — не за что, не стоит
благодарности
немину́чий, -а, -е — неминуемый, не-
избежный
не́нька — мать
необхі́дний, -а, -е — необходимый
необхі́дність, -ності — необходи-
мость
неодмінний, -а, -е — неперенный
непевний, -а, -е — неуверенный
непере́вершений, -а, -е — непревзой-
денный
неповто́рний, -а, -е — неповторимый
неповто́рність, -ності — неповтори-
мость

непога́но — неплохо
неподалі́к — недалеко
непору́шно — неподвижно
нерво́вий, -а, -е — нервный
нераува́ти, -ую, -уєш — нервничать
нерозбі́рливість -вості — неразборчивость
несподі́вано — неожиданно
несприятли́вий, -а, -е — неблагоприятный
неспромо́жний, -а, -е — неспособный
несхитли́вість, -ності — непоколебимость, незыблемость
нетрива́лий, -а, -е — непродолжительный
нещода́вно — недавно
ни́зка ж. — ряд. м.
ні́би — будто (словно, вроде)
ні́ж — чем
ні́коли — никогда
ні́який, -а, -е — никакой
новина́ — новость
носі́й, -ія — носитель
ночі́вля, -влі ж. — ночлег, м.
ну́мо — ну, давай

О

обговоре́ння — обсуждение
обговори́ти, -рю — ориш — обсудить
обговорува́ти, -ую, -уєш — обсуждать
обгрунто́ваний, -а, -е — обоснованный
оберта́ти на жу́рт — превращать в шутку
обидва́ — оба
обі́дний, -я, -є — обеденный
обі́цянка ж. — обещание, ср.
обі́цяти, -яю, -яєш — обещать
обі́ями, -ів — объятия
обі́ч — рядом, в стороне
обкла́динка — обложка
облі́ччя — лицо, облик
обма́ль — маловато, недостаточно
обме́ження — ограничение
обме́жувати, -ую, -уєш — ограничивать
обов'язко́во — обязательно
обра́з, -а — образ, икона
обра́за — обида
обра́зити, -ажу, -азиш — обидеть
образотворчи́й, -а, -е — изобразительный

обра́ння — избраине
обра́ти, оберу́, обереш — избрать
обри́й, -ію — горизонт
обру́с, -а дуал, м. — скатерть, ж.
обумовле́ний, -а, -е — обусловленный
обумовлюва́ти, -ую, -уєш — обуславливать
обу́рюватися, -ююся, -юєшся — возмущаться
обчислюва́льний, -а, -е — вычислительный
овва́ — ишь ты, эва
огіро́к, -рка — огурец
о́гляд, -у — осмотр, обзор, смотр
огляда́ти, -аю, -аєш — рассматривать
оглядо́вий, -а, -е — обзорный
огляну́ти, -ну, -неш — осмотреть
оголоси́ти, -лошу́, -лошиш — объявить, огласить
оголоше́ння — объявление
оголошува́ти, -ую, -уєш — объявлять, оглашать
огу́днина — плеть огурцов, тькв и т. п.
одержа́ти, -жу, -жиш — получить
одержува́ти, -ую, -уєш — получать
о́дин за о́дного — друг за друга
одна́к — но
односта́йний, -а, -е — единодушный, единоголосный
одноча́сно — одновременно
одру́житися, -жу́ся, -у́жишся — жениться, выйти замуж
о́дяг, -у м. — одежда, ж.
озбро́єний, -а, -е — вооруженный
оздобле́ння — отделка, украшение, убранство
оздоре́вчий, -а, -е — оздоровительный
озира́тися, -аюся, -аєшся — оглядываться
озна́ємити(ся), -млю(ся), -миш(ся) — ознакомить(ся)
озна́йомле́ння — ознакомление
озна́ка — признак, примета
о́ко ср. — глаз, м.
окре́мий, -а, -е — отдельный
око́шитий, -а, -е. екса́митовий, -а, -е — бархатный
окуля́ди, -іа — очки
омо́влення — обновление
опі́р, опору́ — сопротивление

оповідання ср. — рассказ, м.
 освітній, -я, -є — просветительный,
 образовательный
 оселедець, -дця м. — селедка, ж.
 осередок, -дку — очаг, центр, ячейка
 особа ж. — лицо, ср.
 особистий, -а, -е — личный
 особливо — особенно
 останній, -я, -є — последний
 останнім часом — в последнее
 время
 остаточний, -а, -е — окончательный,
 заключительный
 остаточно — окончательно
 ось — вот
 отець, отця — отец; батюшка
 отже — таким образом
 оточувати, -ую, -уєш — окружать
 отруєння — отравление
 охайно — чисто, аккуратно
 охоплювати, -ую, -уєш — охватывать
 охороняти, -яю, -яєш — охранять
 охоче — охотно
 оцей, оця, оце — вот этот
 очей не відведеш — глаз не отор-
 вешь
 очерет, -у — камыш
 очікуваний, -а, -е — ожидаемый
 очільований, -а, -е — возглавляемый
 очільовати, -ую, -уєш — возглавлять
 ошатний, -а, -е — нарядный, изыс-
 канный
 ошатно — нарядно

П

пагорб, -а, пагорок, -рка — холм,
 пригорок
 пакунок, -нкв — посылка, сверток
 палац, -у — дворец
 паливний, -а, -е — топливный
 палити, палю, палиш — жечь, сжи-
 гать; курить
 палко — пылок (пламенно, горячо)
 палиниця — буханка хлеба
 пам'ятати, -таю, -таєш — помнить
 пам'ятка — памятник (искусство),
 памятка, воспоминание
 панахида — панихида
 панівний, -а, -е — господствующий
 панський, -а, -е — барский
 панчоха ж. — чулок, м.
 панщина — барщина
 паперовий, -а, -е — бумажный
 парасолька ж. — зонтик, м.

парафіянин, -а — прихожанин
 паркан, -а, -у — забор
 паска — кулич, пасха
 пасмо ср. — прядь, ж. (волос), пе-
 ревносоцель, гряда
 пасувати, -ую, -уєш — подходить, со-
 ответствовать
 пахощі, -ів мн. — аромат, м., благо-
 ухание, ср.
 певен, -вна, -вне — уверен
 певний, -а, -е — уверенный
 пекло ср. — ад, м.
 перебування — пребывание
 перебудова — перестройка
 перевага, -и — предпочтение, пере-
 вес
 переважний, -а, -е — преимущест-
 венный, подавляющий, преобла-
 дающий
 переважно — преимущественно
 перевибори — переизбрание
 перевиховання — перевоспитание
 перевищувати, -ую, -уєш — превы-
 шать
 перегляд, -у — просмотр, пересмотр
 переглядати, -аю, -аєш — просмат-
 ривать
 переглянути, -ну, -неш — просмот-
 реть
 передбачати, -чаю, -чаєш — пред-
 усматривать
 переддень — канун
 передмістя — пригород, предместье
 передмова ж. — предисловие, ср.
 передплата — подписка
 передплатити, -ачу, -атиш — подпи-
 саться (на газету, журнал)
 передплаті, -кою — прихожая, перед-
 ня
 передранковий, -а, -е (передранішній,
 -я, -є) — предутренний
 переказ, -у м. — сказание, предание,
 изложение, ср.
 переказ, -у м. — почтовый перевод
 перекладний, -а, -е — переводной
 переконат(с)я, -аю(ся), -аєш(ся) —
 убедить(ся)
 переконливо — убедительно, внуши-
 тельно
 перекупка — торговка
 перемовлятися, -яюся, -яєшся — пе-
 реговариваться
 перемога — победа
 перемогти, -ожу, -ожеш — победить
 переможець, -жця — победитель

- перенасиченість, -ності — перенасыщенность
 перепросити, -ошú, -о́сиш — попросить прощения
 перепро́шувати, -ую, -уєш — просить прощения, извиняться
 перёрва — перемена, перерыв
 перетворення — превращение
 перетворити, -рю, -о́риш — превратити
 перетворювати(ся), -ую(ся), -юєш(ся) — превра́щати(ся)
 перехрестя ср. — перекресток, м.
 перешко́да — препятствие, помеха
 перешко́джати, -аю, -аєш — мешать, препятствовать
 перлина — жемчужина
 перу́ка ж. — парик, м.
 перука́р, -я; перука́рка — парикмахер, м. и ж., разг. парикмахерша, ж.
 перука́рня — парикмахерская
 перш за все — прежде всего
 пе́рший-лі́пший — любой, первый попавшийся
 пе́ршотравне́вий, -а, -е — первомайский
 пестли́вий, -а, -е — ласковый
 печеня́ ж. — жаркое, ср.
 пече́ра — пещера
 пе́чиво — печенье
 пи́санка — писанка уст. (пасхальное яйце, расписанное узорами)
 пи́сьмний, -а, -е — письменный
 пи́сьме́нник, -а — писатель
 пи́сьме́нство — словесность, письменность
 пита́ння ср. — вопрос, м.
 пиша́тися, -аюся, -аєшся — гордиться, быть гордым, красоваться
 півго́дини — полчаса
 півде́нний, -а, -е — южный
 півні́чний, -а, -е — северный
 підбо́ри — каблуки
 підва́лини, -лин — фундамент, основание
 підви́щення — повышение
 підви́щити(ся), -щу(ся), -щиш(ся) — повисити(ся)
 підго́товчий, -а, -е — подготовительный
 підлабу́зництво — подхалимаж, угодни́чество, низкопоклонство
 підлі́ток, -тка — подросток
 підло́га ж. — пол, м.
 піднесе́ність, -ності — подъем, приподнятость, воодушевленность
 підпоре́дкову́вання — подчинение
 підру́чник, -а — учебник
 підско́чити, -чу, -чиш — подпрыгнуть
 підтримува́ти, -ую, -уєш — поддерживать
 пізна́ти, -аю, -аєш — узнать
 пірна́ти, -аю, -аєш — нырять
 післяп'я́та (накладна́ п'я́та) ж. — наложенный платёж, м.
 піти́, піду, підеш — пойти
 піша́к, -а м. — пешка, ж.
 пішки — пешком
 пла́вні, -ів — пойма, плавни
 пла́й, -аю — горная тропа
 платі́вка, -и — пластинка
 пла́хта — плахта (женская одежда вместо юбки)
 плесо́ — плес
 плести́, плету, плетеш — вязать
 плідни́й, -а, -е — плодотворный
 пля́ма ж. — пятно, ср.
 пля́шка — бутылка
 пну́тись, пнусь, пнешся — тянуться
 побажа́ти, -жаю, -жаєш — пожелать
 побаче́ння — свидание
 побачи́ти, -чу, -чиш — увидеть
 поблизу́ — вблизи
 побожни́й, -а, -е — благочестивый
 побу́т, -у — быт
 побуто́вий, -а, -е — бытовой
 пова́жний, -а, -е — веский, убедительный, видный, серьёзный
 пова́лення — свержение
 поверну́ти(ся), -ну́(ся), -е́рнеш(ся) — возвратити(ся)
 поверта́ти(ся), -аю(ся), -аєш(ся) — возвращать(ся)
 по́верх, -у — этаж
 повз — мимо
 повине́н, -инна, -инне — должен
 повідо́мити, -млю, -миш — сообщить
 повідо́млення — сообщение, уведомление
 повідо́мляти, -яю, -яєш — сообщать
 повільно́ — медленно
 пові́тря ср. — воздух, м.
 пово́дити(ся), -джу(ся), -диш(ся) — вести себя
 поволі́ — медленно
 повсякча́с — всегда, присно цсл.
 пога́ний, -а, -е — плохой

погіршати, -аю, -аєш — стать хуже, ухудшиться
погляд, -у — взгляд
поглинути, -ну, -неш — посмотреть
погоджуватися, -уюся, -уєшся — соглашаться
погодитися, -дуюся, -дишся — согласиться
поголіти(ся), -лю(ся), -олиш(ся) — побрить(ся)
подарувати, -ую, -уєш — подарить
подарунок, -нка — подарок
податок, -тку — налог, подать
подбати, -аю, -аєш — позаботиться, постараться, беспокоиться
подекуди — кое-где
подивитися, -влюся, -ивишся — посмотреть
подивляти, -яю, -яєш щось — удивляться чему-то, разг. дивиться
поділ, -у, м. — деление, ср., раздел
поділяти(ся), -яю(ся), -яєш(ся) — делить(ся)
подія ж. — событие, ср.
подобатися, -аюся, -аєшся — нравиться
подолання — преодоление
подорож, -і ж. — путешествие, ср.
подружжя ср. — супруги, чета, ж.
подумки — мысленно
пожартувати, -ую, -уєш — пошутить
пожовклий, -а, -е — пожелтевший
позаду — сзади
позбавити, -влю, -виш — лишити, из-бавить
по-змовницьки — заговорщически
познайомити(ся), -млю(ся), -миш(ся) — познакомить(ся)
позначати(ся), -чаю(ся), -чаєш(ся) — сказывать(ся), обозначать(ся)
поквалити(ся), -плю(ся), -пиш(ся) — поторопить(ся)
покласти, -аду, -адеш (на музику) — положить (на музыку)
покликаний, -а, -е — призванный
покликання — призвание
покликати, -ичу, -ичеш — позвать
покрівля — крыша, кровля
покуть — красный уголь
полагодити, -джу, -диш — починить
полаєсувати, -ую, -уєш — полакомиться
поливаний, -а, -е — глазированный
полинити, -ну, -неш — улететь, взлететь, помчаться

полиця — полка
полон, -у — плен
полонина — альпийский луг; горная долина
полонинний, -а, -е — прилаг. от полонина
полонити, -ню, -ниш — пленить
полумисок, -ска — глубокая тарелка
поляниця — клубника
помёрлий, -а, -е — умерший
помешкання — помещение, жилище
помилатися, -яюся, -яєшся — ошибаться
поміж — между
помірний, -а, -е — умеренный
помірно, — умеренно
поміж ділом — между делом
помітити, -ічу, -ітиш — заметить
помітний, -а, -е — заметный
помітно — заметно
понад — свыше, сверх, над
поневірятися, -яюся, -яєшся — бедствовать, мыкаться
понеділок, -лка — понедельник
пообіцяти, -яю, -яєш — пообещать
попереджати, -аю, -аєш — предупредить
попередити, -джу, -диш — предупредить
попередній, -я, -є — предыдущий
попит, -у — спрос
попрацювати, -ую, -юєш — потрудиться
порада ж. — совет, м.
порадити, -джу, -диш — посоветовать
поразка ж. — поражение, ср.
поратися, -аюся, -аєшся — возиться, хозяйничать
поривання — порыв, отрешление
порічки мн. — смородина (белая или красная)
порожній, -я, -є — пустой
поросля, -яти ср. — поросенок, м.
поруч (поряд) — рядом
порушення — нарушение
порушити питання — поднять вопрос
порятуюнок, -ніку м. — спасение, ср.
по-святковому — по-праздничному, празднично
посередній, -я, -є — посредственный
посісти місце, -сяду, -сядеш — занять место
послуга — услуга

послугувáтися, -г'юся, -г'уєшся —
пользоваться, использовать
посміхн'їтися, -нуся, -нешся — улы-
бнуться
посмішка — улыбка
поснідати, -аю, -аєш — позавтракать
поспішати, -аю, -аєш — спешить
поставати, -таю, -таєш — вставать,
возникать, появляться
постать — фигура
постійний, -а, -е — постоянный
поступ, -у — прогресс, развитие, дви-
жение вперед
поступово — постепенно, исподволь
потиснути, -ну, -неш — пожать
потрапляти, -яю, -яєш — попадать
потреба — потребность, надобность,
необходимость
потрібний, -а, -е — нужный
потрібно — нужно
потужний, -а, -е — мощный, могучий
пофарбувати(ся), -ую(ся), -уєш(ся) —
покрасить(ся)
похід, -ходу — поход
поховати, -аю, -аєш — похоронить,
схоронить; спрятать
походження — происхождение
поцілунок, -нку — поцелуй
почати, -чну, -чнеш — начать
початок, -тку м. — начало, ср.
почесний, -а, -е — почетный
починати, -аю, -аєш — начинать
почувати, -аю, -аєш — чувствовать
почути, -ую, -уєш — услышать
почути́ся безличн. — послышаться
почуття — чувство
пошана ж. — почёт, м.
пошепки — шепотом
поширювати(ся), -ую(ся), -юєш(ся) —
распространять(ся)
пошук, -у — поиск
пощастити — повезти
пояснювати, -ую, -юєш — объяснять
прати́ти, -влю, -виш — служить
(в церкви)
праворуч — справа, направо
прагнути, -ну, -неш — стремиться
прапор, -а м. — знамя, ср., флаг, м.
пра́ска ж. — утюг, м.
працівник, -а — работник, труженик
працьови́сть, -тості ж. — трудолю-
бие, ср.
працювати, -юю, -юєш — работать,
трудиться

пра́ця — работа, труд
представництво — представитель-
ство
представник, -а — представитель
преса — печать
приберегти́, -режу́, -режеш — прибе-
речь
прибира́ти назву́, -аю, -аєш — прини-
мать имя
прибуття́ — прибытие
приваблювати, -юю, -юєш — привле-
кать
прива́тний, -а, -е — частный
привернути́ (увагу), -ну́, -єрнеш —
привлечь (ениманье)
приві́лей, -ю м. — привилегия, ж.
приві́тати, -аю, -аєш — поздравить,
поприветствовать
приві́татися, -аюся, -аєшся — поздо-
роваться
приго́дницький, -а, -е — приключен-
ческий
пригоща́ти, -аю, -аєш — угощать
придба́ти, -аю, -аєш — приобрести,
купить
приєдна́ти(ся), -аю(ся), -аєш(ся) —
присоединиться
приє́днувати(ся), -ую(ся), -уєш(ся) —
присоединять(ся)
при́ємно — приятно
призна́чення — назначение
при́йде́шний, -я, -є — грядущий
прийма́ти, -аю, -аєш — принимать
прикладатися́, -даюся́, -даєшся —
прикладываться; целовать иконы,
крест, мощи церк.
прикордонний, -а, -е — пограничный
прикра́са ж. — украшение, ср.
примі́ський, -а, -е — пригородный
примі́тка ж. — примечание, ср.
примі́щення — помещение
примусо́вий, -а, -е — насильственный
прина́гідно — при случае, попутно
пришкльи́ти, -а, -є — притихший
(присмиривший)
припли́в, -у — приток, прилив
природни́чий, -а, -є — естественно-
научный
прискли́ливо — придирчиво
присмерко́вий, -а, -є — сумеречный
прити́шати, -шу, -шиш — приглушить
приховати́, -аю, -аєш — скрыть
приховува́ти, -ую, -уєш — скрывать
прия́зно — дружески, дружелюбно,
приветливо

прізвище *ср.* — фамилия, *ж.*
прова́дити, -джу, -диш — вести, осу-
ществлять, проводить
прóвiд, -воду *м.* — предводитель-
ство, руководство, *ср.*
прову́лок, -лка — переулок
прогáвити, -влю, -виш — проворо-
нить, прозевать
проголосити, -лошу́, -лосиш — про-
возгласить
проголо́шувати, -ую, -уєш — провоз-
глашать
програвáч, -а — проигрыватель
продовжити, -жу, -жиш — продлить
продовжувати(ся), -ую(ся),
-уєш(ся) — продолжать(ся)
прозорий, -а, -е — прозрачный
прокинутися, -нуся, -нешся — про-
снуться
пролуна́ти, -аю, -аєш — прозвучать,
раздаться
променистий, -а, -е — лучистый
промисловий, -а, -е — промышлен-
ный
проміння *ср.* — собирает. лучи, *мн.*
промінь, -меня — луч
промова — речь
промо́вець, -вця — оратор
промо́вити, -влю, -виш — промол-
вить, произнести
прони́зливий, -а, -е — пронзительный
пропози́ція *ж.* — предложение, *ср.*
пропонува́ти, -ую, -уєш — предла-
гать
просвіта, освіта *ж.* — просвещение,
ср.
проста́гти, -гну́, -ягнеш — протянуть
проста́гтися, -гнуся, -ягнешся —
протянуться, простереться
протé — однако
проти́лежність, -ості — противопо-
ложность
проти́стояти, -тою́, -тоїш — противо-
стоять
протя́г, -у — сквозняк
протя́гом — на протяжении, в тече-
ние, в продолжение
протя́гом довго́го часу́ — длитель-
ное время
профспі́лка *ж.* — профсоюз, *м.*
пряди́во *ср.* — пряжа, пенька, *ж.*
прямува́ти, -мую, -муєш — идти, на-
правляться
псува́ти(ся), -ую(ся), -уєш(ся) — пор-
тить(ся)

пта́шка — птичка
пухна́стий, -а, -е — пушистый
пшiнка — кукуруза (о початках)

Р

ра́да *ж.* — совет, *м.*
ра́дити(ся), -джу(ся), -диш(ся) — со-
ветовать(ся)
ра́діомóвлення — радиовещание
ра́діоприйма́ч, -а — радиоприемник
Радна́рком, -у — Совнарком
радя́нський, -а, -е — советский
ра́зом — вместе
ра́йця, -і *м.* — советник, *ист.*
ранко́вий, -а, -е — утренний
ра́нок, -нку — утро
ра́птом — вдруг
раху́нок, -нку — счет
ре́вний, -а, -е — усердный, истовый
рего́татися, -очу́ся, -о́чешся — захо-
тять
реєстра́ція — регистрация
ре́йка *ж.* — рельс, *м.*
рекоме́ндований, -а, -е — заказной
(о корреспонденции)
реманéнт, -у — инвентарь
ретель́ний, -а, -е — аккуратный, ста-
рательный, усердный
ре́шта — остальное
риба́лка — рыба́к
римарство — шорничество
рiса — черта
рiвень, -вня — уровень
ріг, ро́гу — угол (улицы)
Рiздво́ — Рождество
різноба́рвний, -а, -е — разноцветный
різноба́рв'я — разноцветье, разно-
цветность
різнома́нтіний, -а, -е — разнообраз-
ный
різьблений, -а, -е — покрытый резь-
бой
рік, ро́ку — год
річ, ре́чі — вещь, предмет
рішучі́сть, -чості — решимость
робити, роблю́, роби́ш — делать
робі́тничий, -а, -е — рабочий
родина — семья
роди́нний, -а, -е — семейный
родич, -а — родственник
роже́вий, -а, -е — розовый
розбудовува́тися, -вуюся, -вуєшся —
расстраиваться (от строить)

розва́ги – разалечення
розважа́льний, -а, -е – розвлека-
тельний
розважа́ти, -жаю, -жаєш – розвле-
кати
розвинений, розвину́тий, -а, -е –
розвитий и розвитой
розві́дка ж. – дослідження, разыс-
кание науч., ср.
розв'язáння – рішення, дозволення
розв'язува́ти (задачі), -ую, -уєш –
решати (задачі)
розгін, -го́ну – розбег
розгляда́ти, -аю, -аєш – рассматри-
вати
рзго́лос, -у м. – молва, огласка, ж.
розгорта́ння – розвертывание
роздя́гти(ся), -гну́(ся), -ягнеш(ся) –
раздеть(ся)
розкида́ти, -аю, -аєш – розбрасывать
ро́зклад, -у м. – расписание, ср.
розкла́дений, -а, -е – розложений
розло́жистий, -а, -е – широкий, раз-
весистий (раскидистий), отлогий
(покатий)
розмаї́тий, -а, -е – різноманітний,
пестрий, яскравий
розмаї́ття – яскравість, цвітність
розмо́ва ж. – розмова, м.
розосере́джений, -а, -е – рассредо-
точений
розпита́вати, -ую, -уєш – расспра-
шивать
рзпо́відь, -ві́ді ж. – розповідь, м.
розпора́дчий, -а, -е – распоряди-
тельний
розпоча́ти(ся), -чну́(ся), -чнеш(ся) –
начать(ся)
розпочина́ти(ся), -аю(ся), -аєш(ся) –
начинать(ся)
розрахува́ти(ся), -ую(ся), -уєш(ся) –
рассчитать(ся)
розташо́ваний, -а, -е – розміщен-
ний, розположений, помещен-
ний
розташува́ння – розміщення
розташува́ти, -ую, -уєш – размес-
тити, розположити, помістити
розтина́тися, -аюся, -аєшся – раз-
даватися, разноситися
розумі́ти, -ію, -ієш – розуміати
розчині́ти, -иню́, -иниш – розкрити
розши́рення – розширення
роковина́ – годовщина

рослі́на ж. – рослина, ср.
росли́нний, -а, -е – рослинний
росли́нність, -ності – рослин-
ність
рості́ як із води́ – рослинати не по дням,
а по годинам
руї́на – розвалина, руїна
руїнівни́й, -а, -е – розрушительний,
розрушительний
руко́пис м. – рукопись, ж.
ру́ський, -а, -е – древнерусский;
восточнославянський; український
в мові XIII–XIX вв.
рух, -у м. – рух, ср.
ру́шити, -шу, -шиш – рушити
рушні́к, -а м. – рушник, ср.
рушні́ця ж. – рушье, ср.
рябе́нький, -а, -е – пестренький
рядо́к, -дка́ – рядок розг., аереница,
грда; строка, строчка
рясний, -а, -е – густиий
рятуно́к, -нку м. – спасение, ср.

С

садо́к, -дка́ – сад
са́ме – саме, як раз
са́ме в час – саме в час
сам на сам – наодинці, один на один
са́мообслу́говування – самообслу-
живание
са́мові́дданий, -а, -е – самоотвер-
жений
са́мові́дданість, -ності – самоотвер-
женність
са́мовра́дува́ння – самоуправление
са́мопочу́ття – самоощущение
самості́йно – самостійно
са́рна – серна
сваво́ля ж. – произвол, м.
свекру́ха – свекровь
свідо́к, -дка – свідок
сві́дчення – свідчення
сві́дчити, -чу, -чиш – свідечать
сві́т, -у – світ (вселенна)
сві́тлокопіюва́льний, -а, -е – свето-
копировальный
сві́тлоті́нь, -ні – світлотень
сві́тобаче́ння – видіння світа
сві́товий, -а, -е – світовий
сві́чник – свічник
свого́ часу – в своє час
своєрі́дність, -ності – своєобразність

Святвечір, -чора — Сочельник
святковий, -а, -е — праздничный
свято ср. — праздник, м.
селище ср. — посвлок, м.
селянин, -а — крестьянин
сенс, -у — смысл
сервєтка — салфетка
середовище ср. — среда, ж.
серпанок -нку м. — вуаль, ж.
сєрпень, -пня — август
Сибір, -у м. — Сибирь, ж.
сива давнина ж. — далекое про-
шлое, ср.
сивий, -а, -е — седой
сивина — седина
сивіти, -ію, -іеш — сесть
сидіння — сидение
сілля ж. — сельсовет, м.
сільськогосподарський, -а, -е —
сельскохозяйственный
сірїти, -рію, -ріеш — сервить
січень, -чня — январь
скарб, -у м. — сокровище, ср.,
клад, м.
скаржитися, -жуся, -жишся — жало-
ваться
скасєвувати, -ую, -уєш — упразднять
скасувати, -ую, -уєш — упразднить
скєльце — стеклышко
скїглити, -лю, -лиш — скулить; ныть,
стонать
склад, -у — состав
складати(ся), -даю(ся), -даєш(ся) —
составлять(ся), складывать(ся)
складний, -а, -е — сложный
складник, -а м. — составная
(часть), ж.
склепіння ср. — сень, свод, м.
скло — стекло
скляний, -а, -е — стеклянный
склянка ж. — стакан, м.
скорбота — скорбь
скористатися, -аюся, -аєшся — вос-
пользоваться
скорєчувати, -ую, -уєш — сокращать
скотарський, -а, -е — скотоводческий
скриня ж. — сундук, м.
скрізь — всюду, везде
скучити, -чу, -чиш за кимось — со-
скучиться по ком-либо
славновісний, -а, -е — знаменитый
слід — следует
словник, -а — словарь
слюсар, -я — слесарь

смажений, -а, -е — жаренный прич.
и жареный прилаг.
смак, -у — вкус
смачний, -а, -е — вкусный
смачного (в пожелании) — приятно-
го аппетита
смерєка — смерека (карпатская
разновидность ели)
смикнути, -ну, -неш — дернуть
сміливо — смело
смуга — полоса, черта, кайма
смугастий, -а, -е — полосатый
смутний, -а, -е — печальный, груст-
ный, унылый
смуток, -тку м. — грусть (печаль), ж.
сніговий, -а, -е — снежный
снідати, -аю, -аєш — затракать
соловєйко — соловушка
соковитий, -а, -е — сочный
соняшник, -а, одно растение, -у соби-
рат. — подсолнух
спадщина ж. — наследие, ср.
спалахнути, -ну, -неш — вспыхнуть,
воспламениться
спєка — жара
спєршу — вначале
спитати, -аю, -аєш — спросить
спів, -у — пение, напев
співак, -а — певец
співаний, -а, -е — петый
співана поезія — поющие стихи
(эстрадный жанр; музыкальная
аранжировка поэтических про-
изведений)
співець, -вця — певец
співучий, — певучий, напевный
спідниця — юбка
спізнюватися, -юся, -юєшся — опаз-
дывать
спілка ж. — союз, м.
спілкування — общение
спільний, -а, -в — общий
сповєдь — исповедь
сповіщати, -аю, -аєш — извещать
спєвнувати, -ую, -юєш — исполнять
спєгад, -у м. — воспоминание, ср.
сподіватися, -аюся, -аєшся — наде-
яться
споріднений, -а, -е — родственный
споруда ж. — сооружение, ср.
спорудити, -джу, -диш — построить,
соорудить
споруджувати, -джую, -джуєш —
строить, сооружать
спостерігати, -аю, -аєш — наблюдать
спостерігач, -а — наблюдатель

спочатку – сначала, прежде, первоначально
справа ж. – дело, ср.
справити, -влю, -виш (враження) – произвести (впечатление)
справді – на самом деле, действительно, подлинно
справжній, -я, -є – настоящий
спраглий, -а, -е – жаждущий
спричиняти, -яю, -яєш – вызывать, порождать
сприяти, -яю, -яєш – способствовать
сприятливий, -а, -е – благоприятный
спробувати, -ую, -уєш – попробовать
спрямований, -а, -е – направленный
спрямованість, -ності – направленность
спустошливий, -а, -е – опустошительный
ставитися, -влюся, -вишся – относиться
ставлення – отношение
ставок, -вкі – пруд
стан, -у м. – 1. состояние; 2. положение; 3. сословие, ср.
становий, -а, -є – сословный
становити, -влю, -овиш – составлять
становище – положение
старанно – старательно
старовинний, -а, -е – старинный
стародавній, -я, -є – древний
стародрук, -у – старопечатное издание
старосвітський, -а, -е – старосветский, старинный
створений, -а, -е – созданный
створено – создано
створювати, -ую, -юєш – создавать
стежити, -жу, -жиш – следить
стежка – тропа, тропинка
стеля ж. – потолок, м.
степ, -у м. – степь, ж.
стілець, -льця – стул
стінівка – стенгазета
століття ср. – столетие, век, м.
стомлений, -а, -е – усталый
сторонній, -я, -є – посторонний
стосовно – относительно
стосунки, -ів – отношения
страва ж. – кушанье, блюдо, ср.
стра́та – казнь
стрибати, -аю, -аєш – прыгать
стрибок, -бка – прыжок

стрибун – прыгун
стриманий, -а, -е – выдержанный
стримувати, -ую, -уєш – сдерживать
стрічка – лента
струм, -у – ток
стрункий, -а, -е – стройный
студіювати, -ую, -юєш – изучать
сурбрий, -а, -е – суровый
суднопла́вство – судоходство
судочинство – судопроизводство
сузір'я – созвездие
сукня ж. – платье, ср.
сукупний, -а, -е – соакупный, совместный
сумління ср. – совесть, ж.
суперечливість, -вості – противоречивость
супровід, -воду м. – сопровождение, ср.
супроводжувати, -джую, -джуєш – сопровождать
супутник, -а – спутник
сусід, -а – сосед
суспільний, -а, -е – общественный
суспільство – общество
суспільствозна́вство – обществоведение
сутінь, -тіні ж. – сумрак, м., сумерки, мн.
су́то – чисто, разг. подлинно
суттєвий, -а, -е – существенный
сухоти мн. – чахотка, ж.
сучасний, -а, -е – современный
сформува́ти(ся), -ую(ся), -уєш(ся) – сформировать(ся)
схамену́тися, -ну́ся, -не́шся – спохватиться
схва́лення – одобрение
схвилюва́ти, -юю, -юєш – взволновать
схили́ти(ся), схилию(ся), схилиш(ся) – склонить(ся)
східнослов'янський, -а, -е – восточнославянский
східи, -ів мн. – ступеньки, лестница, ж. (непереносная)
схова́ти(ся), -аю(ся), -аєш(ся) – спрятать(ся)
сходи, -ів – ступени
схо́жий, -а, -е – похожий
сяга́ти, -аю, -аєш чо́го – восходить к чему
ся́иво – сияние

Т

таємничий, -а, -е – таинственный
 так – да
 тактовний, -а, -е – тактичный
 талановитий, -а, -е – талантливый
 таріль, -реля м. – блюдо, ср.
 тато – отец, папа
 тваринництво – животноводство
 твір, твору м. – произведение, ср.
 твоє не мѣлеться – тебя не касает
 ется
 телебачення – телевидение
 телеглядяч, -а – телезритель
 теля, -яти ср. – теленок, м.
 тендітний, -а, -е – хрупкий, нежный
 теперішній, -я, -є – настоящий, разг.
 нынешний
 терен, -у – территория
 термін, -у – срок
 терміново – срочно
 терніна ж. – терновник, м.
 терпіння – терпение
 тиждень, -жня м. – неделя, ж.
 тижневий, -а, -е – недельный
 тин, -у – плетень, забор
 типово – типично
 тирса ж. – ковыль, м.
 тиск, -у м. – давление, ср.
 тиша – тишина
 тістечко – пирожное
 тканина – ткань
 тобто – то есть
 товариство – общество, товарищество, содружество
 товаробіг, -у – товарообращение
 тоді – тогда
 тому – поэтому
 торкати, -аю, -аєш – трогать, касаться
 тортури, -тур – пытки, муки, мучения
 травень, -вня – май
 траплятися, -яюся, -яєшся – происходит, случаться, иметь место
 треба – надо (нужно)
 тренування – тренировка
 тривалий, -а, -е – продолжительный
 тривати, -аю, -аєш – продолжаться
 тримуб, -а – трезубец
 тримати, -аю, -аєш – держать
 троїста музика – народный оркестр
 (чаще есего состоит из скрипки, бубна и цимбал)

трохи (трішки) – немного (немного-ко)
 турбувати(ся), -ую(ся), -уєш(ся) – тревожиться, беспокоиться, заботиться
 туркотливий, -а, -е – воркотливый
 тут – здесь
 тутешній, -я, -є – здешний
 тушування – тушовка
 тягти(ся), тягну(ся), тягнеш(ся) – тянуть(ся), тащить(ся)

У

уболівальник, -а – больельщик
 убу́ратися, уберу́ся, уберешся – одеться, прибраться, нарядиться
 ува́га ж. – внимание, ср.
 ува́жно – внимательно, пристально, чутко, сосредоточенно
 увімкнѹти (ввімкнѹти), -ну́, -неш – включить
 увічнювати, -ую, -юєш – увековечивать
 ув'язнити, -ню́, -ни́ш – заключить (в тюрьму)
 уго́да – соглашение, договор
 уго́лос – вслух
 угорець, -рця – венгр
 удвічі – вдвое
 удоскона́лювати, -ую, -юєш – совершенствовать
 ужива́ння (вжива́ння, вжиток) – употребление, использование
 ужива́ти (вжива́ти), -аю, -аєш – употреблять
 узбере́жжя – побережье
 узва́р, -у – компот из сухофруктов
 узвіз, -озу – подъем
 узлі́сся ср. – опушка леса, ж.
 узя́ти (взя́ти) у́часть – принять участие
 укроті – в который раз
 україномовний, -а, -е – украиноязычный
 улаштува́тися (влаштува́тися), -уюся, -уєшся, – устроиться
 улітку (влітку) – летом
 улюблений, -а, -е – любимый
 умо́ва – условие
 умо́вити, -влю, -виш – уговорить
 уника́ти, -аю, -аєш – избегать
 упевнено (впевнено) – уверенно
 упін, -у м. – остановка, ж.

упратися, -аюся, -аєшся — спра-
влятися
упорядковувати, -ую, -уєш — состав-
лять, упорядочивать
урівок, -вка — отрывок
урочістий, -а, -е — торжественный
уряд, -у м. — правительство, ср.
успідоблювати, -ую, -уєш — осозна-
вать, сознавать
ускладнений, -а, -е — осложненный
ускладнення — осложнение
ускладнювати, -ую, -уєш — ослож-
нять
устрій, -рою м. — строй, устрой-
ство, ср.
утворений, -а, -е — созданный, обра-
зованный
утворення — создание, образование
утворювати(ся), -ую(ся), -уєш(ся) —
образовывать(ся)
утиск, -у м. — притеснение, ср.
участь ж. — участие, ср.
уява ж. — воображение, ср.
уявити, уявлію, уявиш — предста-
вить, вообразить
уявляти, -ляю, -ляєш — представлять
(себе), воображать

Ф

фарбування — окрашивание
фах, -у м. — профессия, специаль-
ность, ж.
фахівець, -вця — специалист, про-
фесионал
філірування ср. — филировка, ж.
філія ж. — отделение, ср.
фортеця, -і — крепость
фортечний, -а, -е — крепостной
фотель, -я уст. — (мягкое) кресло

Х

харчовий, -а, -е — пищевой
харчування — питание
хатній, -я, -є — домашний
хвилина — минута
хвилювання — волнение
хвилювати(ся), -ую(ся), -уєш(ся) —
волновать(ся)
хвиля — волна
хворий, -а, -е — больной
хворіти, -ію, -ієш — болеть

хвороба — болезнь
хитатися, -юся, -єшся — качаться
хіба — разве
хлібина — буханка хлеба
хлопець, -ця — парень, юноша
хлопчик, -а — мальчик
хлоп'я, -п'яти ср. — мальчуган, маль-
чонка, м.
хлоп'ячий, -а, -е — мальчишеский
хмарка — тучка
хрест — крест
хтось — кто-то
хустка ж. — платок, м.
хутро, -а ср. — мех, м.
хутрянний, -а, -е — меховой

Ц

цап, -а — козел
царат, -у — царизм
царські двері — царские врата
царина, -и ж. — 1. область (сфера
деятельности); 2. выгон, м. (паст-
бище); 3. околица
цвіт, -у — цвет (от цести)
цегельня — кирпичный завод
цей, ця, це — этот
цибуля — лук
цить — шш, тихо, молчи
цікавий, -а, -е — интересный, любо-
пытный
цікавити, -влю, -виш — интересоваться
цікавість, -вості ж. — интерес, м.
цілющий, -а, -е — целительный, це-
лебный
цукерка — конфета
цукор, -кру — сахар
цуратися, -аюся, -аєшся — чураться,
сторониться, избегать
цүцик (цүцня) — щенок

Ч

чавун, -на — чугу́н (сосуд)
чагарник, -у — кустарник, ивняк
чаїтися, чаїюся, чаїшся — таиться
чайка, -и ж. — байдак ист., м.
чапати, -паю, -паєш — ступать мед-
ленно, переступать
чапля — цапля

чарівний, -а, -е — чарующий, очаровательный
час, -у м. — время, ср.
часом — иногда, порой, аременами
часопис, -у — периодическое издание
частина — часть
частково — частично
чвара — междоусобица
чверть — четверть
чекання — ожидание
чекати, -аю, -аеш — ждать
челядь, -ляді уст. — молодежь; дворня, слуги и ст.
чёмно — вежливо, учтиво
чёрвень, -вня — июнь
червоний, -а, -е — красный
червоніти, -ію, -ієш — краветь
червонястий, -а, -е — красноватый
чёрга — очередь
черговий, -а, -е — дежурный
черевик — башмак
череда ж. — стадо, ср.
через пропуск — из-за пропуска
чёрнець, ченця — монах
чвёрт, -рга — четверг
чимало — немало, довольно много
чимраз (дужче) — все (сильнее)
чинник, -а — фактор
чисельність, -ності — численность
численний, -а, -е — многочисленный
число — номер; число
читання — чтение
читачський — читательский
чита́ч, -а — читатель
чітко — четко
чобіт, -бота — сапог
човен, -вна м. — лодка, ж.
чолб ср. — лоб, м.
(на) чолі — во главе
чоловік, -а — муж, мужчина, человек
чоловічий, -а, -е — мужской
чому — почему
чудовий, -а, -е — чудесный
чудово — чудесно
чудодійний, -а, -е — чудодейственный
чужина — чужбина
чути, чую, чуєш — слышать

Ш

шабля — сабля
шана — почести
266

шановний, -а, -е — уважаемый, почитаемый
шанувати, -юю, -аеш — чтить, почитать
шафа ж. — шкаф, м.
шахи — шахматы
шахіст, -а — шахматист
шахтар, -я — шахтер
швиденько — быстренько
швидкий, -а, -е — быстрый
швидка допомога — скорая помощь
швидкісний, -а, -е — скоростной
швидкість, -кості — скорость
швидко — быстро
шинка — ветчина
шкарпетки, -ток — носки
шкільництво — школьное дело
шкіра — кожа
шкודה — жаль
школяр, -а — школьник
шлунок, -нка — желудок
шлюб, -у — брак
шлях, -у — дорога, путь
шляхетно — благородно
шпалери — обои
штучний, -в, -е — искусственный, поддельный
шукання — искание, поиски
шукати, -аю, -аеш — искать

Щ

щастя — счастье
щасливої дороги — счастливого пути
ще — еще
щеня, -яти — щенок
щєпа ж. — прививок, прищеп; черенок, м.
щирий, -а, -е — искренний
щирість, -ості — искренность
що — что
щодня — ежедневно
щодо — относительно, по отношению, насчет
щойно — только что
щороку — ежегодно
щось — что-то, нечто
щотижневник (тижневник), -а — еженедельник
щотїжня — еженедельно

Ю

юнак, -а — юноша

Я

як на мене — по мне
 як слід — как следует
 який, -а, -е — какой, который
 якийсь, якась, якесь — какой-то
 лкомбога — по возможности, как
 можно
 якось — как-то
 якраз — ровно, как раз

якщо — если
 ялінка — елка
 яловичина — говядина
 ярмаркувати, -ую, -уєш — быть на
 ярмарке
 ярмо — иго
 яскравий, -а, -е — яркий
 яскраво-червоний, -а, -е — ярко-
 красный
 ятрівка — жена мужнина брата

РУССКО-УКРАИНСКИЙ СЛОВАРЬ

А

август — серпень
адрес — адреса, адрес
азбука — абетка, азбука
аир — лепеха, аір
аист — лелека
аккуратно — охайно
аккуратный — ретельний, охайний,
акуратний
апрель — квітень
арбуз — кавун
арестовать — заарештувати
армянский — вірменський
аромат — пахощі, аромат

Б

байдак, *уст.* — чайка
барский — панський
бархатный — оксамитовий
барщина — панщина
бахча — баштан
беглец — втікач (утікач)
беда — лихо, біда
бедствовать — бідувати, поневіря-
тися
безграничность — безмежжя
безграничный — безмежний, необ-
межений
безоблачный — безхмарний
безоговорочный — беззастережний
безрукавка женская — керсетка
безупречно — бездоганно
безусловно — безперечно, без-
умовно
беспокоить — турбувати
беспокойство — занепокоєння
бессильный — недолугий, безсиллий
библиотека — бібліотека, *уст.* книго-
збірня
билет — квиток
биография — життєпис, біографія
благодарить — дякувати
благодарный — вдячний
благодаря — завдяки
благоприятный — сприятливий
благородно — шляхетно, благородно

блестящий — блискучий
близнец — близнюк, близня
блюдо — таріль
блюдокушанье — страва
богослужение — відправа
бодрость — бадьорість
болеть — хворіти
болотистый — багністий
больница — лікарня
больной — хворий
больше всех — найбільше, найдужче
большинство — більшість
большой — великий
борозда — борозна
борьба — боротьба
бродить — блукати
броситься (ринуться) — майнути,
кинутися
брусчатка — буркієка
будто (словно) — ніби, наче, нібито,
неначе
будто бы — начебто
буйство (пышный рост) — буйння
букашки (насекомые) — комашня
буква — буква, літера
бумажный — паперовий
бусы — намисто
бутылка — пляшка
буханка хлеба — хлібина, паляниця
бывший — колишній
быстренько — швиденько
бысто — швидко
бытовой — побутовий
быть на ярмарке — ярмаркувати
быть обязанным, должным — мусити

В

е ближайшее время — ближчим (най-
ближчим) часом
в конце — наприкінці
в который раз — укотрє
в общем — загалом, у цілому
в самом деле — насправді
в течение — протягом
в частности — зокрема
в этом году — цього року

василек – воло́шка
вблизи – поблизу
вводить – запрова́джувати, заво́-
дити
вдали – вдалині
вдвое – удвічі
вдоль – вздовж (уздо́вж)
вдохновение – натхне́ння
вдруг – ра́птом
ведь – адже́
вежливо – ввічливо, че́мно
езде – скрізь
век – столі́ття, сторі́ччя
величие – велич
венгр – угоро́ць
вернуть – поверну́ти
вероисповедание – вірови́знання,
віросповідання
вес – вага́
весной – навесні́
вести – вести́; (осуществлять) про-
ва́дити
весть – зві́стка, вість
весьма, очень – вельми, дуже́
ветви – гілля́, віття
ветка – гілка
ветчина – шинка
вещь – річ
взвесить – зва́жити
взволнованный – збенте́жений,
схвильо́ваний, звору́шений
взволновать – схвильо́вати, звору-
шити
взглянуть – погля́нути
вздернутый, задиристый – задері-
куватий
вздыхать – зітха́ти
взор, зрение – зір
взрослый – дорослий
видение мира – світоба́чення
видеть – бачити
вилка – виді́лка
виноделие – виноро́бство
винокуренный завод – гура́льня
вишневый сад – вишник, вишняк
включить – увімкну́ти
вкус – смак
вкусный – смачний
владелец – власник, воло́дар
власть – вла́да
влиять – вплива́ти
влюбленный – зако́ханий
вместе – разо́м
вместо – замі́сть

вместо того – на́томість
вмешательство – втруча́ння
вмешаться – втру́титися
вначале – спёршу
внешне – зовні́
внешний – зовні́шний
внимательно – ува́жно
во главе – на чо́лі
вовлечение – залу́чення
водитель – водій
водопровод – водо́гін
возбужденно – збу́джено
возбужденный – збу́джений
возводить – зводіти
возвратить(ся) – поверну́ти(ся)
возвращать(ся) – поверта́ти(ся)
возглавляемый – очо́люваний
возглавлять – очо́лювати
воздух – пові́тря
возиться – по́ратися
возле (около) – бі́ля (ко́ло)
возможность – можли́вість
возможно (может быть) – мо́же
возмущаться – обу́рюватися
возникать – виника́ти
возраст – вік
возрастание – зроста́ння
вокруг – навко́ло, навкру́г
волна – хви́ля
волноваться – хвильо́ватися
волосы – волосся́
воображение – уя́ва
вообще – взага́лі
вооруженный – озбро́єний
вопрос – пита́ння
ворона – га́ва
воскресенье – неді́ля
воскресный – неді́льний
воспаление легких – запале́ння
легёнь (легёнів)
воспитание – вихова́ння
воспитатель – вихова́тель
воспитывать – вихову́вати
воспользоваться – скориста́тися
вспоминание – спо́гад, за́гадка,
спо́мин
воспроизведение – відтвóрення
воссоединение – возз'є́днання
восторг – захо́ват, захо́плення
восточнославянский – східно-
слов'я́нський
восхищение – захо́плення
восходит к чему-то – сяга́ти чо-
го́сь

вот — ось

впечатление — враження

впоследствии — згодом

впредь — надалі

врач — лікар

время — час

все (сильнее) — чимраз (дужче)

всегда — завжди

всемирноизвестный — всесвітньо-
відомий

вскоре — незабаром, невдовзі

вследствие — внаслідок

вслух — уголос

вспомнить(ся) — згадати(ся)

вспыльчивость — гарячковість

вспыхнуть, — спалахнути, спалнути

вставать — поставати

встретить — зустрінути, зустріти

встреча — зустріч

встречать(ся) — зустрічати(ся)

всюду (езде) — скрізь, усюди

вторжение — інвазія

выбирать — обирати

выбрать — обрати

выглаженный — випрасуваний

выглядеть — виглядати

выдающийся — визначний, видатний

выдержать — витримати

выдумывать — вигадувати

вызвать — викликати

вызывать — викликати

вызывать что-то — спричиняти щось,
спричинятися до чогось

выздоровливать — видужувати, одужувати

выздоровление — видужування

выйти замуж, жениться — одружитися

выключить — вимкнути

выложенный — мощений

вынужденный — змушений

выныривать — виринати

вынырнуть — аиринати

выпестовать — виплекати

выразительно — виразно

вырастить — виплекати, виростити

выращивание — вирощування

высказать — висловити

вычислительный — обчислювальний

вышитый — вишиваний, вигантуваний

вязать — плести

Г

гадать — ворожити

газетчик — газетяр

ГАИ — ДАІ

гарнизон — гарнізон; залога *ист.*

геометрический — геометричний

главным образом — головним чином

гладь — гладінь

глазированный — полив'яний

глупости — дурниці

говорить — казати

говядина — яловичина

годовщина — роковини, річниця

голубизна — блакить

голубоглазый — блакитноокий

голубой — блакитний, голубий

гордиться — пишатися

горец — верховинець

горизонт — обрій

горная тропа — плай обл.

горнопромышленный — гірничий

город — місто

городской — міський

горожанин — городянин, міщанин

горшок — горщик

господствующий — панівний

гостепримство — гостинність

гостиная — аїтальня

гостиница — готель

государственность — державність

государственный — державний

государство — держава

готовиться — готуватися

гражданин — громадянин

граница — кордон

графин — карафа, графин

гребец — весляр

грести — веслувати

гречиха — гречка

гроздь — кетяг

грозовой — буремний

громко — голосно

громкоговоритель — гучномовець

громкость — гучність

грохот — гуркіт

грубость — брутальність (грубість,
грубощі)

грусть (печаль) — сміток

гряда — пасмо

грядущий — прийдешній

грязный — брудний

густо – рясно, густо
густой – рясний

Д

да – так
давать перевес (предпочитать) –
надавати перевагу
давление – тиск
даже – навіть
далекое прошлое (старина) – дав-
нина
Дальний Восток – Далекій Схід
дальше – наділі, далі
датировать – датувати
движение – рух
двинуться – вирушити, рушити
двор – подвір'я
дворец – палац
двуколка – здесь біда разг,
двухдорожечный – дводоріжковий
двухлетний – дворічний
девушка – дівчина
девчонка – дівча
дедушка – дідусь
дежурный – черговий
действенный – дійовий, діючий, вк-
тивний
действительно – дійсно, справді,
насправді
действовать – діяти
декабрь – грудень
делать – робити
делаться, происходить – діятися
безлич.
деление – поділ
делить(ся) – ділити(ся), поділя-
ти(ся)
дело – справа
деньги – гроші
держат(ся) – тримати(ся)
дернуть – смикнути
детеныш – дитячко
детсадик – дитсадок
детский – дитячий
детство – дитинство
деятель – діяч
деятельность – діяльність
длинный – довгий
длительное время – протягом дов-
гого часу
длительный – тривалий
днем – вдень (удень)
до востребования – до запитання
до недавнего времени – донедавна

доброй (спокойной) ночи – добраніч,
на добраніч
довольно, достаточно – годі, дооблі
довольно много – чимало
довольный – задоволений
договариваться – домовлятися
договор, соглашение – угода
дождаться – дочекатися
доказывать – доводити
доклад – доповідь
докладчик – доповідач
должен – повинен
должным образом, хорошо – гаразд
дом – господа, дім, будинок
домашний – хатній, домашній
домой – додому
дорога – 1. шлях, дорога; 2. заліз-
ниця залізнодоро.
дорогой – дорогій, любий
досматривать – додивлятися
доставить неприятности – завдати
прикрошів
достаточно (весьма) – досить
достать, получить; обрести –
дістати
достигать – досягати, сягати
достижение (завоевание) –
здобуток
достоверность – вірогідність
достоинство – гідність
достояние – надбання
дотла – вщент
дошкольник – дошкільня
драгоценность – коштовність
древнеукраинский – давньоукраїн-
ський;
древний – стародавній, давній
друг о друге – один про одного
другое дело – інша річ
другой (иной) – інший
дружески – приязно
дружественный – дружній
дружный – дружний
дублировать – дублювати
думать – гадати, думати
духовенство – духовніцтво
душистый – запашний

Е

единодушный – одностайний
ежегодно – щоріку
ежедневно – щодня (щодень)
еженедельник – щотижневик, тиж-
невик
еженедельно – щотижня

если — якщó
естественнонаучный — природничий
еще — ще

Е

ёрш — йорж

Ж

жаждущий — спраглий
жара — спека
жаловаться — скаржитися
жаль — шкода
жаренный прич. и жареный прилаг. —
смажений
жаркое — печёна
жатва — жнивá только в мн.
жбан — джбан или дзбан
жгут — джгут
жданый — очікуваний
ждать — чекати
желание — бажання
желать — бажати
жемчужина — перліна
жена — дружина, жінка
женский — жіночий
женщина — жінка
жертвенный — жертóвний
жечь — палити
живописный — мальовничий
живопись — живопис; мвлярство
животноводство — тваринництво
жизненный — життєвий
жизнеспособность — життєздат-
ність
жизнь — життя
жилой — житловий
жить — мешкати

З

заблаговременно — заздалегідь
заболевание — захворювання
заболеть — занедужати, захворіти
заботиться — трубуватися, дбати
забывать — забувати
заведение — заклад
завещание — заповіт
завидовать — заздрити
залистливость — заздрісність
завтракать — снідати
загрязнение — забруднення
задание — завдання
задержаться — забаритися

задерживать(ся) — затримувати(ся)
задержка — затримка
задолженность — заборговність
задумать(ся) — замислити(ся), за-
думати(ся)
задумчиво — задумливо
зажигание — запалювання
зайти — завітати, зайти
заинтересовать(ся) — зацікавити(ся)
заказ — замовлення
заказать — замовити
закалка — гарт
заключить в тюрьму — ув'язнити
закричать — загука́ти
закрывать — зачинити, закрити
заложить — закла́сти
заметить — помітити, зауважити
заметно — помітно
заметный — помітний
замечание — зауваження
замечать — помічати, зауважувати
занавес — завіса
заниматься — займв́тиса
занятие — заняття
занять (место) — посісти (місце)
запеть — заспівати
запомнить — запам'ятати
запрет — заборона
запружаться (заполняться) — за-
хрясати разг.
засвидетельствовать — засвідчити
застыть — застигнути
засуетиться — заметушитися
затем (после того) — відтак
захватить — захопити
зачем — нащо
зачесть — зарахувати
зачет — залік
зачетная книжка — залікова книжка
зачисляться — зараховуватися
зачитывать — зараховувати
защита — захист
защитник — захисник
защищать — захищати
звать — кликати
звезда — зірка
звено — ланка
звон — дзвін
звонок — дзвоник
звучать — луна́ти
здесь — тут
здешний — тутешній
зелень — зілля
земледелие — землеробство

зимний — зимовий
злаковые суц. — збіжжя
злиться — лютувати
знакомый — знайомий
знаменитый — славнозвісний
знамя — прапор, знамено, уст. ко-
рогва
значительно — значно
золотистый — золотавий
зонтик — парасолька
зрение — зір
зритель — глядач

И

ивняк, ракутник, чернолоз — вербо-
ліз
иго — ярмо
игра — гра
играть — грати, гратися
игрок — гравець
идет речь — йдеться, йде мова
идти (быть к лицу) — пасувати
избегать — уникати
избираемый — виборний
избиратель — виборець
избрание — обрання
избрать — обрати
известие — вість
известный — знаний, відомий
известняк — вапняк
извещать — сповіщати
извиниться — вибачитись
изготовление ковров — коцарство
изготовленный — виготовлений
издавна — здавна
издали — здалеку
издание — видання; (периодическое)
часопис
издавать — видавати
изданный — виданий
издательство — видавництво
изделие — виріб
изображение — зображення
изобразительный — образотворчий
изразцы — кахлі
изучать — вивчати, студіювати
изыскание — розвідка
изысканность — вишуканість
изысканный (изящный) — вишу-
каний
иконопись — іконопис
именно — масток
именно — саме

иметь — мати
иначе — інакше
инвентарь — реманент
индюк — індик
иной, другой — інший
интерес — інтерес, цікавість, заці-
кавлення
интересный (любопытный) — цікавий
интересовать — цікавити
искание — шукання
искать — шукати
исключительно — виключно
искренний — щирий
искусственный — штучний
искусство — мистецтво
исполнительный — виконавчий
исполнитель — виконавець
исполнить — виконати
исполнять — виконувати
использовать — використувати
исправить — виправити
испытание — випробування
испытывать — зазнавати чогось
исследование — дослідження, роз-
відка
исследованный — досліджений
исследовательский — дослідний
исток — витік
источник — джерело
источниковый — джерельний
истратить — витратити
истратить даром — змарнувати
исходный — вихідний
исчезать — зникати
июль — липень
июнь — червень

К

к сожалению — на жаль
каблук — підбор
кадка — діжа, діжка
каждый — кожний
каждый год — щоріку
кажется — здається
казаться — видаватися, здаватися
казачество — козацтво
казнь — страта
какой (который) — який
какой-то — якийсь
как следует — як слід
как-то — якось
камера хранения — камера схову
камыш — очврет

канун — пèреддèнь, пèредòдень
карп — кòроп
карточка — кáртка
картофель — картòпля
кассир — касир, касíрка, ж.
кафе — кав'я́рня
качаться — хитáтися
керосин — гас
киевлянин — кия́нин
кирпичный завод — цегéльня
кладовка — коми́рка
клетчатый — картáтий
клубника — полу́ниця
княжение — князюва́ння
ковер — кия́им
ковыль — ковила́, тирса
когда-то — ко́лись
кое-где (местами) — де-не-де́ (поде́-
куди)
кое-что (что-нибудь) — де́що
кожа — шкура
козел — цап
козленок — козеня́
колдобина (рытвина) — коvbа́ня
колокольня — дзві́ниця
командировка — відрядже́ння
компот (из сухофруктов) — узва́р
конечно — зви́чайно, зви́сно
конфета — цукéрка
конькобежец — коvзаня́р
корзина — ко́шик
коричневый — бруна́тний, кори́ч-
невий
костер — во́гнище
котенок — кошеня́
который — котрий, який
кофе — ка́ва
кофточка — кофти́нка
кочки — груддя́
краеведческий — краєзнáвчий
красивый — вродливий, га́рний
краска — фа́рба, ба́рва
красная девица — дівка кра́сна
красноватый — червонува́тий, чер-
вона́вий, червона́стий
красный — черво́ний
красный угол — по́куть
крепкий — ми́цний
крепостной сущ. — крíпак
крепостной прилаг. — форте́чний
крепость — форте́ця
крестьянин — селя́нин
кровать — лі́жко
круг — ко́ло

кружево — мере́живо
кружка — кúхоль
кружок — гурто́к
крупный (большими каплями) —
крапли́стий
крупный рогатый скот — вели́ка
рога́та худоба́
крыжовник — а́грус
крыльцо — га́нок
крыша (кровля) — покрíвля
кто-то — хтось
кувшин — глéчик
кудрявый — кучера́вий
кузнец — кова́ль
кукла — ла́лька
кукольный — лялько́вий
кукуруза (о початках) — пше́нка
кулич — па́ска
купол — ба́ня
курица — кúрка
курносый — кирпа́тий
куст — ку́щ
кустарник — чага́рник

Л

ладно, хорошо (о согласи) — га́разд
лапша — ло́кшина
ласточка — ла́стівка
латынь — лати́нь
лекарство — лі́ки
лента — стрі́чка
лентяй — ле́дар, леда́чий
летом — улі́тку
лечение — лікува́ння
лечиться — лікува́тися
лечь — лягти́ (лежу́, ляжеш)
литература — літервту́ра, письме́н-
ство
лицо — облі́ччя
лицо (личность) — особба́
личность — 1. особба́; 2. особисті́сть;
3. по́стать
личный — особистий
лишь — лише́
лодка — чо́бен
лук — цибу́ля
луч — промі́нь
лучи — промі́ння *собирает*.
лучистый — промені́стий
лучше — лі́пше (кра́ще)
лучше — кра́щий
лучший — найкра́щий
любоваться — милува́тися

любимый — улюблений
любить — кохати
любовь — кохання, любов
любопытный — допитливый

М

май — травень
маленький (мелкий) — дрібний
мало (недостаточно) — обмаль
маловато — обмалк
малыш — малюк
малыши — малеча
мальчишеский — хлоп'ячий
мальчуган — хлоп'я
март — березень
мастерская — майстерня
мастерски — майстерно
мать — мати, нёнька
машиностроение — машинобуду-
вання

мгновение — мить
мебель — меблі
медленно — повільно
медлительный — забарливий
междоусобица — чвара
между — між (поміж)
междугородный — міжміський
мел — крейда
мелкокалиберный — дрібнокалі-
берний
мелочь — дрібні
мельница — млин
мероприятие — захід, імпрéза
местность — місцевість
местный — місцевий
место — місце
месторождение — копалина
мех — хутро
меховой — хутрянй
мечта — мрія
мечтатель(ся) — мріяти(ся)
мешать — заважати, перешкоджати
мешок (большой куль) — лантух
миндалевидный — мигдальоподібний
миндальный — мигдальний
минута — хвилина
мир (вселенная) — світ
мировой — світовий
много — багато
многотиражка — багатотиражка
многочисленный — численний
могучий — могутній
молния — блискавка (блискавиця)

молча — мовчки
молчаливый — мовчазний
монах — чернець
морковный — морквяний
мороженое — морозиво
морщина — зморшка
мостовая — бруківка
мохнатый — кудлатий, кошлатий
мощный — потужний
мраморный — мрамуровий
муж — чоловік
мужской — чоловічий
музыкальный — музичний
мука — мука
мука — борошно, мука
мысленно — подумки
мысль — думка
мягкий — м'який
мясо лия — лийна

Н

на протяжении — протягом
наблюдать — спостерігати
наблюдаться безл. — спостерігатися
набросок — начерк
наврное — мабуть
навстречу — назустріч
надвратный — надбрамний
надежда — надія
надеяться — сподіватися
надо (нужно) — треба
надуть губы — закопирити губи
наедине — на самоті
нажимать — натискати
название — назва
назначен — призначено, призна-
чений
назначение — призначення
наклониться — нахилитися
наконец — нарешті (врешті)
налево — ліворуч
налог, подать — податок
наложенный платеж — післяплата,
накладна платня
намерение — намір
нападающий — 1. напасник, напад-
ник; 2. нападающий спорт.
нападение — напад
напиток — напій
напоминать — нагадувати
напомнить — нагадати
направление — напрям, напрямок
направленность — спрямованість

направленный — спрямований
напряженный — напружений
напугать — злякати
народовластие — народозладдя
нарочно — навмисне
нарушение — порушення
нарядный — ошатний
насильственный — примусовий
наследие — спадщина
наслышаться — наслухатися
насмехаться — глузувати
насморк — нежить
насобирать — назбирати
настойчиво — настійно
настойчивость — наполегливість
настоящий — справжній
настроение — настрій
наталкиваться — наштохуватися
натошак — натщесерце
наткаться — натрапляти
научный — науковий
находить(ся) — знаходити(ся)
находчивый — винахідливий (кміт-
ливий)
начало — початок
начаться — розпочатися
начинать(ся) — розпочинати(ся), по-
чинати(ся)
нашествие — нава́ла
не заметить — незчутися
не за что (не стоит благодарности) —
нема́ за що
неблагоприятный — несприятливий
невдалеке — неподалік
невольно — мимоволі
невоспитанность — невихованість
негде — немає де
недавно — недавно, нещодавно
неделя — тиждень
недоставать — бракувати
нежный — тендітний, лагідний
независимость — незалежність
неизлечимый — невиліковний
неизменно — незмінно
некоторый — деякий
немало — чимало
немедленно — негайно
неминуемый — неминучий
немного, немножко — небагато,
трохи, трішки
необходимость — необхідність
неожиданно — несподівано
неотъемлемый — невід'ємний
неплохо — непогано

неповторимость — неповторність
неповторимый — неповторний
неподвижно — нерухомо
непоколебимость — несхитність
непревзойденный — неперевер-
шений
непременный — неодмінний
непринужденно — невимушено
непродолжительный — нетривалий
неразборчивость — неврозбірливість
нервничать — нервувати
несколько — 1. кілька; 2. дещо,
несколько позже — дещо пізніше
несовершенство — недосконалість
несомненно — безсумнівно
неспособный — неспроможний
несправедливость — кривда
нет — нема, немає
неторопливый — неквапливий
нетронутый — незайманий
нефтяной — нафтовий
ни один — жоден
никакой — ніякий
никогда — ніколи
никто — ніхто
нищета — злиденність, злидні
новогодний — новорічний
новость — новина
номер, число — число
носки — шкарпетки
носитель — носій
ночлег — ночівля
ноябрь — листопад
нравиться — подобатися
нужно — треба
нужный — потрібний
нынешний — теперішній
нырять — пірнати

О

обеденный — обідній
обещание — обіцянка
обещать — обіцяти
обзорный — оглядовий
обидеть — образити
область — 1. область, адм. единица;
2. царина, галузь сфера деятель-
ности
облик — обличчя
обложка — обкладинка
обновление — оновлення
обогащаться — збагачуватися
обозначать — позначати

обои – шпалєри
обоснованный – обґрунтований
обрадоваться – зрадіти
образец – зразок, взірєць
образование – утворєння
образованный – утворений
образовывать(ся) – утворювати(ся)
обратить внимание – звернути увагу
обратиться – звернутися
обращаться – звертатися
обращаться к кому-то – вдаватися до когось
обращение – навірєння
обсудить – обговорити
обсуждать – обговорювати
обувь – взуття
обусловленный – зумовлений
обусловливать(ся) – обумовлювати(ся), зумовлювати(ся)
обучение – навчання
общезнание – гуртожиток
общение – спілкування
общественность – громадськість
общественный – суспільний, громадський
общество – товариство, громада, суспільство
обществоведение – суспільство-знавство
общий – спільний, загальний
объявить – оголосити
объявление – оголошення
объявлять – оголошувати
объяснить – пояснити
объяснять – пояснювати
объятия – обійми
обычай – звичай
обязательно – обов'язково
овод – гєдзь
овощи – овочі, горідина раст.
огласка – розголос
оглядываться – озиратися
ограничение – обмеження
ограничивать – обмежувати
огромный – величезний
огурец – огірок
одежда – одяг, вбрання
одержать (победу) – здобути (перемогу)
одновременно – водночас, одночасно
одобрение – схвалення
одолеть – подолати, здолати

ожерелье – коралі
ожидание – чекання
оздоровительный – оздоровчий
ознакомиться – ознайомитися
ознакомление – ознайомлення
оказаться – виявитися
оказываться – виявлятися
около – біля, близько
окончание – закінчення
окончательно – остаточно
окончательный – остаточний
окраска – забарвлення
окрашивание – фарбування
октябрь – жовтень
окружать – оточувати
окружающий – довколошній, навколишній
окутывать (завертывать) – загортати
опаздывать – спізнюватися
опасность – небезпека
опасный – небезпечний
определенный – певний
определять(ся) – визначати(ся)
опускать – опускати
опустошительный – спустошливий
опушка (леса) – узлісся
опыт (жизненный) – досвід
опыт научн. – дослід
опытный (работник) – досвідчений (працівник)
оранжевый – жовтогарячий
ореховый – горіховий
оружие – зброя
освещенный – висвітлений
освободить(ся) – звільнити(ся)
освобождение – визволення
освобожденный – звільнений
осложненный – ускладнений
осложнять – ускладнювати
осмотр – огляд
основанный – заснований
основать – заснувати
особенно – особливо
осознать – усвідомлювати
оставаться – лишатися, залишатися
остальная (часть), остальное – решта
останавливаться – зупинятися
остановить(ся) – зупинити(ся)
остановка – зупинка
остаться – лишитися
отборочный – відбірковий, відбірний
отбросить – відкинути

ответ — відповідь
 ответить — відповісти
 ответственность — відповідальність
 отвращение — відраза
 отдел — відділ
 отделение — відділення; філія
 отдельный — окремий
 отдохнуть — відпочити
 отдых — відпочинок
 отдыхать — відпочивати
 отец пала — батько, тато
 отказывать(ся) — відмовляти(ся)
 открытие — відкриття
 открытка — листівка
 открыть(ся) — відчинити(ся)
 откуда — звідки
 отличаться — відзначатися
 отличать — відрізняти
 отмечать — відзначати
 относительно, насчет — відносно,
 щодо
 отношение — ставлення
 отношения — стосунки, відносини
 отправляться — вирушати
 отпраздновать — відсвяткувати
 отпуск — відпустка
 отработать — відпрацювати
 отражение — відображення, відтво-
 рення
 отраслевой — галузевий
 отрасль — галузь
 отрицание — заперечення
 отрицать — заперечувати
 отрывок — уривок
 отряд — загін
 отстать — відчепитися
 отсутствие — відсутність, брак (не-
 достача)
 отсюда — звідси
 отток — відплив
 отцовский, родительский — бать-
 ківський
 отчаянный — відчайдушний
 отчина — вітчизна
 отъезд — від'їзд
 отыскать — відшукати
 охватывать — охоплювати
 охотник — мисливець
 охотно — охоче, залюбки
 охранять — охороняти, оберігати
 очаг (центр) — осередок
 очень — дуже
 очередь — черга
 очки — окуляри
 ошибаться — поминятися

памятник — пам'ятка (искусства);
 пам'ятник (монумент)
 парень — хлопець, парубок
 парик — перука
 парикмахер — перукар, м., перукар-
 ка, ж.
 парикмахерская — перукарня
 Пасха — Великдень
 патока — меляса, маляс
 певец — співець, співак
 певучий (напевный) — співучий
 пейзаж — краєвид, пейзаж
 пение — спів
 первый — перший
 переводный — перекладний
 перевоспитание — перевиховання
 переговариваться — перемовлятися
 переизбрание — перевибори, пере-
 обрання
 перекресток — перехрестя
 перелистывать — перегортати
 перемена (перерыв) — перерва
 переменный — змінний
 перенасыщенность — перенаси-
 ченість
 перестройка — перебудова
 переулоч — провулок
 пестренький — рябенький
 пестрота — розмаїття
 печалиться — журитися
 печаль — журба
 печатный — друківаний
 печать — преса, друк
 печенье — печиво
 пешка — пішак
 пешком — пішки
 пещера — печера
 пивоваренный завод — броварня
 пирожное — тістечко
 писатель — письменник
 письменный — писемний
 письмо — лист
 питание — 1. харчування, їжа;
 2. живлення техо.
 пищевой — харчовий
 пластинка — платівка
 платок — хустка
 платье — сукня (плаття)
 плен — полон
 пленник — бранець
 пленить — полонити
 плес — плесо
 плеть — огудиня
 плодотворный — плідний

плотина — грєбля
плотник — тєсляр, тєсля
площадка — майданчик
площадь — майдан, пліща
по возрасту — за віком
победа — перемі́га, звитя́га
победитель — перемі́жець
побережье — узбері́жжя
поблєднєть — зблї́днути
поблизости — поблизу́
повезло безл. — пощастило
по возможности (как можно) — яко-
мо́га
повыситься — підви́щити
повышение — підви́щення
пограничный — прикордо́нний
погреб — льох
погруженный — зану́рений
подарить — подару́вати
подарок — подару́нок, дару́нок
подать — надати
подбор (выбор) — добір (вибір)
подвергать(ся) — наража́ти(ся)
подготовительный — підгото́вчий
поддерживать — підтримувати
поджарить — засма́жити
подземелье — льох
подниматься — підійма́тися, здій-
ма́тися
поднять вопрос — пору́шити пита́ння
подписать(ся) (оформить подписку) —
передплатити о газетах, журна-
лах
подписка — передпла́та
подпрыгнуть — підско́чити
подросток — підлі́ток
подсолнух — соняшник
подчинение — підпорядкува́ння
подъем — підйом; узві́з, доро́га
подъем — піднесє́ність
пожалуйста — будь ла́ска
пожелать — побажа́ти
пожелтевший — пожо́вклий
пожилой — літній
позаботиться о чем — подбати́ про
що
позавтракать — посні́дати
позвать — покликати
позволить — дозво́лити
поздороваться с кем — приві́татися
до кого
поздравительный — віта́льний
познакомить — познайо́мити
поиск — пошу́к
пойма — плавні

пока — до́ки
поколение — поколі́ння, генера́ція
покраснеть — зашари́тися, почерво-
ніти
покрытый резьбой — різьблений
пол — підло́га, долі́вка (земляно́й)
полакомиться — поласува́ти
поле, нива — поле, лан
полка — полиця́
положение — становище
положить на музыку — покла́сти на
музику
полоса (черта, кайма) — сму́га
полосатый — смуга́стий
полотенце — рушник
получать — одержува́ти
получить (право) — ді́стати (право)
полчаса — півгоди́ни
попъза — користь
пользоваться — користува́тися,
послугува́тися
полюбить — полю́бити, впро́бати
поляна, прогалина — галява, галя-
вина
помеха — перешко́да
помещать — умі́щувати
помещаться (находиться) — мі́сти-
тися
помещение — примі́щення
помещение (жилище) — помеш-
кання
помнить — пам'я́тати
помогать — допома́гати
помочь — допомо́гти
помощь — допомо́га
понимать — розумі́ти
понятно — зро́зуміло
попадать — потрапля́ти
попасть — ді́статися
попробовать — спробува́ти
поражать — вража́ти
поражение — пора́зка
пораженный — вражений
поразить — вразити
поросенок — поро́ся
портиться — псува́тися
портниха — крає́чниця
портной — кравець
порыв (стремление) — порива́ння
поселок — сє́лицє
посетитель — відві́дувач
посетить — заві́тати, відві́дати
посещать — відві́дувати
посещение — відві́дання (відві́дини)
последнее время — оста́ннім часом

последний — останній
послышаться — почу́тися
посмотреть — поглянути (подиви-
тися)
посоветовать — пора́дити
посредственный — посере́дній
постепенно — посту́пово
посторонний — сторо́нній
постоянный — пості́йний
построить (соорудить) — споруди́ти
поступление — надхо́дження
посылка — паку́нок
потеря — втра́та
потолок — сте́ля
потому что (ибо) — бо
поторопиться — поква́питися
потребность — потре́ба
потрудиться — попрацюва́ти
похожий — схо́жий
похоронить — поховати́
поцелуй — поцілу́нок (цілу́нок)
почему — чо́му
почести — ша́на
почет — поша́на
почетный — почёсний
починить — полага́дити
почитаемый — шанова́ний
почти — майже
почувствовать — відчу́ти
пощечина — ля́пас
поэтому — то́му
появиться — з'я́витися
правительство — у́ряд
праздник — свято́
празднично, по-праздничному —
по-святко́вому
праздничный — святко́вий
пребывание — перебува́ння
превратить — перетвори́ти
превращать(ся) — перетворюва́-
ти(ся)
превращение — перетворе́ння
превышать — перевищува́ти
предание — переказ
предвечерняя пора — надвечі́ря
предвещать — віщувати́
предводительство — провід
предисловие — передмо́ва
предлагать — пропонува́ти
предложить — запропонува́ти
предоставлять — надавати́
предотвращать — відверта́ти;
запо́бігати чо́мусь
предохранитель — запо́біжник
предпочтение (перевес) — перева́га

председатель — голова́
представитель — представник
представить — уя́вити
представление (спектакль) — виста́-
ва (спекта́кль)
представлять себе — уя́вляти
предупредить — попередити
предупреждать — попереджати,
попереджувати
предусматривать — передбача́ти
предусмотрительный — завбачли-
вий
предутренний — передранко́вий
(передрані́шній)
предыдущий — попередній
прежде всего — насамперед, пере-
дусім, перш за все
преимущественно — перева́жно,
здебі́льшого
преимущественный — перева́жний
прекрасный — чудовий
преломленный — заломлений
преодолевать — долати́
преподаватель — виклада́ч
препятствие — перешко́да
при случае — принагі́дно
при участии — за участю́
прибавить — додати́
приближаться — наближа́тися
приближение — набли́ження
прибытие — прибуття́
прививок (прищеп, черенок) — щі́па
привилегия — привіле́я
пригласить — запросити́
привлекать — ва́бити (прива́блю-
вати)
привлечь внимание — приверну́ти
ува́гу
пригласить — запросити́
приглашать — запро́шувати
приглашение — запроше́ння
приглушить — прити́шити
пригород — передмі́стя
пригородный — примі́ський
приданое — віно́ уст.
придерживаться — дотримува́тися
придется — доведеться
придирчиво — прискі́пливо
придумать — вигадати́
призвание — поклика́ння
призванный — покликаний
признавать — визна́вати
приказ — наказ
приключенческий — приго́дницький
прикрытие — накриття́

пример (образец) – взірєць
примечание – примітка
принадлежать – належати
принимать – приймати
принимать имя – прибирати ім'я
принимать участие – брати участь
приобрести – придбати
приспать – надіслати
присоединиться – приєднати
присоединяться – приєднуватися
пристроиться – вмести́тися
присущий – властивий
притеснение – у́тиск
притихший – принішклий
приходить в упадок – занепада́ти
приходиться – доводиться
приходиться (случаться) безличн. –
випада́ти
приходящая – передпо́кій
приятного аппетита – смачно́го
в пожелании
приятный – приємний
пробовать – куштува́ти
провозглашать – проголо́шувати
проволочный – дрóтовий
проголодаться – зголо́дніти
прогресс – по́ступ, прогрі́с
прогулка – прогу́лянка
продлить – продо́вжити
продолговатый – довга́стий
продолжать – продо́вжувати
продолжаться – трива́ти
продолжительный – трива́лий
прозевать (проворонить) – прога́-
вити
прозрачный – прозо́рий
проигрыватель – програвач
произведение – твір, витвір
произвести впечатление – справи-
ти вра́ження
произвол – сваві́лля
происходить – трапля́тися
происхождение – походження
промышленный – промисло́вий
пронзительный – пронизли́вий
проповедь – про́повідь, каза́ння
просветительный – освітні́й
просвещение – осві́та, просві́та
просматривать – перегляда́ти
просмотр – пере́гляд
просмотреть – перегляну́ти
проснуться – прокину́тися
простираться – простяга́тися

противоположность – протиле́ж-
ність
противоречивость – суперечли́вість
противостоять – протистоя́ти
протянуть – простягти́
профсоюз – профспі́лка
прохладнее – прохолóдніше
проходить (мимо) – минати́
проходить – відбува́ти (службу)
процент – відсоток, процент
прошпое – мину́ле, мину́вшина
прошлый – мину́лий
пруд – ставок
прыгать – стриба́ти
прыгун – стрибун
прыжок – стрибок
пряжа (пенька) – прядиво
птица – пта́шка
пуговица – гудзік
пустой – порожні́й
путешественник – мандрівнік
путешествие – подоро́ж
путешествовать – мандрува́ти
путь – ко́лія жел. дор.
путь (дорога) – шлях, путь
пушка – гармата
пчела – бджола
человодство – бджільни́цтво
пылко (пламенно, горячо) – палко
(полум'яно, гаряче)
пытки – тортури

Р

работа (труд) – пра́ця (ро́бота, труд)
работать – працюва́ти
работник – працівнік
рабочий суц. – робітнік
рабочий – робітничий
радиовещание – радіомовлення
радиоприемник – радіоприймач
радуга – веселка (ра́йдуга)
разбег – розгін
разбрасывать – розкида́ти
развертывание – розгортання
развитие – розвіток (пóступ)
развитый – розвинений, розвинутий
развлекательный – розважальні́й
развлечения – розваги
разговор – розмова
разговорный – гові́рний
раздаваться (разноситься) – роз-
тинати́ся
раздеться – роздяга́тися

различие — відмінність
размещен (размещенный) — розташований
разнообразный — різноманітний, розмаїтий
разноцветье — різнобарв'я
разрешать — дозволяти
разрешение — дозвіл
разрушение — зруйнування
разумеется — зрозуміло
разъяснение — роз'яснення
расписание — розклад
расположенный — розташований
расположить — розташувати
распорядительный — розпорядчий
распространять(ся) — поширювати(ся)
рассказ — 1. розповідь; 2. оповідання
рассматривать — розглядати (оглядати)
расспрашивать — розпитувати
рассредоточенный — розосереджений
растение — рослина
растраиваться (от струить) — розбудовуватися
растительность — рослинність
растительный — рослинний
рассчитаться — розрахуватися
ребенок — дитина
ребятишки (детишки) — дітлахі
резчик — різьбяр
резьба — різьблення
решать — вирішувати; розв'язувати задачу
решение — рішення, розв'язання задачі
решетка (ограда) — ґрати
решить — вирішити, розв'язати
рига — клуна
рисовать — малювати
родина — батьківщина
родители — батьки
родиться — народитися
родственник — родич
родственный — споріднений
рождение — народження
Рождество — Різдво
рожь — жито
розовый — рожевий
роща — гай
рубль — карбованець
ружье — рушниця

руководство — керівництво
руководящий — керівний
рукопись ж. — рукопис, м.
русский — російський
рычаг — важіль
рябина — горобина
ряд — ряд, низка
рядок (вереница, гряда) — рядок

С

сабля — шабля
сад — садок
салфетка — серветка
самолет — літак
самообслуживание — самообслуговування
самоотверженность — самовідданість
самоотверженный — самовідданий
самостоятельно — самостійно
самоуправление — самоврядування
самочувствие — самопочуття
самый лучший — найкращий
самый младший — наймопідший
самый плохой — найгірший
сапог (сапоги) — чобіт (чоботи)
сахар — цукор
сборник — збірка
свадьба — весілля
свекла — буряк
свекольный — буряковий
сверковь — сакеруха
свержение — повалення
сверкать — 1. сяяти; 2. виліскувати
светокопировальный — світлокопіювальний
светотень — світлотінь
свидание — побачення
свидетельство — 1. свідчення дійствує; 2. свідоцтво документ
свидетельство о чем-то — засвідчувати щось
свирепствовать — лютувати
свобода — воля
свободный — вільний
свободомысле — вільнодумство
своевременно — вчасно
своеобразие — своєрідність
свойственный — властивий
свыше — понад
связь — зв'язок
сделанное — доробок
сделать — зробити

сдержанный — стріманий
сдерживать — стрімувати
северный — північний
седина — сивина
седой — сивий
сейчас — зараз, тепер
селедка — оселедець
селезень — качур
сельскохозяйственный — сільсько-
господарський
семья, семена — сім'я, насіння
семья — родина, сім'я
сенюк — косовиця
сентябрь — вересень,
сень — покрів, склепіння
серебристый — сріблястий
сереть — сірїти
серна — сарна
сеть — мережа
сзади — позаду
Сибирь ж. — Сибір, м.
сиденье — сидіння
сила — сила; міць
сияние — сяйво
сказание — переказ
сказываться — позначатися
скамья — лава
скатерть — обрус, скатертина
сквозняк — протяг
складывать(ся) — складати(ся)
скорая помощь — швидка допомога
скорее — швидше, радше уст.
скоростной — швидкісний
скорость — швидкість
скотоводческий — тваринницький,
скотарський
скрывать — приховувати
скрыть — приховати
слаженный — злагоджений
слева — ліворуч
следить — стежити
следует — слід
следующий — наступний
слесарь — слюсар
сливки — вершки
слишком — надто
словарь — словник
сложный — складний
случай — випадок; нагода (удобный
случай)
случайно — випадково
случаться — траплятися
слушатель — слухач
слышать — чути

смазочное масло — мастило
смешной — кумедний
смородина красная или белая —
порічки, (черная) смородина
смотреть — дивитися
смотреть (ухаживать) — доглядати
смотреться — виглядати
смысл — сенс
снабжение (поставка кормов) —
кормопостачання
сначала — спочатку, спершу
снежный — сніговий
снизать — зажити
соблюдение — дотримання
собрание — збори мн.
собственно — власне
собственный — власний
событие — подія
совет — порада, рада
советовать(ся) — радити(ся)
советский — радянський
совокупный (соемственный) — сукуп-
ний
со временем — згодом
современный — сучасний
согласен — згоден
согласиться — погодитися
согласно — згідно
содействовать — сприяти
созвездие — сузір'я
создавать — створювати
создание (творение) — вїтвір
созданный — створений (утворений)
сокращать — скорочувати
сокровище — скарб
сообщать — повідомляти
сообщение — повідомлення
сооружать — споруджувати
сооружен — споруджений
сооружение — споруда
соответствующий — відповідний
сопровождать — супроводжувати
сопровождение — супровід
сопротивление — опір
соревнования — змагання
сосед — сусід, м. и сусіда, м.
соскучиться — скуčiti
сословный — становий
сосредоточенный — зосереджений
состав — склад
составлять — 1. становити; скла-
дати; 2. упорядковувати
составная часть — складник, скла-
дова

состояние – стан
состязание – змагання
сосуды (посуда) – начиння
сотрудник – співробітник (працівник)
сохранение – збереження
сохраненный – збережений
сохранять(ся) – зберігати(ся)
Сочельник – Святвечір
сочный – соксайтий
союз – 1. союз, спілка; 2. сполучник
часть речи
спасение – рятунок, порятунок
спасибо – дякую, спасибі
специалист – фахівець, спеціаліст
спешить – поспішати
способный – здібний (о способностях), здатний на щось
способствовать – сприяти
справа – праворуч
справка – довідка
справочный – довідковий
спрашивать – питати
спрос – попит
спросить – запитати (спитати)
спрятаться – сховатися
спутник – супутник
сразу – відразу
среда (обитания) – середовище
средство – засіб
срок – термін
срочно – терміново, негайно
стадо – череда
стаяка – зграйка
стакан – склянка
старательно – старанно
старинный – старовинний
старопечатное издание – стародрук
стать хуже (ухудшиться) – погіршати
статья – стаття
стекло – скло
стеклянный – скляний
стекольщик – скляр
стена (каменная, кирпичная) – мур
стенгазета – стіннівка
степь ж. – степ, м.
стихотворение – вірш
стихотворный – віршовий
стоит – варто
стоит – коштувати
столовая – їдальня
сторона – бік, сторона

страна – країна
стремиться – прагнути
строитель – будівельник, будівник
строительный – будівельний
строительство – будівництво
строй – 1. устрій (жизни); 2. общество-эк. лад
стройный – стрункий
стул – стілець
ступать (медленно), переступать – чাপати
ступени – сходи
ступеньки – сходи
с удовольствием (охотно) – залюбки
судопроизводство – судочинство
судоходство – судноплавання
суживаться – звужуватись
суесться (метаться, возиться) – метушитися
сумеречный – примеркбовий
сумрак (сумерки) – сутінь
сундук – скриня
супруги – подружжя
суровый – суворий
сутки – доба
существенно – істотно
существенный – суттєвий
существование – існування
существовать – існувати
сформироваться – сформува́тис
счастливого пути – щасливої дороги
счастье – щастя
счет – рахунок
считать – рважати о мненні
съезд – з'їзд

Т

таинственный – таємничий
так как – бо
таким образом – отже
тактичный – тактовний
талантливый – талановитий
творчество – творчість
телевидение – телебачення
телезритель – телеглядач
теленюк – тепля
терновник – тернина
терпение – терпіння
территория – територія
терять – 1. втрачати; 2. гаяти (время)

тетрадь – зошит
 типично – типóво
 типографія – друкарня
 тишина – тиша
 ткань – тканина
 то есть – то́бто
 товарообращение – товáрообіг
 тогда – тоді
 ток – струм
 толпа (гурьба) – нáтовп (гурт)
 только что – щойно
 топливный – пáливний
 торговец (лавочник) – кра́мар
 торжественный – урочистий
 тормоз – гальмо́
 тормозной – гальмовий
 точно (наверно, несомненно) – на-
 пёвне (напевно)
 трезубец – тризуб
 тренировка – тренува́ння
 трогать – займа́ти, зачіпати
 трогать (касаться) – торка́ти
 Троица – Зелéна неділя
 тропа – сте́жка
 труд – пра́ця, труд
 трудно – ва́жко
 трудолюбие – працьови́тість
 тряпка – ганчірка
 тулуп – кожух
 туфли – черевики
 туча – хма́ра
 тянуть(ся) – тягти(ся)

У

убаюкивать – заколи́сувати
 убедительно – переконливо
 убедительный – пова́жний о при-
 чине
 убирать цветами (зеленью) – ук-
 вітчувати, квітча́ти
 уважать – поважа́ти
 уведомление – повідомле́ння
 увековечивать – увічнювати
 уверен – пёвен
 уверенно – упёвнено
 увидеть – побачити
 увлечение – захо́плення
 увлеченно (восторженно) – захо́п-
 лено
 увлечься – захо́питися
 угловой – кутовий
 углубиться – заглибитися
 угнетение – гнобле́ння

уговорить – умо́вити
 угол – ку́ток; по́куть красный угол
 угол – ріг ули́цы, дома
 угощать – пригоща́ти
 удельный вес – пито́ма вага́
 удивительно – дивно (дивови́жно)
 удивляться чему-то – дивува́тися
 чомусь, подивля́ти щось
 удлиненный – видовжений
 удобно – зру́чно
 удобный – зручний
 удобрение – до́брово
 удовлетворение – задово́лення
 удовлетворить – задово́льнити
 удовольствие – задово́лення
 ужас – жах
 ужасный – жахли́вий
 ужинать – вечеряти
 узнавать – дізнава́тися
 узнать – 1. дізна́тися про щось;
 2. пізна́ти когось
 узор – візеру́нок
 укоризненный – докірливий
 украшение – прикра́са (оздоба)
 укрепление – зміцне́ння
 укреплять – зміцнюва́ти
 украинязычный – україномовний
 улететь (взлететь) – поліну́ти
 улыбка – посмі́шка
 умеренно – помі́рно
 умеренный – помі́рний
 умерший – помёрлий
 уничтожение – зни́щення
 употребление – вжива́ння (вжиток)
 упрямить – скасо́вувати
 уровень – ріве́нь
 условие – умо́ва
 усердный – ре́вний
 усеянный – всія́ний (усія́ний)
 успевать – встига́ти
 успокаивающе – заспо́кійливо
 успокоительный – заспо́кійливий
 усталый – стомле́ний
 устроить(ся) – влаштува́ти(ся)
 утка – ка́чка
 утонченный (изящный) – ви́тонче-
 ний
 утрата – втра́та
 утренний – ранко́вий
 утром – вранці (ура́нці)
 уют – праска
 ухаживать – догляда́ти
 участие – уча́сть
 участковый – дільничний

участок — ділянка
учеба — навчання
учебник — підручник
учебный — навчальний
учение — навчання
ученый — учений; науковець
учесть — врахувати, зв'язати
учет — облік
учетчик — обліковець
учиться — навчатися
учреждать — запроваджувати
учреждение — заклад (контора)
уютно — затишно
уютный — затишний

Ф

фактор — чинник
фасоль — квасоля
февраль — лютий
фигура — постать, фігура
фундамент — фундамент, підвалини

Х

хватить — вистачити
хлеб — 1. хліб (продукт); 2. збіжжя (зерно)
хлопоты — клопіт
хозяин — господар
хозяйка — господиня
хозяйственный — господарчий (господарський)
хозяйство — господарство
холм — пагорб (горб, пагорок)
хороший — гарний
хорошо — добре
хохотать — реготатися
хрупкий (нежный) — тендітний (ніжний)

художественный — мистецький, художній
художник — 1. митець (деятель искусства); 2. художник (маляр, живописець)

Ц

царизм — царат
цвет — 1. колір, барва; 2. цвіт от цвісти
цветастый, пестрый — барвистий
цветистый (разноцветный) — барвистий (різнокольоровий)
цветы — квіти

цветной — кольоровий
целительный — цілющий
цель — мета

Ч

чарующий, очаровательный — чарівний
час — година (час)
часы — годинник
частично — частково
частность — частковість
(в) частности — зокрема
частный — приватний
часть — частина
чахотка — сухоти мн.
чаща (заросли) — гущина (гущавина)
чвовек — людина
чем — ніж
чемодан — валіза
чересчур мало — обмаль
черты — риси
численность — чисельність
чисто — суто
читатель — читач
читательский — читачський
чрезмерный — надмірний
чтение — читання
читать — шанувати
что-то (нечто) — щось
чувство — почуття
чувствовать — відчувати, почувати
чугун — чавун
чудесный — чудовий, дивовижний
чуждеженный — чудодійний
чужбина — чужина, -и, ж.
чуть не — мало не

Ш

шахматы — шахи
шахтер — шахтар
шепотом — пошепки
шерсть — вовна
шерстяной — вовняний
школьник — школяр
шляпа — капелюх
шум (гам) — гамір
шумный — галасливий, гамірливий
шутить — жартувати

Щ

щенок — цуцик (цуценя, щеня)

Э

экзамен — іспит, екзáмен
 эпоха — добá
 этаж — по́верх
 это — це
 этот — цей, оцéй

Ю

юбка — спідниця
 южный — півдénний

юмор — гúмор
 юноша — юнак

Я

ягненок — ягня́
 язык, речь — мо́ва, мо́влення
 языковед — мовозна́вець, мо́вник
 январь — січень
 яркий — яскра́вий
 ярко — яскра́во
 ярко-красный — яскра́во-черво́ний
 ястный — запéклий

Навчальне видання

Ісіченко Юрій Андрійович,
Калашник Володимир Семенович,
Свашенко Алла Олександрівна

САМОВЧИТЕЛЬ
української мови

3-тє видання,
перероблене і доповнене

Художнє оформлення *І. Г. Хорошого*
Художній редактор *І. Г. Сухенко*
Технічний редактор *А. А. Коркішко*
Коректори *О. М. Алексєєва,*
Н. С. Корольова
Оператор *М. Д. Медведєєва*

Підписано до друку 29.10.92. Формат 84 X 108¹/₃₂. Папір друкарський № 2.
Друк високий. Гарнітура Цюріх. Умов.-друк. арк. 15,12.
Умов. фарбовідб. 15,38. Обл.-вид. арк. 16,87.
Вид. № 9587. Замовлення № 2—3303.

Видавництво „Вища школа”, 252054, Київ-54, вул. Гоголівська, 7
Надруковано з оригіналу-макету, підготовленого у видавництві
„Вища школа”, на Головному підприємстві республіканського
виробничого об'єднання „Поліграфкнига”,
252057, Київ-57, вул. Довженка, 3

УРОК 1
УРОК 2
УРОК 3
УРОК 4
УРОК 5
УРОК 6